

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ، وَنَاشِرِ فَضَائِلِ مُحَمَّدٍ وَآلِهِ فِي الطُّوْلِ
وَالْأَرْضِ، ثُمَّ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ عَلَى ذَوِي الْأَنْفُسِ الزَّكِيَّاتِ الطَّيِّبَاتِ
الْبَاهِرَاتِ، وَالْمُعْجَزَاتِ الْبَيِّنَاتِ النَّبِيِّ الْعَرَبِيِّ الْقُرَشِيِّ، أَبِي الْقَاسِمِ
مُحَمَّدٍ، وَعِترته الطَّاهِرِينَ الْهَدَاةِ الْمُعْصُومِينَ الْمُظْلُومِينَ الصَّابِرِينَ

(૧) પ્રથમ નિકાહ - નિકાહનો પાયો

કાલલ્લાહો તબારક વ તઆલા ફીલ કુરઆનિલ મજીદ વલ કુરકાનિલ હમીદ, પારા-૪, સૂરા નિસા,
સૂરા-૪, આયત-૧

يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا
زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً

અર્થાત : અય લોકો ! પોતાના પરવરદિગારથી ડરો, જેણે તમને એક નફ્સથી પૈદા કર્યા અને તે(ની
જાત) માંથી તેનું જોડું પેદા કર્યું અને તે બન્નેથી ઘણા જ પુરુષો અને સ્ત્રીઓ ફેલાવી દીધા.

આ આયતમાં, “ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ ” (નફ્સીવ વાહેદહ)થી કોણ મુરાદ છે તેની અનેક તફ્સીરોમાં
ચર્ચા કરવામાં આવી છે. અને તેનાથી મુરાદ એક માનવી, સૌથી પહેલા ઈન્સાન તરફ ઈશારો કરવામાં
આવ્યો છે એટલે કે તેઓ હઝરત આદમ (અ.)છે જેમને માનવ પિતા તરીકે ઓળખવામાં આવે છે.

તે પછીના આયતના શબ્દો, “ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا ” અને તે(ની જાત)માંથી તેનું જોડું પેદા
કર્યું” તે બતાવે છે કે આદમ (અ.)ના બીબી હઝરત હવ્વાને પેદા કર્યા. હઝરત બીબી હવ્વાની પેદાઈશ
વિષે ઘણી તફ્સીરો બયાન થઈ છે. કેટલીક રિવાયતો આ રીતે પણ જોવા મળે છે.

ઝરારા બિન અ'યોનથી રિવાયત છે તેમનું કહેવું છે કે,

أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ خَلْقِ حَوَاءَ وَقِيلَ لَهُ إِنَّ أَنَا سَاعِدَنَا يَقُولُونَ إِنَّ
اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَ حَوَاءَ مِنْ ضِلْعِ آدَمَ الْأَيْسَرِ الْأَقْصَى فَقَالَ سُبْحَانَ اللَّهِ وَ
تَعَالَى عَنْ ذَلِكَ عُلُوًّا كَبِيرًا أَيَقُولُ مَنْ يَقُولُ هَذَا إِنَّ اللَّهَ تَبَارَكَ وَتَعَالَى
لَمْ يَكُنْ لَهُ مِنَ الْقُدْرَةِ مَا يَخْلُقُ لِآدَمَ زَوْجَةً مِنْ غَيْرِ ضِلْعِهِ وَيَجْعَلُ
لِلْمُتَكَلِّمِ مِنْ أَهْلِ التَّشْنِيعِ سَبِيلًا إِلَى التَّكْلَامِ أَنْ يَقُولَ إِنَّ آدَمَ كَانَ
يَنْكِحُ بَعْضَهُ بَعْضًا إِذَا كَانَتْ مِنْ ضِلْعِهِ مَا لَهُؤُلَاءِ حَكَمَ اللَّهُ بَيْنَنَا وَ
بَيْنَهُمْ

એક વખતે હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)થી હઝરત હવ્વાના સર્જનની બાબતમાં પૂછવામાં આવ્યું અને કહેવામાં આવ્યું કે અમારે ત્યાં કેટલાક લોકો કહે છે કે અલ્લાહ તઆલાએ હઝરત હવ્વાને આદમ (અ.)ની પાંસળીઓમાંની સૌથી છેલ્લી પાંસળીમાંથી પૈદા કર્યા છે. ત્યારે આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું કે અલ્લાહ તઆલા આ વાતથી વધારે પાક અને ઊંચાઈવાળો છે, અને ઘણો જ બુલંદીવાળો છે તેનાથી કે જે માણસ એમ કહે છે. શું તે એમ કહે છે કે અલ્લાહ તઆલામાં તે કુદરત ન હતી કે તે હઝરત આદમ (અ.)ની પાંસળી વિના તેમના પત્નીને પૈદા કરે, અને આવી રીતે મેણાંટોણાં મારવાવાળાઓને મેણાંટોણાંનો મોકો આપે, અને તે સર્વે આવું કહે છે કે જ્યારે હઝરત હવ્વા તેમની પાંસળીથી પૈદા થયાં હતાં તો તેનો અર્થ એવો થાય કે તેઓએ પોતે જ પોતાનાથી પૈદા થએલ અને પોતાની ઓલાદથી નિકાલ કર્યા હતા, તો અમારા અને તે લોકોના વચ્ચે અલ્લાહનો શો ફેસલો હોય

.....

વધુમાં એક અન્ય રિવાયતમાં બયાન કરવામાં આવ્યું છે કે,

أَنَّ حَوَاءَ خُلِقَتْ مِنْ ضِلْعِ آدَمَ الْأَيْسَرِ صَحِيحٌ وَمَعْنَاهُ مِنَ الطَّيْنَةِ الَّتِي
فَضَلْتُ مِنْ ضِلْعِهِ الْأَيْسَرِ فَلِذَلِكَ صَارَتْ أَضْلَعُ الرَّجُلِ أَنْقَصَ مِنْ
أَضْلَاعِ النِّسَاءِ بِضِلْعٍ

હઝરત હવ્વાનું સર્જન કરવામાં આવ્યું હઝરત આદમ (અ.)ની ડાબી પાંસળીમાંથી. તો આ પણ સાચું છે અને તેનો અર્થ એ છે કે હઝરત આદમ (અ.)ની ડાબી પાંસળીને બનાવ્યા પછી જે માટી વધી હતી તેનાથી હઝરત હવ્વા પેદા થયા, અને આ જ કારણ છે કે પુરુષોની પાંસળીઓની સંખ્યા સ્ત્રીઓની પાંસળીઓની સંખ્યાથી એક ઓછી છે.

તે પછી વધુમાં ફરમાવામાં આવ્યું છે, “وَبَثَّ مِنْهُمَا رَجُلًا كَثِيرًا وَنِسَاءً” “અને તે બન્નેથી ઘણા જ પુરુષો અને સ્ત્રીઓ ફેલાવી દીધા.” એટલે આ વાક્ય બતાવે છે કે અલ્લાહે આદમ (અ.) અને બીબી હવ્વા થકી અનેક પુરુષો અને સ્ત્રીઓ જમીન પર ફેલાવી દીધા.

એટલે કે હઝરત આદમ (અ.) અને બીબી હવ્વાની ઓલાદથી નસલ આગળ વધી અને સર્વસ્વ ધરતી ઉપર તેમના થકી માનવજાત અસ્તિત્વ પામી.

હઝરત આદમ (અ.) અને બીબી હવ્વાની ઓલાદ આગળ કઈ રીતે વધી તે વિષે હદીસમાં જોવા મળે છે કે,
ઝરાએ હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)થી રિવાયત કરી છે કે :

أَنَّ آدَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَلِدَ لَهُ شَيْثٌ وَأَنَّ اسْمَهُ هَبَةُ اللَّهِ وَهُوَ أَوَّلُ وَصِيِّ أُوصِيَ إِلَيْهِ
مِنَ الْآدَمِيِّينَ فِي الْأَرْضِ ثُمَّ وَلِدَ لَهُ بَعْدَ شَيْثٍ يَافِثٌ فَلَمَّا أَذْرَكَ أَرَادَ اللَّهُ
عَزَّوَجَلَّ أَنْ يُبْلِغَ بِالنَّسْلِ مَا تَرَوْنَ وَأَنْ يَكُونَ مَا قَدْ جَرَى بِهِ الْقَلَمُ مِنْ
تَحْرِيمِ مَا حَرَّمَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ مِنَ الْأَخْوَاتِ عَلَى الْإِخْوَةِ أَنْزَلَ بَعْدَ الْعَصْرِ فِي
يَوْمِ خَمِيسٍ حَوْرَاءَ مِنَ الْجَنَّةِ اسْمُهَا نَزْلَةُ فَأَمَرَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ آدَمَ أَنْ
يُزَوِّجَهَا مِنْ شَيْثٍ فَرَزَّوَجَهَا مِنْهُ ثُمَّ أَنْزَلَ بَعْدَ الْعَصْرِ مِنَ الْغَدِ حَوْرَاءَ مِنَ
الْجَنَّةِ وَاسْمُهَا مُنْزَلَةُ فَأَمَرَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ آدَمَ أَنْ يُزَوِّجَهَا مِنْ يَافِثٍ
فَرَزَّوَجَهَا مِنْهُ فَوُلِدَ لِشَيْثٍ غُلَامٌ وَوُلِدَ لِيَافِثٍ جَارِيَةٌ فَأَمَرَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ

أَدَمَ حِينَ أَدْرَكَ أَنْ يُزَوِّجَ ابْنَتَهُ يَافِثَ مِنْ ابْنِ شَيْثٍ فَفَعَلَ فَوُلِدَ الصَّفْوَةُ مِنَ
النَّبِيِّينَ وَالْمُرْسَلِينَ مِنْ نَسْلِهِمَا وَمَعَاذَ اللَّهِ أَنْ يَكُونَ ذَلِكَ عَلَى مَا قَالُوا

مِنْ أَمْرِ الْإِخْوَةِ وَالْأَخَوَاتِ

“હઝરત આદમ (અ.)થી હઝરત શીશ (અ.) પેદા થયા અને તેમનું નામ હુબતુલ્લાહ છે, અને પૃથ્વી ઉપર માણસોમાં તે સૌથી પહેલા વસી છે, જેમને વસી બનાવવામાં આવ્યા. પછી હઝરત શીશના પછી યાફ્સ (અ.) પેદા થયા, અને જ્યારે આ બન્ને મોટા થયા તો અલ્લાહ તઆલાએ ચાહ્યું કે તેમની નસ્લ (વંશવેલો) વધે, જેમકે તમે લોકો જુઓ છો. અને જો કે અલ્લાહ તઆલાએ પોતાની કલમે કુદરતથી આવું લખી દીધું છે કે બહેનો ભાઈઓ ઉપર હરામ છે. એટલા જ માટે અલ્લાહ તઆલાએ ગુરુવારના દિવસે અસ્ર પછી જન્નતથી એક હુરને નાઝિલ કરી જેનું નામ નઝલા હતું, અને હઝરત આદમ (અ.)ને હુકમ આપ્યો કે તેમના નિકાહ હઝરત શીશ (અ.)થી કરો આપ (અ.)એ તેના નિકાહ હઝરત શીશ (અ.)થી કરી દીધા, પછી બીજા દિવસે અસ્ર પછી એક બીજી હુરને નાઝિલ કરી જેનું નામ મંઝલા હતું, અને અલ્લાહ તઆલાએ હઝરત આદમ (અ.)ને હુકમ આપ્યો કે તેના નિકાહ યાફ્સ (અ.)થી કરી દો. આપ (અ.)એ તેના નિકાહ યાફ્સ (અ.)થી કરી દીધા, હવે શીશ (અ.)ના ત્યાં એક દીકરો પેદા થયો અને યાફ્સ (અ.)ના ત્યાં એક દીકરી પેદા થઈ અને જ્યારે આ બન્ને મોટા થઈને બાલિગ ઉંમરે પહોંચ્યા તો અલ્લાહ તઆલાએ હુકમ આપ્યો કે યાફ્સ (અ.)ની દીકરીના નિકાહ શીશ (અ.)ના દીકરા સાથે કરી દો. આપ (અ.)એ એ પ્રમાણે કર્યું અને તે બન્નેની નસ્લથી પવિત્ર અંબીયા અને મુર્સલીન (અ.) પેદા થયા, અને જે લોકો આવું કહે છે કે બહેનોનો ભાઈઓની સાથે નિકાહ થયો, તેનાથી અલ્લાહની પનાહ.

(૨) નિકાહની ફઝીલત અને શ્રેષ્ઠતા

નિકાહની ફઝીલત અને શ્રેષ્ઠતા ઘણી જ છે. અનેક આયતો અને હદીસોમાં તેનું ઘણું મહત્વ બતાવામાં આવ્યું છે જે સ્પષ્ટ રીતે સુન્નતે નબી એટલે કે નિકાહ કરવાનું મહત્વ બતાવે છે. હઝરત રસૂલ (સ.) ફરમાવે છે :

النِّكَاحُ مِنْ سُنَّتِي، فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِي فَلَيْسَ مِنِّي

“નિકાહ કરવો એ મારી સુન્નત છે તેમ છતાં જો નિકાહ કરવા પ્રત્યે ખેંચાય નહીં તે મારી ઉમ્મતમાંનો નથી.”

આ હદીસથી જાણવા મળે છે કે કોઈ માણસ વાજબી કારણ સિવાય નિકાહથી દૂર રહે તો તે ઉમ્મતે મોહંમદીયામાંથી ખારિજ થઈ જાય છે એટલે કે નબીની ઉમ્મતમાં રહેશે નહીં. તો માણસ માટે જરૂરી છે કે જ્યારે પણ તેનામાં શક્તિ હોય તે નિકાહ કરી લે.

મા'સૂમીન (અ.)ની ઘણી બધી હદીસોમાં નિકાહના અનેક ફાયદાઓ બતાવવામાં આવ્યા છે.

જેમકે અબ્દુલ્લાહ બિન મૈમૂને હઝરત ઈમામ જફર બિન મોહમદ (અ.)થી અને તેઓએ પોતાના બુઝૂર્ગ પિતાથી રિવાયત કરી છે કે આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું કે :

قَالَ رَكْعَتَانِ يُصَلِّيَهُمَا مُتَزَوِّجٌ أَفْضَلُ مِنْ سَبْعِينَ رَكْعَةً يُصَلِّيَهُمَا أَعْرَبٌ

“પરણિત પુરુષની બે રકાત નમાઝ અપરણિત પુરુષની સિત્તેર રકાત નમાઝથી શ્રેષ્ઠ છે”.

એક અન્ય હદીસમાં હસન બિન અલી બિન હમઝાએ હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)થી રિવાયત કરી છે, આપ (અ.)એ બયાન ફરમાવ્યું કે :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ تَزَوَّجَ أَحْرَزَ نِصْفَ دِينِهِ وَفِي حَدِيثٍ آخَرَ فَلْيَتَّقِ

اللَّهُ فِي النِّصْفِ الْبَاقِي

“રસૂલલ્લાહ (સ.)નો ભાર પૂર્વકનો આદેશ છે કે જેણે નિકાહ કરી લીધા તેણે અડધા દીનની સુરક્ષા કરી લીધી અને બીજી હદીસમાં છે કે હવે જે અડધો દીન બાકી છે તેની બાબતમાં અલ્લાહથી ડરતો રહે.”

ઉમરુ બિન શીમરે જાબીરથી અને તેઓએ હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)થી રિવાયત કરી છે કે આપ (અ.)એ બયાન ફરમાવ્યું કે :

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَا يَمْنَعُ الْمُؤْمِنَ أَنْ يَتَّخِذَ أَهْلًا لَعَلَّ اللَّهَ أَنْ يَرْزُقَهُ

نَسَمَةً تُثْقِلُ الْأَرْضَ بِإِلَهِ إِلَّا اللَّهَ

“રસૂલલ્લાહ (સ.)એ આજ્ઞા ફરમાવી કે મોમિનને કઈ વસ્તુએ રોક્યો છે કે તે પોતાના માટે એક જીવનસાથીની પસંદગી કરે ? શક્ય છે કે અલ્લાહ તઆલા તેના ધ્વારા એક એવો માણસ પેદા કરે જે જમીનને ‘લાઈલાહા ઈલ્લલ્લાહ’ વડે કિંમતી બનાવીદે.”

વધુમાં એક અન્ય હદીસમાં રસૂલ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે :

زَوْجُوا أَيَّامَكُمْ، فَإِنَّ اللَّهَ يُحْسِنُ لَهُمْ فِي أَحْلَاقِهِمْ، وَيُوسِّعُ لَهُمْ فِي أَرْزَاقِهِمْ،

وَيَزِيدُهُمْ فِي مَرْوَاتِهِمْ

“તમારામાં જે અપરણીત હોય તેમના નિકાહ કરો કારણકે અલ્લાહ તેમના નૈતિક ગુણોનો વિકાસ કરશે, અલ્લાહ તેમની રોઝી વધારશે, અને તેમનું ચરિત્ર અને બહાદુરી વધારશે”.

આ હદીસોથી જાણવા મળ્યું કે નિકાહના અનેક ફાયદાઓ છે, નિકાહ કરવાથી ઈબાદતના સવાબમાં, પોતાના માટે દીનની સુરક્ષામાં, નૈતિક ગુણોના વિકાસમાં અને રોઝી, ચરિત્ર વિગેરેમાં વધારો થાય છે. અને તે નિકાહના કારણે શક્ય છે કે તેમને અલ્લાહ એવી ઓલાદ આપે જે જમીનને ‘લાઈલાહા ઈલ્લલ્લાહ’ વડે કિંમતી બનાવીદે.” જેથી તેમને પણ તેનો લાભ પહોંચે.

(૩) તંગ દસ્તીના કારણે નિકાહથી દૂર ન રહેવું જોઈએ

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદ પારા-૧૮, સૂરા નૂર, સૂરા-૨૪, આયત-૩૨ માં ફરમાવે છે :

وَأَنْكِحُوا الْأَيَّامَ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ ۖ إِنَّ يَكُونُوا

فُقَرَاءَ يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ ۗ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ﴿٣٢﴾

અપરણીત સ્ત્રી અને પુરુષોની શાદી કરાવી દો અને એવી જ રીતે પોતાના નેક ગુલામો અને કનીઝોની પણ; જો તેઓ તંગદસ્ત હશે તો અલ્લાહ પોતાના ફઝલ વડે તેમને ગની (માલદાર) કરી દેશે અને અલ્લાહ ઉદાર અને જાણનાર (અલીમ) છે.

આ આયતમાં અલ્લાહે અપરણીતની શાદી કરાવી આપવાનું કહ્યું છે, અને કહ્યું છે કે જો તેઓ ગરીબ છે તો ચિંતા ન કરે અલ્લાહ તેમને માલદાર બનાવી દેશે.

આ આયતની તફસીરમાં હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે :

مَنْ تَرَكَ التَّزْوِيجَ مَخَافَةَ الْفَقْرِ فَقَدْ آسَأَ الظَّنَّ بِاللَّهِ عَزَّوَجَلَّ إِنَّ اللَّهَ عَزَّو

جَلَّ يَقُولُ

“જે માણસ ગરીબી અને તંગદસ્તીના ડરથી નિકાહ કરવાનું માંડીવાળે તો જાણે તેને અલ્લાહ તઆલાથી બદગુમાની (કુધારણા) છે. જેમકે અલ્લાહ તઆલાનો ઈર્શાદ છે :

إِنْ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ^ط

જો તેઓ તંગદસ્ત હશે તો અલ્લાહ પોતાના ફઝલ વડે તેમને ગની (માલદાર) કરી દેશે.

એક અન્ય હદીસમાં નબી (સ.)એ ફરમાવ્યું છે :

مَنْ سَرَّهُ أَنْ يَلْقَى اللَّهَ طَاهِرًا مُطَهَّرًا فَلْيَلْقَهُ بِزَوْجَةٍ وَمَنْ تَرَكَ التَّزْوِيجَ

مَخَافَةَ الْعَيْلَةِ فَقَدْ آسَاءَ الظَّنَّ بِاللَّهِ عَزَّوَجَلَّ

જે માણસ આવું ઈચ્છતો હોય કે અલ્લાહ તઆલાથી પાકોપાકીઝા હાલતમાં મુલાકાત કરે તો પછી તે પોતાના માટે જીવનસાથીની પસંદગી કરે. અને જેણે ગરીબી અને તંગદસ્તીના ભયથી નિકાલને તર્ક કરી દીધો તેણે અલ્લાહથી બદગુમાની (કુધારણા) કરી.

નિકાહ મોહતાજીને દૂર કરે છે અને વિપૂલતા અર્પણ કરે છે. જેમકે હઝરત અબૂ અબ્દુલ્લાહ (અ.)એ ફરમાવ્યું :

فَشَكَا إِلَيْهِ الْحَاجَةُ فَقَالَ تَزَوَّجْ فَتَزَوَّجَ فَوَسَّعَ عَلَيْهِ

“એક વ્યક્તિ નબી (સ.)ની પાસે આવ્યો અને આપ (સ.)થી મોહતાજીની શિકાયત કરી તો આપ (સ.)એ ફરમાવ્યું ‘શાદી કરો’ પછી તેણે શાદી કરી અને તે સુખી થઈ ગયો.”

આ હદીસોથી જાણવા મળે છે કે તંગદસ્તીના કારણે નિકાહથી દૂર રહેવું ન જોઈએ. જો આવી પરિસ્થિતિમાં પણ અલ્લાહ પર ભરોસો રાખીને નિકાહ તરફ ડગ માંડવામાં આવશે તો અલ્લાહ તે તંગદસ્તીને દૂર કરશે અને વિપૂલતા અર્પણ કરશે.

(૪) કુંવારાઓને શાદી કરાવી આપવાનો સવાબ

ઈસ્લામ એ વાતને પણ ખૂબ જ બિરદાવે છે કે જેઓ કુંવારા (અપરણિત) હોય તેમને નિકાહ કરાવી આપો અને જેઓ આવા કાર્યને અંજામ આપે છે તેઓને અલ્લાહના તરફથી ઘણો જ સવાબ અને ફઝલોક્કરમ નસીબ થાય છે.

એક હદીસમાં હઝરત અબૂ અબ્દુલ્લાહ (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે :

مَنْ زَوَّجَ أَعْرَبَ كَانَ مِمَّنْ يَنْظُرُ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ إِلَيْهِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

“જો કોઈ કુંવારાને શાદી કરાવી આપે તે એ લોકોમાંથી છે કે જેમના ઉપર અલ્લાહ અઝઝોજલ કયામતના દિવસે કરમની નજર કરશે.

એક અન્ય હદીસમાં હઝરત અમીરુલ મોઅમેનીન (અ.)એ ફરમાવ્યું છે :

أَفْضَلُ الشَّفَاعَاتِ أَنْ تَشْفَعَ بَيْنَ اثْنَيْنِ فِي نِكَاحٍ حَتَّى يَجْمَعَ اللَّهُ بَيْنَهُمَا

“શ્રેષ્ઠ શફાઅત એ છે કે તમે નિકાહના માટે બન્નેના વચ્ચે શફાઅત કરો એટલે સુધી કે અલ્લાહ અઝઝોજલ તેમના વચમાં મેળાપ કરાવી દે.”

(૫) નિકાહ માટેની પાત્ર પસંદગી

જ્યારે સ્ત્રી અને પુરુષ પોતાના જીવનસાથીની પસંદગી કરે, તો તેમણે તે પસંદગીમાં કઈ બાબતોનું મહત્વ આપવું જોઈએ તે વિષે કહેવામાં આવ્યું છે.

પુરુષની પાત્ર પસંદગી

હિશામ બિન હકમે હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)થી રિવાયત કરી છે કે :

إِذَا تَزَوَّجَ الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ لِمَالِهَا أَوْ جَمَالِهَا لَمْ يُرْزَقْ ذَلِكَ فَإِنْ تَزَوَّجَهَا

لِدِينِهَا رَزَقَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ جَمَالَهَا وَمَالِهَا

“જો કોઈ માણસ કોઈ સ્ત્રીથી તેના માલ અથવા ખૂબસુરતીના કારણે નિકાહ કરશે તો તે જે ચાહશે તે ક્યારેય મેળવશે નહીં અને જો તે તેના દીનના કારણે નિકાહ કરશે તો અલ્લાહ તઆલા તેને માલદોલત અને ખૂબસુરતી બન્ને અર્પણ કરશે.”

વળી એક અન્ય હદીસમાં રસૂલે અકરમ (સ.) ફરમાવે છે કે : “જે વ્યક્તિ એક ઓરતની પસંદગી ફક્ત તેની ખૂબસુરતીના માટે કરે છે. તે તેમાં જે કંઈ ચાહે છે તે નથી મેળવી શકતો, અને જે વ્યક્તિ એક ઓરતથી ફક્ત તેની દોલતના માટે શાદી કરે છે અલ્લાહ તઆલા તેને તેના હાલ પર છોડી દે છે માટે તમારા ઉપર આવશ્યક છે કે ઈમાનદાર અને દીનદાર જીવનસાથીની પસંદગી કરો.

સ્ત્રીની પાત્ર પસંદગી

મોહમ્મદ બિન વલીદે હુસૈન બિન બશશારથી રિવાયત કરી છે કે,

كَتَبْتُ إِلَى أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي رَجُلٍ خَطَبَ إِلَيَّ فَكَتَبَ مِنْ خَطَبِ إِلَيْكُمْ

فَرَضِيَتْكُمْ دِينَهُ وَأَمَانَتَهُ كَأَيْنَا مَنْ كَانَ فَرَوْجُوهُ وَالْأَتَفَعَلُوا تَكُنْ فِتْنَةً فِي

الْأَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌ

“મેં એક કાગળ હઝરત ઈમામ મોહંમદ બાકિર (અ.)ની ખિદમતમાં લખી મોકલ્યો કે મારે ત્યાં મારી દીકરીના નિકાહ વિષે પયગામ આપવામાં આવ્યો છે હું શું કરું ? તો આપ (અ.)એ તેના જવાબમાં ફરમાવ્યું, જેણે તમારા ત્યાં નિકાહનો પયગામ પહોંચાડ્યો છે જો તમે તેના દીન અને તેની અમાનતદારીથી સંતોષી અને રાજી છો તો તે પછી તેનાથી નિકાહ કરી દો અને જો તમે આવું કરશો નહીં તો જમીનપર મોટો ફસાદ પેદા થઈ જશે.”

એક બીજી હદીસમાં છે કે :

الْإِمَامُ الْحَسَنُ عَلَيْهِ السَّلَامُ لِرَجُلٍ جَاءَ إِلَيْهِ يَسْتَشِيرُهُ

فِي تَزْوِيجِ ابْنَتِهِ؛ زَوْجَهَا مِنْ رَجُلٍ تَقِيٍّ، فَإِنَّهُ إِنْ أَحَبَّهَا

أَكْرَمَهَا وَإِنْ أَبْغَضَهَا لَمْ يَظْلِمْهَا

“એક માણસ હઝરત ઈમામ હસન (અ.)ની પાસે તેની પુત્રીના નિકાહ કરવા માટેની સલાહ લેવા આવ્યો હતો, તો આપ (અ.)એ જવાબમાં કહ્યું, તેના નિકાહ દીનદાર વ્યક્તિ જોડે કરો, કારણ કે જો તે તેણીની સાથે મોહબ્બત કરશે તો તેણીની ઈજ્જત વધારશે અને જો તે તેણીની સાથે નફરત કરશે તો પણ તેની ઉપર જુલમ નહીં કરે.”

આ હદીસોથી આપણને જાણવા મળ્યું કે સ્ત્રી અથવા પુરુષ પોતાની પાત્ર પસંદગીમાં દીનદારી અને ઈમાનદારી અને અખ્લાક તેમજ ચારિત્ર્યનું મહત્વ આપે. જો આ પ્રમાણે મહત્વ આપશે તો દોલત અને ખૂબસુરતી અલ્લાહ તેમને ભેટમાં આપશે અને તેમનો સંસાર સદાય સુખી રહેશે.

(૬) પસંદ કરેલા પાત્રને જોવા વિષે.

જ્યારે એક પુરુષ પોતાના પાત્ર તરીકે એક સ્ત્રીની પસંદગી કરે છે તો તેમાં તે પાત્રને નિહાળવા વિષે હદીસોમાં આવ્યું છે કે, રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું :

إِذَا لَقِيَ اللَّهُ فِي قَلْبِ أَمْرٍ خُطْبَةً أَمْرَةً فَلَا بَأْسَ أَنْ يَنْظُرَ إِلَيْهَا

“જ્યારે અલ્લાહ કોઈ પુરુષના દિલમાં કોઈ સ્ત્રીની મોહબ્બત નાખી દે તો કોઈ વાધો નથી કે તે પુરુષ તે સ્ત્રીને જુએ.”

એક અન્ય હદીસમાં ફરમાવવામાં આવ્યું છે કે,

إِذَا أَرَادَ أَحَدُكُمْ أَنْ يَتَزَوَّجَ فَلْيَسْأَلْ عَنْ شَعْرِهَا كَمَا يَسْأَلُ عَنْ وَجْهِهَا

فَإِنَّ الشَّعْرَ أَحَدُ الْجَمَالَيْنِ

અને આ જનાબ (અ.)એ ફરમાવ્યું કે : “જ્યારે તમારામાંથી કોઈ પુરુષ કોઈ સ્ત્રીથી નિકાલ કરવાનો ઈરાદો કરી લે તો જેવી રીતે તેના ચહેરાની બાબતમાં પૂછપરછ કરે છે તેવી જ રીતે તેના બાલો (વાળો)ની બાબતમાં પણ પૂછી લે એટલા માટે કે બાલ બે સુંદરતાઓમાંથી એક છે.”

وبأسناده إلى علي بن جعفر عن أخيه موسى عليه السلام قال: سألته عن

الرجل ما يصلح له أن ينظر إليه من المرأة التي لا تحل له؟ قال: الوجه

والكف وموضع السوار

અલી બિન ઈમામ જફર સાદિક (અ.) કહે છે કે મેં મારા ભાઈ હઝરત મૂસા કાઝિમ (અ.)થી પૂછ્યું કે, માણસ નામહેરમ સ્ત્રીના શરીરના કયા અવયવોને જોવા હલાલ છે ? આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું કે, ચહેરો, હથેળીઓ અને પગના પંજ જોવા જઈઝ છે.

محمد بن مسلم قال: سألت أبا جعفر عليه السلام عن الرجل يريد أن يتزوج

المرأة أينظر إليها؟ قال: نعم يشترها بأعلى الثمن

મોહમ્મદ બિન મુસ્લિમ કહે છે કે, મેં હઝરત ઈમામ મોહમ્મદ બાકિર (અ.)થી અરજ કરી કે, જો કોઈ વ્યક્તિ કોઈ સ્ત્રીથી નિકાલ કરવાનો ઈચ્છુક હોય તો શું નિકાલથી પહેલાં તેને જોઈ શકે છે ? આપ (અ.) એ ફરમાવ્યું, હા ! કેમકે તે તેની ઘણી મોટી કિંમત આપીને તેને ખરીદવા ઈચ્છે છે.

(9) પાત્રમાં પોતાની પસંદગી

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ قُلْتُ لَهُ إِنِّي أُرِيدُ أَنْ أَتَزَوَّجَ امْرَأَةً وَإِنَّ

أَبَوَيَّ أَرَادَا غَيْرَهَا قَالَ تَزَوَّجِ الَّتِي هَوَيْتَ وَدَعِ الَّتِي يَهْوَى أَبَوَاكَ

એક વ્યક્તિએ હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)થી અરજ કરી કે હું શાદી કરવા ઈચ્છું છું અને મેં એક સ્ત્રીની પસંદગી પણ કરી લીધી છે પરંતુ મારા માબાપને મારા માટે એક અન્ય સ્ત્રી પસંદ છે, તો

આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું કે, તમે જે સ્ત્રીથી પોતે નિકાલ કરવા ઈચ્છો છો તેનાથી કરો અને બીજીને રહેવા દો.

(૮) અપરણિત અને પરણિત સ્ત્રીના નિકાલમાં માબાપની ઈજાઝત વિષે

આ વિશે કે સ્ત્રીઓ પોતાની મરજી પ્રમાણે નિકાલ કરી શકે છે ? તો હદીસમાં કહેવામાં આવ્યું છે.

જેમકે અલાએ ઈબ્ને અબી યાફૂરથી તેઓએ હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)થી રિવાયત કરી છે કે :

لَا تُنْكِحُ ذَوَاتُ الْأَبَاءِ مِنَ الْأَبْكَارِ إِلَّا بِإِذْنِ آبَائِهِنَّ

“કુંવારી સ્ત્રીઓ જેમના પિતા મૌજૂદ છે તે પોતાના પિતાની રજા સિવાય નિકાલ ન કરે.”

અબ્દુલ હમીદ બિન અવ્વાઝે અબ્દુલ ખાલિકથી રિવાયત કરી છે :

قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ الْمَرْأَةِ الشَّيْبِ تَخْطُبُ إِلَى نَفْسِهَا قَالَ هِيَ

أَمْلَكَ بِنَفْسِهَا تُوَلِّي أَمْرَهَا مَنْ شَاءَتْ إِذَا كَانَ كُفُوًا بَعْدَ أَنْ تَكُونَ قَدْ

نَكَحَتْ زَوْجًا قَبْلَ ذَلِكَ

તેઓનું બયાન છે કે મેં હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)થી પૂછ્યું કે ‘સય્યેબા’ (તે સ્ત્રી જે કુંવારી ન હોય તેવી) સ્ત્રી કોઈથી નિકાલ કરી શકે છે ? આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું કે તે પોતાની જાતની પોતે માલિક છે અને પોતાના કાર્યોની ખુદ મુખતાર (સ્વતંત્ર) છે, જેનાથી ઈચ્છે નિકાલ કરી લે, પરંતુ એ શરતે કે તે કુફૂ (બરાબરીમાં) હોય પરંતુ આનાથી પહેલાં એક પુરુષથી નિકાલ થઈ ચૂક્યા હોય. (આ બીજા નિકાલ છે)

આ હદીસોથી જાણવા મળ્યું કે કુંવારી દીકરીઓ પોતાના બાપની ઈજાઝત વગર નિકાલ કરી શકતી નથી જ્યારે એકવાર નિકાલ થઈ ચૂકેલી સ્ત્રી કે જેનો તલાક થયો હોય તે ફરીથી બીજા નિકાલ પોતાની મરજીથી કરી શકે છે શર્ત એ છે કે તે કુફૂ હોય.

(૯) દીકરો અને દીકરી બાલિગ થઈ જાય તો તેમના નિકાલ કરાવી આપવા વિષે

આપણે એ પણ યાદ રાખવું જોઈએ કે જ્યારે દીકરો કે દીકરી બાલિગ થઈ જાય તો માબાપ તરીકે આપણી ફરજ છે કે આપણે તેઓના નિકાલ યોગ્ય પાત્રની સાથે કરાવી દેવા જોઈએ કેમકે માબાપના માથે આ એક મોટી જિંમ્મેદારી છે જે તેઓએ પૂરી કરવી જોઈએ.

દીકરાના નિકાહ વિષે ફરમાવતાં રસૂલલ્લાહ (સ.) ફરમાવે છે :

مَنْ أَدْرَكَ لَهُ وَلَدٌ وَعِنْدَهُ مَا يُزَوِّجُهُ فَلَمْ يُزَوِّجْهُ، فَأُحْدِثَ فَالِإِثْمُ بَيْنَهُمَا

“જેનો દીકરો બાલીગ થઈ જાય અને તેને શાદી માટે કોઈ છોકરી પસંદ હોય તો પણ તે પિતા પોતાના દીકરાની શાદી તેનાથી ન કરે પછી જો તે દીકરો ભૂલ કરી દે તો તે ગુનો બન્નેની વચ્ચે છે.”

એવી જ રીતે દીકરીના નિકાહની તાકીદમાં કહેવામાં આવ્યું છે, એક હદીસમાં હઝરત ઈમામ રિઝા (અ.)એ ફરમાવ્યું કે :

نَزَلَ جَبْرِئِيلُ عَلَى النَّبِيِّ ﷺ قَالَ؛ يَا مُحَمَّدُ، إِنَّ رَبَّكَ يُقْرِءُكَ السَّلَامَ،

وَيَقُولُ؛ إِنَّ الْأَبْكَارَ مِنَ النِّسَاءِ بِمَنْزِلَةِ الشَّرِّ عَلَى الشَّجَرِ، فَإِذَا أَيْنَعَ الشَّرُّ

فَلَا دَوَاءَ لَهُ إِلَّا اجْتِنَاؤُهُ وَإِلَّا أَفْسَدَتْهُ أَشْمُسُ، وَغَيَّرَتْهُ الرِّيحُ، وَإِنَّ الْأَبْكَارَ

إِذَا أَدْرَكُنَّ مَا يَتَدْرِكُ النِّسَاءَ فَلَا دَوَاءَ لَهُنَّ إِلَّا الْبُعُولُ، وَإِلَّا لَمْ يُؤْمَنْ

عَلَيْهِنَّ الْفِتْنَةُ، فَصَعِدَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الْمِنْبَرَ فَجَمَعَ النَّاسَ ثُمَّ أَعْلَمَهُمْ

مَا أَمَرَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ بِهِ

“જિબ્રીલ (અ.) એક વખત રસૂલ (સ.)ની પાસે હાજર થયા અને આપને કહ્યું, હે મોહમ્મદ (સ.) ! અલ્લાહે આપની ઉપર સલામ મોકલ્યા છે અને કહ્યું છે કે તમારી ઓરતોમાં કુંવારી છોકરીઓ ઝાડ પર લાગેલા ફળ સમાન છે જ્યારે તે પાકી જાય તો તેને ઉતારી લેવા જોઈએ કે જેથી સૂર્ય અને પવન તેમને નુકસાન કરે નહીં તેથી જ્યારે યુવાન દીકરીઓ પુખ્ત ઉંમરે પહોંચે તો તેઓ પોતાના પતિ સાથે હોવી જોઈએ, જો એમ નહીં થાય તો તેઓ ફિત્નાથી સલામત રહી શકશે નહીં તો રસૂલલ્લાહ (સ.) મિમ્બર ઉપર તશરીફ લઈ ગયા અને લોકોને ભેગા કર્યા પછી જે કંઈ અલ્લાહ અઝઝવજલ્લે આપને જે હુકમ કર્યો હતો તે લોકોને કહી સંભળાવ્યો.

આ વિશેની વધુ તાકીદ કરતાં રસૂલલ્લાહ (સ.)એ પણ ફરમાવ્યું છે કે :

إِذَا جَاءَكُمْ الْأَكْفَاءُ فَانْكِحُوهُمْ وَلَا تَرْبِّصُوا بِهِنَّ الْحَدَّثَانَ

“તમને પોતાની દીકરીઓ માટે યોગ્ય પાત્ર (પતિ) મળી જાય તો તેની સાથે શાદી કરીદો અને તેના બારામાં નવયૂવાનની રાહ ન જુઓ.”

(૧૦) નિકાહ કરવા માટે નીકળે ત્યારે પઢવાની નમાઝ અને દુઆ

ઈસ્લામમાં સ્ત્રી અને પુરુષને પોતાનું યોગ્ય અને નેક, દીનદાર પાત્ર મળી રહે તેનું ઘણું બધું મહત્વ આપવામાં આવ્યું છે. અને આવા સમયે કે જ્યારે પોતાને પાત્રની પસંદગી કરવાની હોય અલ્લાહની મદદની જરૂર છે માટે આપણને કહેવામાં આવ્યું છે કે તમે આવા કાર્ય માટે આગળ વધો તો પહેલાં અલ્લાહની બારગાહમાં નમાઝ અને દુઆ વડે તેની મદદ માગી લો.

હદીસમાં છે કે, મુસન્ના બિન વલીદ હન્નાને અબી બસીરથી રિવાયત કરી છે તેઓનું બયાન છે કે:

قَالَ لِي أَبُو عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِذَا تَزَوَّجَ أَحَدُكُمْ كَيْفَ يَصْنَعُ قُلْتُ مَا أَدْرِي

جَعَلْتُ فِدَاكَ قَالَ إِذَا هُمْ بِذَلِكَ فَلْيُصَلِّ رَكْعَتَيْنِ وَيَحْمَدُ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ

હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)એ મારાથી પૂછ્યું; “જ્યારે તમારામાંથી કોઈ શાદી કરે છે તો તે શું કરે છે ? મેં કહ્યું, મને ખબર નથી. હું આપના ઉપર ફિદા થઈ જાઉં. આપે ફરમાવ્યું, જ્યારે તે શાદીનો ઈરાદો કરે તો બે રકાત નમાઝ પઢે, અને અલ્લાહ અઝઝવજલની હમ્દ બજાવી લાવે :

اللَّهُمَّ إِنِّي أُرِيدُ التَّزْوِيجَ فَقَدِّرْ لِي مِنَ النِّسَاءِ أَعْفَهُنَّ فَرْجاً وَأَحْفَظَهُنَّ لِي فِي

نَفْسِهَا وَمَالِي وَأَوْسَعَهُنَّ رِزْقاً وَأَعْظَمَهُنَّ بَرَكََةً وَقَيِّضْ لِي مِنْهَا وَلَداً

طَيِّباً تَجْعَلُهُ لِي خَلِيفاً صَالِحاً فِي حَيَاتِي وَبَعْدَ مَوْتِي

(યા અલ્લાહ ! ખરેખર મેં શાદી કરવાનો ઈરાદો કર્યો છે તો મારી તકદીરમાં સૌથી પાકદામન સ્ત્રી લખી દે અને એવી સ્ત્રી લખી દે કે જે પોતાની જાતને તથા મારા માલને મારા માટે સૌથી વધારે સુરક્ષિત રાખતી હોય અને રોજીમાં સૌથી વધારે વિશાળતા ધરાવતી હોય અને બરકતમાં સૌથી વધારે મહાનતા ધરાવતી હોય અને મારા માટે તેનાથી એક પાક બેટો અતા ફરમાવ કે જેને તું મારા જીવનમાં અને મારા મોત પછી નેક વારસદાર બનાવે.)

(૧૧) ક્યા દિવસો અને તારીખોમાં નિકાહ કરવા મકરૂહ છે

જ્યારે આપણે પાત્ર પસંદગી કે નિકાહ કરવા તરફ પ્રેરાઈએ ત્યારે આપણે એ પણ યાદ રાખવું જોઈએ કે આપણે તે કાર્યને અમૂક દિવસોમાં કરવું ન જોઈએ આવા દિવસોને કમર દર અકરબ (વિંછૂડો)કે મહિનાના છેલ્લા દિવસો તરીકે ઓળખાવામાં આવ્યા છે.

હદીસમાં છે કે, મોહમ્દ બિન હમરાને પોતાના બાપથી તેઓએ હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)થી રિવાયત કરી છે કે આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું કે :

مَنْ تَزَوَّجَ وَالْقَرُ فِي الْعَقْرِ لَمْ يَزِ الْحُسْنَى

“જે માણસ કમર દર અકરબ (વિંછુડા)માં શાદી કરશે તે કદી ભલાઈને જોઈ શકશે નહીં,”

એક અન્ય રિવાયતમાં છે કે :

أَنَّهُ يُكْرَهُ التَّزْوِيجُ فِي مُحَاقِ الشَّهْرِ

“મહિનાના છેલ્લા દિવસો (જ્યારે રાત્રે ચાંદ નીકળતો નથી)માં શાદી મકરૂહ છે”.

(૧૨) સગાઈ અને નિકાહ કયા દિવસે મુસ્તહબ છે

સગાઈ અને નિકાહમાં જુમ્આના દિવસને મહત્વ આપવામાં આવ્યું છે. જેમકે “હઝરત અમીરુલ મોઅમેનીન (અ.)થી મન્કૂલ છે કે : “જુમ્આનો દિવસ સગાઈ અને નિકાહનો દિવસ છે”.

(૧૩) રાત્રે નિકાહ કરવા સુન્નત છે

હઝરત ઈમામ અલી રિઝા (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે :

سَمِعْتُهُ يَقُولُ فِي التَّزْوِيجِ قَالَ مِنَ السُّنَّةِ التَّزْوِيجُ بِاللَّيْلِ لِأَنَّ اللَّهَ جَعَلَ

اللَّيْلَ سَكْنًا وَالنِّسَاءَ إِنَّمَا هُنَّ سَكَنٌ

“રાવીએ કહ્યું કે મેં સાંભળ્યું કે આપ શાદી વિષે ફરમાવી રહ્યા હતા કે રાત્રે શાદી કરવી સુન્નત છે કારણ કે અલ્લાહ અઝઝોજલ્લે રાતને સુકૂનવાળી બનાવી છે અને સ્ત્રીઓ પણ બેશક સુકૂન આપનારી છે”.

(૧૪) ઉમ્મતે મોહંમદી પ્રમાણે મહેર કેટલી હોવી જોઈએ

નિકાહમાં મહેરનું ખૂબ જ મહત્વ બતાવવામાં આવ્યું છે. જે પુરુષ કોઈ પણ સ્ત્રીથી નિકાહ કરવા માંગતો હોય તેણે મહેર અદા કરવી જોઈએ.

એક હદીસમાં હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)એ ફરમાવ્યું છે :

مَنْ تَزَوَّجَ امْرَأَةً وَلَمْ يَنْوَأَنْ يُؤَفِّيهَا صَدَاقَهَا فَهُوَ عِنْدَ اللَّهِ عَزَّوَجَلَّ زَانٍ

“જે માણસ કોઈ સ્ત્રીથી નિકાહ કરે અને તેની નિયત મહેર અદા કરવાની ન હોય તો તે અલ્લાહની નજદીક વ્યભિચારી છે.

મહેરની રકમ વિષે આપણા મૌલા હઝરત અમીરુલ મો'મેનીન (અ.)એ ફરમાવ્યું કે :

إِنَّ أَحَقَّ الشُّرُوطِ أَنْ يُوفَى بِهَا مَا اسْتَحَلَّتُمْ بِهِ الْفُرُوجَ وَالسَّنَّةُ الْمُحَدِّثَةُ
فِي الصَّدَاقِ خُمْسِيَّةٌ دَرَاهِمٍ فَمَنْ زَادَ عَلَى السَّنَةِ رُدًّا إِلَى السَّنَةِ فَإِنْ أَعْطَاهَا
مِنَ الْخُمْسِيَّةِ دَرَاهِمٍ دَرَاهِمًا وَاحِدًا أَوْ أَكْثَرَ مِنْ ذَلِكَ ثُمَّ دَخَلَ بِهَا فَلَا
شَيْءَ لَهَا بَعْدَ ذَلِكَ إِنَّمَا لَهَا مَا أَخَذَتْ مِنْهُ قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَ بِهَا

મહેરની બાબતમાં સુન્નતે મોહંમદીયા પાંચસો દીરહમ છે પછી જે માણસ સુન્નતથી વધારે આપે તેને સુન્નતની તરફ ફેરવી દેવામાં આવશે અને જો કોઈએ તેને પાંચસો એક દીરહમ અથવા તેનાથી વધારે આપ્યા અને તેનાથી મુજમેઅત (સંવનન) કર્યું તો તેના પછી તેના માટે કંઈ જ નથી પરંતુ એ જ છે જે તેણે મુજમેઅતથી પહેલાં લઈ લીધું છે.

મહેર પાંચસો દિરહમ એટલે કે એક ચાંદીના સિક્કાનો ઈરાની સાસાની વજન ૩.૫ ગ્રામ, તો (પાંચસો) $૫૦૦ \times ૩.૫ = ૧૭૫૦$ ગ્રામ થાય. (દા.ત. ૧ કિલો ચાંદીનો ભાવ ૫૫૦૦૦ રૂપિયા હોય) તો એક ગ્રામ ચાંદી = ૫૫૦ તો ૫૫૦×૧૭૫૦ ગ્રામ = ૯૬૨૫૦ (છનું હજાર બસો પચાસ) રૂપિયા થાય.

મહેર ત્રણ રીતે આપી શકાય. પ્રથમ તો એ કે પુરૂષ તે જ સમયે મહેરના પૈસા રોકડા આપી દે, આ સારામાં સારો માર્ગ છે અને એમ કરવાથી પુરૂષની બહુ મોટી જવાબદારી પૂરી થાય છે.

બીજી રીત મહેર ઉધાર રાખવાની હોય છે જેમાં રકમ નક્કી થાય છે પણ પુરૂષ પાસે આવે ત્યારે તે આપે એવી તેમાં સગવડ આપવામાં આવે છે, મહેરની આ રીત બનતા સુધી અજમાવવામાં ન આવે એમાં જ બન્ને પક્ષોનું સાચું હિત છે.

મહેરનો ત્રીજો પ્રકાર એવો છે કે રકમ નિકાલ સમયે નક્કી થાય, પણ સ્ત્રી ભવિષ્યમાં જ્યારે માગણી કરે ત્યારે જ આપવાની હોય, બીજી રીત કરતાં આ ત્રીજી રીત કંઈક અંશે સારી જરૂર છે, પણ મહેરનો શ્રેષ્ઠ પ્રકાર તો ઉપર વર્ણવ્યો તે તે જ ઘડીએ રોકડા પૈસા ગણી આપવાનો છે

જો કોઈ સ્ત્રી પોતાના પતિની મહેર માફ કરી દે તો અલ્લાહ તઆલા તેને ઘણો સવાબ અતા કરે છે. રિવાયત છે કે જે સ્ત્રી પોતાના પતિની મહેર માફ કરે તો અલ્લાહ તઆલા તેના બદલામાં એક રૂપિયાની મહેર દીઠ હજાર ફરિશ્તાને ક્યામત સુધી તે સ્ત્રીની નેકીઓ લખવા માટે નિયુક્ત કરે છે.

(૧૫) નિકાહના સિગા

નિકાહના સિગા પઢવાની રીત

1. સૌ પ્રથમ એક વકીલ દુલ્હન તરફથી અને એક દુલ્હા તરફથી એમ બે ગવાહો પસંદ કરવામાં આવે. બહેતર છે કે દુલ્હનનો વકીલ અને બન્ને ગવાહ દુલ્હનના મહરમ હોય.

2. તે પછી દુલ્હનનો વકીલ અને બન્ને ગવાહ દુલ્હન પાસે જઈને આ રીતે તેની રજામંદી લઈ લે. વકીલ આવી રીતે દુલ્હનને પૂછે અને ગવાહો સાંભળે. “મોમિન_____

_____ની દીકરી _____

તમારા નિકાહ મોમિન_____ના દીકરા

_____ સાથે શરીઅતે મોહંમદી પ્રમાણે _____ રૂપિયા મહેરની રકમ નક્કી કરી તમો તેમના નિકાહમાં તમને મોકલવાની મને ઈઝાજત આપો છો ? શું તમે મને તમારો વકીલ કબૂલ રાખ્યો ?” આનો જવાબ દુલ્હન આ રીતે આપે, “હા, કબૂલ રાખ્યા.” (નોંધ:- ત્રણવાર રજા લેવી)

3. તે પછી દુલ્હાનો વકીલ અને બન્ને ગવાહ દુલ્હા પાસે જઈને આ રીતે તેની રજામંદી લઈ લે. વકીલ આવી રીતે દુલ્હાને પૂછે અને ગવાહો સાંભળે. “મોમિન _____

_____ના દીકરા _____ તમારા

નિકાહ

મોમિન_____નીદીકરી_____

_____ સાથે શરીઅતે મોહંમદી પ્રમાણે _____ રૂપિયા મહેરની રકમ નક્કી કરી તમો તેમને નિકાહમાં લાવવાની મને ઈઝાજત આપો છો ? શું તમે મને તમારો વકીલ કબૂલ રાખ્યો ?” આનો જવાબ દુલ્હા આ રીતે આપે, “હા, કબૂલ રાખ્યા.” (નોંધ :- ત્રણવાર રજા લેવી)

4. તે પછી આ રીતે સિગા પઢાવે. પહેલા દુલ્હનનો વકીલ કહે,

أَنْكَحْتُ مُوَكَّلَتِي مُوَكَّلَكَ عَلَى الْمَهْرِ الْمَعْلُومِ

તે પછી તરત જ દુલ્હાનો વકીલ કહે,

قَبِلْتُ النِّكَاحَ لِمُوَكَّلِي عَلَى الْمَهْرِ الْمَعْلُومِ

(નોંધ :- સામસામે ત્રણવાર પઢવું.)

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ اِقْرَارًا بِنِعْمَتِهِ، وَلَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ اِخْلَاصًا لِوَحْدَانِيَّتِهِ، وَصَلَّى
اللّٰهُ عَلَى مُحَمَّدٍ سَيِّدِ الْبَرِيَّتِيْنِ، وَعَلَى الْاَصْفِيَاءِ مِنْ عِتْرَتِهِ اَمَّا بَعْدُ فَقَدْ
كَانَ فَضْلُ اللّٰهِ عَلَى الْاَنَامِ اَنْ اَغْنَاهُمْ بِالْحَلَالِ عَنِ الْحَرَامِ، فَقَالَ اللّٰهُ
سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى: وَاَنْكِحُوا الْاَيَّامِى مِنْكُمْ وَالصَّالِحِيْنَ مِنْ عِبَادِكُمْ
وَامَآءِكُمْ اِنْ يَّكُونُوْا فُقَرَاءَ يُغْنِيْهِمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ ۗ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ
عَلِيْمٌ . وَقَالَ رَسُوْلُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَاٰلِهٖ وَسَلَّم : تَنَاكَحُوْا
وَتَنَاسَلُوْا تَكْثُرُوْا، فَاِنِّىْ اُبَاهِىْ بِكُمْ الْاُمَّةَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَوْ بَا
لِسَقَطٍ وَقَالَ : النِّكَاحُ مِنْ سُنَّتِىْ، فَمَنْ رَّغِبَ عَنْ سُنَّتِىْ فَلَيْسَ مِنِّىْ
وَصَلَّى اللّٰهُ عَلَى مُحَمَّدٍ وَاٰلِهٖ الطَّيِّبِيْنَ الطَّاهِرِيْنَ الْمَعْصُوْمِيْنَ

બિસ્મિલ્લાહિર રહમાનિર રહીમ

‘અલ્હમ્દોલિલ્લાહ’ તેની નેઅમતોના એકરાર માટે અને ‘લા-ઈલાહા ઇલ્લલ્લાહ’ તેની વહદાનિયત (એકત્વ)ના સ્વીકાર માટે અને અલ્લાહે સલવાત મોકલી મોહંમદ (સ.) ઉપર કે જે તેની જમીનના સરદાર છે અને તેમની ઓલાદ (અ.)માંથી પાક હસ્તીઓ ઉપર . તે પછી, આ અલ્લાહનો ફઝલ છે, તેના બંદાઓ ઉપર કે તેણે તેમની જરૂરિયાત હરામની સામે હલાલથી પૂરી કરી દીધી છે. માટે અલ્લાહ સુબ્હાનહૂ વ તઆલા ફરમાવે છે કે, “અને તમારામાંથી અપરિણિતો અને નેક ગુલામો અને કનીઓનો નિકાહ કરાવી દો. જો તેઓ ફકીર, ગરીબ હશે તો અલ્લાહ તેના ફઝલ વડે તેમને ગની (માલદાર) કરી દેશે અને અલ્લાહ વાસેઅ (વિશાળ ફેલાયેલો) અને અલીમ (બધું જાણનાર) છે.”

અને રસૂલલ્લાહ સલ્લલ્લાલ્લો અલૈહે વ આલેહી વ સલ્લમે ફરમાવ્યું છે કે, “ઘણા નિકાહ કરો અને નસલ વધારો કે હું કયામતના દિવસે તમારા વડે બધી ઉમ્મતોની શોભા વધારું પછી ભલેને બધી ઉમ્મતો શરમિન્દગીમાં હોય.”

અને આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, “નિકાહ મારી સુન્નતમાંથી છે તો જે મારી સુન્નતથી દૂર ચાલ્યો ગયો તે મારામાંથી નથી.”

અને સલવાત મોકલી અલ્લાહે મોહંમદ (સ.) અને તેમની પાક પાકીઝા અને મા'સૂમ આલ ઉપર.

કાયમી નિકાહના સીગા

સ્ત્રી અને પુરુષ જાતે નિકાહ કરવા ચાહતાં હોય તો ખુત્બો પઢ્યા પછી (આ પ્રમાણે) સીગા પઢે.

સૌ પ્રથમ સ્ત્રી કહે...

زَوَّجْتُكَ نَفْسِي عَلَى الصِّدَاقِ الْمَعْلُومِ

મેં મારી જાતને તમારી ઝોજાયતમાં જાણીતા મહેર ઉપર સોંપી.

પછી પુરુષ અંતર રાખ્યા વગર તરત જ કહે...

قَبِلْتُ التَّزْوِيجَ

મેં તઝવીજ (ઝોજાયત) કબૂલ કરી.

જો સ્ત્રી અને પુરુષનો વકીલ એક જ હોય તો ખુત્બો પઢ્યા પછી (આ પ્રમાણે) સીગા પઢે.

તો પ્રથમ વકીલ સ્ત્રી તરફથી કહે...

أَنْكَحْتُ مَوْكِلتِي مِنْ مَوْكِلي عَلَى الْمَهْرِ الْمَعْلُومِ

મેં મારી મોવક્કિલાને મારા મોવક્કિલને જાણીતા મહેર ઉપર નિકાહમાં સોંપી.

ત્યાર બાદ વકીલ પુરુષ વતી કહે...

قَبِلْتُ النِّكَاحَ لِمَوْكِلي عَلَى الْمَهْرِ الْمَعْلُومِ

મેં મારા મોવક્કિલ માટે જાણીતા મહેર ઉપર નિકાહ કબૂલ કર્યો.

સ્ત્રી અને પુરુષ બન્નેના વકીલ અલગ અલગ હોય તો ખુત્બો પઢ્યા પછી ત્રણ જુદી જુદી રીતે આ પ્રમાણે સીગા પઢે.

પહેલાં સ્ત્રીનો વકીલ કહે...

زَوَّجْتُ مُوَكَّلَتِي مُوَكَّلَكَ عَلَى الصِّدَاقِ الْمَعْلُومِ

મેં મારી મોવક્કિલાને તમારા મોવક્કિલની ઝોજીયતમાં જાણીતા મહેર ઉપર સોંપી.

પછી પુરુષનો વકીલ અંતર રાખ્યા વગર તરત જ કહે...

قَبِلْتُ لِمُوَكَّلِي عَلَى الصِّدَاقِ

મેં મારા મોવક્કિલ માટે જાણીતા મહેર ઉપર કબૂલ કરી.

અથવા સ્ત્રીનો વકીલ કહે...

أَنْكَحْتُ مُوَكَّلَتِي مُوَكَّلَكَ عَلَى الْمَهْرِ الْمَعْلُومِ

મેં મારી મોવક્કિલાને તમારા મોવક્કિલને જાણીતા મહેર ઉપર નિકાહમાં સોંપી.

પછી પુરુષનો વકીલ કહે...

قَبِلْتُ النِّكَاحَ لِمُوَكَّلِي عَلَى الْمَهْرِ الْمَعْلُومِ

મેં મારા મોવક્કિલ માટે જાણીતા મહેર ઉપર નિકાહ કબૂલ કર્યો.

અથવા સ્ત્રીનો વકીલ કહે...

أَنْكَحْتُ وَزَوَّجْتُ مُوَكَّلَتِي مُوَكَّلَكَ عَلَى الْمَهْرِ الْمَعْلُومِ

મેં મારી મોવક્કિલાને તમારા મોવક્કિલને જાણીતા મહેર ઉપર નિકાહમાં અને ઝોજીયતમાં સોંપી.

પછી પુરુષનો વકીલ કહે...

قَبِلْتُ النِّكَاحَ وَالتَّزْوِيجَ لِمُوَكَّلِي عَلَى الْمَهْرِ الْمَعْلُومِ

મેં મારા મોવક્કિલ માટે જાણીતા મહેર ઉપર નિકાહ અને તઝવીજ કબૂલ કર્યો.

(૧૬) દીકરીનો બાપ બંદોબસ્ત કરે

દીકરીના બાપને નિકાહની બધી વ્યવસ્થા કરવા માટે ભાર મૂકવામાં આવ્યો છે. જેમકે રસૂલલ્લાહ (સ.) ફરમાવે છે :

أَمْرُ النِّسَاءِ إِلَى آبَائِهِنَّ وَرِضَاهُنَّ السُّكُوتُ

“નિકાહના બારામાં દીકરીઓનો પિતા જ બધી વ્યવસ્થા કરશે અને દીકરીઓનું ખામોશ રહેવું જ તેમની સંમતિ છે.”

જનાબે ફાતેમા (અ.)ના નિકાહ વખતે હઝરત રસૂલલ્લાહ (સ.)એ હઝરત અલી (અ.)ને કહ્યું કે, દાવતે વલીમાનો બંદોબસ્ત થવો જોઈએ. હું ગોશ્ત અને રોટલીનો બંદોબસ્ત કરું છું તમો ઘી અને ખજૂરોનો બંદોબસ્ત કરો. જ્યારે બધું રંધાઈ ગયું તો આપે હઝરત અલી (અ.)ને ફરમાવ્યું કે તમારી મરજી હોય તેને બોલાવી લાવો. હઝરત અલી (અ.) ફરમાવે છે કે જ્યારે હું મસ્જિદમાં આવ્યો તો ઘણા અસ્લાબો બેઠા હતા. આ જોઈ મને થયું કે હું કોને બોલાવું તેથી હું એક ઊંચી જગ્યાએ ચઢી ગયો અને કહ્યું કે આપ બધા હઝરત ફાતેમાની દાવતે વલીમામાં પધારો.

(૧૭) દિવસે જમણવાર કરવો અને રાત્રે દુલ્હનને દુલ્હાથી મેળવવી

લગ્નના દિવસનો જમણવાર કરવો મુસ્તહબ છે અને રાત્રીએ નિકાહ કરવા મુસ્તહબ છે.

સકૂનીએ હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)થી રિવાયત કરી છે કે આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું,

زُفُّوا عَرَائِسَكُمْ لَيْلًا وَأَطْعِمُوا ضُحَى

“તમે લોકો પોતાની દુલ્હનોને રાત્રીના સમયે તેમના પતિથી મેળવો અને બીજા દિવસે લોકોને જમવાની દાવત આપો.”

(૧૮) સ્ત્રીની રૂખસતીમાં તકબીરનો અવાજ

જ્યારે જનાબે ફાતેમા (અ.)ની નિકાહ પછી હઝરત અલી (અ.)ના ઘેર વળામાણી કરી તે વિષે બયાન કરવામાં આવ્યું છે કે,

فَلَمَّا كَانَتْ لَيْلَةُ الرَّفَافِ أَتَى النَّبِيُّ ﷺ بِبَغْلَتِهِ الشَّهْبَاءِ وَثَنَى عَلَيْهَا

قَطِيفَةً وَقَالَ لِفَاطِمَةَ ﷺ ارْكَبِي وَأَمْرُ سَلْمَانَ رَحِمَهُ اللَّهُ أَنْ يَقُودَهَا وَ

النَّبِيُّ ﷺ يَسُوقُهَا فَبَيْنَا هُوَ فِي بَعْضِ الطَّرِيقِ إِذْ سَمِعَ النَّبِيَّ ﷺ وَجَبَةً
فَإِذَا هُوَ بِجَبْرِئِيلَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي سَبْعِينَ أَلْفًا وَمِئَاةٍ كَائِلٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي سَبْعِينَ أَلْفًا
فَقَالَ النَّبِيُّ ﷺ مَا أَهْبَطَكُمْ إِلَى الْأَرْضِ قَالُوا جِئْنَا نَزْفُ فَاطِمَةَ عَلَيْهِ السَّلَامُ
إِلَى زَوْجِهَا وَكَبَّرَ جَبْرِئِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَكَبَّرَ مِئَاةٌ كَائِلٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَكَبَّرَتِ الْمَلَائِكَةُ وَ
كَبَّرَ مُحَمَّدٌ ﷺ فَوُضِعَ التَّكْبِيرُ عَلَى الْعَرَّاسِ مِنْ تِلْكَ اللَّيْلَةِ

“...જ્યારે શબે ઝિક્રાફ (નવવધુની વરરાજને ઘેર રવાનગી) આવી તો રસૂલલ્લાહ (સ.) પોતાનો રાખોડી રંગનો ખચ્ચર લાવ્યા. તેના ઉપર ઝીન બાંધી અને ફાતેમા (અ.) થી કહ્યું, આના ઉપર સવાર થઈ જાઓ અને સલમાન કે જેમના પર અલ્લાહ રહમ કરે તેમનાથી કહ્યું કે તમે આગળ આગળ આની લગામ પકડીને ચાલો અને પાછળથી હઝરત તેને હાંકતા રવાના થયા અને હજુ આપ અડધે રસ્તે જ હતા કે એક શોર સંભળાયો, ખબર પડી કે હઝરત જિબ્રઈલ (અ.) સિત્તેર હજાર ફરિશ્તાઓની સાથે અને હઝરત મિકાઈલ (અ.) સિત્તેર હજાર ફરિશ્તાઓની સાથે આવી રહ્યા છે. આપ (સ.)એ પૂછ્યું, તમે લોકો આજે પૃથ્વી ઉપર શા માટે ઉતરી રહ્યા છો ? તે બધાઓએ કહ્યું કે અમો એટલા માટે આવ્યા છીએ જેથી ફાતેમાને તેમના શોહરની પાસે પહોંચાડીએ. પછી જિબ્રઈલે તકબીર કહી, મિકાઈલે તકબીર કહી અને ફરિશ્તાઓએ તકબીર કહી અને મોહંમદ (સ.)એ તકબીર કહી, પછી તે જ રાત્રીથી દુલ્હનો માટે તકબીર કહેવાનો રિવાજ થઈ ગયો.”

(૧૯) નિકાહ કરી પુરુષ સ્ત્રીને ઘેર લાવે તો પેશાની ઉપર હાથ મૂકી પઢવાની દુઆ
જ્યારે એક પુરુષ નિકાહ કરીને પોતાની દુલ્હનને ઘરમાં લાવે તો તે વખતે પણ પોતાના રબની બારગાહમાં દુઆ માટે રજૂ થાય જેથી અલ્લાહ તેના દરેક કાર્યોને સફળ અને નેક બનાવે.

હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)એ ફરમાવ્યું કે :

إِذَا دَخَلْتَ عَلَيْكَ أَهْلَكَ فَخُذْ بِنَاصِيَتِهَا وَاسْتَقْبِلْ بِهَا الْقِبْلَةَ

“જ્યારે તમો પોતાની પત્નીને નિકાહ કરીને ઘેર લાવો તો તેની પેશાની ઉપર હાથ રાખો તેને કિબ્લાની તરફ બેસાડો અને આ કહો:

اَللّٰهُمَّ بِاَمَانَتِكَ اَخَذْتُهَا وَبِكَلِمَاتِكَ اسْتَحَلَلْتُ فَرْجَهَا فَاِنْ قَضَيْتَ لِيْ

مِنْهَا وَلَدًا فَاَجْعَلْهُ مُبَارَكًا سَوِيًّا وَلَا تَجْعَلْ لِلشَّيْطَانِ فِيْهِ شِرْكًا وَلَا

نَصِيْبًا

“પરવરદિગાર આ તારી અમાનત છે અને મેં તારી સામે તારા કલેમાઓના કારણે આની શર્મગાહ પોતાના ઉપર હલાવ કરી છે, પછી જો તું આના થકી મને કોઈ ઓલાદ આપે તો તેને મુબારક અને શરીરના સુધટીત અંગોવાળી બનાવ અને તેનામાં શયતાનને શરીક અને ભાગીદાર ન બનાવ.”

(૨૦) સંવનન પહેલાં પઢવામાં આવતી બિસ્મિલ્લાહ અને દુઆ

જે માણસ ચાહતો હોય કે સંવનન વખતે તેનાથી શેતાન દૂર રહે અને તેમાં શરીક ન થાય અને તેના નુકસાનથી બચે તો તેવા સમયે તેણે બિસ્મિલ્લાહ અને દુઆ પઢવી જોઈએ.

હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે :

اِذَا اَتَى اَحَدُكُمْ اَهْلَةً فَلْيَذْكُرِ اللّٰهَ فَاِنَّ مَنْ لَّمْ يَذْكُرِ اللّٰهَ عِنْدَ الْجَمَاعِ وَكَانَ

مِنْهُ وَلَدٌ كَانَ ذٰلِكَ شِرْكًا شَيْطَانٍ وَيَعْرِفُ ذٰلِكَ بِحُبِّنَا وَبُغْضِنَا

“જ્યારે તમારામાંથી કોઈ માણસ પોતાની સ્ત્રીના પાસે જાય તો અલ્લાહનો ઝિક્ર (બિસ્મિલ્લાહ) કહે. તો જોણે સંવનનના સમયે અલ્લાહનો ઝિક્ર ન કર્યો અને જો તેને દીકરો થયો તો તે શયતાનનો સાથી હશે. અને (તે આવો છે કે કેમ) તેની ઓળખાણ અમો લોકોની મોહબ્બત અને અમો લોકોની દુશ્મની છે.”

હદીસ છે કે જે માણસ એમ ચાહે કે સંવનન વેળા દુરિજન પાસે ન આવે તો તેણે આ મુજબ પઢવું. ‘બિસ્મિલ્લાહ’ અને અલ્લાહથી ઈચ્છે કે તે દુરિજનથી બચાવે પછી સંવનની ક્રિયા કરે ત્યારે આ દુઆ પઢે :

اَللّٰهُمَّ ارْزُقْنِيْ وَلَدًا وَّاجْعَلْهُ تَقِيًّا زَكِيًّا لَيْسَ فِيْ خَلْقِهِ زِيَادَةٌ وَلَا نُقْصَانٌ

وَّاجْعَلْ عَاقِبَتَهُ اِلَى خَيْرٍ

“યા અલ્લાહ ! મને દીકરો આપ અને તેને પરહેઝગાર અને પાક બનાવ, તેની ખિલ્તમાં વધારો કે ઘટાડો ન હોય અને તેની આકેબત સારી બનાવ.”

(૨૧) સંવનન કરવાની કેટલાક દિવસોમાં અને સમયોમાં મનાઈ છે

અઈમ્મા (અ.)ની અહાદીસમાં આપણને એ પણ જાણવા મળે છે કે સંવનનની ક્રિયાઓ કેટલાક દિવસો અને સમયોમાં ન કરવી જોઈએ. કેટલીક હદીસો આ પ્રમાણે છે.

એક હદીસમાં સુલેમાન બિન જાફરીએ હઝરત ઈમામ અબૂલ હસન મૂસા બિન જાફર (અ.)થી રિવાયત કરી છે, તેઓનું બયાન છે મેં આંજનાબ (અ.)ને ફરમાવતાં સાંભળ્યા :

مَنْ آتَى أَهْلَهُ فِي مُحَاقِ الشَّهْرِ فَلَيْسَ لَهُ لِسْقُطِ الْوَلَدِ

“જે માણસ મહિનાની અંદર (મુહાક) મુહાકના દિવસો (જે દિવસે રાત્રે ચાંદ નીકળતો નથી, તે રાત્રીઓ (એટલે ૨૮, ૨૯, ૩૦)માં પોતાની સ્ત્રીની પાસે આવશે તો જાણે તેણે બાળકને કસુવાવડના હવાલે કરી દીધું.”

હસન બિન મહબૂબે અબી અય્યુબ ખુઝાઝથી, તેઓએ ઉમરુ બિન ઉસ્માનથી, તેઓએ હઝરત ઈમામ મોહમ્દ બાકિર (અ.)થી રિવાયત કરી છે કે તેઓનું બયાન છે કે :

قَالَ سَأَلْتُهٖ أَيُّكُرْهُ الْجَمَاعُ فَيَسَاعَةٌ مِّنَ السَّاعَاتِ قَالَ نَعَمْ يُكْرَهُ فِي لَيْلَةٍ

يَخْسِفُ فِيهَا الْقَمَرُ وَالْيَوْمِ الَّذِي تَنْكَسِفُ فِيهِ الشَّمْسُ وَفِيمَا بَيْنَ غُرُوبِ

الشَّمْسِ إِلَى أَنْ يَغِيْبَ الشَّفَقُ وَمِنْ طُلُوعِ الْفَجْرِ إِلَى طُلُوعِ الشَّمْسِ وَفِي

الرَّيْحِ السَّوْدَاءِ وَالْحُمْرَاءِ وَالصَّفْرَاءِ وَالزَّلْزَلَةِ

આંજનાબ (અ.)થી પૂછવામાં આવ્યું કે : “શું સમયોમાંથી કોઈ સમય એવો છે જેમાં સ્ત્રીથી સંવનન મકરૂહ છે ? આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું, એ રાત્રીમાં કે જેમાં ચંદ્રગ્રહણ હોય, એ દિવસમાં કે જેમાં સૂર્યને ગ્રહણ લાગે અને સૂર્યાસ્તથી લઈને આકાશની લાલાશ અદ્રશ્ય થાય ત્યાં સુધી અને સુબહ સાદિકથી લઈને સૂર્યોદય સુધી અને કાળી અને લાલ અને પીળી આંધીના સમયે અને ધરતીકંપના સમયે સંવનન મકરૂહ છે.

હઝરત ઈમામ જાફર સાદિક (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે :

لَا تُجَامِعُ فِي أَوَّلِ الشَّهْرِ وَلَا فِي وَسْطِهِ وَلَا فِي آخِرِهِ فَإِنَّهُ مَنْ فَعَلَ ذَلِكَ

فَلَيْسَ لَهُ لِسْقُطُ الْوَلَدِ فَإِنْ تَمَّ أَوْ شَكَ أَنْ يَكُونَ مَجْنُونًا أَلَا تَرَى أَنَّ

الْمَجْنُونُ أَكْثَرُ مَا يُصْرَعُ فِي أَوَّلِ الشَّهْرِ وَوَسْطِهِ وَآخِرِهِ

“તમે મહિનાની પહેલી તારીખમાં સંવનન ન કરો અને નહીં પંદરમી તારીખમાં અને નહીં મહિનાની છેલ્લી તારીખમાં અને જે આ તારીખોમાં સંવનન કરશે તો તેને જોઈએ કે તૈયાર રહે ગર્ભપાત માટે અને જો બાળક તંદુરસ્ત અને સુઘટીત અંગો સાથે પેદા થશે તો પ્રબળ શંકા છે કે તે ગાંડો થશે, શું તમે નથી જોતા કે મજનુન (ગાંડા)ને ખાસ કરીને શરુઆતની અને મધ્યની અને છેલ્લી તારીખોમાં પાગલપનનો દોર આવે છે.”

હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)એ ફરમાવ્યું કે :

يُكْرَهُ الْجَنَابَةِ حِينَ تَصْفَرُّ الشَّمْسُ وَحِينَ تَطْلُعُ وَهِيَ صَفْرَاءُ

“સાંજના સમયે જ્યારે સૂર્ય પીળો પડી જાય અને સવારના સમયે જ્યારે સૂર્ય પીળો થઈ જાય તે સમયે જનાબતની સ્થિતિમાં રહેવું મકરૂહ છે.”

મોહંમદ બિન ફૈઝે હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)થી પુછ્યું કે :

أَجَامِعُ وَأَنَا عُرْيَانٌ قَالَ لَا وَلَا تَسْتَقْبِلُ الْقِبْلَةَ وَلَا تَسْتَدْبِرُهَا

“હું સંપૂર્ણ નિર્વસ્ત્ર થઈને સંવનન કરી શકું ? આપ (અ.) એ ફરમાવ્યું નહીં. અને નહીં કિબ્લાની તરફ મોઢું કરીને અને નહીં કિબ્લાની તરફ પીઠ કરીને.”

હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)એ ફરમાવ્યું કે :

لَا تُجَامِعُ فِي السَّفِينَةِ

કશિત (હોડી)માં સંવનન ન કરો.

રસૂલુલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું કે :

يُكْرَهُ أَنْ يَغْتَسِيَ الرَّجُلُ الْمَرْأَةَ وَقَدْ احْتَلَمَ حَتَّى يَغْتَسِلَ مِنْ احْتِلَامِهِ

الَّذِي رَأَى فَإِنْ فَعَلَ فَخَرَجَ الْوَلَدُ مَجْنُونًا فَلَا يَلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ

“મકરૂહ છે કે પુરુષ સ્ત્રીની સાથે સંવનન કરે જ્યારે તેનું વિર્યપાત થઈ ચૂક્યું હોય સિવાય કે તેણે પોતાના સ્વપ્ન દોષથી થયેલા વિર્યપાત પછી ગુસ્સા કરી લીધું હોય, તો જે આવું કરશે અને પછી દીકરો પાગલ પેદા થશે તો તેણે ક્યારેય પણ પોતાના સિવાય કોઈ બીજાને દોષ ન આપવો જોઈએ.”

પછી હઝરત રસૂલુલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું કે :

مَنْ جَامَعَ امْرَأَتَهُ وَهِيَ حَائِضٌ فَخَرَجَ الْوَلَدُ مَجْنُونًا أَوْ أَبْرَصَ فَلَا يَلُومَنَّ

إِلَّا نَفْسَهُ

“જે માણસ હેઝની અવસ્થામાં પોતાની સ્ત્રી સાથે સંવનન કરે અને છોકરો રક્તપિત્તવાળો અને સફેદ કોઢવાળો અવતરે તો પોતાની જાત સિવાય કોઈ બીજાને દોષ ન આપે.”

અન્ય રિવાયતમાં આ રીતે પણ આવ્યું છે :

رَوَى عَنْ أَبِي سَعِيدٍ الْخُدْرِيِّ قَالَ أَوْصَى رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلِيَّ بْنَ أَبِي طَالِبٍ

عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ يَا عَلِيُّ إِذَا دَخَلْتَ الْعُرُوسَ بَيْتَكَ فَاخْلَعْ خُفَّيْهَا حِينَ تَجْلِسُ

وَاغْسِلْ رِجْلَيْهَا وَصَبِّ الْمَاءَ مِنْ بَابِ دَارِكَ إِلَى أَقْصَى دَارِكَ فَإِنَّكَ إِذَا

فَعَلْتَ ذَلِكَ أَخْرَجَ اللَّهُ مِنْ بَيْتِكَ سَبْعِينَ أَلْفَ لَوْنٍ مِنَ الْفَقْرِ وَأَدْخَلَ فِيهِ

سَبْعِينَ أَلْفَ لَوْنٍ مِنَ الْبَرَكَاتِ وَأَنْزَلَ عَلَيْهِ سَبْعِينَ رَحْمَةً تُرْفَفُ عَلَى رَأْسِ

الْعُرُوسِ حَتَّى تَنَالَ بَرَكَتُهَا كُلَّ زَاوِيَةٍ فِي بَيْتِكَ وَتَأْمَنَ الْعُرُوسُ مِنَ الْجُنُونِ

وَالْجَذَامِ وَالْبَرَصِ أَنْ يُصِيبَهَا مَا دَامَتْ فِي تِلْكَ الدَّارِ وَأُمْنِعَ الْعُرُوسُ فِي

أُسْبُوعَهَا مِنَ اللَّبَانِ وَالْخَلِّ وَالْكُزْبُرَةِ وَالتُّفَّاحِ الْحَامِضِ مِنْ هَذِهِ
 الْأَرْبَعَةِ الْأَشْيَاءِ، فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي رَسُولٍ اللَّهُ وَلَا يَشَيْءٌ أَمْنَعُهَا هَذِهِ
 الْأَشْيَاءِ الْأَرْبَعَةَ؟ قَالَ لَإِنَّ الرَّحِمَ تَعْقَمُ وَتَبْرُدُ مِنْ هَذِهِ الْأَرْبَعَةِ الْأَشْيَاءِ
 عَنِ الْوَلَدِ وَتَحْصِرُ فِي نَاحِيَةِ الْبَيْتِ خَيْرٌ مِنْ امْرَأَةٍ لَا تَلِدُ، فَقَالَ عَلِيُّ بْنُ أَبِي رَسُولٍ
 اللَّهُ مَا بَالُ الْخَلِّ تَمْنَعُ مِنْهُ؟ قَالَ إِذَا حَاضَتْ عَلَى الْخَلِّ لَمْ تَطْهَرْ
 أَبَدًا ابْتِمَامٍ وَالْكُزْبُرَةُ تُثِيرُ الْحَيْضَ فِي بَطْنِهَا وَتَشَدِّدُ عَلَيْهَا الْوِلَادَةَ
 وَالتُّفَّاحُ الْحَامِضُ يَقْطَعُ حَيْضَهَا فَيَصِيرُ دَاءً عَلَيْهَا

અબૂ સઈદ ખુદરીથી રિવાયત છે તેમણે બયાન કર્યું છે કે રસૂલલ્લાહ (સ.)એ હઝરત અલી
 ઇબ્ને અબી તાલિબ (અ.)ને વસીયત કરી કે, અય અલી ! જ્યારે તમે એકાંતમાં દુલ્હનની પાસે જાઓ
 અને બેસો તો તેના મોઝા ઉતારી દો અને તેના બન્ને પગો ધુઓ અને જે પગ ધોયેલું પાણી છે તેને
 તમારા ઘરના દરવાજાથી લઈને મકાનના છેલ્લા છેડા સુધી છાંટી દો. જ્યારે તમે આવું કરશો તો
 અલ્લાહ તઆલા તમારા ઘરમાંથી ૭૦ હજાર પ્રકારની ગરીબાઈ દૂર કરશે અને ૭૦ હજાર પ્રકારની
 બરકતો તે ઘરમાં દાખિલ થશે અને તેમાં ૭૦ રહેમતો નાઝિલ થશે જે દુલ્હનના માથા ઉપર છત્રછાંયો
 કરશે અને તમે ઘરના ખૂણેખૂણામાં તેની બરકતો જોઈ શકશો. અને દુલ્હન જ્યાં સુધી તે ઘરમાં છે
 ત્યાં સુધી જોનૂન (પાગલપન), જોઝામ (કોઢ), બરસ (સફેદ કોઢ) થી મહેફૂઝ રહેશે અને દુલ્હનને
 મનાઈ કરી દો કે તે એ અઠવાડિયા દરમિયાન દૂધ, સિરકો અને ધનિયા અને ખાટા સેબ આ ચાર
 વસ્તુઓથી પરહેઝ કરે. હઝરત અલી (અ.)એ કહ્યું, યા રસૂલલ્લાહ (સ.) ! આ ચાર વસ્તુઓથી
 પરહેઝ શા માટે કરવામાં આવે ? આપ (સ.)એ ફરમાવ્યું કે, રહમ આ ચાર વસ્તુઓથી બાંઝ બની
 જાય છે અને ઠંડુ પડી જાય છે અને બાળક પેદા થતું નથી. અને ઘરના કોઈ ખૂણામાં પડેલી ચટાઈ એ
 સ્ત્રી કરતા બહેતર છે કે જેનાથી બાળક પેદા ન થતું હોય. હઝરત અલી (અ.)એ અરજ કરી, યા
 રસૂલલ્લાહ (સ.) ! સિરકાની શા માટે મનાઈ કરવામાં આવે ? આપ (સ.)એ ફરમાવ્યું, જો સિરકો
 ખાવાથી હેઝ આવ્યું તો સંપૂર્ણ રીતે તે ક્યારેય હેઝથી પાક થઈ શકશે નહીં અને ધનિયા હેઝને તેના
 પેટમાં છૂટુંછવાયું કરી દેશે અને તેને પ્રસ્તુતિમાં કઠીનાઈ પડશે અને ખાટું સેબ તેના હેઝને કતઅ કરશે
 અને તે બીમારી બની જશે.

ثُمَّ قَالَ يَا عَلِيُّ لَا تُجَامِعِ امْرَأَتَكَ فِي أَوَّلِ الشَّهْرِ وَوَسْطِهِ وَآخِرِهِ فَإِنَّ الْجُنُونَ
وَالْجَذَامَ وَالْخَبَلَ لَيُسْرِعُنَّ إِلَيْهَا وَإِلَى وَلَدِهَا

પછી આંહજરત (સ.)એ ફરમાવ્યું, “અય અલી ! તમારી પત્નીથી મહિનાની પહેલી, વચલી (પંદર) અને છેલ્લી તારીખમાં સંવનન ન કરતા. કારણ કે એ રીતે જુનૂન (કોઢ) તથા જોઝામ (સફેદ કોઢ) અને ખબતુલ હવાસી (દમ), ઝડપથી તેની તરફ અને તેના બાળક તરફ વધે છે.”

يَا عَلِيُّ لَا تُجَامِعِ امْرَأَتَكَ بَعْدَ الظُّهْرِ فَإِنَّهُ إِنْ قُضِيَ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ فِي ذَلِكَ الْوَقْتِ
يَكُونُ أَحْوَلَ وَالشَّيْطَانُ يَفْرَحُ بِالْحَوْلِ فِي الْإِنْسَانِ

“અય અલી ! ઝોહર પછી પોતાની પત્નીથી સંવનન ન કરતા, નહીતર જો એ દરમિયાન તમારા બન્ને માટે કોઈ બાળક નસીબમાં લખાયું તો બાડો થશે અને માણસોમાં બાડાને જોઈ શયતાન ખુશ થાય છે.”

يَا عَلِيُّ لَا تَتَكَلَّمْ عِنْدَ الْجَمَاعِ فَإِنَّهُ إِنْ قُضِيَ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ لَا يُؤْمَنُ أَنْ يَكُونَ
أَحْرَسَ وَلَا يَنْظُرَنَّ أَحَدٌ إِلَى فَرْجِ امْرَأَتِهِ وَلْيَغْضُ بَصَرَهُ عِنْدَ الْجَمَاعِ فَإِنَّ
النَّظَرَ إِلَى الْفَرْجِ يُورِثُ الْعَنَى فِي الْوَلَدِ

“અય અલી ! સંવનન કરતી વખતે વાતચીત ન કરતા, નહીતર જો એ દરમિયાન તમારા બન્ને માટે કોઈ બાળક નસીબમાં લખાયું તો ખતરો છે કે તે ગુંગો હોય અને સંવનન કરતી વખતે કોઈ વ્યક્તિ પોતાની પત્નીની શર્મગાહને ન જુએ અને તેની નજર નીચી રાખે કારણ કે સંવનન વખતે સ્ત્રીની શર્મગાહને જોવી બાળકમાં અંધાપો પેદા કરે છે.”

يَا عَلِيُّ لَا تُجَامِعِ امْرَأَتَكَ بِشَهْوَةٍ غَيْرِكَ فَإِنِّي أَخْشَى إِنْ قُضِيَ بَيْنَكُمَا
وَلَدٌ أَنْ يَكُونَ مُخَنَّثًا أَوْ مُؤَنَّثًا مُخَبَّلًا

“અય અલી ! તમારી પત્ની સાથે સંવનન કરતી વખતે બીજી સ્ત્રી પ્રત્યેના વાસનામય વિચારો ન કરો, નહીતર મને ડર છે કે જો એ દરમિયાન તમારા બન્ને માટે કોઈ બાળક નસીબમાં લખાયું તો તે નામદ અથવા ફાતીરુલ અક્લ (ખરાબ અક્લવાળો) થશે.”

يَا عَلِيُّ مَنْ كَانَ جُنُبًا فِي الْفِرَاشِ مَعَ امْرَأَتِهِ فَلَا يَقْرَأُ الْقُرْآنَ فَإِنِّي أَخْشَى أَنْ
تَنْزِلَ عَلَيْهِمَا نَارٌ مِنَ السَّمَاءِ فَتَحْرِقَهُمَا (قَالَ مُصَنِّفُ هَذَا الْكِتَابِ
رَحِمَهُ اللَّهُ يَعْنِي بِهِ قِرَاءَةَ الْعَزَائِمِ دُونَ غَيْرِهَا)

અય અલી ! જે માણસ પોતાની પત્નીની સાથે બિસ્તર પર જનાબતની હાલતમાં થાય તો કુરઆનની
તિલાવત ન કરે એ માટે કે મને ડર છે કે તે બન્ને પર આસમાનથી આગ વરસે અને તે બન્નેને
સળગાવી નષ્ટ કરી દે. (આ કિતાબના લેખક લખે છે કે તેનાથી મુરાદ રહાએ અઝાએમની તિલાવત છે
બીજા સૂરાની નહીં)

يَا عَلِيُّ لَا تَجَامِعِ امْرَأَتَكَ إِلَّا وَمَعَكَ خِرْقَةٌ وَمَعَ أَهْلِكَ خِرْقَةٌ وَلَا تَمَسَّحًا
بِخِرْقَةٍ وَاحِدَةٍ فَتَقَعَ الشَّهْوَةُ عَلَى الشَّهْوَةِ فَإِنَّ ذَلِكَ يُعْقِبُ الْعَدَاوَةَ بَيْنَكُمَا
تُمْرُؤَ دِيكُمَا إِلَى الْفُرْقَةِ وَالطَّلَاقِ

“અય અલી ! તમારી પત્ની જોડે સંવનન કરો તો તમારી પાસે કપડાનો એક ટુકડો હોય અને તમારી
પત્ની જોડે કપડાનો એક અલગ ટુકડો હોય. એક જ ટુકડા વડે બન્ને શરીરની નજાસત દૂર ન કરે,
નહીતર શહેવત ઉપર શહેવત સવાર થઈ જશે અને તેનાથી તમારા બન્નેમાં નફરત પેદા થશે જે
જુદાઈ અને તલાક પર પૂરી થઈ શકે છે.”

يَا عَلِيُّ لَا تَجَامِعِ امْرَأَتَكَ مِنْ قِيَامٍ فَإِنَّ ذَلِكَ مِنْ فِعْلِ الْحَمِيرِ فَإِنْ قُضِيَ
بَيْنَكُمَا وَلَدٌ كَانَ بَوَالًا فِي الْفِرَاشِ كَالْحَمِيرِ الْبَوَالَةِ فِي كُلِّ مَكَانٍ

“અય અલી ! તમારી પત્નીથી ઊભા ઊભા સંવનન ન કરતા. એટલા માટે કે તે ગધેડાઓનું કામ છે.
જો એ દરમિયાન તમારા બંને માટે કોઈ બાળક નસીબમાં લખાયું તો તે બિસ્તર ઉપર પેશાબ કરશે
જેવી રીતે ગધેડું જ્યાં હોય છે ત્યાં પેશાબ કરી દે છે.”

يَا عَلِيُّ لَا تَجَامِعِ امْرَأَتَكَ فِي لَيْلَةٍ الْأَضْحَى فَإِنَّهُ إِنْ قُضِيَ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ يَكُونُ
لَهُ سِتُّ أَصَابِعَ أَوْ أَرْبَعُ أَصَابِعَ

“અય અલી ! તમારી પત્નીથી શબે ઈદુઝઝોહામાં સંવનન ન કરતા એ માટે કે જો એ દરમિયાન તમારા બંને માટે કોઈ બાળક નસીબમાં લખાયું તો તેને છ ઓગળીઓ અથવા ચાર ઓગળીઓ હશે.”

يَا عَلِيُّ لَا تُجَامِعِ امْرَأَتَكَ تَحْتَ شَجَرَةٍ مُثْبِرَةٍ فَإِنَّهُ إِنْ قَضَىٰ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ يَكُونُ
جَلَادًا قَتَالًا أَوْ عَرِيفًا

“અય અલી ! કોઈ ફળવાળા ઝાડ નીચે તમારી પત્ની જોડે સંવનન ન કરતા તેનાથી તમારા બન્નેથી જે ઓલાદ પેદા થશે તે લડાઈ અથવા જલ્લાદ અથવા જુલ્મમાં મશહૂર થશે.”

يَا عَلِيُّ لَا تُجَامِعِ امْرَأَتَكَ فِي وَجْهِ الشَّمْسِ وَ تَلَالِئِهَا إِلَّا أَنْ تُزِيحَ سِتْرًا
فَيَسْتُرْكُمَا فَإِنَّهُ إِنْ قَضَىٰ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ لَا يَزَالُ فِي بُؤْسٍ وَفَقْرٍ حَتَّى يَمُوتَ

“અય અલી ! સૂર્યની સામે અને તેની રોશનીમાં પોતાની પત્ની જોડે સંવનન ન કરતા, સિવાય ઉપર પડદો નાખીને કે જે તમને છુપાવી શકે. નહીતર જો એ દરમિયાન તમારા બંને માટે કોઈ બાળક નસીબમાં લખાયું તો તે હંમેશાં સખ્તી અને તંગદસ્તીમાં રહેશે ત્યાં સુધી કે તેનું મોત આવી જાય.”

يَا عَلِيُّ لَا تُجَامِعِ امْرَأَتَكَ بَيْنَ الْأَذَانِ وَالْإِقَامَةِ فَإِنَّهُ إِنْ قَضَىٰ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ
يَكُونُ حَرِيصًا عَلَىٰ إِهْرَاقِ الدِّمَاءِ

“અય અલી ! તમારી પત્ની જોડે અઝાન અને ઈકામતના વચ્ચે સંવનન ન કરતા, નહીતર તમારા બન્નેથી જો બાળક પેદા થશે તો તેને ખૂનામરકી કરવાનો ખૂબ શોક હશે.”

يَا عَلِيُّ إِذَا حَمَلَتْ امْرَأَتُكَ فَلَا تُجَامِعْهَا إِلَّا وَأَنْتَ عَلَىٰ وَضُوءٍ فَإِنَّهُ إِنْ قَضَىٰ
بَيْنَكُمَا وَلَدٌ يَكُونُ أَعْيَ الْقُلُوبِ بِخَيْلِ الْيَدِ

“અય અલી ! જો તમારી પત્ની હામેલા હોય તો જ્યાં સુધી વુઝૂ ન કરી લો તેનાથી સંવનન ન કરતા નહીતર જો તમારા બન્નેથી કોઈ બાળક પેદા થયું તો તે દિલનો આંધળો અને હાથનો કંજૂસ હશે.”

يَا عَلِيُّ لَا تُجَامِعْ أَهْلَكَ فِي النَّصْفِ مِنْ شَعْبَانَ فَإِنَّهُ إِنْ قَضَىٰ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ
يَكُونُ مَشْهُومًا ذَا شَامَةٍ فِي وَجْهِهِ

“અય અલી ! તમારી પત્નીથી શાબાનના અડધા મહિનામાં સંવનન ન કરતા નહીતર તમારા બન્નેથી જે બાળક પેદા થશે તે મનહૂસ અને તેના ચહેરા પર બદબખ્તી હશે.”

يَا عَلِيُّ لَا تُجَامِعْ أَهْلَكَ فِي آخِرِ دَرَجَةٍ مِنْهُ إِذَا بَقِيَ يَوْمَانِ فَإِنَّهُ إِنْ قُضِيَ
بَيْنَكُمَا وَلَدٌ يَكُونُ عَشَّارًا أَوْ عَوْنًا لِلظَّالِمِينَ وَيَكُونُ هَلَاكُ فِئَامٍ مِنَ
النَّاسِ عَلَى يَدَيْهِ

“અય અલી ! તમારી પત્ની જોડે શાબાનના આખરી દિવસોમાં જ્યારે તેમાં બે દિવસ બાકી રહી અય ત્યારે સંવનન ન કરતા, જો તેનાથી તમારા ત્યાં બાળક પેદા થશે તો તે.....અથવા ઝાલિમોની મદદ કરનાર હશે અને તેનાથી લોકોનું એક ટોળું હલાક થશે.”

يَا عَلِيُّ لَا تُجَامِعْ أَهْلَكَ عَلَى سُقُوفِ الْبُنْيَانِ فَإِنَّهُ إِنْ قُضِيَ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ
يَكُونُ مُنَافِقًا مُرَائِيًا مُبْتَدِعًا

“અય અલી ! તમારી પત્ની જોડે ઈમારતોની છત ઉપર સંવનન ન કરો એ માટે કે જો એ દરમિયાન તમારા બંને માટે કોઈ બાળક નસીબમાં લખાયું તો તે મુનાફિક અને રિયાકાર અને બિદતી થશે.”

يَا عَلِيُّ إِذَا خَرَجْتَ فِي سَفَرٍ فَلَا تُجَامِعْ أَهْلَكَ مِنْ تِلْكَ اللَّيْلَةِ فَإِنَّهُ إِنْ قُضِيَ
بَيْنَكُمَا وَلَدٌ يُنْفِقُ مَالَهُ فِي غَيْرِ حَقٍّ وَقَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ الْمُبَذِّرِينَ
كَانُوا الْخَوَانَ الشَّيَاطِينِ (સૂરએ બની ઈસ્રાઈલ, આયત-૨૭)

“અય અલી ! જ્યારે તમે કોઈ મુસાફરી માટે નીકળો તો તે રાત્રે તમારી પત્ની જોડે સંવનન ન કરો એ માટે કે જો તમારા બંને માટે કોઈ બાળક નસીબમાં લખાયું તો તે પોતાના માલને નાહક રીતે ખર્ચનાર થશે. અને રસૂલુલ્લાહ (સ.)એ આ આયતની તિલાવત કરી કે, “ફિઝૂલખર્ચ લોકો શયતાનના ભાઈ હોય છે.” (સૂરએ બકરા, આયત-૨૭)

يَا عَلِيُّ لَا تُجَامِعْ أَهْلَكَ إِذَا خَرَجْتَ إِلَى سَفَرٍ مَسِيرَةَ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ وَلَيَالِيَهُنَّ
فَإِنَّهُ إِنْ قُضِيَ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ يَكُونُ عَوْنًا لِكُلِّ ظَالِمٍ عَلَيْكَ

“અય અલી ! જ્યારે તમે એવી મુસાફરીએ નીકળો કે જેનું રોકાણ ત્રણ દિવસનું અને ત્રણ રાતનું હોય તો તમારી પત્ની જોડે સંવનન ન કરો એ માટે કે જો તમારા બંને માટે કોઈ બાળક નસીબમાં લખાયું તો તે તમારા પર જુલમ કરનારની મદદ કરનારું થશે.”

يَا عَلِيُّ عَلَيْكَ بِالْجَمَاعِ لَيْلَةَ الْاِثْنَيْنِ فَإِنَّهُ إِنْ قُضِيَ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ يَكُونُ
حَافِظًا لِكِتَابِ اللَّهِ رَاضِيًا بِمَا قَسَمَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ

“અય અલી ! તમે મહિનાની બીજી તારીખની રાતમાં સંવનન કરો એ માટે કે જો તમારા બન્નેથી બાળક પેદા થયું તો તે અલ્લાહની કિતાબનું હાફિઝ થશે અને અલ્લાહે જે તેની કિસ્મતમાં લખી દીધું છે તેના પર તે રાઝી રહેશે.”

يَا عَلِيُّ إِنْ جَامَعْتَ أَهْلَكَ فِي لَيْلَةِ الثَّلَاثَاءِ فَقُضِيَ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ فَإِنَّهُ يُرْزَقُ
الشَّهَادَةَ بَعْدَ شَهَادَةِ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ وَلَا يُعَذِّبُهُ اللَّهُ
مَعَ الْمُشْرِكِينَ وَيَكُونُ طَيِّبَ النَّكْهَةِ وَالْفَمِ رَحِيمَ الْقَلْبِ سَخِيَّ الْيَدِ طَاهِرَ
اللِّسَانِ مِنَ الْغِيْبَةِ وَالْكَذِبِ وَالْبُهْتَانِ

“અય અલી ! જો (મહિનાની) ત્રીજી તારીખની રાતમાં તમારી પત્ની જોડે સંવનન કરશો અને તમારા બન્નેથી બાળક પેદા થશે તો તેને લા ઈલાહા ઈલ્લલ્લાહ અને મોહમ્મદર્સૂલુલ્લાહની ગવાહી પછી (ત્રીજી) ગવાહીની રોઝી મળશે અને અલ્લાહ તેને મુશરફીનની સાથે અઝાબ ન આપશે. તે પવિત્ર ખુશ્બૂ (ફિલાવનાર) મુખ (ધરાવનાર) હશે, રહમદિલ, હાથનો સખી, તેની ઝબાન પાક હશે નિંદા અને જુઠ અને તોહમત લગાવવાથી.”

يَا عَلِيُّ إِنْ جَامَعْتَ أَهْلَكَ لَيْلَةَ الْخَمِيسِ فَقُضِيَ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ فَإِنَّهُ يَكُونُ
حَاكِمًا مِنَ الْحُكَّامِ أَوْ عَالِمًا مِنَ الْعُلَمَاءِ وَإِنْ جَامَعْتَهَا يَوْمَ الْخَمِيسِ
عِنْدَ زَوَالِ الشَّمْسِ عَنْ كِبِدِ السَّمَاءِ فَقُضِيَ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ فَإِنَّ الشَّيْطَانَ لَا

يَقْرُبُهُ حَتَّى يَشْيَبَ وَيَكُونُ قَيْمًا وَيَرْزُقُهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ السَّلَامَةَ فِي الدِّينِ

وَالدُّنْيَا

“અય અલી ! જો જુમએરાત (ગુરુવાર)ની રાતમાં તમારી પત્ની જોડે સંવનન કરશો અને તે સમયે જો તમારા બંને માટે કોઈ બાળક નસીબમાં લખાયું તો હાકિમોમાંથી તે એક હાકિમ હશે અથવા આલિમોમાંથી એક આલિમ હશે અને જુમએરાત (ગુરુવાર)ના દિવસે ઝવ્વાલના સમયે જ્યારે સૂર્ય બિલકુલ આસમાનના વચ્ચે હોય અને તમે સંવનન કરશો અને તે સમયે જો તમારા બંને માટે કોઈ બાળક નસીબમાં લખાયું તો તેના ઘડપણ સુધી શયતાન તેના નજદીક ન આવશે અને તે લોકોના કાર્યોની નિગરાની કરનારો હશે અને અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લ તેને દીન અને દુનિયામાં સલામતી અતા કરશે.”

يَا عَلِيُّ وَإِنْ جَامَعَتَهَا لَيْلَةُ الْجُمُعَةِ وَكَانَ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ فَإِنَّهُ يَكُونُ خَطِيبًا
قَوَّالًا مُفَوَّهًا وَإِنْ جَامَعَتَهَا يَوْمَ الْجُمُعَةِ بَعْدَ الْعَصْرِ فَقَضَىٰ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ
فَإِنَّهُ يَكُونُ مَعْرُوفًا مَشْهُورًا عَالِمًا وَإِنْ جَامَعَتَهَا فِي لَيْلَةِ الْجُمُعَةِ بَعْدَ
الْعِشَاءِ الْأَخِرَةِ فَإِنَّهُ يُرْجَىٰ أَنْ يَكُونَ الْوَلَدُ مِنَ الْأَبْدَالِ إِنْ شَاءَ اللَّهُ تَعَالَىٰ

“અય અલી ! જો તમે શબે જુમ્આ (જુમ્આની રાત્રે) સંવનન કરશો અને અને તે સમયે જો તમારા બંને માટે કોઈ બાળક નસીબમાં લખાયું તો તે બેખોઈ રીતે ખુબો પઢનારું થશે અને જો તમે જુમ્આના દિવસે અસ્ર પછી સંવનન કરશો અને તે સમયે જો તમારા બંને માટે કોઈ બાળક નસીબમાં લખાયું તો તે એક મશહૂર નેક આલિમ થશે અને જો તમે શબે જુમ્આ (જુમ્આની રાત)માં ઈશા પછી સંવનન કરશો તો ઉમ્મીદ છે કે જે બાળક પેદા થશે તે ઈન્શાઅલ્લાહ તઆલા અબ્દાલ (ઓવિયા અલ્લાહના દસ તબક્કાઓમાંથી પાંચમો તબક્કો કે જેમને દુનિયાનો ઈન્તઝામ સુપરદ કરવામાં આવે છે.)માંથી હશે.”

يَا عَلِيُّ لَا تَجَامِعْ أَهْلَكَ فِي أَوَّلِ سَاعَةٍ مِنَ اللَّيْلِ فَإِنَّهُ إِنْ قَضَىٰ بَيْنَكُمَا وَلَدٌ
لَا يُؤْمَنُ أَنْ يَكُونَ سَاحِرًا مُؤْتِرًا لِلدُّنْيَا عَلَى الْأَخِرَةِ

“અય અલી ! તમારી પત્ની જોડે રાતના પહેલા પહોરમાં સંવનન ન કરો એ માટે કે જો તે સમયે તમારા બંને માટે કોઈ બાળક નસીબમાં લખાયું તો ખતરો છે કે તે જાદુગર થાય અને દુનિયાને આખેરત ઉપર પ્રાથમિકતા આપનાર હોય.”

يَا عَلِيُّ احْفَظْ وَصِيَّتِي هَذِهِ كَمَا حَفِظْتُهَا عَنْ جَبْرِئِيلَ عَلَيْهِ السَّلَام

“અય અલી ! આ વસીયતોને યાદ રાખો જેવી રીતે મેં જિબ્રિલ (અ.)થી સાંભળીને યાદ રાખી છે.”

(૨૨) દાવતે વલીમા

ઈસ્લામમાં નિકાહ થઈ ગયા પછી બીજા દિવસે દાવતે વલીમા એટલે કે લોકોને આમંત્રણ આપીને જમાણવાર કરવો સુન્નત છે.

હદીસમાં છે કે, મૂસા બિન બક્રએ હઝરત ઈમામ અબૂલ હસન અવ્વલ (અ.)થી રિવાયત કરી છે કે રસૂલુલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું કે :

لَا وَلِيْمَةً إِلَّا فِي حُمْسٍ أَوْ حُرْسٍ أَوْ عِذَارٍ أَوْ وَكَارٍ أَوْ رِكَازٍ فَالْعُرْسُ

التَّزْوِيجُ وَالْحُرْسُ النَّفَاسُ بِالْوَلَدِ وَالْعِذَارُ الْخِثَانُ وَالْوَكَارُ الرَّجُلُ يَشْتَرِي

الدَّارَ وَالرِّكَازُ الرَّجُلُ يَقْدَمُ مِنْ مَكَّةَ

“પાંચ પ્રસંગો સિવાય બીજા કોઈ પ્રસંગ પર વલીમા નથી. ઉર્સ, ખુર્સ, અઝાર, વકાર અને રકાઝ. ઉર્સ એટલે શાદી, (નિકાહ સમયે). ખુર્સ એટલે બાળકની વિલાદત (જ્યારે બાળકનો જન્મ થાય). અઝાર એટલે ખત્ના (એ ખત્ના પહેલાં હોય કે પછી). વકાર એટલે માણસ જ્યારે ઘર બનાવે અથવા ખરીદે (એટલે કે નવા મકાનમાં વસવાટ કરતી વખતે). અને રકાઝ એટલે જ્યારે માણસ હજ કરીને મક્કાથી પાછો આવે.”

એક અન્ય હદીસમાં છે કે અબૂલ હસન રિઝા (અ.)એ ફરમાવ્યું કે :

إِنَّ النَّجَاشِيَّ لَمَّا خَتَبَ لِرَسُولِ اللَّهِ ﷺ أَمِنَةً بِنْتُ أَبِي سُفْيَانَ فَزَوَّجَهُ دَعَا بِطَعَامٍ وَقَالَ إِنَّ مِنْ سُنَنِ الْمُرْسَلِينَ الْإِطْعَامَ عِنْدَ التَّزْوِيجِ

“જ્યારે નજાશીએ રસૂલલ્લાહ (સ.)ના માટે આમેના બિન્તે અબૂ સુફિયાનને નિકાહનો પયગામ આપ્યો તો આપ (સ.)એ તેમનાથી શાદી કરી લીધી અને જમણવારની દાવત આપી અને ફરમાવ્યું, શાદીના સમયે ખાવાનું ખવડાવવું મુર્સલીન (અ.)ની સુન્નત છે.

આ વલીમા વિષે કે, જે માણસ નિકાહ પછીના પહેલા દિવસે અને તે સિવાયના પછીના દિવસોમાં કરે છે તેમના વિષે હદીસમાં છે કે, અબૂ જફર (અ.)એ ફરમાવ્યું કે :

الْوَلِيْمَةُ يَوْمٌ وَيَوْمَانِ مَكْرُمَةٌ ثَلَاثَةُ أَيَّامٍ رِيَاءٌ وَسُمْعَةٌ

“વલીમા એક દિવસ અને બે દિવસ ઇજ્જતવાળી વસ્તુ છે, ત્રીજો દિવસ રિયાકારી અને ઢંઢેરો પીટવો છે.”

(૨૩) પતિ પત્નીનું લગ્નજીવન અને પરસ્પરના હક્કો વિષે

(૧) લગ્નજીવનના ફાયદા :

જીવનસાથીઓ માટે એક કુટુંબની રચના કરવામાં એક ખૂબ જ મહત્વનો ફાયદો છે. લગ્નજીવન પતિ અને પત્નીને તેમની જરૂરિયાત હરામની સામે હલાલથી પૂરી પાડે છે તેમજ સમાજને એક ગુણીયલ અને તંદુરસ્ત ઓલાદ પૂરી પાડવાનો અને માનવતાના દુશ્મનોને હંમેશાં ખાત્રી આપવા માટે એવી વ્યુહરચના ઘડે છે કે સમાજોની અંદર ગુણવાન સભ્યો છે. આમ આ રીતે લગ્નજીવન વડે કુટુંબપ્રથાને મહત્વ આપવાની પતિ અને પત્નીની ફરજ છે જેથી એક તંદુરસ્ત ઓલાદ સમાજમાં પેદા થાય. આનાથી પશ્ચિમી સંસ્કૃતિની અસરોને કાબૂમાં રાખવામાં મદદ મળશે.

(૨) પતિપત્ની એકબીજાનો શણગાર :

કુરઆને પાક અનુસાર પતિ અને પત્ની એકબીજા માટે માત્ર રાહતનો સ્ત્રોત જ નથી, પરંતુ એકબીજા માટે ઘરેણાંની માફક છે.

અલ્લાહ તઆલા પારા-૧, સૂરએ બકરા, સૂરા-૨, આયત-૧૮૭માં ફરમાવે છે :

هُنَّ بَيَّاسٌ لَّكُمْ وَأَنْتُمْ بَيَّاسٌ لَّهُنَّ^ط

(તે (સ્ત્રી)ઓ તમારી શોભા છે અને તમે તેમની શોભા છો..)

આ આયતમાં ‘લિબાસ’ શબ્દના બે થી ત્રણ અર્થ થાય છે. એક અર્થ એ થાય છે કે પત્ની પતિ માટે બસ એવી જ રીતે શોભા છે કે જેવી રીતે એક સારો પોશાક તેના માટે શણગાર હોય છે. કુરઆને પાક પોતે જ આ હકીકતની ગવાહ છે જેમકે તે ફરમાવે છે : પારા-૮, સૂરએ અઅરાફ, સૂરા-૭, આયત-૩૧ :

يَبْنِيْ اٰدَمَ خُذُوْا زِيْنَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ

(અય આદમની ઓલાદ ! તમે દરેક નમાઝના સમયે તમારો (આત્મિક તથા શારીરિક) શણગાર કરતા રહો.)

આનો અર્થ એ કે જ્યારે તમે ક્યાંક બહાર જવાની યોજના બનાવો, મસ્જિદમાં જવાની અથવા તો કોઈ મહેફિલમાં જવાની - તો યોગ્ય રીતે અને શોભાસ્પદ કપડાં પહેરો છો. અહીં ‘ઝીનત’ શબ્દ

શણગારનું ગર્ભિત સૂચન કરે છે અને “^ط هُنَّ بَيَّاسٌ لَّكُمْ وَأَنْتُمْ بَيَّاسٌ لَّهُنَّ”ના શબ્દોનો અર્થ એ છે કે સ્ત્રીઓ તેમના શોહરોનો શણગાર છે અને તેઓ પણ તેમની પત્નીઓ માટે ઘરેણાં છે. અહીં ‘ઝીનત’નો બીજો અર્થ એ છે કે પત્ની તેના પતિ માટે રક્ષણ છે અને તેને આડે રસ્તે જતાં રોકે છે. પતિ પણ તેની પત્ની માટે આવું જ કાર્ય કરે છે.

‘ઝીનત’ શબ્દનો ત્રીજો અર્થ એ છે કે પતિ અને પત્ની એકબીજાનું સત્ર અથવા પડદો છે. જે માણસ અવિવાહિત હોય તે એવા પડદાથી વંચિત હોય છે કે જે એક પત્ની પૂરો પાડે છે અને એવી જ રીતે કોઈ કુંવારી સ્ત્રી પણ તેના જીવનસાથીની ગેરહાજરીમાં આ પ્રકારના પડદાથી અથવા રક્ષણથી વંચિત હોય છે. ટૂંકમાં આયત કહે છે કે પતિ અને પત્ની એકબીજા માટે શણગાર અને કવચ સમાન છે.

ઈમામ જાફર સાદિક (અ.)એ ફરમાવ્યું છે :

પતિ તેની પત્ની માટે ગળાના હાર જેવો છે. ગળાનો હાર સ્ત્રી માટેનું એક બીજું ઘરેણું છે એવી જ રીતે પતિ પણ તેની પત્ની માટેનું એક ઘરેણું છે. ત્યાર પછી ઈમામ (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, પુરુષે એ બાબતની કાળજી રાખવી જોઈએ કે તે પોતાના જીવનસાથી તરીકે કેવા પ્રકારની સ્ત્રીને પસંદ કરે છે. વધુમાં ઈમામ (અ.) ઉમેરો કરે છે કે જો કોઈની પત્ની ગુણીયલ હોય તો પછી તે તેના માટે મોટી નેઅમત છે. તેણી સોના ચાંદીના મોટા ઢગલા કરતાં પણ વધારે યોગ્ય છે. જો પત્ની જ સારી ન હોય તો તેણી નકામી છે. આવું જ પતિ માટે પણ છે. જો પતિ વિનમ્ર હોય અને તેની પત્ની તેનાથી ખુશ હોય તો તેના માટે નેઅમત છે. ઈમામ સાદિક (અ.) ફરમાવે છે કે જો પતિ અને પત્ની એકબીજા માટે સુસંગત અને શણગારરૂપ હોય તો ચોક્કસપણે આ એક મહાન નેઅમત છે.

(૩) પતિ અને પત્ની - એકબીજા માટે રાહતનો સ્ત્રોત :

પતિ પત્ની એક બીજા માટે રાહત અને રક્ષણ માટેનો સ્ત્રોત હોવા ઉપરાંત તેમનું ઘર પતિ અને પત્ની માટે આનંદ પ્રમોદનું સ્થળ હોય છે. ઈસ્લામે જેવા ધરની વ્યાખ્યા આપી છે અને જેવું ઘર હોવાનો આદેશ ફરમાવ્યો છે તેવું ખરેખર હોય જ છે. જો પત્ની એવી સ્ત્રી હોય કે ઈસ્લામે જીવનસાથી તરીકે જેવી વ્યાખ્યા આપી છે, તેની સાથે બંધબેસતી હોય અને પતિ પણ તેના માટે નક્કી થયેલા ધારાધોરણમાં બંધબેસતો હોય તો શું તેવું ઘર આનંદપ્રમોદ માટેનું સર્વોત્તમ સ્થળ નથી ? શક્ય છે કે કેટલાય એવા પતિઓ હશે કે તેમનાં દિલ ઘરમાં રહેલી પોતાની પત્નીને મળવા માટે તલસતાં હોય. આખા દિવસના પરિશ્રમ અને સખત કામ પછી ઘરની રાહત સુધી પહોંચવાનું તેમને ગમતું હશે. વળી એ પણ શક્ય છે કે એવી પણ સ્ત્રીઓ હશે કે આખો દિવસ પોતાની ફરજો અને ધંધો રોજગાર બજાવી લાવ્યા પછી ઘેર પાછા ફરી રહેલા તેમના પતિઓનો થાક અને ચિંતા દૂર કરવા આતુરતાપૂર્વક વાટ જોઈ રહી હોય. તેઓ તેમના પતિઓને આવકારવા માટે અને સ્વાગતનું એક સ્મિત કરવા માટે બારણા ઉપર તેમના પતિઓના પરિચિત ટકોરા સાંભળવાની વાટ જોઈ રહે છે. પયગમ્બરે ઈસ્લામ (સ.)એ આ વિષય ઉપર પોતાનું મંતવ્ય આ મુજબ દર્શાવ્યું છે :

ઈસ્લામ રૂપી નેઅમત પછી મુસલમાન પુરુષ માટે બીજી કોઈ વધારે મોટી નેઅમત નથી કે જ્યારે તે પોતાની મુસલમાન પત્ની તરફ નજર કરે છે કે જે તેના માટે આનંદનું કારણ હોય છે.

(વસાએલુશ્શીઆ, જિલ્દ-૧૪, પેજ-૨૩)

પતિ અને પત્નીએ એકબીજા તરફ કરેલું સ્મિત આનંદ અને સુખનો સ્ત્રોત હોય છે. હદીસમાં ઉલ્લેખ થયેલો છે કે સોના ચાંદી કરતાં તો એક સારી પત્નીનું મૂલ્ય કેટલાય ગણું વધારે હોય છે. હકીકતમાં ઈસ્લામમાં ઈમાન ધરાવ્યા પછી જો કોઈ વ્યક્તિ માટે સૌથી અમૂલ્ય બાબત હોય તો તે છે એક સારો જીવનસાથી. પત્ની માટે સૌથી વધારે આનંદદાયક બાબત છે પોતાના પતિ સાથે હસીખુશીથી વાતચીત કરવી. પતિઓએ પણ પોતાની પત્નીઓને ખુશ રાખવાની કાળજી લેવી જોઈએ અને પત્નીઓએ પણ એવા જ પ્રયત્નો કરવા જોઈએ.

એક માણસ રસૂલલ્લાહ (સ.)ની પાસે આવ્યો અને કહેવા લાગ્યો, “યા રસૂલલ્લાહ ! મારી પત્ની એટલી બધી વિચારશીલ છે કે જ્યારે હું ઘેર પહોંચું છું તો તે પોતે જ બારણું ઊઘાડવા આવે છે અને મુશ્કુરાઈને મારું સ્વાગત કરે છે. તેણી મારી બાબતોનું ધ્યાન રાખે છે અને મારી સાથે વાતચીત કરે છે. જ્યારે જ્યારે હું નાખુશ અને થાકેલો હોઉં છું તો તે મારી નાખુશી અને થાકને દૂર કરવા માટે હસી મજાક કરે છે.” પયગમ્બર (સ.)એ ફરમાવ્યું,

“આ સ્ત્રી અલ્લાહની કનીઝ છે, તેણી ફરિશ્તાસિક્ત છે અને તેણીને પોતાના કાર્યોનો બદલો એવો જ મળશે જેવો કે ફરિશ્તાઓ મેળવે છે. તેનાં કાર્યો સૌથી વધારે અમૂલ્ય છે.”

પુરુષો પણ આવા બની શકે. તેમણે જાણવું જોઈએ કે માત્ર તેમની પત્નીઓ જ એવી છે કે જે તેમને રાહત આપી શકે છે. પત્નીની મુશ્કુરાહટ અને તેની વાતચીત પતિને રાહત પૂરી પાડે છે. જો ઘરમાં એકબીજા પ્રત્યે મોહબ્બત અને એકબીજાની દરકાર રાખવાની બાબત જ ન હોય તો તે ઘરનું વાતાવરણ આનંદવિહોણું બની જાય છે. આવું વાતાવરણ માત્ર પતિ પત્ની માટે જ નુકસાનકારક નથી, પરંતુ તેની ખરાબ અસર બાળકો ઉપર પણ થાય છે. તમે જોશો કે જે ઘરોનું વાતાવરણ સારું ન

હોય તેવા ઘરોમાંથી આવતાં બાળકો અન્ય બાળકોની સરખામણીમાં ઉતરતી કક્ષાની શક્તિઓ અને નબળી યાદદાસ્ત ધરાવતાં હોય છે. યાદ રાખો કે બાળકોમાં રહેલી ક્ષતિઓ તેમના માબાપની ભૂલોના લીધે હોય છે. જ્યારે ઘરની અંદર મોહબ્બત અને સ્નેહનું વાતાવરણ ન હોય તો માણસ માનસિક બીમારીઓનો ભોગ બને છે. એ વખતે ઘર તેના માટે કેદખાનું બની જાય છે.

(૪) પોતાની જાતની માવજત કરવી અને સ્વચ્છ રાખવી :

જેવી રીતે પુરુષોને પોતાની પત્નીઓ સુંદર દેખાતી, સ્વચ્છ, સારાં કપડાં પહેરેલી તેમને પસંદ પડે છે તેવી જ રીતે સ્ત્રીઓ પણ એવી જ તમન્ના પોતાના પતિઓ માટે રાખે છે : સ્વચ્છતા, સુઘડતા, નાહવું, દાતાણ કરવું, વાળ ધોવા, વાળ હોળવા, નખ કાપવા, ખુશ્બૂ લગાવવી, યોગ્ય કપડાં પહેરવાં અને જાઈઝ રીતે શરીરની માવજત કરવી, આ બધાં કાર્યોથી સ્ત્રી ખુશ થશે અને તેની પાકદામનીમાં વધારો થશે. હસન બિન જહમએ ફરમાવ્યું, સાતમા ઈમામ મૂસા કાઝિમ (અ.)એ પોતાના વાળ રંગ્યા હતા. મેં આપ (અ.)ને પૂછ્યું કે વાળ શા માટે રંગ્યા છે ? આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું કે પુરુષ પોતાના શરીરની માવજત કરે તો તેની પત્નીની પાકદામનીમાં વધારો થાય છે. સ્ત્રીઓ પાકદામનીને ત્યજી દે છે કારણ કે તેઓ કદી પોતાના પતિઓને શરીરની માવજત કરતી જોતી નથી. ત્યાર પછી સાતમા ઈમામ (અ.)એ પૂછ્યું કે શું મને મારી પત્નીને લઘરવઘર અવસ્થામાં જોવી ગમશે ?

હઝરત ઈમામ રઝા (અ.)એ આપના બાપદાદાથી રિવાયત કરી છે કે :

إِنَّ نِسَاءَ بَنِي إِسْرَآئِيلَ خَرَجْنَ مِنَ الْعَفَافِ إِلَى الْفُجُورِ، مَا أَخْرَجَهُنَّ إِلَّا

قِلَّةٌ تَهْيِئَةِ أَزْوَاجِهِنَّ وَقَالَ إِنَّهَا تَشْتَهِي مِنْكَ مِثْلَ الَّذِي تَشْتَهِي مِنْهَا

ખરેખર બની ઈસ્રાઈલની સ્ત્રીઓ પાકદામનીથી નિર્લજ્જતા તરફ નીકળી ગઈ, તેમને નિર્લજ્જતા તરફ ફક્ત તેમના શોહરોની તૈયારીના અભાવે વાળી દીધી અને આપે વધુંમાં ફરમાવ્યું, કે ખરેખર તેણીઓ તમારાથી એવું જ ચાહે છે કે જેવું તમે તેણીઓથી ચાહો છો.

(૫) પતિ પત્નીના હક્કો વિષે

પતિના અને પત્નીના હક્કો કુરઆને પાકમાં સંપૂર્ણપણે વર્ણવવામાં આવ્યા છે. જ્યારે તેમનો અભ્યાસ કરવામાં આવે તો પરસ્પરના આ હક્કોને ઈસ્લામની પાક સત્યતાના ચમત્કારો તરીકે જોઈ શકાય છે. આ હક્કોમાં વાજિબ હક્કો અને મુસ્તહબ હક્કોનો સમાવેશ થાય છે.

અલ્લાહ તઆલા પારા-૧, સૂરએ બકરા, સૂરા-૨, આયાત- ૨૨૮માં ફરમાવે છે :

وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ ۖ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ ۗ

(અને સ્ત્રીઓનો પુરુષો પર એ જ હક છે જે પુરુષોનો સ્ત્રીઓ ઉપર છે. અને પુરુષો તેમના પર શ્રેષ્ઠતા ધરાવે છે.)

ઈસ્લામ એક એવો મઝહબ છે કે જે માનવસમાજ માટે તેના દરેક પાસામાં માણસાઈ અને માણસનું જે શ્રેષ્ઠતમ સર્જન કરવામાં આવ્યું છે તેવા શ્રેષ્ઠ ગુણોની સાથે આપસી મેળમેળાપ કાયમ રહે અને આત્મીયતાથી જોડાયેલા માનવસમાજની રચના થાય તે માટે સર્જકના હાથના જ એક કુદરતી બંધારણની માનવસમાજને હિદાયત કરે છે. પછી તે માણસના સાથે જોડાયેલી કૌટુંબિક બાબત હોય કે સામાજિક, આર્થિક હોય કે અન્ય કોઈ પણ બાબત દરેક ક્ષેત્રમાં ઈસ્લામ તેની આગવી બંધારણીય સાંકળ દ્વારા એવી રીતે હિદાયત અને રહેનુમાઈ કરે છે કે માનવસમાજમાં રહેતા નાના કે મોટા સ્ત્રી કે પુરુષ દરેક પોતાની સાથે અને બીજાઓની સાથે મોહબ્બતથી તથા ઈન્સાફની સાથે એક બીજાના હકોનું રક્ષણ કરીને પોતાના માહોલને સાચા સુખ, આનંદ અને આત્મીયતાથી ભરેલો બનાવી શકે છે.

આમ કુરઆનના ઉપરના શબ્દો પણ કંઈક આવી જ હિદાયત કરે છે કે જેમાં સૌથી પહેલાં સ્ત્રી અને પુરુષ કે જે માનવ સમાજનાં મૂળ છે, તેમના હક્કોને સમજાવતાં ફરમાવે છે કે, જેમ પુરુષ સ્ત્રી પર હક ધરાવે છે તેમ સ્ત્રી પુરુષ પર હક ધરાવે છે. અને આ એટલા માટે કે બન્નેના આ પરસ્પરના હક્કો એકબીજાને માણસાઈભર્યા વર્તનની સૂઝ આપે છે અને આપસી મેળાપ સન્માનપૂર્વકનો તથા એકબીજાની અદબ સાથેનો હોય તેવું ઈસ્લામ ચાહે છે અને ખરેખર તો ઈસ્લામની આ ચાહના તેમના સંબંધને આત્મીયતાભર્યો બનાવે છે કે જેથી તેમનો માહોલ સુંદર અખલાકોથી સજાયેલા સાચા સુખમય જીવન તરફ આગળ વધે.

તે પછી કુરઆનનું એવું કહેવું કે, “અને પુરુષો તેમના પર શ્રેષ્ઠતા ધરાવે છે.” આ એટલા માટે કે કુદરતની બન્ને વચ્ચે રહેલી ખિલ્કતની ભિન્નતાના કારણે કે જેમાં બન્ને વચ્ચે રહેલા શારીરિક તથા રૂહાની તફાવતો છે.

પતિ પત્નીના સંબંધમાં ઈસ્લામે એક બીજા પર હક્કો નક્કી કર્યા છે કે જેથી બન્ને પોતપોતાના ક્ષેત્રમાં નૈતિકતાથી જવાબદારી નિભાવ્યા પછી તેમને સામેથી પણ નૈતિકતાભર્યું વર્તન મળી રહે કે જે તેમના દામ્પત્ય જીવનને સુખમય, આત્મીયતાભર્યું તથા આનંદિત બનાવી દે છે.

(૬) પત્નીના હક્કો પતિ ઉપર :

હઝરત ઈમામ ઝૈનુલ આબેદીન (અ.) એ ફરમાવ્યું છે :

وَأَمَّا حَقُّ الزَّوْجَةِ فَإِنْ تَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَزَّوَجَلَّ جَعَلَهَا لَكَ سَكْنًا وَأُنْسًا
فَتَعْلَمُ أَنَّ ذَاكَ نِعْمَتٌ مِنَ اللَّهِ عَلَيْكَ فَتُكْرِمُهَا وَتَرْفُقُ بِهَا وَإِنْ كَانَ حَقُّكَ
عَلَيْهَا أَوْ جُبُ فَإِنَّ لَهَا عَلَيْكَ أَنْ تَرْحَمَهَا لِأَنَّهَا أَسِيرَتُكَ وَتُطْعِمَهَا
وَتَكْسُوَهَا وَإِذَا جَهِلْتَ عَفَوْتَ عَنْهَا

(તમારી પત્નીનો તમારા ઉપર આ હક છે કે તમને એ અહેસાસ રહે કે અલ્લાહ તઆલાએ તેમને તમારા માટે સુકૂન અને ઉલ્કતનો ઝરીઓ બનાવ્યો છે માટે તમારું ધ્યાન રહે કે તે તમારી પાસે અલ્લાહ તઆલાની એક નેઅમત છે તેમનો એહતરામ કરો, તેમની સાથે નરમીથી વર્તો. જો કે તમારો હક તેમના ઉપર પણ છે પરંતુ તમારા ઉપર પણ તેમનો હક છે કે તેમની સાથે મહેરબાની અને ઉલ્કતથી વર્તો કારણ કે તે તમારા ઈખ્તિયારમાં છે અને તેમના માટે ખોરાક અને પોશાકનો બંદોબસ્ત કરો અને જો અજ્ઞાનતાના કારણે તેમનાથી કોઈ ભૂલ થઈ જાય તો તેમને માફ કરી દો.)

હઝરત રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે :

خَيْرُ الرِّجَالِ مِنْ أُمَّتِي الَّذِينَ لَا يَتَطَاوُلُونَ عَلَى أَهْلِيهِمْ وَيَحْتُونُ عَلَيْهِمْ وَلَا يَظْلِمُونَهُمْ

(મારી ઉમ્મતમાં સૌથી શ્રેષ્ઠ લોકો તે છે કે જેઓ પોતાના પરિવારજનો ઉપર સખ્તી કરતા નથી અને ઉલ્કત તેમજ મહેરબાનીથી વર્તન કરે છે અને ન તો તેમના ઉપર જુલમ કરે છે.)

હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.) ફરમાવે છે :

لَا غِنَى بِالزَّوْجِ عَنْ ثَلَاثَةِ أَشْيَاءَ فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ زَوْجَتِهِ وَهِيَ: الْمُوَافَقَةُ لِيَجْتَلِبَ بِهَا مُوَافَقَتَهَا وَمَحَبَّتَهَا وَهَوَاهَا وَحُسْنُ خُلُقِهِ مَعَهَا وَاسْتِعْمَالُهُ اسْتِعْمَالَ قَلْبِهَا بِالْهَيْئَةِ الْحَسَنَةِ فِي عَيْنِهَا وَتَوْسِيعَتِهِ عَلَيْهَا

(પુરુષ માટે જે કાંઈ તેના અને તેની પત્ની વચ્ચે છે તેમાં ત્રણ બાબતો અનિવાર્ય છે : પહેલી બાબત મુવાફકત (સહમતી) છે, કે જેના વડે તે પોતાની પત્નીની મુવાફકત (સહમતી), મોહબ્બત અને ઈરઘાઓને પોતાની તરફ વાળી શકે અને બીજી બાબત છે તેની જોડે પતિના સુંદર અખ્લાક, અને ત્રીજી બાબત છે તેની પત્નીના દિલને જીતવા માટે તેનું એવી રીતે પ્રયત્નશીલ રહેવું કે જે તેણીની નજરમાં સુંદર સત્તાની સાથે હોય અને તેણી પ્રત્યે આત્મીયતાભર્યું હોય.)

આ હદીસો આપણને સમજાવે છે કે સ્ત્રી પત્ની તરીકે પતિ ઉપર કેટલાક હક પણ ધરાવે છે. તેની સાથે મોહબ્બતથી તથા મહેરબાનીથી વર્તવામાં આવે અને તેનો અહેતરામ કરવામાં આવે અને તે ઘરની આંતરિક જવાબદારી નિભાવતી હોવાથી તેની ખાધા ખોરાકી તથા તેની જરૂરિયાતોનો બંદોબસ્ત કરવામાં આવે અને તેની જાઈઝ તથા નેક ઈરઘાઓને માન આપવામાં આવે અને સુંદર અખ્લાક અને

નમ્રતાની સાથે તેની સાથે વર્તાણુક રાખવામાં આવે. જો અજ્ઞાનતાના કારણે તેનાથી કોઈ ભૂલ થઈ જાય તો પુરુષ તરીકે પતિએ તેની ભૂલને માફ કરી દઈને તેનાથી મોહબ્બતભર્યું વર્તન કરવું જોઈએ જેથી એકબીજા સાથેનો આત્મીયતાનો સંબંધ કાયમ અને મજબૂત રહે.

આમ આ બધા હકકોનો ખ્યાલ રાખીને પોતાની પત્ની સાથે નેકીથી વર્તનાર પતિ વિષે કહેવામાં આવ્યું છે કે,

وَقَالَ الصَّادِقُ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) رَحِمَ اللَّهُ عَبْدًا أَحْسَنَ فِيمَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ زَوْجَتِهِ فَإِنَّ

اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ مَلَكَهَ نَاصِيَتَهَا وَجَعَلَهُ الْقِيمَ عَلَيْهَا

(અને હઝરત ઈમામ જાફર સાદિક (અ.)એ ફરમાવ્યું, અલ્લાહ તઆલા એ બંદા પર રહેમ કરે જે પોતાના અને પોતાની પત્નીના દરમિયાન સારા સંબંધો રાખે છે (અને) એ માટે કે અલ્લાહ તઆલાએ તેની પેશાની એના હાથમાં આપી છે અને તેનો નિગેહબાન બનાવ્યો છે.)

وَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ خَيْرُكُمْ خَيْرُكُمْ لِنِسَائِهِمْ وَأَنَا خَيْرُكُمْ لِنِسَائِي

(અને રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે, તમારા લોકોમાંથી સૌથી સારો તે છે જે પોતાની સ્ત્રી માટે સારો હોય અને હું મારી સ્ત્રી માટે તમારામાંથી સૌથી સારો છું.)

(૭) પતિના હકકો પત્ની ઉપર :

આમ ઈસ્લામે (وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ) (અને સ્ત્રીઓનો પુરુષો પર એ જ હક છે જે પુરુષનો સ્ત્રીઓ ઉપર છે.)ની આયતમાં સ્ત્રીઓના પુરુષો પર રહેલા હકની વાત કર્યા પછી સ્ત્રીને પણ પોતાની ક્ષમતા પ્રમાણે પુરુષ પ્રત્યેના હકોની હિદાયત કરતાં કહેવામાં આવ્યું છે :

جَابِرُ بْنُ عَبْدِ اللَّهِ يَقُولُ كُنَّا عِنْدَ النَّبِيِّ ﷺ فَقَالَ إِنَّ خَيْرَ نِسَاءٍ كُمْ

الْوُدُّ الْوُدُّ الْعَفِيفَةُ الْعَزِيزَةُ فِي أَهْلِهَا الذَّلِيلَةُ مَعَ بَعْلِهَا الْمُتَبَرِّجَةُ

مَعَ زَوْجِهَا الْحَصَانُ عَلَى غَيْرِهِ الَّتِي تَسْمَعُ قَوْلَهُ وَتُطِيعُ أَمْرَهُ وَإِذَا خَلَا بِهَا

بَذَلَتْ لَهُ مَا يُرِيدُ مِنْهَا وَلَمْ تَبْذُلْ كَتَبَدُّ لِلرَّجُلِ

(જાબિર બિન અબ્દુલ્લાહથી રિવાયત છે કે અમે રસૂલલ્લાહ (સ.)ની પાસે હાજર હતા ત્યારે આપ (સ.)એ ફરમાવ્યું કે, “તમારી સ્ત્રીઓમાં સૌથી શ્રેષ્ઠ સ્ત્રી એ છે કે જે ઓલાદવાળી હોય, તે મોહબ્બત

કરનારી અને પાકદામન હોય, જે પોતાના પરિવારમાં ઇજ્જતપૂર્વક અને પોતાના પતિના મુકાબલામાં ખાકસારીથી જિંદગી પસાર કરનાર હોય, ફક્ત પોતાના પતિને દેખાડવા ખાતર જ શણગાર સજે અને પરપુરુષથી પોતાની જાતને બચાવી રાખે. પોતાના પતિની વાત સાંભળે અને તેનું આજ્ઞાપાલન કરે, એકાંતમાં તેની ઈચ્છાને માન આપે. પરંતુ પુરુષોની જેમ બેખોફ ન હોય.)

قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ خَيْرُ نِسَائِكُمُ الْخَمْسُ قِيلَ يَا أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ وَمَا
الْخَمْسُ قَالَ الْهَيِّنَةُ اللَّيِّنَةُ الْمَوَاتِيَّةُ الَّتِي إِذَا غَضِبَ زَوْجُهَا لَمْ تَكْتَحِلْ
بِغَضٍ حَتَّى يَرْضَى وَإِذَا غَابَ عَنْهَا زَوْجُهَا حَفِظَتْهُ فِي غَيْبَتِهِ فَبِتِلْكَ
عَامِلٌ مِّنْ عُمَّالِ اللَّهِ وَعَامِلُ اللَّهِ لَا يَخِيْبُ

અમીરુલ મોમિનીન (અ.)એ ફરમાવ્યું, તમારી સર્વશ્રેષ્ઠ સ્ત્રીઓ પાંચ પ્રકારની છે. પૂછવામાં આવ્યું કે, યા અમીરુલ મોમિનીન ! કેવા પાંચ પ્રકારની ? તો ફરમાવ્યું, સરળ સ્વભાવની, નરમમિજાઝી, કાર્યશીલ, એવી કે જ્યારે તેનો પતિ તેના ઉપર ગુસ્સો કરે તો જ્યાં સુધી તે રાજી ન થઈ જાય ત્યાં સુધી ધૂરકીયાં ન કરે, અને જ્યારે તે તેનાથી દૂર હોય ત્યારે તેની ગેરહાજરીમાં તેની હિફાઝત કરે. તો આવી સ્ત્રી અલ્લાહના આમિલોમાંથી એક આમિલ છે અને અલ્લાહનો આમિલ ક્યારેય પણ નિષ્ફળ નથી જતો.

ઉપરોક્ત અહાદીસમાં કહેવામાં આવ્યું કે શ્રેષ્ઠ સ્ત્રીના ગુણોમાં તે મોહબ્બત કરનારી, સૌમ્ય સ્વભાવવાળી, નરમ મિજાજવાળી, અને ફરમાબદાર હોય અને આ એટલા માટે કે સ્ત્રી ઘરની આંતરિક બાબતોમાં કેન્દ્ર સ્થાન ધરાવે છે જો તે મોહબ્બત કરનારી હોય તો ઘરના નાના મોટા બધા સભ્યોને માન તથા આદરની સાથે જોશે અને દરેકની સાથે જવાબદારી મોહબ્બતથી નિભાવવાનો પ્રયત્ન કરશે, દરેકની સાથે હંમેશાં દરેક પરિસ્થિતિમાં નરમાશથી વર્તનાર હોય અને આ વર્તન ઘરના માહોલને સુંદર, સુખમય તથા મોહબ્બતથી ભરેલો રાખે છે તો પોતાના પરિવારમાં ઇજ્જતપૂર્વકનું જીવન વ્યતીત કરી શકે છે, અને આ રીતે સારું જીવન નિભાવનારી સ્ત્રી માટે પણ કહેવામાં આવ્યું છે.

હઝરત ઈમામ મૂસા કાઝિમ (અ.) ફરમાવે છે :

قَالَ جِهَادُ الْمَرْأَةِ حُسْنُ التَّبَعْلِ

(સ્ત્રીની જિહાદ તેની સારી પતિપરાયણતા છે.)

આ રીતે પતિના હક્કોનો ખ્યાલ રાખનાર પત્ની, પતિ માટે તેના જીવનની ખુશીનો એક ભાગ બની જતી હોય છે. એક હદીસમાં રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું છે કે :

مَا اسْتَفَادَا مَرْوُ مُسْلِمٌ فَأَدَّ بَعْدَ السَّلَامِ أَفْضَلَ مِنْ زَوْجَةٍ مُسْلِمَةٍ تَسْرُهُ

إِذَا نَظَرَ إِلَيْهَا وَتَطِيعُهُ إِذَا أَمَرَهَا وَتَحَفُظُهُ إِذَا غَابَ عَنْهَا فِي نَفْسِهَا وَمَالِ

(ઈસ્લામ ધર્મ પાળનાર પુરુષનો સૌથી મોટો નફો એક એવી મુસલમાન સ્ત્રી છે કે જેના પર નજર નાખતાં જ તે ખુશ થઈ જાય, જે તેના પતિના હુકમોનું પાલન કરે અને તેની ગેરહાજરીમાં તેની સંપત્તિનું અને પોતાની આબરુનું રક્ષણ કરે.)

એવી રીતે નેકીઓ તથા આદાબોથી સજ્જ સ્ત્રીમાં રહેલી નૈતિકતા તથા સંસ્કારોના પાઠોની અસર તેના બાળકની પરવરિશમાં તથા તેના કુટુંબના સભ્યોમાં અસરકારક બનતી હોય છે જે તેના પતિની ખુશીનું કારણ તથા તેની ચાહના પણ હોય છે.

وَجَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَ إِنَّ لِي زَوْجَةً إِذَا دَخَلْتُ تَلَقَّيْتَنِي وَإِذَا

خَرَجْتُ شَيَّعْتَنِي وَإِذَا رَأَيْتَنِي مَهْمُومًا قَالَتْ مَا يُهْمُكَ إِنْ كُنْتَ تَهْتَمُّ

لِرِزْقِكَ فَقَدْ تَكْفَّلَ لَكَ بِهِ غَيْرُكَ وَإِنْ كُنْتَ تَهْتَمُّ بِأَمْرِ اخِرَتِكَ فَرَأَاكَ اللَّهُ

هَمًّا فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ لِلَّهِ عَمَّالًا وَهَذِهِ مِنْ عَمَّالِهِ لَهَا نِصْفُ أَجْرِ

الشَّهِيدِ

(એક માણસ રસૂલલ્લાહ (સ.)ની ખિદમતમાં હાજર થયો અને અરજ કરી કે, “યા રસૂલલ્લાહ ! મારી પત્નીમાં કેટલાક એવા પ્રકારના ગુણો છે કે જ્યારે હું ઘરમાં આવું છું તો તે મારું સ્વાગત કરે છે અને જ્યારે બહાર નીકળું છું તો મને બહાર સુધી મૂકવા આવે છે જ્યારે મને ઉદાસ અને ગમગીન જુએ છે તો તે તેહકીકાત કરે છે કે કઈ ચિંતા છે ? અને કહે છે કે જો તમને રોજની ચિંતા હોય તો અલ્લાહ તમારી રોજ માટેનો જમીન છે, તે જરૂર પૂરી કરશે અને જો તમને આખેરત (ક્યામત)ની ચિંતા હોય તો અલ્લાહ તમારી એ ચિંતામાં ઓર વધારો કરે. આપ (સ.)એ તે માણસની આ વાત સાંભળીને કહ્યું, “અલ્લાહના કેટલાક કારકૂનો (કર્મચારીઓ) છે અને આ તારી સ્ત્રી પણ એ કારકૂનોમાંથી છે અને જાણી લે કે જેટલો સવાબ રાહે ખુદામાં શહીદ થનારને મળે છે તેનાથી અડધો સવાબ આ સ્ત્રીને મળશે.)

આ રીતે ઈસ્લામ પતિ પત્નીને એકબીજા પ્રત્યેના પોતપોતાની ક્ષમતા પ્રમાણેના હક્કોને સમજાવે છે અને ઈસ્લામના આ ઉસૂલોને ધ્યાનમાં રાખીને અને એકબીજાની જવાબદારીઓની સાથે એકબીજાના હક્કોનો પણ ખ્યાલ રાખી તેમના સંબંધને સુમેળતાભર્યો તથા આત્મીયતાભર્યો બનાવે છે. તો તેવા

સંબંધને ઈસ્લામ આ રીતે સમાનતાની નજરે જુએ છે. (પાર-૧, સૂરએ બકરા, સૂરા-૨, આયત-૧૮૭) :

هُنَّ لِبَاسٌ لَّكُمْ وَأَنْتُمْ لِبَاسٌ لَّهُنَّ ط

(તેઓ (તમારી સ્ત્રીઓ) તમારો લિબાસ છે અને તમે તેમનો લિબાસ છો.)

લિબાસ જેટલો સુંદર હોય એટલો જ તે શોભી ઊઠે છે તેમ પતિ પત્ની તરીકે એક બીજા માટે શ્રેષ્ઠ નેકીઓ તથા આદાબોનો લિબાસ તેમના દામ્પત્ય જીવનને સુંદર તથા સુશોભિત બનાવે છે.

હવે કલ્પના કરો કે એક તરફ પુરુષ પોતાની ફરજોને ઈમાનદારીપૂર્વક નિભાવે છે અને આ રીતે પત્નીના હક્કોનો પણ પૂરેપૂરો ખ્યાલ રાખે છે અને એવી રીતે સ્ત્રી પણ પોતાની ફરજોને ઈમાનદારીપૂર્વક નિભાવી પોતાના પતિના હક્કોનો પૂરેપૂરો ખ્યાલ રાખે છે તો તેમનું દામ્પત્ય જીવન કેવું પસાર થતું હશે ! એક કલ્પના જ આપણને તેની ઝાંખી કરાવે છે કે તેમનું જીવન આત્મીયતાથી ભરેલું, સુખમય, સુમેળભર્યું અને આનંદમય પસાર થાય છે, જેની કલ્પના આપણા દિલને રૂડાનિયતનો એહસાસ કરાવે છે.

(૨૪) ઓલાદ માટેની દુઆ

દરેક માબાપ અને ઓલાદ વચ્ચે અલ્લાહે મોહબ્બત પેદા કરેલી છે. માબાપ ચાહતા હોય છે કે અલ્લાહ તેઓને નેક અને સદાચાર ઓલાદ અતા કરે. અને નિકાહ પછી દરેક પતિ અને પત્નીની ખ્વાહિશ હોય છે કે અમારી નસ્લ આગળ વધારવા માટે તેમ જ અમારું નામ કાયમ કરવા અલ્લાહ અમને નેક ઓલાદ અર્પણ કરે, તો એ માટે આપણને આપણા ઈમામો તરફથી એવી દુઆઓ પણ મળી છે જેને પઢવાથી અલ્લાહ આપણને નેક ઓલાદથી માલામાલ કરે છે.

હઝરત ઈમામ અલી ઈબ્નુલ હુસૈન ઝૈનુલ આબેદીન (અ.)એ પોતાના કેટલાક અસહાબથી ફરમાવ્યું કે : “તમે લોકો ઓલાદની માગણી માટે આ દુઆ પઢો.

رَبِّ لَا تَذَرْنِي فَرْدًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْوَارِثِينَ وَاجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّا بَعْدَ مَوْتِي

وَاجْعَلْهُ لِي خَلْقًا سَوِيًّا وَلَا تَجْعَلْ لِلشَّيْطَانِ فِيهِ نَصِيبًا اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَغْفِرُكَ

وَيَرِثُنِي فِي حَيَاتِي وَيَسْتَغْفِرُكَ أَتُوبُ إِلَيْكَ إِنَّكَ أَنْتَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ سَبْعِينَ مَرَّةً

فَإِنَّهُ مَنْ أَكْثَرَ مِنْ هَذَا الْقَوْلِ رَزَقَهُ اللَّهُ تَعَالَى مَا تَمَنَّى مِنْ مَالٍ وَوَلَدٍ وَ

مِنْ خَيْرِ الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ فَإِنَّهُ يَقُولُ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا
يُرْسِلُ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ بِمُؤَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلُ لَكُمْ
جَنَّاتٍ وَيَجْعَلُ لَكُمْ أَنْهَارًا

તરજૂમો : અય મારા પાલનહાર ! તું મને એકલાને (બે ઓલાદ) ન છોડ, અને તું બધા વારિસોથી બહેતર છે. અને તું તારી પાસેથી મારા માટે મારો જનશીન બનાવી દે જે મારી જિંદગીમાં મારો વારિસ હોય અને મારા મોત પછી મારા માટે મગફરતની તલબ રાખે અને તેને મારા માટે સુઘટીત અવયવો સાથે પેદા કર અને તેનામાં શેતાનનો કોઈ હિસ્સો ન આપ. અય અલ્લાહ ! તારાથી મગફરત ઈચ્છું છું અને તારી બારગાહમાં તૌબા કરું છું એટલા માટે કે તું જ મગફરત કરનારો અને રહમ કરવાવાળો છે.

આ દુઆને સિત્તેર વખત પઢે. એટલા માટે કે આ દુઆને જે ખુબ જ વિપૂલ પ્રમાણમાં પઢશે તો અલ્લાહ તઆલા તેને તે માલની અને ઓલાદની અને દુનિયા અને આખેરતની ભલાઈ આપશે જેની તે ઈચ્છા ધરાવતો હશે. એટલા માટે કે અલ્લાહ તઆલા સૂરા નૂહ, સૂરા-૭૧, આયત નં-૧૦થી ૧૨માં ફરમાવે છે :

اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ إِنَّهُ كَانَ غَفَّارًا ﴿١١﴾ يُرْسِلُ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا ﴿١٢﴾

وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ بِمُؤَالٍ وَبَنِينَ وَيَجْعَلُ لَكُمْ جَنَّاتٍ وَيَجْعَلُ لَكُمْ أَنْهَارًا ﴿١٣﴾

તમે લોકો ! પોતાના રબથી મગફરતની દુઆ માગો, બેશક તે મોટો બક્ષવાવાળો છે, અને તમારા ઉપર તે આસમાનથી મુશળધાર પાણી વરસાવશે અને માલ અને ઓલાદમાં તરક્કી આપશે અને તમારા માટે બાગ બનાવશે અને તમારા માટે નહેરો જરી કરી દેશે.

کتاب الطلاق

(۲۴) તલાક

મુદ્દા-૧ તલાક થવાના કારણો :

બીજી સામાજિક બાબતોમાં પેદા થતા અણબનાવોની જેમ તલાક થવાના પણ કેટલાક જુદા જુદા કારણો હોય છે કે જેનો ઝીણવટપૂર્વક મુકાબલો કે તપાસ કર્યા સિવાય આવા હાદસાઓને રોકવા મુશ્કેલ છે. તેથી દરેક વસ્તુ પહેલા જરૂરી છે કે આપણે તલાકના કારણોની તપાસ કરીએ અને શક્ય હોય તેટલો પ્રયત્ન કરીને સમાજમાંથી તેના મૂળને દૂર કરીએ. જો કે આવા કારણો ઘણા બધા છે પરંતુ નીચે પ્રમાણેના કારણો તલાકના બનાવમાં વધારે ભાગ ભજવે છે :

1. સ્ત્રી અથવા પુરુષમાં યોગ્ય શરીરની બંધારણની ઉણપ અને તેની સામે ગેર જરૂરી પોતાની મરજી મુજબનું બંધારણ કે જે તેમને એકબીજાના હકો સમજવામાં અડચણરૂપ બને છે અને તેમની આપસી અયોગ્ય ખ્વાહિશો તલાકના મહત્વના કારણોમાંથી એક છે. જો તેમાંથી દરેક પોતાની ખ્વાહિશોના દામનને બાંધી દે અને ખ્વાબો ખ્યાલીની દુનિયાથી બાહર નીકળી પરિસ્થિતિઓને સારી રીતે સમજી લે અને હદોમાં શક્ય હોય એટલી જ ખ્વાહિશો રાખે અને થોડી સમજબુજથી કામ લે તો ઘણી બધી તલાકોને રોકી શકાય છે.
2. ઘણા બધા ઘરોમાં હુસ્ન પરસ્તી (સુંદરતાને હદ ઉપરાંતની ચાહના) અને ફિઝૂલખર્ચી (અયોગ્ય ખર્ચાઓ)ની રૂઢથી કામ લેવું એટલે કે આ બન્ને વસ્તુઓને વધારે મહત્વ આપવું એ પણ એક તલાકના મહત્વના કારણોમાંથી છે. કારણ કે આ પ્રકારનું વલણ જો સ્ત્રીમાં હોય તો પુરુષ માટે ચિંતાઓ તથા શંકાઓના ડાયરાનું કારણ બને છે અને જો પુરુષમાં હોય તો સ્ત્રી માટે મોટા ભાગે પરેશાની અને નારાજગીનું કારણ બને છે અને તે પછી આનો સિલસિલો એકબીજા પર અલગ અલગ પ્રકારના તોહમતોથી તલાક સુધીનો રસ્તો પકડી લે છે.
3. બન્ને મિયાં બીવીની જાતીય જિંદગીમાં મોટા ભાગે તેમના વચ્ચે અણબનાવોમાં નિકટવર્તીઓ તથા કુટુંબીજનોની સમજ્યા વગરની દખલગીરી તલાકમાં અહમ ભાગ ભજવે છે. આપણો અનુભવ છે તેમ જો બન્ને મિયાં બીવીના આપસી અણબનાવની શરૂઆત વખતે બન્ને પક્ષના નિકટવર્તીઓ તથા કુટુંબીજનો તેવા સમયમાં તે બન્નેને એકલા છોડી દે અને દખલગીરી કરી એક પક્ષીય ખેયતાણ કરી અણબનાવની આગને હવા આપવાનું કામ ન કરે તો વધારે સમય પસાર ન થશે કે બન્ને મિયાં બીવી વચ્ચે લાગેલી આગ હોલવાઈ જશે અને મામલો આગળ વધતો અટકી જશે. પરંતુ બન્ને પક્ષના લોકોની શરૂઆતમાં કરેલી એક પક્ષીય ખેયતાણ અણબનાવને દિવસે દિવસે વધારે મુશ્કેલ તથા પેચીદો બનાવી મુકે છે અને છેવટે વાત તલાક સુધી આવે પહોંચે છે.

હાંલાકે નિકટવર્તીઓ તથા કુટુંબીજનોની દખલગીરીની વાત એ અર્થમાં નથી કે તેઓ હંમેશા માટે પોતાને તે બન્ને વચ્ચેના અણબનાવમાં દખલગીરી કરવાથી દૂર રાખે. બલ્કે તેનો અર્થ એ છે કે તેઓ મામૂલી અણબનાવોમાં તેમને પોતાની હાલત પર છોડી દે અને તેમાં દખલગીરી કરી તેને વધારે ગંભીર ન બનાવે. પરંતુ જ્યારે લાગે કે મામલો વધારે ખરાબ થયો

છે અને આણબનાવે વધારે ઉગ્ર સ્વરૂપ ધારણ કર્યું છે તો પછી સુધારણાની મસ્લેહતને ધ્યાનમાં રાખી અને દરેક પ્રકારના પક્ષપાતથી પરહેઝ કરી દખલગીરી કરે અને તેમના સંબંધોને મજબૂત બનાવવા માટેના પ્રયત્નો કરે.

4. સ્ત્રી અને પુરુષનું એકબીજાની જાઈઝ ઈચ્છાઓથી બેખબર રહેવું પણ તલાકનું કારણ બને છે. મોટાભાગે એ ઈચ્છાઓથી જે માનસિક અને શારીરિક બાબતોની સાથે સંબંધ ધરાવે છે. દા.ત. દરેક પુરુષ એવું ચાહે છે કે તેની પત્ની પાક સાફ અને સુંદર રીતે તેને આકર્ષિત કરે તે પ્રમાણે રહે અને આવી રીતે દરેક પત્ની પણ પોતાના પતિથી ચાહના રાખતી હોય છે. પરંતુ આ એવી બાબતો છે જેના ઈઝહાર માટે સામાન્ય રીતે તેઓ તૈયાર નથી રહેતા પરિણામે એકબીજાને ખુશ કરનારી જાઈઝ ઈચ્છાઓથી બેપરવાહ રહેવું, પોતાની જાહેરી હાલત તરફ ધ્યાન ન આપવું, જરૂરી શણગારને છોડી દેવો કે તેનાથી દૂર રહેવું તથા પરેશાન હાલ અને ગંદા રહેવું પત્ની અથવા પતિને એક પ્રકારના દાંપત્ય જીવનથી માયૂસ કરી દે છે. ખાસ રીતે જો તેમના જીવનના માહોલમાં એવા લોકો પણ રહેતા હોય જેઓ ઉપરોક્ત બાબતોનું ધ્યાન રાખતા હોય અને તે બન્ને તેનાથી બિલકુલ બેખબર રહેતા હોય તો માયૂસી વધારે અસરકારક બને છે. એટલે તો અહાદીસમાં દાંપત્ય જીવનને ખુશહાલ રાખવા માટે ઉપરોક્ત બાબતોને વધારે મહત્વ આપવામાં આવ્યું છે જેમ કે, હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.) ફરમાવે છે,

لا ينبغي للمرأة ان تعطل نفسها

“સ્ત્રી માટે એ યોગ્ય નથી કે પોતાના પતિ માટે શણગાર સજ્યા વગર રહે.”

એક અન્ય હદીસમાં આપ (અ.) ફરમાવે છે કે,

ولقد خرجن نساء من العفاف الى الفجور ما اخرجهن الا قلة تهية

ازواجهن

“ઘણી બધી સ્ત્રીઓ પાકદામનીથી દૂર થઈ અને તેનું કારણ એના સિવાય કઈ જ ન હતું કે તેમના શોહર પોતાને જાહેરી સજાવટથી દૂર રાખતા હતા.”

સ્ત્રી અને પુરુષના ઘરોનો રહેવા સહેવાનો તોર તરીકો એક બીજાને માફકસર ન આવવો એ પણ તલાકનું કારણ બને છે. આ એક એવો મસઅલો છે જેના પર સ્ત્રી પુરુષને નિકાહથી જોડ્યા પહેલા ખૂબ જ બારીકાઈથી વિચારવું જોઈએ. તે બન્નેને ‘કોફૂ શઅરી’ (એક જ શરીઅત પર ચાલનારા) એટલે કે મુસલમાન હોવાની સાથે સાથે ‘કોફૂ ફુરઈ’ (એક સરખી ડાળીવાળા) એટલે કે બન્ને વચ્ચે વિભિન્ન રીતે જરૂરી આપસી દિલી મેળાપનો પણ ખ્યાલ રાખવો જરૂરી છે. એટલે કે આપસનો રહેવા સહેવાનો ઢંગ પણ પસંદ હોવો જરૂરી છે. આ રીતે કાળજી રાખ્યા વગર આ પ્રકારના નિકાહથી જોડાયેલા સ્ત્રી પુરુષોના દાંપત્ય જીવનનો અંત આવે તેમાં કોઈ નવાઈ પમાડવી ન જોઈએ.

મુદ્દા-૨ હલાલ વસ્તુઓમાં તલાક સૌથી વધારે નફરતકારક :

તલાક એક એવો ઉસૂલ છે કે જેને શક્ય હદ સુધી ઓછો અપનાવવો જોઈએ અને જ્યાં સુધી શક્ય હોય નિકાહના કોલ કરારને કાયમી રાખવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ અને બને ત્યાં સુધી તેના પર અમલ ન કરવો વધારે સારું છે અને પતિ અને પત્નીએ સમાધાનના એવા રસ્તા ગ્રહણ કરવા જોઈએ કે જેથી તલાક સુધી વાત ન જાય. પુરૂષને માટે એ જરૂરી છે કે તે પોતાની મન્કુહા સ્ત્રી સાથે સદ્વર્તન રાખે, કુરઆને મજીદમાં તેના માટે ઈર્શાદ છે, પારા-૪, સૂરએ નિસા, સૂરા-૪, આયત-૧૮ :

وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ

“અને તેણીઓને નેકીની સાથે અપનાવી લો.”

ત્યાં સુધી પતિ તરફથી પત્નીને નેકીની સાથે અપનાવી લેવાનું વલણ હોય કે જો પત્ની કોઈ કારણસર પસંદ ન હોય તો પણ તેણે ધીરજ રાખી પોતાની મઅરૂફ (નેકી)ને ભૂલવી ન જોઈએ, કારણ કે શક્ય છે કે તે કોઈ વસ્તુને પસંદ ન કરતો હોય અને તે જ વસ્તુમાં અલ્લાહને તેના માટે સુખનું કારણ દેખાતું હોય. પારા-૪, સૂરએ નિસા, સૂરા-૪, આયત-૧૮ :

فَإِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ فَعَسَى أَنْ تَكْرَهُوا شَيْئًا وَيَجْعَلَ اللَّهُ فِيهِ خَيْرًا

كَثِيرًا

“પણ જો તમે તેણીઓને નાપસંદ કરતા હો, તો કદાચ તમો કોઈ એક વસ્તુને નાપસંદ કરતા હો, અને અલ્લાહે તેમાં પુષ્કળ ખૂબીઓ રાખી હોય.”

આમ શક્ય હોય ત્યાં સુધી પુરુષે તલાક વિષે વિચારવું જોઈએ નહીં અને બની શકે ત્યાં સુધી મામલાને સમાધાનમાં જ પરિણમવો જોઈએ. શા માટે તેના કારણોમાં જો કે ઉપરોક્ત આયત તો હિદાયત કરે જ છે તેમ છતાંય બીજા વિશેષ કારણોની ઝાંખી પણ આપણે નીચેના મુદ્દાઓમાં જોઈશું.

ઈસ્લામી રિવાયાતોમાં તલાક હલાલ હોવા છતાં તેની મઝમત કરવામાં આવી છે, જેમ કે, રસૂલલ્લાહ (સ.) ફરમાવે છે કે,

وما من شيء أبغض إلى الله عز وجل من بيت يخرب في الاسلام بالفرقة

يعني الطلاق،

“અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લના નજદીક કોઈ અમલ તેનાથી વધારે નફરતના કાબિલ નથી કે ઈસ્લામમાં કોઈ ઘરની જુદાઈ (તલાક)ના સાથે વેરાન હોય.”

એક અન્ય હદીસમાં ઈમામ જફર સાદિક (અ.)એ ફરમાવ્યું,

ما من شيء مما أحله الله أبغض إليه من الطلاق

“હલાલ કાર્યોમાં કોઈ બાબત અલ્લાહની બારગાહમાં તલાકથી વધારે નફરતકારક નથી.”

અને આ સિવાય એક અન્ય હદીસમાં રસૂલલ્લાહ (સ.)થી આવ્યું છે કે આપ (સ.)એ ફરમાવ્યું,

تزوجوا ولا تطلقوا فإن الطلاق يهتزم منه العرش

“નિકાહ કરો અને તલાક ન આપો કારણ કે તલાક અર્થે ઈલાહીને લજ્જાવી દે છે.”

હદીસોની નજરમાં એક હલાલ કાર્ય આટલું ઘણાસ્પદ હોવું એ તરફ આપણું ધ્યાન દોરે છે કે તેનાથી કેટલાક એવા પણ પરિણામો આવે છે કે જે સમાજના વર્તુળ તથા તેની જીવનશૈલી ઉપર કઈક અંશે અસરકારક બને છે. જેમ કે સ્ત્રી, પુરુષ, ખાનદાન અને ઓલાદ માટે ઘણી બધી મુશ્કેલી ઊભી થઈ જાય છે. જેને ત્રણ ભાગોમાં વહેચી શકાય છે :

• માનસિક તંદુરસ્તીની મુશ્કેલી :

સ્ત્રી અને પુરુષ જેઓ ઘણા વર્ષો અથવા મહિનાઓથી એક બીજાની સાથે જિંદગી પસાર કરી રહ્યા હતા તેઓ તલાક પછી એકબીજાથી અલગ થઈ જાય છે તો માનસિક રીતે ઘાયલ થઈ જાય છે. એટલે કે જે સમય તેમને સાથે પસાર કરેલો હોય છે તેની કડવી યાદ તેમને પરેશાન કરતી રહે છે અને આ પરેશાનીના કારણે તેઓ જ્યારે બીજા નિકાહ કરશે ત્યારે પણ કઈક અંશે સ્ત્રી અથવા પુરુષને એક પ્રકારની શંકાસ્પદ નજરે અને સૂએઝન (બદવિયારો)ની સાથે જોશે અને આ પ્રકારની માનસિકતા પણ કેવા પરિણામો લાવે છે તેનાથી પણ આપણે સારી રીતે પરિચિત છીએ. અને વળી કેટલીક વેળા એવું પણ જોવા મળે છે કે આ કડવી યાદની સાથે રહેનારા સ્ત્રીઓ અથવા પુરુષો હંમેશા માટે નિકાહ કરવાથી દૂર રહે છે અને તે બાબત તેમને વધારે મુશ્કેલીમાં મૂકી દે છે.

• સામાજિક મુશ્કેલી :

તલાક પછી ઘણી બધી સ્ત્રીઓને બાઅજ્લાક અને પસંદગીની રીતે નવા નિકાહનો મોકો જ નથી મળતો અને આ કારણે તે સખ્ત પરેશાનીમાં ડૂબી જાય છે અહીં સુધી કે પુરુષોને પણ પોતાની પત્નીને તલાક આપ્યા પછી પોતાની મરજી મુજબના નિકાહ કરવાનો મોકો ઓછો મળે છે અને જો વળી તેમાં બાળકોનો મામલો હોય તો તેઓ મોટા ભાગે એવા નિકાહ કરવા તૈયાર થઈ જાય છે જે તેમને અમન તથા શાંતિ નથી પહોંચાડતો અને આ કારણે છેવટ સમય સુધી દુઃખ તથા તકલીફમાં ડૂબેલા રહે છે. અને તલાકના કારણે ઘણી વેળા સામાજિક રીતે બે કુટુંબ વચ્ચે મોટા ફિત્નાઓ પણ ઊભા થઈ જતા હોય છે.

• ઓલાદની મુશ્કેલી :

ઓલાદની મુશ્કેલી આ બધી મુશ્કેલીઓ કરતા વધારે મહત્વની છે અને ખૂબ જ ઓછું જોવા મળે છે સોતેલી માઓ સગી માની જેમ મોહબ્બત કરનાર અને મહેરબાન હોય. એટલે તે એ ઓલાદને કે જે માની ગોદથી અલગ થઈ છે તેના મમતાથી ખાલી દિલને મમતાથી ભરી દે અને માની જેમ મોહબ્બતનો દામન પૂરો પાડી શકે એવું ખૂબ જ ઓછા કિસ્સાઓ જોવા મળે છે અને એવી રીતે જો સ્ત્રી ઓલાદને પોતાની સાથે લઈ જાય તો સોતેલા બાપના બારામાં પણ આ જ બાબત વિચારી શકાય છે. તેમ છતાં કેટલીક સ્ત્રીઓ અને પુરુષો અપવાદરૂપે કે જે બીજાની ઓલાદ માટે મહેરબાન

તથા મોહબ્બત કરનારા અને વફાદાર હોય છે. પરંતુ સામાન્ય રીતે આવા લોકોની સંખ્યા ખૂબ જ ઓછી હોય છે તેથી તલાક પછી બેચારી ઓલાદ ખૂબ મોટી મુસીબતમાં ફસાય છે અને કદાચ તેમાંથી કેટલીક ઓલાદ છેવટ સુધી રૂહાની સુકૂનથી વંચિત રહે છે.

હકીકતમાં આ એક એવું નુકસાન છે જે ન ફક્ત એ ઘર માટે હોય છે બલ્કે આખા સમાજ માટે છે. કારણ કે આ પ્રકારના બાળકો જેઓ મા અથવા બાપ અથવા બન્નેની મોહબ્બતથી મહેરુમ થઈ જાય છે કેટલીક વખત ખોટો રસ્તો અપનાવી ખતરનાક માણસનું સ્વરૂપ ધારણ કરી લે છે. જે સામાજિક માહોલમાં ફિત્તાનું કારણ બની જાય છે.

આમ વિવિધ પ્રકારના અનેક વ્યક્તિગત, સામાજિક અને કૌટુંબિક નુકસાનના કારણે ઈસ્લામે તલાકને ઘૃણાસ્પદ ગણ્યું છે એટલા માટે કુરઆને મજીદ પણ તલાકનો હુકમ એ શરતની સાથે આપે છે કે જો પતિ પત્નીના દરમિયાન અણબનાવ બન્યો છે તો બન્નેના કુટુંબીજનો તથા નિકટવર્તીઓ તેમના સંબંધને સુધારવાનો પ્રયત્ન કરે અને બન્નેને સમજાવી બુજાવીને જુદા થવાથી રોકે.

આમ જે વસ્તુ સ્ત્રી અને પુરુષમાં સુલેહ તથા ખાનદાની સંબંધોને મજબૂત બનાવવામાં મદદ કરે તે ઈસ્લામની નજરમાં પ્રસંશનીય છે અને જે તેને બરબાદ કરે તે ખરાબ તથા નફરતના કાબિલ છે.

મુદ્દા-૩ તલાક ક્યારે અને કેવી રીતે હોવા જોઈએ ? :

ઉપરોક્ત ચર્ચા પ્રમાણે જેમ ઈસ્લામ તલાકને હલાલ તથા મુબાહ કાર્યોમાં સૌથી વધારે ઘૃણાસ્પદ કાર્ય ગણે છે તેમ શરઈ કારણ વગર પણ તલાક આપવો પસંદ નથી કરતો. આવા તલાકને કે જે ગેર શરઈ કારણથી આપવામાં આવે અને તેનાથી નાજઈઝ ફાયદો ઉઠાવવામાં આવે તેની ઈસ્લામ નિંદા કરે છે અને તેને વખોડી કાઢે છે. અલ કાફીમાં હઝરત ઈમામ મોહમ્મદ બાકિર (અ.)થી રિવાયત કરવામાં આવી છે કે આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું,

مَرَرْتُ سَوْلاً اللَّهُ ﷺ بِرَجُلٍ فَقَالَ مَا فَعَلْتَ امْرَأَتَكَ قَالَ طَلَّقْتُهَا يَا رَسُولَ

اللَّهِ قَالَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ قَالَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ ثُمَّ قَالَ إِنَّ الرَّجُلَ تَزَوَّجَ فَمَرَّ بِهِ

النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ تَزَوَّجْتَ قَالَ نَعَمْ ثُمَّ قَالَ لَهُ بَعْدَ ذَلِكَ مَا فَعَلْتَ امْرَأَتَكَ

قَالَ طَلَّقْتُهَا قَالَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ قَالَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ ثُمَّ قَالَ إِنَّ الرَّجُلَ تَزَوَّجَ فَمَرَّ

بِهِ النَّبِيُّ ﷺ فَقَالَ تَزَوَّجْتَ فَقَالَ نَعَمْ ثُمَّ قَالَ لَهُ بَعْدَ ذَلِكَ مَا فَعَلْتَ

أَمْرَاتِكَ قَالَ طَلَّقْتُهَا قَالَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ قَالَ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ

ﷺ إِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ يُبْغِضُ أَوْ يَلْعَنُ كُلَّ ذَوَاقٍ مِنَ الرِّجَالِ وَكُلَّ ذَوَاقَةٍ

مِنَ النِّسَاءِ

રસૂલલ્લાહ (સ.) એક વ્યક્તિની પાસે પહોંચ્યા અને પૂછ્યું, “તારી પત્ની સાથે તે શું કર્યું?” જવાબ આપ્યો, “યા રસૂલલ્લાહ (સ.) તલાક આપી દીધો.” ફરી પૂછ્યું, “તેણીએ કોઈ ખોટું કાર્ય કર્યું હતું?” કહ્યું, “નહીં, કઈ ખોટું કાર્ય તો નોંધતું કર્યું.” (કેટલોક સમય પસાર થયા) પછી તે માણસે બીજા નિકાહ કર્યા. રસૂલલ્લાહ (સ.)એ પૂછ્યું, “તે બીજા નિકાહ કર્યા?” તેણે કહ્યું, “હા.” કેટલાક દિવસો પછી ફરીથી મુલાકાત થઈ તો નબી (સ.)એ પૂછ્યું, “આ નવી પત્ની સાથે તે શું કર્યું?” તેણે જવાબ આપ્યો, “તલાક આપી દીધો.” પૂછ્યું, “કોઈ ખોટું કાર્ય કર્યું હતું?” કહ્યું, “નહીં, તેણીએ કોઈ ખોટું કાર્ય તો નોંધતું કર્યું.” (આ વાત પણ પૂરી થઈ અને થોડા સમય) પછી તે માણસે ત્રીજા નિકાહ કર્યા અને નબી (સ.)એ પૂછ્યું, “તે નિકાહ કર્યા?” તેણે જવાબ આપ્યો, “હા.” કેટલાક દિવસો પછી આ માણસને જોયો તો આપ (સ.)એ પૂછ્યું, “આ પત્ની સાથે પણ તે કેવું વર્તન કર્યું?” તેણે કહ્યું, “આને પણ તલાક આપી દીધો.” પૂછ્યું, “શું તેનામાં કોઈ બુરાઈ હતી?” જવાબ આપ્યો, “નહીં, તેમાં કોઈ બુરાઈ તો નહતી.” તો રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું, “અલ્લાહ દુશ્મન ગણે છે અને લાનત કરે છે તે પુરુષ ઉપર જે ફક્ત પત્નીઓ બદલવાની ઈચ્છાઓ રાખે છે અને એ સ્ત્રી ઉપર પણ કે જેની ઈચ્છા પતિઓ બદલવાની હોય છે.”

عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ بَلَغَ النَّبِيُّ ﷺ أَنَّ أَبَا أَيُّوبَ يُرِيدُ أَنْ يُطَلِّقَ

أَمْرَاتَهُ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِنَّ طَلَّاقَ أَمْرِ أَيُّوبَ حُوبٌ

અબી અબ્દિલ્લાહ (અ.)એ ફરમાવ્યું કે રસૂલલ્લાહ (સ.)ને કોઈ કહ્યું કે, અબૂ ઐયુબ (અન્સારી)એ પોતાની પત્નીને તલાક આપવાનો ઈરાદો કર્યો છે. તો રસૂલલ્લાહ (સ.) (ઉમ્મે ઐયુબને જાણતા હતા અને એ પણ જાણતા હતા કે અબૂ ઐયુબનું પોતાની પત્નીને તલાક આપવું શરઈ કારણની સાથે નથી તેથી) ફરમાવ્યું, “તલાકે ઉમ્મે ઐયુબ મોટો ગુનો છે.”

આમ ઈસ્લામ કોઈ શરઈ કારણ વગર ફક્ત તેનાથી ગેર ફાયદો ઉઠાવવા માટે તલાક આપવાને વખોડી કાઢે છે અને તલાકને મજાક બનાવનારની સખ્ત રીતે નિંદા કરી તલાકની અહેમિયતને સમજાવે છે.

આ બાબત તલાકના ઉસૂલો અને તેના તરીકાને સહીહ રીતે સમજવાથી સ્પષ્ટ જાહેર થાય છે કે તલાક એટલે પતિ અને પત્નીની વચ્ચે નેકી (અહેસાન)ની સાથે જુદાઈ. એમાં શંકાને સ્થાન નથી કે નિકાહનો કોલ કરાર એક એવો કોલ કરાર છે કે જેમાં એક અંશે જુદાઈની સગવડ પણ હોવી જરૂરી

છે, કારણ કે કેટલીક વખત દાંપત્ય જીવનમાં અલ્લાહની હદો જાળવવામાં ખૂબ જ મુશ્કેલી તથા કઠણાઈ જાણાઈ આવતી હોય છે અને તેનાથી એવી સમસ્યાઓ ઊભી થતી હોય છે કે જે પતિ પત્નીનું જીવન અસહ્ય મુશ્કિલો અને કિંત્ના ફસાદથી ભરી દે છે અને તેમનો દાંપત્ય જીવનનો માહોલ એવો પેચીદો બનાવી દે છે કે જેઓ ન તો પોતાનો ઘર સંસાર સારી રીતે નિભાવી શકે છે કે ન તો તેમનું સાથે રહેવું તેમને અથવા તેમના પરિવારોને કોઈ ફાયદો પહોંચાડે છે. એટલે કે તેઓ ન આપસમાં સુકૂન તથા આરામ મેળવે છે કે ન તો તેમની સાથે સંકળાયેલા કુટુંબ પરિવારને આરામ અને સુકૂન આપે છે.

તો આવી પરિસ્થિતિમાં જો આપણે એવી જીદ કરતા રહીએ કે આ કોલ કરાર કાયમી રહે તો આ બાબત મોટી આફતનું કારણ પણ બની શકે છે. તેથી ઈસ્લામે તલાકના ઉસૂલને અપનાવ્યો છે અને તેનાથી સમાજના ઘણા ખરા ખોટા મસઅલાઓથી સુરક્ષિત રહી શકાય છે. જો પતિ પત્નીને પોતાના દાંપત્ય જીવનમાં એક બીજાની સાથે રહેવામાં ઉપરોક્ત ચર્ચા પ્રમાણે અલ્લાહની હદો જાળવવામાં અત્યંત કઠિનાઈઓ પડતી હોય તો કાંતો નેકીની સાથે પોતાની દાંપત્ય જીવન પસાર કરે કાંતો નેકીની સાથે બન્ને જુદા થઈ જાય. અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે, સૂરઅ-તલાક, સૂરા-૬૫, આયત-૨

أَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ فَارِقُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ

“નેકીની સાથે અપનાવી લો અથવા નેકીની સાથે અલગ થઈ જાઓ.”

સામાન્ય રીતે જેમ ઈસ્લામ દાંપત્ય જીવન સહીહ ઉસૂલો અને ઈન્સાનિયતના તોર તરીકા પ્રમાણે તથા નેકી અને યોગ્ય સુમેળની સાથે હોવું જોઈએ તેવી હિદાયત કરે છે તેમ તલાકથી થતી જુદાઈ પણ દરેક પ્રકારના કુસંપ તથા ઝઘડા, અસભ્ય વર્તોવ, ગાળો, ઝુલ્મ તથા એકબીજાના હકોને બરબાદ કરવાથી ખાલી હોવી જોઈએ તેવું પણ શિખવે છે.

મકસદ એ છે કે જેમ પતિ પત્નીનો સંબંધ નિકાહમાં નેકી તથા ભલાઈની સાથે અને આપસી મેળમેળાપમાં થયો હતો એટલી જ પ્રમાણિકતાની સાથે જો બન્ને પતિ પત્ની અલ્લાહની હદોને સાચવી શકતા નથી તો નેકીની સાથે કોઈ પણ પ્રકારના ઝોરઝુલ્મ કે નફરત વગર અને ઈસ્લામના ઉસૂલો પ્રમાણે અલગ થાય તેવી ઈસ્લામ હિદાયત કરે છે.

અને નેકીની સાથે એવી રીતે અલગ થવામાં આવે કે બન્ને અલગ થયા પછી પણ તેમનો આપસનો કૌટુંબિક તથા સામાજિક ઈન્સાનિયતનો અને મુસલમાનની રીતે લાગુ થતા એકબીજા ઉપર જે હકો છે તે હકોનો વ્યવહાર ચાલુ રહે. આમ ઈસ્લામ તલાકનો સહીહ અર્થ સમજાવે છે કે નેકી અને અહેસાનની સાથે જુદાઈ.

મુદ્દો- ૪ તલાક આપેલી સ્ત્રી પાસેથી આપેલું પાછું ન લેવું જોઈએ :

આપણે પહેલા પણ ચર્ચા કરી ચૂક્યા કે જેમ પતિ પત્ની નેકી તથા અહેસાનની સાથે નિકાહથી જોડાય છે તેમ જો પરિસ્થિતિના કારણે તેમનો જુદાઈનો સમય પણ આવે તો તેમાં પણ નેકી તથા અહેસાનની વૃત્તિને વર્તવી જોઈએ.

અહીં આ મુદ્દામાં કે તલાક આપેલી સ્ત્રી પાસેથી આપેલું પાછું ન લેવું જોઈએમાં પણ ઈસ્લામ એ જ અહેસાન તથા નેકીની વૃત્તિને વળગી રહેવા તરફ ઈશારો કરતા કહે છે કે જો કોઈ માણસ એક પત્નીને તલાક આપીને બીજી પત્ની કરવાની તૈયારીમાં હોય તો પ્રથમ પત્નીને તેણે ગમે તેટલા પૈસા આપ્યા હોય એમાંનું તેણે કશું જ પાછું લેવું ન જોઈએ.

કારણ કે જે પત્ની લાંબા સમય સુધી તેની સાથે રહીને બે શરીર અને એક જાનની જેમ આપસમાં મેળમેલાપથી તેણે દિવસો વિતાવ્યા હોય અને તેના માટે પોતાના જીવનનો ઘણો ખરો ભાગ પણ ખર્ચી નાખ્યો હોય તેની પાસેથી આપેલી વસ્તુ પતિ કેવી રીતે લઈ શકે છે ? જ્યારે કે આવો વર્તોવ તો આપણા ત્યાં મજદૂરી તરીકે રહેનાર મજદૂર સાથે પણ કરવામાં નથી આવતો.

માણસ પોતાની પત્ની ઉપર ગમે તેવા આક્ષેપો મૂકીને અથવા સાચું દોષારોપણ કરીને પણ આપેલો માલ પાછો લઈ લઈએ એમાં તેની પ્રતિષ્ઠા નથી. કુરઆને મજદૂર સૂરએ નિસા, સૂરા-૪, આયત- ૨૦, ૨૧માં ફરમાવે છે :

وَإِنْ أَرَدْتُمْ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَّكَانَ زَوْجٍ وَآتَيْتُمْ إِحْدَهُنَّ قِنْطَارًا فَلَا

تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْئًا ۚ أَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَانًا وَإِثْمًا مُّبِينًا ﴿٢٠﴾

“અને જો તમે એક સ્ત્રીના બદલે બીજી સ્ત્રી કરી લેવા ચાહતા હો અને તેઓ મોહેની એકને ઘણો માલ આપી ચૂક્યા હો તો તેમાંથી કાંઈ પણ પાછું લેજો નહીં. શું તમે આરોપ મૂકીને અને પ્રત્યક્ષ પાપની વાત કરીને તે પાછું લઈ લેશો ?”

وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ أَفْضَى بَعْضُكُمْ إِلَى بَعْضٍ وَأَخَذْنَ مِنْكُمْ

مِيثَاقًا غَلِيظًا ﴿٢١﴾

“અને તમે તે કઈ રીતે (પાછું) લઈ શકો જ્યારે કે તમે એક બીજામાંથી લાભ લઈ ચૂક્યા છો તથા તેણીઓ તમારાથી પાકું વચન લઈ ચૂકી છે.”

મુદ્દા- ૫ તલાકમાં સુન્નતને અનુસરવું :

સૌથી પહેલા તો દરેક સ્ત્રી પુરુષ માટે એ જરૂરી છે કે જ્યાં સુધી શક્ય હોય એક બીજાના દોષો પ્રત્યે ક્ષમાશીલતાની ભાવના રાખે અને તલાકનો વિચાર સુધ્ધાં મનમાં ન લાવે. પરંતુ જો છેવટે બન્ને પતિ અને પત્નીને જુદાઈ ઈજ્તિયાર કરવી પડે એમ હોય તો નેકી અને અહેસાનની સાથે અલ્લાહ અને તેના રસૂલ (સ.)એ બતાવેલા તરીકા, સુન્નતને ઈજ્તિયાર કરે.

ઈસ્લામ સ્ત્રી અને પુરુષને જેમ નિકાહથી જોડાવા માટે પોતાની સુન્નતો પ્રમાણે અનુસરવાનું કહે છે અને તેની સુન્નતો સિવાય નિકાહ જાઈઝ ગણતો નથી તેમ જ સ્ત્રી પુરુષ નિકાહ પછી ન છુટકે જુદાઈ ઈજ્તિયાર કરવા માંગતા હોય તો તેમને પણ ઈસ્લામ પોતાની સુન્નત પ્રમાણે

અનુસરણ કરવાનું કહે છે અને તે સિવાઈની તલાક કે જુદાઈને તે માન્ય ગણતો નથી. હઝરત ઈમામ મોહમદ બાકિર (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે :

لَوُؤَلِّيتُ النَّاسَ لَعَلَّمْتُهُمْ الطَّلَاقَ وَكَيْفَ يَنْبَغِي لَهُمْ أَنْ يُطَلِّقُوا ثُمَّ قَالَ لَوْ
أُتِيتُ بِرَجُلٍ قَدْ خَالَفَهُ لَا وَجَعْتُ ظَهْرَهُ وَمَنْ طَلَّقَ لِغَيْرِ السَّنَةِ رُدَّ إِلَى كِتَابِ
اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ وَإِنْ رَغِمَ أَنْفُهُ

“જો હું લોકોનો વાલી હોત તો હું જરૂર તેમને તલાકની રીત શીખવાડત અને એ પણ શીખવાડત કે કેવી રીતે તલાક આપે તો તેમને શોભે. તે પછી આપે ફરમાવ્યું કે, જો મારી પાસે કોઈ માણસ આવે કે જેણે આ તલાક આપવાની રીતથી ઉલટું કર્યું હોય તો હું જરૂર તેને પીઠ પર ફટકારુ અને જે સુન્નત વગર તલાક આપે તેને અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લની કિતાબ તરફ તેની ઈચ્છા વિરુદ્ધ પાછો વાળી દેવામાં આવે.”

અને એક અન્ય હદીસમાં આ રીતે વારીદ થયું છે,

وَرَوَى حَمَّادٌ عَنِ الْحَلْبِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام أَنَّهُ سُئِلَ عَنْ رَجُلٍ قَالَ
لَا مَرَاتِهِ إِنْ تَزَوَّجْتُ عَلَيْكَ أَوْ بَيْتٌ عَنْكَ فَأَنْتَ طَالِقٌ فَقَالَ إِنَّ رَسُولَ اللَّهِ
صلى الله عليه وسلم قَالَ مَنْ شَرَطَ شَرْطًا سَوَى كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ لَمْ يَجْزِ ذَلِكَ عَلَيْهِ وَلَا
لَهُ قَالَ وَسُئِلَ عَنْ رَجُلٍ قَالَ كُلُّ امْرَأَةٍ أَتَزَوَّجُهَا مَا عَاشَتْ أُمِّي فَهِيَ طَالِقٌ
فَقَالَ لَا طَلَاقَ إِلَّا بَعْدَ نِكَاحٍ وَلَا عِتْقَ إِلَّا بَعْدَ مِلْكٍ

અને રિવાયત કરી હમ્માદે હલબીથી અને તેમણે હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)થી કે આપને એક એવા માણસ વિષે પૂછવામાં આવ્યું કે જે પોતાની પત્નીને કહે છે કે જો હું તારા ઉપર બીજા નિકાહ કરું અથવા તો તને છોડી દઉં તો તારા તલાક થઈ ગયા. તો આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું, કે ખરેખર રસૂલલ્લાહ (સલ્લાલ્લાહો અલૈહે વ આલેહી)એ ઈશ્દાદ ફરમાવ્યું છે કે, જેણે અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લની કિતાબની શર્ત સિવાય કોઈ અન્ય શર્ત કાર્ય કર્યું તો તે ન તો તેની વિરુદ્ધ જાઈઝ છે અને ન તો તેના માટે જાઈઝ છે. રાવીએ કહ્યું, અને આપને એવા માણસ વિષે પૂછવામાં આવ્યું જે કહે છે કે હું જે પણ સ્ત્રીની સાથે મારી મા જીવે છે ત્યાં સુધી નિકાહ કરું છું તો તેના તલાક થઈ જાય છે. તો

આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું કે તલાક નિકાહ પછી જ થાય અને ઈત્ક (ગુલામની આઝાદી) તેના માલિક થઈ ગયા પછી જ થાય.

- સ્ત્રીને હૈઝ તથા નિફાસથી પાક થઈ જવાની હાલતમાં તલાક આપે અને ઈદતના કારણો :

અઈમ્મા (અ.)થી મનકુલ છે કે તલાકે સુન્નત આ છે કે જ્યારે કોઈ મર્દ પોતાની સ્ત્રીને તલાક આપવાનો ઈરાદો કરે તો એટલો તવક્કુફ (વિલંબ) કરે કે તેને હૈઝ આવી જાય અને જ્યારે તે હૈઝથી પાક થઈ જાય પછી જ તલાક આપે. અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે, સૂરએ તલાક, સૂરા-૬૫, આયત-૧ :

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ إِذَا طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ فَطَلِّقُوهُنَّ لِعَدَّتِهِنَّ وَأَحْصُوا الْعِدَّةَ

وَاتَّقُوا اللَّهَ رَبَّكُمْ

“હે નબી ! જ્યારે તમે લોકો સ્ત્રીઓને તલાક આપો તો તેમની ઈદત માટે આપો ; અને ઈદત (ના દિવસો)ની ગણતરી રાખો અને અલ્લાહથી ડરતા રહો.”

કેટલીક વખત ઘરેલું ઝઘડાઓની ખરાબી સામાજિક માહોલમાં ભરપાઈ ન થઈ શકે તેવા નુકસાનનું કારણ બનતી હોય છે. એ માટે ઈસ્લામે એવા અહેકામ તથા ઉસૂલો બયાન કર્યા છે કે છેલ્લી હદ સુધી ઘરેલું રિસ્તાઓ તુટવાથી રહી જાય.

એક તરફ ઈસ્લામે તલાકને મુબાહ તથા હલાલ કાર્યોમાં સૌથી વધારે નફરતના કાબિલ ગણ્યું છે અને બીજી તરફ ઘરેલું ઝઘડાને સહીહ તથા દુરસ્ત કરવા માટે ઘરના માહોલથી અંજામ આપી શકાય તેવી પોતાના અહેકામની અદાવતી સુરત બયાન કરી છે એટલે કે તલાક પછી પણ ઈસ્લામે એવા અહેકામ બતાવ્યા છે કે તેનું અનુસરણ કરવાથી શક્ય છે કે છેલ્લી હદ સુધી પતિ પત્ની વચ્ચે થયેલા અણબનાવ તથા તલાકના મામલામાં સુલેહ તથા આપસી મેળમેલાપનો રસ્તો નીકળી શકે.

ઈસ્લામના આવા અહેકામમાંથી એક હુકમ એ આપવામાં આવ્યો કે તલાક પછી સ્ત્રીની ‘ઈદત’ નક્કી કરવામાં આવી. આ ઈદતનો સમયગાળો તથા તેના કારણોની ફિલોસોફી કરતા કુરઆન સૂરએ બકરા, આયત-૨૨૮માં ફરમાવે છે.

وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ ۖ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ أَنْ يَكْتُمْنَ مَا

خَلَقَ اللَّهُ فِي أَرْحَامِهِنَّ إِنْ كُنَّ يُؤْمِنَنَّ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۚ وَبُعُولَتُهُنَّ

أَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِي ذَلِكَ إِنْ أَرَادُوا إِصْلَاحًا وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِي عَلَيْهِنَّ

بِالْمَعْرُوفِ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٢٢٨﴾

અને તલાક મેળવેલી સ્ત્રીઓ ત્રણ તોલર સુધી રાહ જુએ (અને આ રીતે ઇદત પૂરી કરે) જો અલ્લાહ તથા ક્યામત ઉપર ઈમાન રાખે છે તો તેમના માટે હલાલ નથી કે જે કાંઈ અલ્લાહે તેમના રહમમાં ખલ્ક કર્યું છે તેને છુપાવે. અને જો તે દરમિયાન તેમના પતિઓ રજૂઅની ઈચ્છા કરે તો તેમને તે સ્ત્રીઓને પાછી લેવાનો (બીજાઓ કરતાં) વધુ હક છે; જો તેઓ (ખરેખર) મઅરફ (નેકી અથવા સુલેહ) ચાહે છે. અને સ્ત્રીઓનો જે હક પુરુષો પર છે તેટલો જ હક પુરુષોનો સ્ત્રીઓ પર છે, અલબત્તા પુરુષો તેમનાથી બરતરી ધરાવે છે, અને અલ્લાહ સમર્થ (અને) હિકમતવાળો છે.

અહીં **قُرُوءٌ** શબ્દ **قَرَأَ** નું બહુવચન છે અને તેનો અર્થ 'પાક થવું' થાય છે. આમ ઇદતની

મુદત **ثَلَاثَةُ قُرُوءٍ** એટલે કે ત્રણ હૈઝથી પાક (તોલર) થવાની છે.

સ્ત્રીની ઇદતના કારણોમાં કુરઆન પોતે જ તફસીર કરતા કહે છે કે એ ઇદત દરમિયાન તેમના માટે હલાલ નથી કે જે કાંઈ અલ્લાહે તેમના રહમમાં ખલ્ક કર્યું છે તેને છુપાવે. એટલે કે ઇદતનો સમયગાળો સ્ત્રીને હમલ છે કે નહીં તેની ખાત્રી કરવા માટે છે અને તેના વડે પતિના નસલની હિક્કાઝત શક્ય બને છે. તદુપરાંત 'ઇદત'ના બીજા કારણની સ્પષ્ટતા કરતા કુરઆન આગળ કહે છે કે અને જો તે દરમિયાન તેમના પતિઓ રજૂઅની ઈચ્છા કરે તો તેમને તે સ્ત્રીઓને પાછી લેવાનો (બીજાઓ કરતાં) વધુ હક છે; ઇદત દરમિયાન રજૂઅની વાત એ ઘરેલું ઝઘડાને દુરસ્ત તથા સુમેળવાળું બનાવવામાં મહત્વનો ભાગ ભજવી શકે છે.

મોટા ભાગે એવું બનતું હોય છે કે મામૂલી તથા નાના કારણોમાં વાત તલાક સુધી પહોંચેલી હોય છે અને ઉતાવળ તથા ગુસ્સાની હાલતમાં લીધેલા નિર્ણય પછી પતિ પત્ની બન્નેને પછતાવાનો વાળો આવતો હોય છે. તો આવા લીધેલા નિર્ણયોની સુધારણા થઈ શકે તે માટે ઇદતનો સમય નક્કી કરવામાં આવ્યો જેમાં સ્ત્રીને પોતાના પતિના ઘરમાં રહેવાનું હોય છે અને તેની ખાદ્ય ખોરાકની જરૂરિયાત તેના પતિના ઘરેથી પૂરી થાય તેની તાકીદ પણ કરવામાં આવી છે. તો આ રીતે પતિ પત્નીને કેટલોક વધારે સમય સાથે રહેવાનું થશે જે તેમને એ બાબતનો મોકો આપશે કે તેમનાથી થયેલા ખોટા નિર્ણયની સુધારણા કરે અને ફરીથી તલાકની વાતને ભૂલી મોહબ્બત તથા સુમેળવાળી જિંદગીને પસંદ કરે. કુરઆને મજીદ ફરમાવે છે, સૂરઅ તલાક, આયત-૧

لَا تَخْرُجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ... لَا تَذَرِيَنَّ لَعَلَّ اللَّهَ يُحْدِثُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا

અને તેમને ઘરોમાંથી કાઢી ન મૂકો...તમને શું ખબર કે તે પછી અલ્લાહ તમારામાં એવી વાત પેદા કરી દે જેમાં સુલેહ થઈ જાય.

● બે આદિલ ગવાહોની શાક્ષીમાં તલાક આપવો જોઈએ :

તલાકના ઉસૂલોમાં સ્ત્રીની ઈદ્દત તથા તોહરનો ખ્યાલ રાખ્યા પછી તલાક ત્યાં સુધી સહીલ બનતો નથી જ્યાં સુધી તેના માટે બે ન્યાયી ગવાહો નક્કી કરવામાં ન આવે અને તેમની સમક્ષ એક જ બેઠકમાં તલાક આપવામાં ન આવે. કેમ કે તલાક પછી જો કોઈ તકરાર, ઈખ્તિલાફ કે અન્ય સમસ્યાઓ ઊભી થાય તો બે ન્યાયી ગવાહોને હાજર કરી તેનું નિવારણ લાવી શકાય.

મોહંમદ બિન મુસ્લિમ અને તેમણે ઈમામ મોહંમદ બાકિર (અ.)થી રિવાયત કરી છે આપ (અ.)એ બયાન ફરમાવ્યું કે :

قَامَ رَجُلٌ إِلَى أَمِيرِ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ إِنِّي طَلَقْتُ امْرَأَتِي لِلْعِدَّةِ بِغَيْرِ

شُهُودٍ فَقَالَ لَيْسَ طَلَاكَ بِطَلَاكِ فَارْجِعْ إِلَى أَهْلِكَ وَلَا يَقَعْ الطَّلَاقُ

بِإِكْرَاهٍ وَلَا إِجْبَارٍ وَلَا عَلَى سُكْرٍ وَلَا عَلَى غَضَبٍ وَلَا يَبِينُ

“એક માણસ હઝરત અમીરુલ મોમિનીન (અ.)ના સામે ઊભા થયો પછી કહ્યું કે, મેં મારી પત્નીને ઈદ્દત માટે તલાક આપી દીધા છે પરંતુ ગવાહ વગર આપ્યા છે. તો આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું કે, તારી તલાક તલાક જ નથી માટે તારી પત્ની પાસે પાછો ચાલ્યો જ, કારણ કે નફરતની સાથે, બળજબળીની સાથે, નશાની હાલતમાં, ગુસ્સાની હાલતમાં કે પછી કસમ ખાઈને તલાક થતા નથી.”

અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદ પારા-૨૮, સૂરએ તલાક, સૂરા-૬૫, આયત- ૨માં ફરમાવે છે :

وَأَشْهَدُوا ذَوَىٰ عَدْلٍ مِّنكُمْ وَأَقِيمُوا الشَّهَادَةَ بِاللَّهِ ۚ ذَٰلِكُمْ يُوعَظُ بِهِ

مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ۚ

“અને ગવાહ બનાવો તમારામાંથી બે ન્યાયીઓને અને અલ્લાહ માટે ગવાહીને કાયમ રાખો આ શિખામણ આપવામાં આવે છે તેને કે જે અલ્લાહ પર અને આખરતના દિવસ ઉપર ઈમાન ધરાવતો હોય.”

અહીં **ذَوَىٰ عَدْلٍ مِّنكُمْ** (તમારામાંથી બે ન્યાયી ગવાહો) શબ્દો બતાવે છે કે જે પણ ગવાહો નક્કી કરવામાં આવે તેઓ આદિલ તથા ભરોસા પાત્ર અને તમારામાંથી એટલે કે મુસલમાનોમાંથી હોવા જોઈએ. શા માટે ગવાહો મુસલમાન જ હોવા જોઈએ તેની સમજ આપતા મૌલા અલી (અ.) ફરમાવે છે, “તેમના કારણે પોતાના દીનને...બચાવો અને અલ્લાહની તાલીમ પર કામ કરો જેથી ફાયદો અને બરકત મેળવો અને તેનાથી અલગ ન કરો નહીતર તમને શર્મિદગી થશે અને તે સમયે કોઈ પણ ફાયદો ન થશે.”

અને જો તલાકનો ગવાહ એક જ માણસ હોય અને બીજો માણસ તેના પછી ગવાહ બને તો તે તલાક જાઈઝ નથી. પરંતુ એ કે તે બન્ને એક જ બેઠકમાં ગવાહ હોય.

તલાકના પ્રકારો

તલાકના કેટલાક પ્રકારો આ પ્રમાણે છે :

1. તલાકે સુન્નત (તલાકે રજઈ અને તલાકે બાઈન)
2. તલાકે ઈદ્દા
3. તલાકે ગાએબ
4. તલાકે મઅતૂહ (મંદબુદ્ધિવાળા માણસની તલાક)
5. તે તલાક જેમાં પત્નીથી સંવનન થયું નથી અથવા તે સ્ત્રી જેનો પતિ સંવનન પહેલાં કે સંવનન પછી મૃત્યુ પામ્યો હોય.
6. સગર્ભા સ્ત્રીનો તલાક
7. બેવા સ્ત્રીનો તલાક અને ઈદ્દો
8. તે તલાક કે જે સ્ત્રી હજુ તે ઉમરમાં દાખલ થઈ નથી કે હૈઝ (માસિક સ્ત્રાવ) આવે અને જે સ્ત્રી યાએસા (જેને હૈઝ બંધ થઈ ગયું હોય), અને જે સ્ત્રીને ઈસ્તિહાઝા આવે છે અને જેને હમલમાં શક છે.
9. તે સ્ત્રીઓનો તલાક કે જેમની ઈદ્દત ત્રણ મહિનાની છે.
10. મૂંગા માણસનો તલાક
11. છૂપો (પોશીદા) તલાક
12. તલાકે તખ્વીર (બે બાબતોમાંથી એક ઈખ્તિયાર કરવો)
13. તલાકે મુબારાત
14. તલાકે ખુલા
15. તલાકે મરીઝ
16. તલાકે મફ્કૂદ (ખોવાએલા માણસ)ની તલાક
17. તલાકે ઈન્નીન (ના મર્દ)
18. તલાકે નશૂઝ (ના ફરમાની)
19. શિકાક
20. ઈલા
21. ઝેહાર
22. લેઆન
23. ખલીય્યા, બલિય્યા, બત્તા, બાઈન, હરામ

طَلَاقُ السُّنَّةِ

તલાકે સુન્નત

તલાકે સુન્નત એ છે કે તેમાં પતિ પોતાની પત્નીને હૈઝથી પાક થયા પછી (તોહર)ની સ્થિતિમાં બે આદિલ ગવાહોની સાથે એક જ બેઠકમાં એક લફઝની સાથે તલાક આપે. આ તલાકને તલાકે રજઈ પણ કહેવામાં આવે છે જેમાં પતિને બે વાર રજૂઅ થવાની છુટ આપવામાં આવે છે. પહેલી વાર તલાકે રજઈ આપ્યા પછી પતિ ત્રણ તોહર પહેલા ગમે ત્યારે પત્નીથી રજૂઅ થઈ શકે છે અને ત્રણ તોહર પછી કાંતો પતિ તેને નેકીની સાથે ફરીથી નિકાલ કરી અને હકકે મહેર અદા કરી અપનાવીલે, કાંતો નેકીની સાથે છોડી દે. આ રીતે એક તલાકે રજઈ પછી બીજી તલાકે રજઈમાં પણ ઉપર મુજબ રજૂઅ થઈ શકે છે અને તે પછી ત્રીજી વાર તલાક થઈ જાય તો તેને બાઈન ગણવામાં આવશે અને તેમાં રજૂઅનો હક રહેતો નથી અને તેમાં પત્ની તેના માટે હલાલા સિવાય જાઈઝ થતી નથી. અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે, સૂરએ બકરા, આયત-૨૨૮,

الطَّلَاقُ مَرَّتَيْنِ فَإِمْسَاكَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٌ بِإِحْسَانٍ ط

“તલાક (જેમાં રજૂઅ) બે વખત છે (અને દરેક વખતે) નેકીની સાથે (પોતાની પત્નીને) અપનાવી લેવી અથવા નેકીની સાથે છોડી દેવી છે.”

અહીં **الطَّلَاقُ مَرَّتَيْنِ** શબ્દથી એ તલાક છે કે જેમાં રજૂઅ શક્ય હોય છે અને તેના માટે એવું

કહેવામાં આવ્યું કે **إِمْسَاكَ بِمَعْرُوفٍ** નેકીની સાથે અપનાવી લો. જે બે વાર શક્ય છે અને તે પછી ત્રીજી વારની તલાકમાં રજૂઅ નથી અને પત્ની પતિ માટે હલાલા સિવાય હલાલ થતી નથી. આમ તલાક પછી બે વાર રજૂઅના મોકાથી શક્ય છે કે જે કારણોના કારણે વાત તલાક સુધી આવી હોય તેવા કારણો દૂર થાય અને ફરીથી સુલેહ અને સંબંધોમાં સુમેળતા આવી જાય અને ફરીથી પતિ પત્ની પોતાના દાંપત્ય જીવનને બરકશાર રાખે.

رَوَى عَنْ الْأَيْمَةِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَنَّ طَلَاقَ السُّنَّةِ هُوَ أَنَّهُ إِذَا أَرَادَ الرَّجُلُ أَنْ يُطْلِقَ

أَمْرَاتَهُ تَرَبَّصَ بِهَا حَتَّى تَحِيضَ وَتَطْهَرَ ثُمَّ يُطْلِقُهَا فِي قُبُلٍ

عَدَّتْهَا بِشَاهِدَيْنِ عَدْلَيْنِ فِي مَوْقِفٍ وَاحِدٍ بِلَفْظَةٍ وَاحِدَةٍ فَإِنْ أَشْهَدَ عَلَى

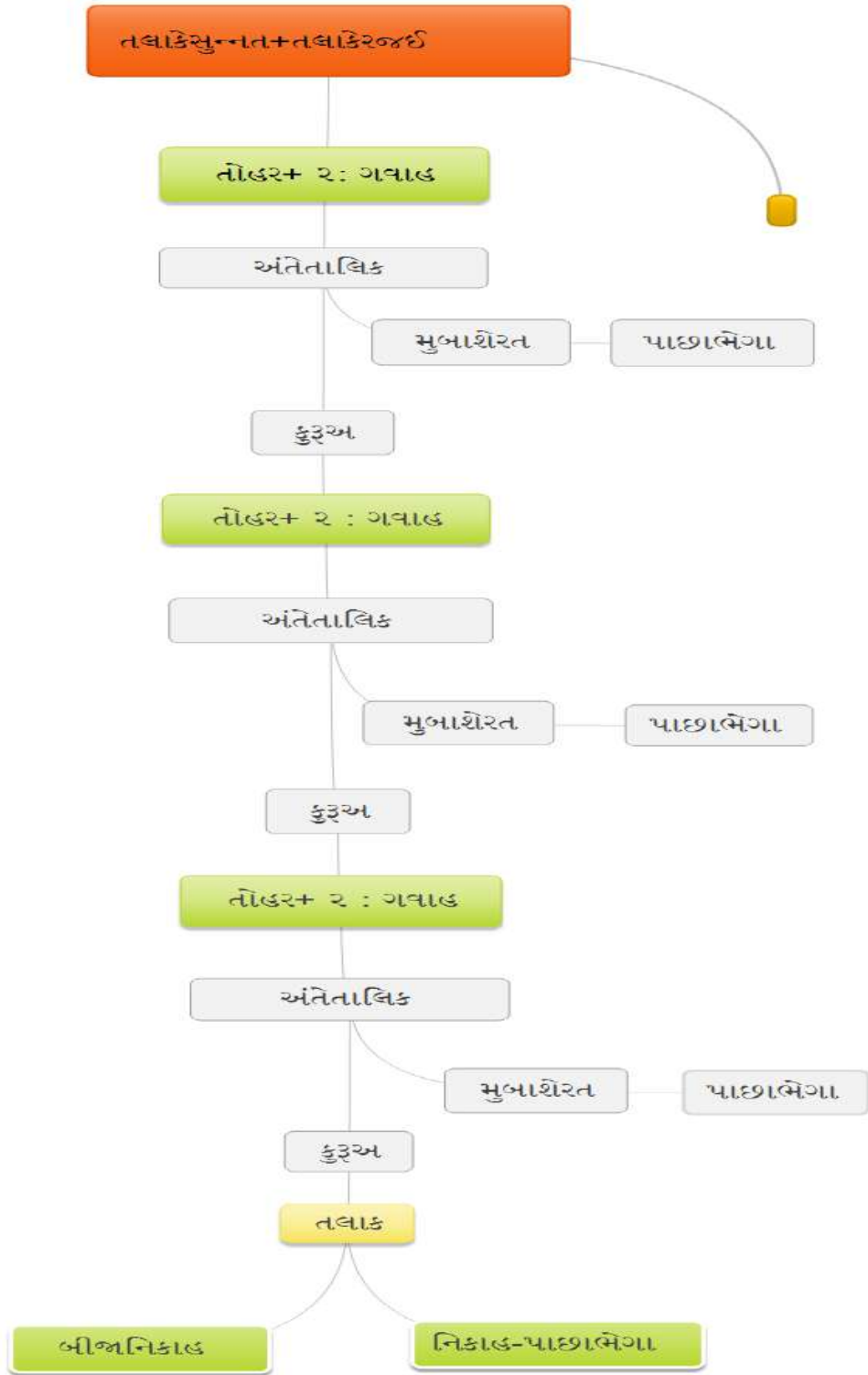
الطَّلَاقِ رَجُلًا وَأَشْهَدَ بَعْدَ ذَلِكَ الثَّانِي لَمْ يَجْزُ ذَلِكَ الطَّلَاقُ إِلَّا أَنْ يُشْهَدَ هُنَا

جَمِيعًا فِي مَجْلِسٍ وَاحِدٍ فَإِذَا مَضَتْ بِهَا ثَلَاثَةُ أَطْهَارٍ فَقَدْ بَانَ مِنْهُ وَهُوَ
 خَاطِبٌ مِنَ الْخُطَّابِ وَالْأَمْرُ إِلَيْهَا إِنْ شَاءَتْ تَزَوَّجَتْهُ وَإِنْ شَاءَتْ فَلَا فَإِنْ
 تَزَوَّجَهَا بَعْدَ ذَلِكَ تَزَوَّجَهَا بِمَهْرٍ جَدِيدٍ فَإِنْ أَرَادَ طَلَاقَهَا طَلَّقَهَا لِلْسُّنَّةِ
 عَلَى مَا وَصَفْتُ وَمَتَى طَلَّقَهَا طَلَّاقَ السُّنَّةِ فَجَازِلُهُ أَنْ يَتَزَوَّجَهَا بَعْدَ ذَلِكَ وَ
 سُبَى طَلَّاقِ السُّنَّةِ طَلَّاقُ الْهَدْمِ مَتَى اسْتَوْفَتْ قُرُوءَهَا وَتَزَوَّجَهَا ثَانِيَةً
 هَدَمَ الطَّلَاقَ الْأَوَّلَ وَكُلُّ طَلَاقٍ خَالَفَ السُّنَّةَ فَهُوَ بَاطِلٌ وَمَنْ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ
 لِلْسُّنَّةِ فَلَهُ أَنْ يُرَاجِعَهَا مَا لَمْ تَنْقُصِ عِدَّتُهَا فَإِذَا انْقَضَتْ عِدَّتُهَا بَانَ
 مِنْهُ وَكَانَ خَاطِبًا مِنَ الْخُطَّابِ وَلَا تَجُوزُ شَهَادَةُ النِّسَاءِ فِي الطَّلَاقِ وَعَلَى
 الْمُطَلَّقِ لِلْسُّنَّةِ نَفَقَةُ الْمَرَاةِ وَالسُّكْنَى مَا دَامَتْ فِي عِدَّتِهَا وَهَذَا
 يَتَوَارَثَانِ حَتَّى تَنْقُضِيَ الْعِدَّةُ

અઈમ્મા (અ.)થી મનકુલ છે કે, “તલાકે સુન્નત આ છે કે જ્યારે કોઈ પતિ પોતાની પત્નીને તલાક
 આપવાનો ઇરાદો કરે તો એટલો તવક્કુફ (વિલંબ) કરે કે તેને હેઝ આવી જાય અને પછી તે હેઝથી પાક
 થઈ જાય પછી તેની ઈદત શરૂ કરતાં પહેલાં તેને બે ન્યાયી ગવાહોના સામે એકજ બેઠકમાં એકજ
 લફ્ઝમાં તલાક આપે. અને જો તલાકનો ગવાહ એક જ માણસ હોય અને બીજો માણસ તેના પછી
 ગવાહ બને તો તે તલાક જઈઝ નથી પરંતુ એ કે તે બન્ને એકજ બેઠકમાં ગવાહ હોય. અને જ્યારે તે
 સ્ત્રીના ત્રણ તોહર (ત્રણ હેઝથી પાક થઈ જાય) પસાર થઈ જાય તો પછી તે તે પુરૂષથી જુદી થઈ
 જશે. પછી જેવી રીતે અન્ય લોકો તે સ્ત્રીને નિકાહનો પૈગામ આપશે તેવીજ રીતે આ (તેનો પતિ)
 પણ તેને બીજવાર નિકાહનો પૈગામ આપી શકે છે, અને સ્ત્રીને અધીકાર છે કે ઈચ્છે તો બીજવાર
 તેનાથી નિકાહ કરે અને ઈચ્છે તો ન કરે. અને જો તે (પુરૂષ) તેનાથી બીજવાર નિકાહ કરશે તો તે તે
 સ્ત્રીને બીજવાર મહેર પણ આપશે. પછી જો તલાકનો ઇરાદો કરે તો તેને તલાકે સુન્નત આપે જેની
 હકીકત મેં બયાન કરી છે, અને જ્યારે તલાકે સુન્નત આપે તો તેના માટે જઈઝ છે કે તેનાથી (તે
 સ્ત્રીથી) તે બીજવાર નિકાહ કરે. અને તલાકે સુન્નતને તલાકે હદમ (ધ્વંસ કરનારી તલાક) પણ કહે

છે. જ્યારે તેની ઈદત પૂરી થઈ જાય અને બીજીવાર નિકાલ કરે તો પ્રથમ તલાક ખત્મ અને મુન્હદિમ (ધ્વંસ થએલી) થઈ જશે. અને દરેક તે તલાક જે સુન્નતથી વિરુદ્ધ હોય બાતિલ છે. અને જે માણસ પોતાની સ્ત્રીને તલાકે સુન્નત આપે તો જ્યાં સુધી તે સ્ત્રીની ઈદત પૂરી ન થાય તે સમયમાં તેને હક છે કે તે (પુરૂષ) રુજૂઅ કરી શકે છે, પરંતુ જ્યારે ઈદતની મુદત પૂરી થઈ જાય તો પછી તે સ્ત્રી તેનાથી જુદી થઈ જશે અને તે (પુરૂષ) પણ નિકાલનો પૈગામ આપવાવાળાઓમાંથી એક ગણાશે. અને તલાકમાં સ્ત્રીઓની ગવાહી જાઈઝ નથી. અને જેણે તલાકે સુન્નત આપી છે તેના ઉપર તે સ્ત્રીના ભરણપોષણની જવાબદારી અને સકૂનત (રહેઠાણ, મકાન) નો બંદોબસ્ત વાજિબ છે જ્યાં સુધી તે (સ્ત્રી) ઈદતમાં છે. અને ઈદતની મુદત પૂરી થાય ત્યાં સુધી તે બન્ને એકબીજાના વારિસ હશે.

- જ્યારે કોઈ પતિએ પત્નીને તલાકે સુન્નતની રીતથી તલાક આપવી હોય તો પતિને જોઈએ કે પત્નીને એક વાર હેઝ આવી જાય અને તે પછી તે પાક થઈ જાય ત્યાં સુધી તે રાહ જુએ અને પછી બે આદિલ ગવાહોની હાજરીમાં એક જ જગ્યાએ અને એક જ વાક્ય વડે પહેલી તલાક આપે.
- જો પહેલી તલાકમાં કોઈ એક માણસ ગવાહ હોય અને તે પછી કોઈ બીજો માણસ ગવાહ તરીકે હોય તો આવી તલાક જાઈઝ નથી.
- બન્ને ગવાહો એક જ જગ્યાએ હાજર હોય તેવી જ તલાક જાઈઝ છે.
- આવી રીતે એક તલાક પછી ત્રણ તોહર વીતી જાય તો પત્ની પતિથી એવી રીતે જુદી થઈ જશે કે બીજા પુરુષોની જેમ પતિ પોતે પણ પત્નીને નવેસરથી નિકાલ કરવાનો પ્રસ્તાવ મૂકી શકશે. જો આવું બને તો પત્નીને અધિકાર છે કે જેની સાથે નિકાલ કરવા હોય તેની સાથે કરી શકે.
- જો પતિ આવી રીતે પત્ની જોડે બીજી વાર નિકાલ કરે તો નવી મહેરથી નિકાલ કરશે.
- જે પણ તલાક તલાકે સુન્નતના વિરુદ્ધ હોય તે બાતિલ છે.
- જો તલાકે સુન્નત પછી ઈદત પૂરી થતા પહેલાં પતિ પત્નીને પાછી લઈ લેવા માગે તો તે અધિકાર પતિ પાસે જ છે અને પત્ની ઈદત પૂરી થાય તે પહેલાં પતિથી જુદી થઈ શકે નહીં.
- તલાકના મામલામાં સ્ત્રીની ગવાહી જાઈઝ નથી.
- જ્યાં સુધી સ્ત્રી તલાકે સુન્નત પછી ઈદતમાં છે ત્યાં સુધી સ્ત્રીને અધિકાર છે કે પતિ પાસેથી ખાવાપીવાનો અને રહેવાનો ખર્ચ મેળવે.
- ઈદત પૂરી થાય તે પહેલાં પતિ પત્ની એક બીજાનો વારસો પણ મેળવી શકે છે.

طَلَاقُ الْعِدَّةِ

તલાકે ઈદ્દ (ત્રણ તલાક)

તલાકે સુન્નતનો ટૂંકો પ્રકાર તલાકે ઈદ્દ છે જેને ત્રણ તલાક પાણ કહેવામાં આવે છે. આ તલાકમાં પાણ તલાકે સુન્નતની જેમ પતિ પોતાની પત્નીને હૈઝથી પાક થયા પછી (તોહર)ની સ્થિતિમાં બે આદિલ ગવાહોની સાથે એક જ બેઠકમાં એક લક્ઝની સાથે તલાક આપે. આ તલાકમાં પતિને સ્ત્રીના ત્રણ તોહર પહેલા બે વાર રજૂઅ થવાનો મોકો આપવામાં આવે છે. કુરઆને મજીદ સૂરએ બકરા, આયત-૨૩૧માં ફરમાવે છે,

وَإِذَا طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ فَبَلَغْنَ أَجْلَهُنَّ فَأَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ أَوْ سِرِّ حَوْهِنَّ

بِمَعْرُوفٍ ۖ وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِّتَعْتَدُوا ۚ وَمَنْ يَفْعَلْ ذَلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ

نَفْسَهُ ۖ وَلَا تَتَّخِذُوا آيَاتِ اللَّهِ هُزُوًا ۚ

“જ્યારે સ્ત્રીને તલાક આપો અને તે ઈદ્દના છેલ્લા દિવસોમાં પહોંચી જાય તો નેકીની સાથે અપનાવી લો અથવા નેકીની સાથે છોડી દો. અને તેમને કોઈ પણ પ્રકારની તકલીફ કે ઝરર ન પહોંચાડો અને જેણે એવું કર્યું જાણે પોતાના પર જ ઝુલ્મ કર્યો અને અલ્લાહની આયતોને હસી ન કાઢો...”

(કિતાબ મ.ફકિહ ભાગ-૩, હદીસ નં.૪૭૬૩,૪૭૬૪ની સાથે ચર્ચા કરવી. તફસીરે નમૂના ભાગ-૧, પાના-૫૪૪, અને ભાગ-૧૪ સાથે ચર્ચા કરવી.)

આ તલાકમાં સ્ત્રીના ત્રણ તોહર પૂરા થતા જ તે તલાકે બાઈન થઈ જાય છે. પછી તે પતિ માટે પત્ની હલાલા સિવાય હલાલ થતી નથી. અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે, સૂરએ બકરા, આયત-૨૩૦

فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ ۖ فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا

جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَتَرَاجَعَا إِنْ ظَنَّا أَنْ يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ ۚ

“જો (બે વાર તલાક આપ્યા પછી) તેને તલાક આપે તો તેના પછી તે સ્ત્રી તેના પર હલાલ ન થશે પરંતુ એ કે તે બીજાની પત્ની બની જાય. (અને તે બીજો પતિ તેનાથી સંવનન કર્યો પછી) તેને તલાક આપે તો કોઈ વાંધો નથી કે તે બન્ને એક બીજા તરફ રજૂઅ થાય જ્યારે કે તેમને ઉમ્મીદ હોય કે તેઓ અલ્લાહની હદોને જાળવી શકશે.”

طَلَقُ الْعِدَّةِ هُوَ أَنَّهُ إِذَا أَرَادَ الرَّجُلُ أَنْ يُطَلِّقَ امْرَأَتَهُ طَلَّقَهَا عَلَى طَهْرٍ مِنْ
غَيْرِ جَمَاعٍ بِشَاهِدَيْنِ عَدْلَيْنِ ثُمَّ يُرَاجِعُهَا مِنْ يَوْمِهِ ذَلِكَ أَوْ بَعْدَ ذَلِكَ قَبْلَ
أَنْ تَحِيضَ وَيُشْهَدُ عَلَى رَجْعَتِهَا حَتَّى تَحِيضَ فَإِذَا خَرَجَتْ مِنْ حَيْضِهَا
طَلَّقَهَا تَطْلِيقَةً أُخْرَى مِنْ غَيْرِ جَمَاعٍ وَيُشْهَدُ عَلَى ذَلِكَ ثُمَّ يُرَاجِعُهَا مَتَى
شَاءَ قَبْلَ أَنْ تَحِيضَ وَيُشْهَدُ عَلَى رَجْعَتِهَا وَيُؤَاقِعُهَا وَتَكُونُ مَعَهُ إِلَى أَنْ
تَحِيضَ الْحَيْضَةُ الثَّانِيَّةُ فَإِذَا خَرَجَتْ مِنْ حَيْضَتِهَا طَلَّقَهَا الثَّالِثَةَ وَهِيَ
طَاهِرٌ مِنْ غَيْرِ جَمَاعٍ وَيُشْهَدُ عَلَى ذَلِكَ فَإِنْ فَعَلَ ذَلِكَ فَقَدْ بَانَ مِنْهُ وَلَا
تَحِلُّ لَهُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ وَادْنَى الْمُرَاجَعَةِ أَنْ يُقْبِلَهَا أَوْ يُنْكَرَ
الطَّلَاقَ فَيَكُونُ انْكَارُ الطَّلَاقِ مُرَاجَعَةً وَتَجُوزُ الْمُرَاجَعَةُ بِغَيْرِ شُهُودٍ كَمَا
يَجُوزُ التَّزْوِيجُ وَ إِنَّمَا تُكْرَهُ الْمُرَاجَعَةُ بِغَيْرِ شُهُودٍ مِنْ جِهَةِ الْحُدُودِ
وَالْمَوَارِيثِ وَالسُّلْطَانِ وَمَنْ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ لِلْعِدَّةِ ثَلَاثًا وَاحِدَةً بَعْدَ وَاحِدَةٍ
كَمَا وَصَفْتُ فَتَزَوَّجَتِ الْمَرْأَةُ زَوْجًا آخَرَ وَلَمْ يَدْخُلْ بِهَا فَطَلَّقَهَا أَوْ مَاتَ
عَنْهَا قَبْلَ الدُّخُولِ بِهَا فَاعْتَدَّتِ الْمَرْأَةُ لَمْ يَجْزُ لِمُزَوَّجَتِهَا الْأَوَّلِ أَنْ
يَتَزَوَّجَهَا حَتَّى يَتَزَوَّجَهَا رَجُلٌ آخَرُ وَيَدْخُلَ بِهَا وَيَذُوقَ عُسَيْلَتَهَا ثُمَّ
يُطَلِّقَهَا أَوْ يَمُوتَ عَنْهَا فَتَعْتَدَّ مِنْهُ ثُمَّ إِنْ أَرَادَ الْأَوَّلُ أَنْ يَتَزَوَّجَهَا فَعَلَ

فَإِنْ تَزَوَّجَهَا رَجُلٌ مُتَّعَةً وَدَخَلَ بِهَا وَفَارَقَهَا أَوْ مَاتَ عَنْهَا لَمْ يَحِلَّ
لِزَوَّجِهَا الْأَوَّلِ أَنْ يَتَزَوَّجَ بِهَا حَتَّى يَتَزَوَّجَهَا رَجُلٌ آخَرُ تَزْوِيجًا بَتَاتًا وَ
يَدْخُلَ بِهَا فَتَكُونَ قَدْ دَخَلْتَ فِي مِثْلِ مَا خَرَجْتَ مِنْهُ ثُمَّ يُطَلِّقُهَا
أَوْ يَمُوتَ عَنْهَا وَتَعْتَدُّ مِنْهُ ثُمَّ إِنْ أَرَادَ الْأَوَّلُ أَنْ يَتَزَوَّجَهَا فَعَلَ فَإِنْ
تَزَوَّجَهَا عَبْدٌ فَهُوَ أَحَدُ الْأَزْوَاجِ وَكُلُّ مَنْ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ لِلْعِدَّةِ فَنَكَحَتْ
زَوْجًا غَيْرَهُ ثُمَّ تَزَوَّجَهَا ثُمَّ طَلَّقَهَا لِلْعِدَّةِ فَنَكَحَتْ زَوْجًا غَيْرَهُ ثُمَّ
تَزَوَّجَهَا ثُمَّ طَلَّقَهَا لِلْعِدَّةِ فَقَدْ بَانَ مِنْهُ وَلَا تَحِلُّ لَهُ بَعْدَ تِسْعِ تَطْلِيقَاتٍ

أَبَدًا

તલાકે ઈદ્દલ (ત્રણ તલાક) એ છે કે જ્યારે આદમી ઇરાદો કરે કે તે પોતાની સ્ત્રીને તલાક આપે તો તે તેને તે તોલર (હઝેથી પાક થઈ જવાની મુદત)ની અવસ્થામાં તલાક આપે. જેમાં તેણે તેનાથી સંવનન ન કર્યું હોય અને બે આદિલ ગવાહોની સામે આપે. પછી તે દિવસે અથવા તેના પછી તેને (ફરીથી) હેઝ આવવા પહેલાં રુજૂઅ કરે, અને પોતાના રુજૂઅ ઉપર કોઈને ગવાહ બનાવે તે સ્ત્રીના હાઈઝ (રજોસ્ત્રાવ) થવા સુધી. અને જ્યારે તે હેઝથી પાક થાય ત્યારે તેને બીજી તલાક આપે તેનાથી સંવનન કર્યા સિવાય અને તેના પર ગવાહ બનાવે, પછી તેને હેઝ આવવા પહેલાં જ્યારે ચાહે તેનાથી રુજૂઅ કરે અને તેના ઉપર ગવાહ બનાવે અને તેનાથી સંવનન કરે અને તેની સાથે રહે બીજું હેઝ આવે ત્યાં સુધી. અને જ્યારે તે હેઝથી પાક થઈ જાય તો તેને ત્રીજી તલાક આપે તેણીને તોલર (હેઝથી પાક થઈ જવાની મુદત)ની હાલતમાં સંવનન કર્યા સિવાય, અને તેના ઉપર ગવાહ બનાવે. જ્યારે આ પ્રમાણે કરશે તો તે સ્ત્રી તેનાથી જુદી થઈ જશે અને તેના માટે એ સમય સુધી હલાલ નહીં થાય જ્યાં સુધી કોઈ બીજા પુરૂષથી તે સ્ત્રી નિકાલ ન કરી લે. અને તેની સામાન્ય મુરાજઅત (પાછા ફરવું) એ છે કે તે સ્ત્રીને બોસા આપે અથવા તલાકથી ઈન્કાર કરે તો આ ઈન્કાર જ તેનું પાછા ફરવું છે, અને વગર ગવાહે રુજૂઅ (પાછા ફરવું) જાઈઝ છે, જેવી રીતે વગર ગવાહે નિકાલ જાઈઝ છે. પરંતુ શરીઅતની હદોથી બચવા, અને વારસો મેળવવા અને હાકીમે વક્તના કારણથી વગર ગવાહે રુજૂઅ મકરૂહ છે. અને જે માણસ પોતાની સ્ત્રીને તલાકનો ઈદ્દો ત્રણ વખત એક પછી એક જેમકે મેં કહ્યું છે આપે અને તે સ્ત્રી એક બીજા પુરૂષથી નિકાલ કરે અને બીજા પુરૂષે તેને સંવનન કર્યા વગર તલાક આપી દીધી અથવા સંવનન પહેલાં મૃત્યું પામ્યો તો તે સ્ત્રી તેનો ઈદ્દો પાળે, અને તેના પ્રથમ પતિ માટે આ જાઈઝ

નથી કે તે તેનાથી નિકાલ કરે જ્યાં સુધી કે બીજો પુરૂષ તેનાથી નિકાલ કરી સંવનન ન કરે, અને તેનાથી તે લુન્ક ન મેળવીલે પછી તે તેને તલાક આપી દે અથવા મરી જાય અને તે સ્ત્રી તેનો ઈદ્દો રાખીલે તો તે વખતે તેનો પ્રથમ પતિ ઈચ્છે તો તેનાથી નિકાલ કરી શકે છે. અને જો કોઈ માણસ તે સ્ત્રીથી મુતઆ (ગેર દાઈમી નિકાલ) કરે અને મુતઆની મુદત પુરી થઈ જાય અથવા (તે પુરુષ) મૃત્યું પામે તો તેના પ્રથમ પતિના તેનાથી નિકાલ હલાલ નથી જ્યાં સુધી કે કોઈ બીજો માણસ કાયમી નિકાલ કરી સંવનન ન કરી લે અને એવી જ રીતે તે કાયમી નિકાલમાં દાખલ થઈ જાય જેવી રીતે કાયમી નિકાલમાંથી નીકળી હતી, પછી તે પુરૂષ તેને તલાક આપે અથવા મૃત્યું પામે અને આ સ્ત્રી તેનો ઈદ્દો રાખીલે તેના પછી તેનો પહેલો પતિ ઈચ્છે તો તેનાથી નિકાલ કરવા માગે તો કરી લે, અને જો કોઈ ગુલામ તેનાથી નિકાલ કરે તો તે તેના પતિઓમાં શામિલ થઈ જશે. અને જે માણસ પોતાની સ્ત્રીને તલાકે ઈદ્દલ (ત્રણ તલાક) આપી દે પછી તે સ્ત્રી કોઈ બીજા પુરૂષથી નિકાલ કરી લે અને તે તેને તલાક આપી દે અને તે પછી તેનો પ્રથમ પતિ તેનાથી નિકાલ કરે અને પછી તેને તલાકે ઈદ્દલ (ત્રણ તલાક) આપી દે અને પછી તે સ્ત્રી બીજા પુરૂષથી નિકાલ કરી લે અને તે તલાક આપીદે અને તે પછી તેનો પ્રથમ પતિ તેનાથી નિકાલ કરે અને પછી તેણે ફરીથી તલાકે ઈદ્દલ (ત્રણ તલાક) આપીદે તો હવે તે સ્ત્રી તે પહેલા પુરૂષથી જુદી થઈ જશે અને આ ૮ (નવ) તલાકોના પછી હંમેશાંના માટે તે તેના ઉપર હલાલ નહીં થાય.

- તલાકે સુન્નતનો ટૂંકો પ્રકાર તલાકે ઈદ્દત છે જેને ત્રણ તલાક પણ કહેવામાં આવે છે.
- જ્યારે પતિ પત્નીને તલાકે ઈદ્દતની રીતે તલાક આપવા માગે તો તેને જોઈએ કે પત્નીને તોહરની અવસ્થામાં સંવનન કર્યા વગર બે આદિલ ગવાહોની સામે પહેલી તલાક આપે અને પછી તે જ દિવસે અથવા તો હેઝ આવે તે પહેલાં પહેલાં પત્નીને પાછી લઈ લે.
- તે પછી જ્યારે હેઝ આવે અને પત્ની ફરીથી હેઝમાંથી તોહરની અવસ્થામાં આવે તો પતિ તેને સંવનન કર્યા વગર બે આદિલ ગવાહોની સામે બીજી તલાક આપે અને પછી જ્યારે પણ ઈચ્છે ત્યારે હેઝ આવતા પહેલાં પહેલાં તેને પાછી લઈ લે.
- આવી રીતે જ્યારે પણ તે પતિ પત્નીને પાછી લઈ લે ત્યારે પણ બે આદિલ ગવાહોની સામે પાછી લે.
- તલાક અપાય ત્યારથી લઈને હેઝ આવે ત્યાં સુધી પત્ની પતિ પાસે જ રહેશે.
- તે પછી જ્યારે હેઝ આવે અને તેના પછી પત્ની પાછી તોહરની અવસ્થામાં આવે તો પતિ તેને સંવનન કર્યા વગર બે આદિલ ગવાહોની સામે ત્રીજી તલાક આપી દે.
- આવી રીતે ત્રીજી તલાક અપાઈ ગયા પછી પત્ની પતિથી જુદી થઈ જશે અને જ્યાં સુધી પત્ની કોઈ બીજા પુરૂષ સાથે નિકાલ ન કરી લે ત્યાં સુધી પહેલા પતિ માટે તે હલાલ થશે નહીં.
- પતિ પહેલી અને બીજી તલાકમાં પત્નીને પાછી લઈ લે તેની સૌથી સરળ રીત એ છે કે પતિ પત્નીને બોસો આપે અથવા તલાક આપ્યાનો જ ઈન્કાર કરી દે. કારણ કે તલાકનો ઈન્કાર કરી દેવો એ જ પાછી લઈ લેવી એમ ગણાય.
- જેવી રીતે નિકાલમાં બે આદિલ ગવાહો મુસ્તહબ છે પરંતુ વાજિબ નથી, એ જ રીતે પત્નીને પાછી લઈ લેવામાં પણ બે આદિલ ગવાહો વાજિબ નથી. જો કે બે આદિલ ગવાહો વગર

પત્નીને પાછી લઈ લેવી તે અલ્લાહની હદો, વારસો અને સુલ્તાન (હાકિમે શરઈ)ની દ્રષ્ટિમાં મકરૂહ છે.

- આવી રીતે તલાકે ઇદત અપાઈ ગયા પછી જો પત્ની બીજા પુરુષ સાથે નિકાહ કરી લે અને બીજો પુરુષ સંવનન કર્યા વગર તેને તલાક આપી દે અથવા મરી જાય અને સ્ત્રી બીજા નિકાહની ઇદત પણ પૂરી કરી લે તો પણ તે પહેલા પતિ માટે હલાલ થશે નહીં. પત્નીને કોઈ અન્ય પુરુષ સાથે નિકાહ કરવા પડશે કે જે તેની સાથે સંવનન કરે અને પત્ની તરીકે તેની સાથે આનંદ મેળવે. તે પછી જો તે પુરુષ પત્નીને તલાક આપી દે અથવા મરી જાય અને પત્ની તેની ઇદત પૂરી કરી લે ત્યારે જ તે પહેલા પતિ માટે હલાલ થઈ શકશે.
- આવી રીતે બીજા નિકાહ કરવામાં કાયમી નિકાહ કર્યા પછી સંવનન થાય ત્યારે જ પત્ની પહેલાં પતિ માટે હલાલ થાય છે. જો બીજો નિકાહ કાયમી ન હોય એટલે કે મુતા હોય અને સંવનન પણ થાય તો પણ પત્ની પહેલા પતિ માટે હલાલ થતી નથી.
- જે પણ પુરુષ પોતાની સ્ત્રીને તલાકે ઇદત આપે એ પછી સ્ત્રી કોઈ અન્ય પુરુષની સાથે નિકાહ કરીને પાછી પહેલા પુરુષની સાથે નિકાહ કરી લે, તે પછી ફરીથી પહેલો પુરુષ સ્ત્રીને તલાકે ઇદત આપે તે પછી સ્ત્રી કોઈ અન્ય પુરુષની સાથે નિકાહ કરીને પાછી પહેલા પુરુષની સાથે નિકાહ કરી લે, આવી રીતે જો ત્રણ વાર થાય તો સ્ત્રી પહેલા પુરુષથી હંમેશાં જુદી થઈ જશે, કારણ કે એક તલાકે ઇદતમાં ત્રણ તલાક શામિલ હોય છે, અને ત્રણ તલાકે ઇદત એટલે કે નવ તલાક, અને નવ તલાક પછી સ્ત્રી પુરુષ માટે ક્યારે પણ હલાલ રહેતી નથી.

طَلَاُقُ الْغَايِبِ

તલાકે ગાએબ

તલાકે ગાએબ એ તલાક છે કે જેમાં પુરુષ પોતાની પત્નીથી ગાએબ કે દૂર હોય અને પત્નીની પાસે ન હોય તો તેવી પરિસ્થિતિમાં જો તલાક આપવાનું ઈચ્છે અને તે પોતાની પત્નીને ગાએબની શર્તોની સાથે તલાક આપે તો તેને તલાકે ગાએબ કહેવાશે. તે શર્તો આ પ્રમાણે છે :

હસન બિન મહબૂબે અબૂ હમ્ઝા સિમાલીથી અને તેઓએ હઝરત ઈમામ મોહંમદ બાકિર (અ.)થી રિવાયત કરી છે કે તેઓનું બયાન છે કે :

سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ قَالَ لِرَجُلٍ اَكْتُبْ يَا فَلَانُ إِلَى امْرَأَتِي بِطَلَاَقِهَا أَوْ قَالَ
اَكْتُبْ إِلَى عَبْدِي بِعِتْقِهِ أَيْ كُنْ ذَلِكَ طَلَاَقًا أَوْ عِتْقًا قَالَ لَا يَكُونُ طَلَاَقٌ
وَلَا عِتْقٌ حَتَّى يَنْطِقَ بِهِ اللِّسَانُ أَوْ يَخْطُ بِيَدِهِ وَهُوَ يُرِيدُ الطَّلَاَقَ أَوْ الْعِتْقَ

وَيَكُونُ ذَلِكَ مِنْهُ بِالْأَهْلِ وَالشُّهُودِ وَيَكُونُ غَائِبًا عَنْ أَهْلِهِ وَإِذَا أَرَادَ
الْغَائِبُ أَنْ يُطَلِّقَ امْرَأَتَهُ فَحَدُّ غَيْبَتِهِ الَّتِي إِذَا غَابَهَا كَانَ لَهُ أَنْ يُطَلِّقَ مَتَى

شَاءَ أَقْصَاهُ خَمْسَةُ أَشْهُرٍ أَوْ سِتَّةَ أَشْهُرٍ وَأَوْسَطُهُ ثَلَاثَةُ أَشْهُرٍ وَأَدْنَاهُ شَهْرٌ

મેં આપ (અ.)થી પૂછ્યું, કે એક માણસે એક માણસથી કદ્યું કે અય ફલાણા ! તું મારી પત્નીને તલાક લખી દે અથવા મારા ગુલામને લખી દે કે તું આઝાદ છે તો શું તેના લખવાથી તેની પત્નીનો તલાક થઈ જશે અથવા શું તેનો ગુલામ આઝાદ થઈ જશે ? આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું, કે તલાક અથવા આઝાદી ત્યાં સુધી નહીં થાય જ્યાં સુધી કે તે તલાક અથવા આઝાદીના ઈરાદાથી પોતાની પત્નીથી ન કહે અથવા ન પોતાના હાથથી લખે અને ત્યાં સુધી કે મહિનાઓ અને ગવાહોની સાથે ન હોય અને તે માણસ પોતાની પત્નીથી ગાએબ હોય અને ગાએબ માણસનો જ્યારે પોતાની પત્નીને તલાક આપવાનો ઈરાદો હોય તો તેની પોતાની પત્નીથી ગાએબ રહેવાની હદ (મુદત)કે જેમાં તે જ્યારે ચાહે ત્યારે તલાક આપે તે પાંચ અથવા છ મહિનાની હોય અને મધ્યમ ત્રણ મહિનાની હોય અને ઓછામાં ઓછી એક મહિનાની હોય. ”

- કોઈ પણ તલાક કોઈ બીજાના બોલવાથી કે લખાવથી નથી થતી.
- પતિના પોતાના જ બોલવાથી કે લખવાથી થાય છે જ્યારે કે તે તલાક આપવાનો ઈરાદો કરી ચૂક્યો હોય.
- કોઈ પણ તલાક મહિના અને ગવાહોની સાથે હોવી જોઈએ માટે તલાકે ગાએબ પણ મહિના અને ગવાહોની સાથે હોવી જોઈએ.
- ખાસ કરીને તલાકે ગાએબ માટે તે પોતાના પરિવારથી દૂર હોવો જોઈએ.
- અને જ્યારે તે પોતાના પરિવારથી દૂર હોય અને તલાક આપવાની ઈચ્છા કરે તો તેની ગૈબતની મુદત વધુમાં પાંચ કે છ મહિના હોવી જોઈએ અને મધ્યમાં ત્રણ મહિના અને સૌથી ઓછી એક મહિનાની હોવી જોઈએ.

طَلَاقُ الْمَعْتُوَّةِ

તલાક મઅતૂલ (મંદબુધ્ધિવાળા માણસની તલાક)

તલાકે મઅતૂલ એટલે એવી વ્યક્તિની તલાક કે જેને તલાક આપવાની રીત સારી રીતે ન આવડતી હોય કે મંદબુધ્ધિવાળો હોય તો તે પોતે તલાક આપી શકતો નથી, પરંતુ તેના વતીથી તેનો વલી સુન્નત મુજબ તલાક આપશે તેને તલાકે મઅતૂલ કહે છે.

محمد بن يعقوب، عن محمد بن يحيى، عن أحمد بن محمد، عن الحسين بن سعيد، عن النضر بن سويد، عن محمد بن أبي حمزة، عن أبي خالد القباط، قال: قلت لأبي عبد الله (عليه السلام): الرجل لاحق الذاهب العقل يجوز طلاق وليه عليه؟ قال: ولم لا يطلق هو؟ قلت: لا يؤمن إن طلق هو أن يقول غدا: لم اطلق، أولا يحسن أن يطلق، قال: ما أرى وليه

إلا بمنزلة السلطان

રાવી કહે છે કે મેં હઝરત ઈમામ અફર સાદિક (અ.)થી પૂછ્યું કે એવો અબુધ માણસ કે જેની બુદ્ધિ જતી રહી હોય શું તેના વતીથી તેનો વલી તલાક આપે તે જઈએ છે ? તો ફરમાવ્યું, તે પોતે શા માટે તલાક નથી આપતો ? રાવી કહે છે કે મેં કહ્યું, તેને ખાતરી નથી કે તેણે તલાક આપી દીધી છે, કારણ કે બીજા દિવસે તે કહે છે કે મેં તલાક નથી આપી અથવા તો તે તલાક આપવાની રીતને સારી રીતે જાણતો નથી. તો ફરમાવ્યું, હું તેના વલીને સત્તાધારી (સુલતાન)ના દરજ્જા ઉપર જ જોવું છું.

وعن علي بن إبراهيم، عن أبيه، وعن محمد بن يحيى، عن أحمد بن محمد، عن ابن محبوب، عن الحسن بن صالح، عن شهاب بن عبد ربّه، قال: قال أبو عبد الله (عليه السلام): المعتوه الذي لا يحسن أن يطلق، يطلق عنه وليه على السنة، قلت (١): فطلقها ثلاثاً في مقعد، قال ترد (٢) إلى السنة، فإذا مضت ثلاثة أشهر، أو ثلاثة قروء، فقد بانت منه

بواحدة

રાવી કહે છે કે હઝરત ઈમામ અફર સાદિક (અ.)એ ફરમાવ્યું કે મઅતૂહ એને કહેવાય કે જેને તલાક આપવાની રીત સારી રીતે નથી આવડતી. તેના વતીથી તેના વલીએ સુન્નત મુજબ તલાક આપવી

જોઈએ. રાવી કહે છે મેં પૂછ્યું કે પરંતુ જો તે એ ને એ જ જગ્યાએ ત્રણ તલાક આપી દે તો ? ફરમાવ્યું કે, તે ત્રણ તલાકને સુન્નત તરફ વાળી દેવામાં આવશે. પછી જ્યારે ત્રણ મહિના અથવા ત્રણ કુરૂઅ પૂરા થઈ જાય તો તે પોતાના પતિથી એક જ તલાકમાં જુદી થઈ જશે.

- મઅતૂહ એને કહેવાય કે જેને તલાક આપવાની રીત સારી રીતે નથી આવડતી.
- જો તે તલાક વિષે પરિચિત હોય તો તે પોતે જ તલાક આપે.
- અને જે તલાક આપવાની રીતને સારી રીતે જાણતો નથી અને તેને ખાતરી નથી કે તેણે તલાક આપી દીધી છે, કારણ કે બીજા દિવસે તે કહે છે કે મેં તલાક નથી આપી તો તેના વતીથી તેના વલીએ સુન્નત મુજબ તલાક આપવી જોઈએ. તેના વતીથી તેના વલીને તે સત્તા છે.
- જો તે એ ને એ જ જગ્યાએ ત્રણ તલાક આપી દે તો, તે ત્રણ તલાકને સુન્નત તરફ વાળી દેવામાં આવશે. એટલે કે જ્યારે ત્રણ મહિના અથવા ત્રણ કુરૂઅ પૂરા થઈ જાય તો તે (સ્ત્રી) પોતાના પતિથી એક જ તલાકમાં જુદી થઈ જશે.

طَلَقُ الْاِثْنِي لَمَرْدُ خَلْ بِهَا

એ તલાક જેમાં પત્નીથી સંવનન ન થયું હોય

આ એ તલાક છે કે જેમાં નિકાહ કર્યા પછી હક્કે મહેર નક્કી કરી હોય અથવા ન કરી હોય પરંતુ પુરુષ સ્ત્રીની સાથે સંવનન કર્યા પહેલા તલાક આપી દે, તો આવા તલાકમાં સ્ત્રીને ઈદત ભરવાની રહેતી નથી અને જો તેની મહેર નક્કી કરવામાં આવી હોય તો અડધી મહેર અદા કરીને અને બહેતર છે કે પૂરેપૂરી મહેર અદા કરીને અથવા જો મહેર નક્કી ન થઈ હોય તો યથાશક્તિ પ્રમાણે હદીયો આપીને નેકીની સાથે તેને છૂટી કરવામાં આવે.

ઉમરું બિન શિમરે જાબીરથી અને તેઓએ હઝરત ઈમામ મોહંમદ બાકિર (અ.)થી અલ્લાહ તઆલાના આ કોલ મુબારક વિષે પૂછ્યું :

ثُمَّ طَلَّقْتُهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ فَمَا لَكُمْ عَلَيْهِنَّ مِنْ عِدَّةٍ

تَعْتَدُونَهَا فَمَتَّعُوهُنَّ وَسَرَّحُوهُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٣٩﴾

(પારા-૨૨, સૂરઅ અહઝાબ, સૂરા-૩૩, આયત-૪૮) પછી તમે તેમને તેમની સાથે સંવનન કર્યા પહેલાં જ તલાક આપી દો તો તમારા માટે તેમની કોઈ જવાબદારી નથી કે એવી ઈદત પૂરી કરે કે જેની તમે તેમના માટે ગણત્રી કરો છો. એટલે તમે તેમને ખુશ ખુશાલ કરી દો અને સુંદર જુદાઈ વડે છૂટી કરી દો.

તો આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું, مَتَّعُوهُنَّ

أَيَّ جَبَلُوهُنَّ بِمَا قَدَرْتُمْ عَلَيْهِ مِنْ مَعْرُوفٍ فَإِنَّهُنَّ يَرْجِعْنَ بِكَآبَةٍ وَ
وَحْشَةٍ وَهَمَّ عَظِيمٌ وَشَمَاتَةٍ مِنْ أَعْدَائِهِنَّ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ كَرِيمٌ يَسْتَحْيِي وَ
يُحِبُّ أَهْلَ الْحَيَاءِ إِنَّ أَكْرَمَكُمْ أَشَدُّكُمْ إِكْرَامًا حَلَالٍ بِهِمْ

કે ખુશખુશાલ કરવી એટલે તેમને સુશોભિત કરવી એટલી હદે કે જેની તમારી ક્ષમતા હોય અને તે નેકી પ્રમાણે હોય, કારણ કે તેઓ પાછી ફરી રહી છે નિરાશા, એકલતા, મોટા દુઃખ અને પોતાના દુશ્મનોનો ખતરો લઈને. તો અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લ એવો ઈજ્જત આપનારો છે કે તે પોતે પુણ્ય હયા કરે છે અને હયાવાળાઓને પસંદ કરે છે માટે તમારામાંથી સૌથી વધારે ઈજ્જતવાળો એ છે કે જે પોતાની પત્નીઓને સૌથી વધારે ઈજ્જત આપે.”

મોહમ્દ બિન ફુઝૈલે અબી અલ્સબાહ કિનાનીથી અને તેઓએ હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)થી રિવાયત કરી છે કે આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું કે :

إِذَا طَلَّقَ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ قَبْلَ أَنْ يَدْخُلَ بِهَا فَلَهَا نِصْفُ مَهْرِهَا وَإِنْ لَمْ
يَكُنْ سَتَى لَهَا مَهْرًا فَمَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ عَلَى الْمَوْسِعِ قَدْرُهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدْرُهُ وَ
لَيْسَ لَهَا عِدَّةٌ تَتَزَوَّجُ مِنْ شَاءَتْ مِنْ سَاعَتِهَا

જ્યારે કોઈ માણસ પોતાની પત્નીને સંવનન પહેલાં તલાક આપી દે તો તે સ્ત્રીના માટે અડધી મહેર છે અને જો મહેરની રકમ નક્કી થઈ નથી તો માલદાર પોતાની યથાશક્તિ અને ગરીબ પોતાની યથાશક્તિ પ્રમાણે તે સ્ત્રીને કાંઈક આપી દે, અને તે સ્ત્રી માટે ઈદ્દો નથી તે તે જ ઘડીએ જેનાથી ચાહે નિકાલ કરી લે.”

(સૂરઅ બકરા, સૂરા-૨, આયત-૨૩૬ અને ૨૩૭)

لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ إِنْ طَلَقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمْسُوهُنَّ أَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ
فَرِيضَةً ۖ وَ مَتَّعُوهُنَّ عَلَى الْمَوْسِعِ قَدْرُهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدْرُهُ ۚ مَتَاعًا
بِالْمَعْرُوفِ ۚ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ ﴿٢٣٦﴾

જો તમે તે સ્ત્રીઓને કે જેમનાથી સંવનન કર્યું નથી અને જેમની મહેર હજી નક્કી કરી નથી તેમને તલાક આપો તો તમારા ઉપર કોઈ દોષ નથી પરંતુ તેમને ખુશખુશાલ કરી દો, માલદાર પોતાની યથાશક્તિ અને ગરીબ પોતાની યથાશક્તિ પ્રમાણે આપે નેકીની સાથે, એહસાન કરનારાઓ ઉપર એક આ ફરજ છે.

وَإِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ أَنْ تَمْسُوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ إِلَّا أَنْ يَغْفُوا أَوْ يَعْفُوا الَّذِي بِيَدِهِ عُقْدَةُ النِّكَاحِ ۖ وَأَنْ تَعْفُوا أَقْرَبُ لِلتَّقْوَىٰ ۖ وَلَا تَنْسُوا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ ۚ إِنَّ اللَّهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

અને જો તમે તે (સ્ત્રી)ઓને કે જેમનાથી સંવનન કર્યું નથી અને જેમની મહેર નક્કી કરી ચૂક્યા હો તેમને તલાક આપો તો મહેરમાં જે કાંઈ નક્કી કરી ચૂક્યા હો તેની અડધી મહેર આપો સિવાય કે તે સ્ત્રીઓ પોતે જ માફ કરી દે અથવા તેનો વલી માફ કરી દે, અને હે સ્ત્રીઓ ! જો તમે બધી મહેર માફ કરી દો તો તે પરહેઝગારીની વધું નજીક છે અને તમે પરસ્પર ઉદારતા દેખાડવાનું ભૂલશો નહીં, ખરેખર તમે જે કાંઈ કરો છો તે અલ્લાહ નિહાળે છે.

- જો સંવનન પહેલાં તલાક આપવામાં આવે તો તે સ્ત્રીઓની કોઈ ઈદત નથી પરંતુ પુરુષે તેને ખુશખુશાલ કરી દેવી જોઈએ એટલે કે તેને સુશોભિત કરી દેવી જોઈએ એટલી હદ કે જેટલી તેની ક્ષમતા હોય અને તે નેકી પ્રમાણે હોય.
- તે (સ્ત્રી) જ્યારે ચાહે ત્યારે બીજા પુરુષથી નિકાહ કરી શકે છે.
- આવી (સંવનન પહેલાં તલાક આપવામાં આવેલી) સ્ત્રીઓમાં કે જેમની મહેર નક્કી થઈ ચૂકી ન હોય તેમને તેમના પતિ તરફથી પોતાની યથાશક્તિ માલ આપી સદ્વર્તનની સાથે વિદાય કરવાની રહેશે.
- અને જેમની મહેર નક્કી થઈ ચૂકી હોય તેમને તેમના પતિ તરફથી અડધી મહેર આપવામાં આવશે સિવાય કે તે સ્ત્રીઓ અથવા તેમના વલી માફ કરી દે.
- અને જો પતિ પોતે પૂરેપૂરી મહેરને માફ કરી દે તો તે પરહેઝગારીની વધારે નજીક છે.

طَلَاقُ الْحَامِلِ

સગર્ભા સ્ત્રીનો તલાક

એવી સ્ત્રી કે જે સગર્ભા હોય અને તે દરમિયાન તેને તલાક આપવામાં આવ્યો હોય તો તેની ઈદતનો સમયગાળો તે બાળકને જન્મ આપે ત્યાં સુધીનો રહેશે, પછી ભલે તે તલાક પછી થોડા સમયમાં જ બાળકને જન્મ આપે.

ઝરારાએ હઝરત ઈમામ મોહંમદ બાકિર (અ.)થી રિવાયત કરી છે કે :

طَلَقُ الْحَامِلِ وَاحِدَةٌ فَإِذَا وَضَعَتْ مَا فِي بَطْنِهَا فَقَدْ بَانَ مِنْهُ وَقَالَ اللَّهُ
تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَأُولَاتُ الْأَحْمَالِ أَجْلُهُنَّ أَنْ يَضَعْنَ حَمْلَهُنَّ^ط

હામેલા (સગર્ભા) સ્ત્રીની તલાક એક છે. જ્યારે તેણે તેના પેટમાં જે કંઈ છે તેને જણી દીધું તો પછી
તે તેના પતિથી જુદી થઈ ગઈ. અલ્લાહ તઆલાનો હુકમ છે

“અને સગર્ભા સ્ત્રીઓની ઈદત તેમને પ્રસૂતિ થઈ જાય ત્યાં સુધીની છે.”

(સૂરએ તલાક, સૂરા - ૬૫, આયત-૪)

અબ્દુરરહમાન બિન હુજ્જજે હઝરત અબૂ ઈબ્રાહીમ (અ.)થી પૂછ્યું :

عَنِ الْحُبْلِ يُطَلِّقُهَا زَوْجُهَا فَتَضَعُ سِقْطًا قَدْ تَمَّ أَوْ لَمْ يَتِمَّ أَوْ وَضَعَتْهُ
مُضْغَةً أَتَنْقِضُ بِذَلِكَ عِدَّتُهَا فَقَالَ كُلُّ شَيْءٍ وَضَعَتْهُ يَسْتَبِينُ أَنَّهُ حَمْلٌ
تَمَّ أَوْ لَمْ يَتِمَّ فَقَدْ أَنْقَضَتْ بِهِ عِدَّتُهَا وَإِنْ كَانَتْ مُضْغَةً قَالَ وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ
إِذَا طَلَّقَ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ فَأَدَّعَتْ حَبْلًا انْتَهَرَتْ تِسْعَةَ أَشْهُرٍ فَإِنْ وَلَدَتْ وَإِلَّا
اعْتَدَتْ ثَلَاثَةَ أَشْهُرٍ ثُمَّ قَدْ بَانَ مِنْهُ

એક એવી સ્ત્રીની બાબતમાં જે હામેલા (સગર્ભા) હતી અને તેને તેના પતિએ તલાક આપી દીધી છે
તે સ્ત્રી બાળકને જન્મ આપે છે અધૂરા મહિને (કસૂવાવડથી) ભલે બાળક પૂર્ણ હોય અથવા પૂર્ણ ન
હોય અથવા ફક્ત મુઝગ (ગોશ્તનો લોથડો) હોય, શું તે કારણે તેનો ઈદો પૂરો થઈ ગયો ? આપ
(અ.)એ ફરમાવ્યું, તે જેને પણ જન્મ આપે તેનાથી જાહેર થઈ ગયું કે તેને હમલ હતો, બાળક પૂર્ણ
હોય કે ન હોય તેનો ઈદો પૂરો થઈ ગયો, પછી ભલેને મુઝગ (ગોશ્તનો લોથડો) જ કેમ ન હોય ! રાવી
કહે છે કે મેં સાંભળ્યું કે આપ (અ.) ફરમાવી રહ્યા હતા કે જ્યારે પુરુષ સ્ત્રીને તલાક આપે અને પછી
સ્ત્રી ગર્ભવતી હોવાનો દાવો કરે તો તે નવ મહિના રાહ જુએ પછી તેણી જન્મ આપે અને જો તેણી
ત્રણ મહિના ઈદતના પૂરા ન કરે તો પણ તેણી તેનાથી જુદી થઈ જશે.”

- સગર્ભા તલાક પામેલ સ્ત્રીની ઈદતની મુદત બાળક જન્મે અથવા કસૂવાવડ થાય ત્યાં સુધીની છે.

- તલાક આપ્યા પછી થોડાક જ સમયમાં જો બાળકનો જન્મ થયો તો તે સ્ત્રીની ઇદત પુરી થઈ ગણાશે.
- જો પુરુષ સ્ત્રીને તોહરની અવસ્થામાં સમજીને તલાક આપે અને પાછળથી સ્ત્રી તેને જણાવે કે હું સગર્ભા છું તો સ્ત્રીને જોઈએ કે નવ મહિના સુધી ઇદત પાળે અને તેને ત્રણ મહિનાની ઇદત પાળવાની જરૂર નથી.

સગર્ભા સ્ત્રીની તલાક પછી તેને બાળકને દૂધ પીવડાવવાનો વધારે હક છે :

સગર્ભા સ્ત્રી જ્યારે બાળકને જન્મ આપી દે છે તો પછી તેની ઇદતનો સમય પૂરો થઈ જતો હોય છે અને તે બીજા નિકાહ કરી શકે છે. પરંતુ આવી સ્ત્રી જો એ બાળકને દૂધ પીવડાવવા માગતી હોય તો તેને બીજી સ્ત્રીઓ કરતા વધારે હક આપવામાં આવ્યો છે. અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં સૂરએ બકરા, આયત-૨૩૩માં ફરમાવે છે,

وَالْوَالِدَتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَنْ يُنَمِّمَ الرِّضَاعَةَ

..... لَا تُضَارَّ وَالِدَةُ بَوْلِدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ^ق وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَلِكَ^ط

“અને માઓ પોતાની ઓલાદને બે વર્ષ સુધી દૂધ પીવડાવે છે.... બાળકના કારણે ન માનું નુકસાન સ્વીકાર્ય છે અને ન બાપનું અને ન તેના વારિસોનું.”

وَرَوَى عَلِيُّ بْنُ أَبِي حَزْرَةَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ سَمِعْتُهُ

يَقُولُ الْحُبْلَى الْمُطَلَّقةُ يُنْفَقُ عَلَيْهَا حَتَّى تَضَعَ حَمْلَهَا وَهِيَ أَحَقُّ بِوَلَدِهَا

أَنْ تُرْضِعَهُ بِمَا تَقْبَلُهُ امْرَأَةٌ أُخْرَى يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَا تُضَارَّ وَالِدَةُ

بَوْلِدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذَلِكَ لَا يُضَارُّ بِالصَّبِيِّ وَلَا

يُضَارُّ بِأُمِّهِ فِي رِضَاعِهِ وَلَيْسَ لَهَا أَنْ تَأْخُذَ فِي رِضَاعِهِ فَوْقَ حَوْلَيْنِ

كَامِلَيْنِ فَإِذَا أَرَادَ الْفِصَالُ قَبْلَ ذَلِكَ عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا كَانَ حَسَنًا

وَالْفِصَالُ هُوَ الْفِطَامُ

અલી ઈબ્ને અલી હમ્ઝાએ અબી બસીરથી તેમણે હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)થી રિવાયત કરી છે કે મેં આપ (અ.)ને ફરમાવતા સાંભળ્યા કે, “તલાક મેળવેલી સગર્ભા સ્ત્રીનો ખર્ચ તેના પતિના માથે રહેશે ત્યાં સુધી કે તે બાળકને જન્મ આપે અને બીજી સ્ત્રીઓના મુકાબલામાં તે સ્ત્રી પોતાના બાળકને દૂધ પીવડાવવાની વધારે હકદાર છે. અલ્લાહ તઆલા ફરમાવે છે, બાળકના કારણે ન માનું નુકસાન સ્વીકાર્ય છે અને ન બાપનું અને ન તેના વારિસોનું. દૂધ પીવડાવવાના મામલામાં ન બાળકને દુઃખ પહોંચાડવામાં આવે ન તેની માને. અને તેને હક નથી કે બાળકને બે વર્ષ ઉપર દૂધ પીવડાવવામાં (વધારાના દિવસોનું) કઈ (વળતર) લે. અને જ્યારે દૂધ છોડાવાનું ચાહે તો બન્નેની (પતિ પત્નીની) આપસમાં રઝામંદીથી હોય તો તે બહેતર છે. ફિસાલ જ ફિતાર છે. એટલે કે દૂધ છોડાવું જ બાળકથી અલગ થવું છે.”

- મુદ્દા લખવા.....

બેવા સ્ત્રીની ઈદત :

જે સ્ત્રીનો પતિ મૃત્યુ પામ્યો હોય અને તે આઝાદ હોય તથા સગર્ભા પણ ન હોય તો તેના માટે જરૂરી છે કે ચાર મહિના અને દસ દિવસ ઈદત પાળે એટલે કે આ ઈદત દરમિયાન તે બીજા નિકાહ ન કરે. અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં સૂરઅે બકરા, સૂરા-૨, આયત-૨૩૪માં ફરમાવે છે :

وَالَّذِينَ يَتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ أَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ
وَعَشْرًا ۖ فَإِذَا بَلَغْنَ أَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ فِي أَنْفُسِهِنَّ
بِالْمَعْرُوفِ ۗ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٢٣٤﴾

“અને તમારામાંથી જે લોકો મૃત્યુ પામે અને (પોતાની પાછળ) સ્ત્રીઓ મૂકી જાય તો તે સ્ત્રીઓ ચાર મહિના અને દસ દિવસ (સુધી) રાહ જુઓ, પછી જ્યારે તેઓ પોતાની ઈદત (ની મુદત) પૂરી કરે ત્યારે જાઈએ રીતે પોતાના માટે જે કઈ કરે તે માટે તમારા ઉપર કોઈ દોષ નથી અને તમે જે કાંઈ કરો છો તેનાથી અલ્લાહ જાણકાર છે.”

હઝરત અમીરુલ મોમિનીન (અ.)એ એક એવી સ્ત્રીના બારામાં ફેસલો કરતાં ફરમાવ્યું કે :

تَوَفَّى عَنْهَا زَوْجُهَا وَلَمْ يَسَّهَا قَالَ لَا تَنْكِحُ حَتَّى تَعْتَدَّ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ
وَعَشْرَةَ أَيَّامٍ عِدَّةَ الْمُتَوَفَّى عَنْهَا زَوْجُهَا وَالْمُطَلَّقةُ تَعْتَدُّ مِنْ يَوْمِ

طَلَّقَهَا زَوْجَهَا وَالتَّوَفَّى عَنْهَا زَوْجَهَا تَعْتَدُ مِنْ يَوْمٍ يَبْلُغُهَا الْخَبَرُ لَأَنَّ

هَذِهِ تَحِدُّ وَالْمُطَلَّقةُ لَا تَحِدُّ

“જેનો પતિ તેની સાથે સંવનન (સ્પર્શ) કર્યા પહેલાં મૃત્યુ પામ્યો, આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું, તે જ્યાં સુધી પોતાના પતિની વફાતની ઇદત ચાર મહિના અને દસ દિવસ પૂરા ન કરીલે તે કોઈથી નિકાલ ન કરે. અને તલાક પામેલી સ્ત્રી તે દિવસથી ઇદત રાખશે જે દિવસથી તેના પતિએ તેને તલાક આપી દીધી છે અને તે સ્ત્રી જેનો પતિ મૃત્યુ પામે તે તે દિવસથી ઇદત પાળશે જ્યારથી તે સ્ત્રીને પોતાના પતિના મૃત્યુના સમાચાર મળે, કારણ કે આ તેની મર્યાદાઓ છે અને તલાક પામેલી સ્ત્રીની મર્યાદાઓ નથી.”

હામેલા બેવા સ્ત્રીને ખર્ચ આપવા વિષે:-

સકૂનીની રિવાયતમાં છે કે હઝરત ઇમામ જફર સાદિક (અ.)એ બયાન ફરમાવ્યું કે હઝરત ઇમામ અલી ઇબ્ને અબિતાલીબ (અ.)એ ઇર્શાદ ફરમાવ્યો કે :

نَفَقَةُ الْحَامِلِ الْمُتَوَفَّى عَنْهَا زَوْجَهَا مِنْ جَمِيعِ الْمَالِ حَتَّى تَضَع

ગર્ભવતી બેવા (વિધવા)ને તમામ માલમાંથી ખર્ચ આપવામાં આવશે જ્યાં સુધી કે બાળકનો જન્મ ન થઈ જાય.

- જેનો પતિ મૃત્યુ પામે તે સ્ત્રીએ ચાર મહિના અને દસ દિવસ પુરી ઇદત પાળવાની રહેશે. તે સ્ત્રીને પણ કે જેનો પતિ તેની સાથે સંવનન કર્યા વિના મૃત્યુ પામ્યો હોય. આ ઇદતને ઇદાએ વફાત કહે છે.
- અને જો તે તલાક પામેલ સ્ત્રી હામેલા (સગર્ભા) હોય અને તેનો પતિ મૃત્યુ પામે તો તેને તે બન્ને મુદ્દતોમાંથી જે સૌથી દૂર (લાંબી) હોય તેની ઇદત પાળવાની રહેશે એટલે કે જો ૪ મહિના અને ૧૦ દિવસ પૂરા થવા પહેલાં તેને પ્રસૂતિ થઈ જાય તો તે પોતાની ઇદત પૂર્ણ નહીં કરે જ્યાં સુધી ૪ મહિના અને ૧૦ દિવસ પૂરા ન થઈ જાય. અને જો ૪ મહિના અને ૧૦ દિવસ પૂરા થઈ ગયા તો તે બાળકના જન્મ (પ્રસૂતિ) સુધી પોતાની ઇદત પૂર્ણ નહીં કરે.
- અને જો તે ગર્ભવતી સ્ત્રી બેવા હોય તો તેને તેના પતિના બધા માલમાંથી તેની પ્રસૂતિ થાય ત્યાં સુધી ખર્ચ આપવામાં આવશે.

વફાતના ઇદામાં સ્ત્રી માટે શું જઈએ છે :

وَكَتَبَ مُحَمَّدُ بْنُ الْحَسَنِ الصَّفَّارُ إِلَى أَبِي مُحَمَّدٍ الْحَسَنِ بْنِ عَلِيٍّ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) فِي امْرَأَةٍ

مَاتَ عَنْهَا زَوْجَهَا وَهِيَ فِي عِدَّةٍ مِنْهُ وَهِيَ مُحْتَاجَةٌ لَا تَحِدُّ مَنْ يُنْفِقُ

عَلَيْهَا وَهِيَ تَعْمَلُ لِلنَّاسِ هَلْ يَجُوزُ لَهَا أَنْ تَخْرُجَ وَتَعْمَلَ وَتَبِيتَ عَنْ
مَنْزِلِهَا لِتَعْمَلَ وَالْحَاجَةُ فِي عِدَّتِهَا قَالَ فَوَقَّعَ لَا بَأْسَ بِذَلِكَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ

અને મોહંમદ બિન હસન સફફારે હઝરત ઈમામ અબી મોહંમદ હસન બિન અલી (અ.)ને કાગળ લખીને પૂછ્યું કે, “એક સ્ત્રીનો પતિ મૃત્યુ પામ્યો છે અને તે તેના ઈદામાં છે અને તે મોહતાજ છે કોઈ એવાને મેળવતી નથી કે જે તેને ખર્ચ આપે. તે લોકોને ત્યાં કામકાજ કરે છે તો શું તેના માટે જઈએ છે કે તે પોતાના ઘરથી નીકળે અને લોકોના ત્યાં કામકાજ કરે, અને કામકાજના માટે ઈદાના દિવસોમાં પોતાના ઘરને છોડી અન્ય જગ્યાએ રાત પસાર કરે ? તો જવાબમાં લખાણ આવ્યું કે તેમાં ઈન્શાઅલ્લાહ કોઈ વાંધો નથી.”

وَسَأَلَ عَمَّارُ السَّابَّاطِيُّ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام عَنِ الْمَرَأَةِ يَمُوتُ عَنْهَا زَوْجُهَا
هَلْ يَحِلُّ لَهَا أَنْ تَخْرُجَ مِنْ مَنْزِلِهَا فِي عِدَّتِهَا قَالَ نَعَمْ تَخْتَضِبُ وَتَدَّهِنُ
وَتَكْتَحِلُ وَتَمْتَشِطُ وَتَصْبِغُ وَتَلْبَسُ الْمَصْبِغَ وَتَصْنَعُ مَا شَاءَتْ بِغَيْرِ زَيْنَةٍ
لِزَوْجِ

“અને અમ્માર સાબાતીએ હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)ને પૂછ્યું કે, “એક સ્ત્રીનો પતિ મૃત્યુ પામ્યો છે શું તેના માટે હલાલ (જઈએ) છે કે ઈદામાં તે પોતાના ઘરથી બહાર નીકળે ? આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું, હા, અને ખિજાબ પાળ કરે, તેલ નાખે અને સુરમો લગાવે, અને કંગી કરે અને ડાઈ કરે અને રંગેલા કપડાં પહેરે અને પતિ માટે શણગાર સજ્યા વગર જેવી રીતે તે ઈચ્છે તેવી રીતે તે તૈયાર થાય.”

وَفِي خَبَرٍ آخَرَ قَالَ لَا بَأْسَ بِأَنْ تَخُجَّ الْمُتَوَفَى عَنْهَا زَوْجُهَا وَهِيَ فِي عِدَّتِهَا
وَتَنْتَقِلَ مِنْ مَنْزِلٍ إِلَى مَنْزِلٍ

અને એક અન્ય હદીસમાં છે કે જે સ્ત્રીનો પતિ મૃત્યુ પામ્યો તેના ઈદામાં તેના માટે કોઈ વાંધો નથી કે તે હજ કરે અથવા એક ઘરમાંથી બીજા ઘરમાં જાય.”

- એક એવી સ્ત્રી કે જેનો પતિ મૃત્યુ પામે તેણે પોતાની ઈદતમાં પોતાના ઘરમાં સાદાઈથી રહેવું જોઈએ પરંતુ જો ઘરમાં રહેવાથી તેની રોજી બંધ થઈ જતી હોય તો તે નોકરી અર્થે બહાર જઈ શકે છે.

- આ દિવસોમાં તેણે જેટલી હદે થઈ શકે તેટલી સાદાઈથી રહેવું જોઈએ અને જેવી રીતે તે પોતાના પતિ માટે શણગાર સજતી હતી તેવી રીતે શણગાર ન સજવો જોઈએ પરંતુ તેનો અર્થ એ નથી કે તે ખિજબ લગાવવા, માથામાં તેલ નાખવા, આંખોમાં સુરમો લગાવવા, કંગી કરવા, સીધા સાદા પરંતુ ડિઝાઈનવાળા કપડાં પહેરવા જેવી રોજીંદી ક્રિયાઓ પણ ન કરી શકે.

طَلَاقُ الَّتِي لَمْ تَبْلُغِ الْمَحِيضَ وَطَلَاقُ الَّتِي قَدْ يَبَسَتْ مِنَ الْمَحِيضِ

બાળપણમાં અને વૃદ્ધાવસ્થામાં તલાક

જમીલની રિવાયતમાં છે કે :

أَنَّه قَالَ فِي الرَّجُلِ يُطَلِّقُ الصَّبِيَّةَ الَّتِي لَمْ تَبْلُغْ وَلَا تَحْبِلْ مِثْلَهَا وَقَدْ كَانَ دَخَلَ بِهَا وَالْمَرْأَةُ الَّتِي قَدْ يَبَسَتْ مِنَ الْمَحِيضِ وَارْتَفَعَ طَمُثُهَا وَلَا تَلِدُ مِثْلَهَا فَقَالَ لَيْسَ عَلَيْهِمَا عِدَّةٌ

હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)એ એવા માણસના સંબંધમાં કે જેણે એવી છોકરીને તલાક આપી જે હજુ બાલિગ થઈ ન હતી અને આ ઉંમરની સ્ત્રીઓ સગર્ભા થતી નથી પરંતુ તે માણસે તેનાથી સંવનન કર્યું છે, અને તે સ્ત્રી કે જે યાએસા થઈ ચૂકી છે અને તેને હેઝ આવવું બંધ થઈ ગયું હોય અને આ ઉંમરની સ્ત્રીઓ બાળક પેદા કરતી નથી, આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું, કે આ બન્ને ઉપર કોઈ ઈદત નથી.

- એવી સ્ત્રીઓ કે જેઓ હજુ બાલિગ (ઉંમર લાયક) થઈ નથી તેમજ જે યાએસા છે એટલે કે જેમને હેઝ બંધ થઈ ગયું છે તેમને જો તલાક આપવામાં આવે તો તેમની કોઈ ઈદત નથી.

જે સ્ત્રીઓ વિશે શંકા છે કે જેઓ હજુ માસિક સ્ત્રાવથી નિરાશ થઈ ચૂકી છે અને જેમને હજુ હેઝ આવ્યું નથી (પણ આવવાની શંકા છે) અને જે સ્ત્રીઓને માસિક સ્ત્રાવ રોકાય છે અને એકધારું હેઝ આવતું નથી તેમજ જે સ્ત્રી ઈસ્તિઝાઝાવાળી છે અને જેને યાએસા હોવામાં શક છે આવી સ્ત્રીઓના તલાકની ઈદત ત્રણ મહિનાની છે :

પારા-૨૮, સૂરએ તલાક, સૂરા-૬૫, આયત-૪ :

وَالْيَا يَبْسَنَ مِنَ الْمَحِيضِ مِنْ نِسَائِكُمْ إِنْ ارْتَبْتُمْ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَاثَةُ أَشْهُرٍ

وَالَّتِي لَمْ يَحِضْ

અને તમારી સ્ત્રીઓમાંથી જેઓ માસિક સ્ત્રાવથી નિરાશ થઈ ગઈ હોય તેમના વિશે તમને શંકા હોય તો તેમની ઇદત ત્રણ મહિના છે અને હજુ સુધી જેમને માસિક સ્ત્રાવ આવ્યો જ નથી તેમની પાણ (એટલી જ મુદત છે).

અલાએ મોહમ્દ બિન મુસ્લિમથી અને તેઓએ આ બન્ને અઈમ્મા (અ.)માંથી કોઈ એકથી રિવાયત કરી છે કે :

أَنَّهُ قَالَ فِي الَّتِي تَحِضُ فِي كُلِّ ثَلَاثَةِ أَشْهُرٍ مَرَّةً أَوْ فِي كُلِّ سَنَةٍ مَرَّةً
وَالْمُسْتَحَاضَةِ الَّتِي لَمْ تَبْلُغْ وَالَّتِي تَحِضُ مَرَّةً وَيَرْتَفِعُ حَيْضُهَا مَرَّةً وَالَّتِي
لَا تَطْمَعُ فِي الْوَلَدِ وَالَّتِي قَدِ ارْتَفَعَ حَيْضُهَا وَزَعَمَتْ أَنَّهَا لَمْ تَيَّأَسْ وَالَّتِي
تَرَى الصُّفْرَةَ مِنْ حَيْضٍ لَيْسَ بِمُسْتَقِيمٍ فَذَكَرَ أَنَّ عِدَّةَ هَوْلَاءِ كُلِّهِنَّ ثَلَاثَةُ
أَشْهُرٍ

તેઓએ એક એવી સ્ત્રીના માટે ફરમાવ્યું કે જેને ત્રણ મહિનામાં ફક્ત એક જ વખત હૈઝ આવે છે અથવા વર્ષ દરમિયાન એક જ વખત આવે છે અને તે સ્ત્રી જેને ઇસ્તિહાઝા આવે છે અને જે હજુ બાલિગ થઈ નથી, અને તે કે જેને એક વખત હૈઝ આવે છે અને એક વખત હૈઝ આવતું નથી અને તે કે જેને બાળક થવાની ઉમ્મેદ નથી અને તે કે જેને હૈઝ આવવું બંધ થઈ ગયું છે પરંતુ તેનો ખ્યાલ છે કે હજુ તે યાએસા થઈ નથી અને તે કે જે હૈઝમાં પીળાશ જ જુએ છે કે જે એકધારું નથી, તો બયાન ફરમાવ્યું કે, તે બધાની તલાકની ઇદત ત્રણ મહિનાની છે.

આ સ્ત્રીઓની તલાકની ઇદત ત્રણ મહિનાની છે.

- જે સ્ત્રીઓ યાએસા થઈ ચુકી છે પરંતુ તેમના વિષે શંકા છે કે કદાચ હૈઝ આવી જશે.
- અને જે સ્ત્રીઓને હૈઝ આવતું જ નથી.
- એવી સ્ત્રીઓ કે જેમને ત્રણ મહિનામાં અથવા એક વર્ષમાં એક વાર હૈઝ આવે છે.
- એવી ઇસ્તિહાઝાવાળી સ્ત્રીઓ કે જે બાલિગ થઈ નથી.
- અને તે કે જેને એક વખત હૈઝ આવે છે અને એક વખત હૈઝ આવતું નથી.
- જેને બાળક થવાની ઉમ્મેદ નથી.

- અને તે કે જેને હેઝ આવવું બંધ થઈ ગયું છે પરંતુ તેનો ખયાલ છે કે હજુ તે યાએસા થઈ નથી.
- જે પોતાના હેઝમાં પીળાશ જ જુએ છે કે જે એકધારું નથી

طَلَقُ الْآخِرُسِ

મૂંગા માણસનો તલાક આપવો

એવો માણસ કે જે મૂંગો હોય, સાંભળતો પણ ન હોય અને પોતાની સ્ત્રીને નાપસંદ કરી તલાક આપવા ચાહતો હોય તો તેણે નીચે પ્રમાણે તલાક આપવી જોઈએ. અહમદ બિન મોહમદ બિન અબી નસ્ર બઝન્ટીએ હઝરત ઈમામ રઝા (અ.)થી પૂછ્યું :

عَنْ رَجُلٍ تَكُونُ عِنْدَهُ الْمَرْأَةُ يَصُتُ وَلَا يَتَكَلَّمُ قَالَ آخِرُسُ هُوَ قُلْتُ نَعَمْ
فَنَعَلَمُ مِنْهُ بُغْضًا لِمَرْأَتِهِ وَكَرَاهَةً لَهَا أَيْجُوزُ أَنْ يُطَلِّقَ عَنْهُ وَلَيْسَ قَالَ لَا
وَلَكِنْ يَكْتُبُ وَيُشْهَدُ عَلَى ذَلِكَ قُلْتُ أَصْلَحَكَ اللَّهُ فَإِنَّهُ لَا يَكْتُبُ وَلَا
يَسْمَعُ كَيْفَ يُطَلِّقُهَا قَالَ بِالَّذِي يُعْرِفُ بِهِ مِنْ أَفْعَالِهِ مِثْلَ مَا ذَكَرْتَ مِنْ
كَرَاهَتِهِ وَبُغْضِهِ لَهَا وَقَالَ أَبِي رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي رِسَالَتِهِ إِلَى الْآخِرُسِ إِذَا
أَرَادَ أَنْ يُطَلِّقَ امْرَأَتَهُ أَلْقَى عَلَى رَأْسِهَا قِنَاعَهَا يُرَى أَنَّهَا قَدْ حَرَمَتْ عَلَيْهِ
وَإِذَا أَرَادَ مَرَجَعَتَهَا كَشَفَ الْقِنَاعَ عَنْهَا يُرَى أَنَّهُ قَدْ حَلَّتْ لَهُ

એક માણસ વિષે કે જેની પાસે સ્ત્રી છે કે તે માણસ ચૂપ રહે છે કાંઈ બોલતો નથી, તો આપ (અ.)એ પૂછ્યું, શું તે મૂંગો છે ? મેં અરજ કરી કે હા, પરંતુ અમે લોકો તેને તેની સ્ત્રી સાથેની નફરત અને નાપસંદગીને જાણીએ છીએ, શું તેના વલીના માટે એ જાઈએ છે કે તેની તરફથી તેની સ્ત્રીને તલાક આપી દે ? આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું, કે નહીં, તે તલાકનામું લખે અને તેના ઉપર બે માણસોને ગવાહ બનાવે. મેં અરજ કરી કે અલ્લાહ આપનું ભલું કરે તે ન તો લખવાનું જાણે છે ન તો સાંભળે છે તો તે તલાક કઈ રીતે આપે ? તો આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું, એ જ કાર્યોના ઝરીએ કે જેમનાથી તે માણસની પોતાની પત્નીથી નફરત અને ઘૃણા દેખાઈ આવે છે. અને મારા વાલીદ કે જેમનાથી અલ્લાહ રાજી થાય તેમણે ફરમાવ્યું છે મને લખેલા એક પત્રમાં કે જો મૂંગો માણસ પોતાની સ્ત્રીને તલાક આપવા ઈચ્છે તો તે પોતાની સ્ત્રીના માથા ઉપર ઘૂંઘટ નાખી દે કે જેથી તે દેખાડી શકે કે હવે તે સ્ત્રી તેના

ઉપર હરામ થઈ ચૂકી છે. અને જો તે પોતાની સ્ત્રીને પાછી લઈ લેવા માંગે તો તેના ઉપરથી ઘૂંઘટ હટાવી દે કે જેથી તે દેખાડી શકે હવે તે સ્ત્રી તેના માટે હલાલ થઈ ચૂકી છે. ”

- એવો મૂંગો માણસ કે જે પોતાની સ્ત્રી સાથે નફરત ધરાવતો હોય અને તેને નાપસંદ કરતો હોય, જો તે પોતાની પત્નીને તલાક આપવા માગતો હોય તો તે પોતાની પત્નીને એવી રીતે તલાક આપે કે જો લખી શકતો હોય તે પોતાના હાથે તલાકનામું લખે અને તેના પર બે ગવાહ બનાવે.
- અને જો એવો મૂંગો કે જે સાંભળતો ન હોય કે લખવાનું જાણતો પણ ન હોય, તો તે પોતાના કાર્યો કે હસ્કતો વડે જાહેર કરે કે તે તેણીને તલાક આપવા માંગે છે.
- એવી રીતે કે તે પોતાની સ્ત્રીના માથા ઉપર ઘૂંઘટ નાખી દે કે જેથી તે દેખાડી શકે કે હવે તે સ્ત્રી તેના ઉપર હરામ થઈ ચૂકી છે. અને જો તે પોતાની સ્ત્રીને પાછી લઈ લેવા માંગે તો તેના ઉપરથી ઘૂંઘટ હટાવી દે કે જેથી તે દેખાડી શકે હવે તે સ્ત્રી તેના માટે હલાલ થઈ ચૂકી છે.

طَلَاقُ السِّرِّ

છૂપો તલાક

હસન બિન મહબૂબે અબ્દુરહમાન બિન હુજ્જાજથી રિવાયત કરી છે, તેઓનું બયાન છે કે એક વખતે મેં હઝરત ઈમામ અબૂલ હસન (અ.)થી પૂછ્યું :

عَنْ رَجُلٍ تَزَوَّجَ امْرَأَةً سِرًّا مِنْ أَهْلِهِ وَهِيَ فِي مَنْزِلِ أَهْلِهَا وَقَدْ أَرَادَ أَنْ يُطَلِّقَهَا وَلَيْسَ يَصِلُ إِلَيْهَا فَيَعْلَمُ بِطَمَثِهَا إِذَا طَبِثَتْ وَلَا يَعْلَمُ بِطَهْرِهَا إِذَا طَهَّرَتْ فَقَالَ هَذَا مِثْلُ الْغَائِبِ عَنْ أَهْلِهِ فَيُطَلِّقُهَا بِالْأَهْلِ وَالشُّهُورِ قَالَ قُلْتُ أَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ يَصِلُ إِلَيْهَا الْأَحْيَانُ وَالْأَحْيَانُ لَا يَصِلُ إِلَيْهَا فَيَعْلَمُ حَالَهَا كَيْفَ يُطَلِّقُهَا فَقَالَ إِذَا مَضَى لَهَا شَهْرٌ لَا يَصِلُ إِلَيْهَا فَيُطَلِّقُهَا إِذَا نَظَرَ إِلَى غُرَّةِ الشَّهْرِ الْآخِرِ بِشُهُودٍ وَيَكْتُبُ الشَّهْرَ الَّذِي يُطَلِّقُهَا فِيهِ وَيُشْهَدُ عَلَى طَلَاقِهَا رَجُلَيْنِ فَإِذَا مَضَى ثَلَاثَةُ أَشْهُرٍ فَقَدْ بَانَ

مِنْهُ وَهُوَ خَاطِبٌ مِنَ الْخُطَّابِ وَعَلَيْهِ نَفَقَتُهَا فِي تِلْكَ الثَّلَاثَةِ الْأَشْهُرِ

الَّتِي تَعْتَدُّ فِيهَا

“એક માણસ વિષે જે પોતાના ઘરવાળાઓથી છૂપી રીતે કોઈ સ્ત્રીથી નિકાલ કરી લે છે અને તે સ્ત્રી તેના પિયરમાં છે, હવે તે માણસ ચાહે છે કે તેને તલાક આપી દે. પરંતુ તે સ્ત્રી સુધી તેની પહોંચ નથી કે જેથી તેના હૈઝના દિવસો અને તેના તોહરના દિવસો વિષે જાણી શકે. આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું કે, આ પણ તે માણસના જેવો છે જે પોતાના પરિવારથી ગાએબ હોય, તે તેને ચાંદ અને મહિનાઓના હિસાબથી તલાક આપશે.

રાવીનું બયાન છે કે મેં અરજ કરી કે જો તે કદીક કદીક તેના સુધી પહોંચી જતો હોય અને કદીક કદીક નથી પણ પહોંચતો કે જેથી તેના હાલ વિષે જાણી શકે. તેના વિષે આપની શું રાય છે ? તે તેને કઈ રીતે તલાક આપે ? આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું, જ્યારે તેને એક મહિનો થઈ જાય એવી રીતે કે તે તેના સુધી ન પહોંચી શકે તો મહિનાની શરૂની તારીખમાં બે ગવાહોની સામે તેને તલાક આપે અને અને તે મહિનાની યાદી લખી રાખે કે જેમાં તેણે તલાક આપી છે અને બે ગવાહોની તેના પર ગવાહી હોય, પછી જ્યારે ત્રણ મહિના પસાર થઈ જશે તો તે સ્ત્રી તેનાથી જૂદી થઈ જશે. હવે જો તે તેનાથી નિકાલ કરવા માગે છે તો અન્ય સંદેશો આપનારની જેમ જ એ પણ તે સ્ત્રીને પોતાની તરફ સંદેશો આપનાર હશે. અને તેના ઉપર તે સ્ત્રીની ત્રણ મહિનાની ખાધા ખોરાકી (રોટી અને કપડાં) વાજિબ થશે જેમાં તે સ્ત્રીએ ઈદો રાખ્યો છે.”

- એવો માણસ કે જેણે પોતાના ઘરવાળાઓથી છૂપી રીતે કોઈ સ્ત્રીથી નિકાલ કરી લીધા હોય અને તેની પત્ની તેના પિયરમાં હોય અને તે તેને તલાક આપવા માગતો હોય, પરંતુ તે તેના હૈઝના દિવસોની તેમજ તેનાથી તેને પાક થવાની જાણકારી મેળવી શકતો ન હોય તો તે, એ માણસના જેવો છે જે પોતાના પરિવારથી ગાએબ હોય, તો તે પોતાની પત્નીને ચાંદ અને મહિનાઓના હિસાબથી તલાક આપશે.
- આવો તલાક આપવાની ઓછામાં ઓછી હદ એક મહિનો છે જેના કરતાં ઓછા દિવસોમાં તે છૂપો તલાક ન આપી શકે.
- જ્યારે તેને એક મહિનો થઈ જાય એવી રીતે કે તે તેના સુધી ન પહોંચી શકે તો મહિનાની શરૂની તારીખમાં બે ગવાહોની સામે તેને તલાક આપે અને તે મહિનાની યાદી લખી રાખે કે જેમાં તેણે તલાક આપી છે અને બે ગવાહોની તેના પર ગવાહી હોય, પછી જ્યારે આવી રીતે ત્રણ મહિના પસાર થઈ જશે તો તે સ્ત્રી તેનાથી જૂદી થઈ જશે.
- અને આ ઈદત દરમિયાન તે સ્ત્રીની ત્રણ મહિનાની ખાધા ખોરાકી (રોટી અને કપડાં) તે પુરુષ ઉપર વાજિબ થશે.
- પછી જો તે (પુરુષ) તેનાથી નિકાલ કરવા માગે છે તો અન્ય સંદેશો આપનારની જેમ જ એ પણ તે સ્ત્રીને પોતાની તરફ નિકાલનો સંદેશો આપી શકશે.

- આ સૂચવે છે કે છૂપો તલાક બાઈન નથી જ્યાં સુધી કે આવી રીતે ત્રણ તલાક ન આપી દેવામાં આવે.

طَلَاقُ التَّخْيِيرِ

તલાકે તખ્વીર

તલાકે તખ્વીર ક્યારે આપવો જોઈએ ? શું તે ખુલા અને મુબારાતના જેવો તલાક છે ? કઈ પરિસ્થિતિમાં આ તલાક આપી શકાય ? - ચર્ચા કરવી

તલાકે તખ્વીર એ તલાક છે કે જેમાં સ્ત્રીના હાથમાં મામલો આપવામાં આવે છે કે કાંતો તે પોતાની જાતને પસંદ કરે એટલે કે એકલા થઈ જવાનું પસંદ કરે કાંતો તેના પતિ સાથેના જીવનને પસંદ કરે. એટલે કે પતિ અથવા પોતાની જાત બન્નેમાંથી કોઈ એકનો ઈજ્તિયાર કરવામાં આવે અને તેમાંથી તે પોતાની જાતને પસંદ કરી લે તો તેને તલાકે તખ્વીરના નિયમ પ્રમાણે તલાક દ્વારા છૂટી કરવામાં આવશે. અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં સૂરએ અલઝાબ, સૂરા-૩૩, આયાત-૨૮/૨૯માં ફરમાવે છે :

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِّأَزْوَاجِكَ إِن كُنْتُنَّ تُرِدْنَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا

فَتَعَالَيْنَ أُمَتِّعْكُنَّ وَأُسَرِّحْكُنَّ سَرَاحًا جَمِيلًا ﴿٢٨﴾ وَإِن كُنْتُنَّ تُرِدْنَ اللَّهَ

وَرَسُولَهُ وَالذَّارَ الْآخِرَةَ فَإِنَّ اللَّهَ أَعَدَّ لِلْمُحْسِنَاتِ مِنكُنَّ أَجْرًا عَظِيمًا ﴿٢٩﴾

“અય નબી ! તમારી ઝવજઓને કહીદો કે જો તમે દુન્યવી જીવન તથા તેની ઝીનતને પસંદ કરો છો તો આવો હું તમને કઈક હદીયો આપીને નેકીની સાથે જુદી કરું અને જો તમે અલ્લાહ તથા તેના રસૂલ અને આખેરતને યાદો છો તો અલ્લાહે તમારામાંથી નેકી કરનારીઓ માટે મહાન બદલો રાખ્યો છે.”

તલાકે તખ્વીરમાં પત્નીને પોતાની જાત અથવા પતિનો ઈજ્તિયાર આપવામાં આવે અને તે પછી તે પતિ સાથેના જીવનને પસંદ કરી લે તો કોઈ તલાક થતો નથી.

وَرَوَى ابْنُ أُذَيْنَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ إِذَا خَيَّرَهَا

أَوْ جَعَلَ أَمْرَهَا بِيَدِهَا فِي غَيْرِ قَبْلِ عِدَّتِهَا مِنْ غَيْرِ أَنْ يُشْهَدَ شَاهِدَيْنِ

فَلَيْسَ بِشَيْءٍ وَإِنْ خَيَّرَهَا أَوْ جَعَلَ أَمْرَهَا بِيَدِهَا بِشَهَادَةِ شَاهِدَيْنِ فِي قَبْلِ

عَدَّتْهَا فَهِيَ بِالْخِيَارِ مَا لَمْ يَتَفَرَّقَا فَإِنْ اخْتَارَتْ نَفْسَهَا فَهِيَ وَاحِدَةٌ وَهُوَ

أَحَقُّ بِرَجْعَتِهَا وَإِنْ اخْتَارَتْ زَوْجَهَا فَلَيْسَ بِطَلَاقٍ

ઇબ્ને ઉઝૈનાએ મોહમ્દ બિન મુસ્લિમથી અને તેઓએ હઝરત ઇમામ મોહમ્દ બાકિર (અ.)થી રિવાયત કરી છે કે, “જ્યારે પુરુષ સ્ત્રીને ઇખ્તિયાર આપી દે અથવા તેનો મામલો તેના હાથમાં આપી દે, ઇદતનો સ્વીકાર કર્યા વગર અને બે ગવાહોની ગવાહી વગર તો આ કોઈ વસ્તુ નથી, હા, ઇદતનો સ્વીકાર કરીને બે ગવાહોની સાથે સ્ત્રીને ઇખ્તિયાર આપવામાં આવે અથવા તેનો મામલો તેના હાથમાં આપવામાં આવે તો તેને ઇખ્તિયાર છે કે જ્યાં સુધી આ બન્ને છૂટા ન થઈ જાય, ત્યાં સુધી જો તે પોતાની જાતને ઇખ્તિયાર કરીલે તો તે એકલી છે પરંતુ તેના પતિને વધારે હક છે કે તેને પાછી લઈલે. અને જો તેણી પોતાના પતિને ઇખ્તિયાર કરીલે તો કોઈ તલાક જ નથી.”

وَرَوَى ابْنُ مُسْكَانَ عَنِ الْحَسَنِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ

الطَّلَاقُ أَنْ يَقُولَ الرَّجُلُ لِمَرْأَتِهِ اخْتَارِي فَإِنْ اخْتَارَتْ نَفْسَهَا فَقَدْ بَانَ

مِنْهُ وَهُوَ خَاطِبٌ مِنَ الْخُطَابِ وَإِنْ اخْتَارَتْ زَوْجَهَا فَلَيْسَ بِشَيْءٍ أَوْ يَقُولُ

أَنْتِ طَالِقٌ فَأَيُّ ذَلِكَ فَعَلَ فَقَدْ حُرِّمَتْ عَلَيْهِ وَلَا يَكُونُ طَلَاقٌ وَلَا حُلْعٌ وَلَا

مُبَارَاةٌ وَلَا تَخْيِيرٌ إِلَّا عَلَى طَهْرٍ مِنْ غَيْرِ جَمَاعٍ بِشَهَادَةِ شَاهِدَيْنِ

ઇબ્ને મુસ્કાને હસન બિન ઝિયાદથી અને તેઓએ હઝરત ઇમામ અફર સાદિક (અ.)થી રિવાયત કરી છે કે આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું કે, “તલાક એ છે કે પતિ પોતાની પત્નીથી કહે કે ઇખ્તારી (તું એક વાત ઇખ્તિયાર કરી લે), જો તે પોતાની જાતને ઇખ્તિયાર કરશે તો પોતાના પતિથી જુદી થઈ જશે અને તેનો પતિ (નિકાહનો) સંદેશો આપનારાઓમાંથી એક હશે અને જો તેણે પોતાના પતિને ઇખ્તિયાર કર્યો તો પછી કોઈ તલાક જ નથી અથવા તો જો પતિ તેનાથી કહે કે ‘અન્તે તાલિક’ તો પછી હવે તે તેમાંથી જે પાણ કરશે તે સ્ત્રી તેના માટે હરામ થઈ જશે. અને તલાક, ખુલા અને તલાકે મુબારાત અને તખ્વીર ફક્ત તે તોહરમાં જ હશે જેમાં સંવનન કરવામાં ન આવ્યું હોય અને બે ગવાહોની ગવાહીના સાથે હોય.”

ચર્ચા કરવી કે ફક્ત ઇખ્તિયાર કરવાથી જ તલાક થાય છે અને પત્ની પતિથી અલગ થઈ જાય છે ? કે ઇખ્તિયાર કર્યા પછી તેમને તલાકનો ઉસૂલ અપનાવવો પડે છે ?

وَرَوَى الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ جَمِيلِ بْنِ صَالِحٍ عَنِ الْفَضِيلِ بْنِ يَسَارٍ قَالَ
 سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ رَجُلٍ قَالَ لِامْرَأَتِهِ قَدْ جَعَلْتُ الْخِيَارَ إِلَيْكَ
 فَاخْتَارَتْ نَفْسَهَا قَبْلَ أَنْ تَقُومَ قَالَ يَجُوزُ ذَلِكَ عَلَيْهِ قُلْتُ فَلَهَا مُتْعَةٌ
 قَالَ نَعَمْ قُلْتُ فَلَهَا مِيرَاثٌ إِنْ مَاتَ الزَّوْجُ قَبْلَ أَنْ تَنْقُضَ عِدَّتُهَا قَالَ
 نَعَمْ وَإِنْ مَاتَتْ هِيَ وَرِثَهَا الزَّوْجُ

હસન બિન મહબૂબે જમીલ બિન સાલેહથી અને તેઓએ ફુઝૈલ બિન યસારથી રિવાયત કરી છે કે તેઓનું બયાન છે કે, મેં એક વખતે હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)થી એક એવા માણસના વિષે પૂછ્યું કે, જેણે પોતાની સ્ત્રીથી કહ્યું કે મેં તને ઈજ્તિયાર આપ્યો, તો તેનો પતિ ઉઠે તે પહેલાં તેણે પોતાની જાતને પસંદ કરી લીધી. આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું, તેને પોતાના પતિના વિરુદ્ધ આ ઈજ્તિયાર જાઈજ છે. મેં અરજ કરી શું તેના માટે કોઈ માલ દોલત પણ છે ? આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું, હા, મેં અરજ કરી કે જો તેનો ઈદો પૂરો થાય તે પહેલાં તેનો પતિ મૃત્યુ પામે તો તેના માટે વારસો પણ છે ? આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું, હા, અને જો સ્ત્રી મૃત્યુ પામે તો તેના પતિના માટે પણ વારસો છે.”

- તખ્વીર કોઈ પણ પ્રકારના તલાકની જેમ જ ફક્ત તે તોહરમાં જ થશે જેમાં સંવનન કરવામાં ન આવ્યું હોય અને બે ગવાહોની ગવાહીના સાથે હોય.
- તલાકે તખ્વીર પણ તલાકે સુન્નતની જેમ સ્ત્રીની ઈદતની સાથે આપવામાં આવશે અને તેમાં પણ સ્ત્રીને તોહરની સ્થિતિમાં કે જેમાં સંવનન કરવામાં ન આવ્યું હોય અને બે ગવાહોની ગવાહીની સાથે તલાક આપવામાં આવશે.
- આ તલાક એ છે કે પતિ પોતાની પત્નીને ઈજ્તિયાર આપે કે તે પોતાના પતિને અથવા તો પોતાની જાતને પસંદ કરે. જો તે પત્ની તે બેઠકમાં જ પોતાની જાતને ઈજ્તિયાર કરશે તો આ એક તલાક થશે.
- આ તલાક એ છે કે પતિ પોતાની પત્નીને ઈજ્તિયાર આપે કે તે પોતાના પતિને અથવા તો પોતાની જાતને પસંદ કરે.
- અને જો તે પત્ની તે બેઠકમાં જ પોતાની જાતને ઈજ્તિયાર કરશે તો ત્યારથી તે ઈદતનો સમય પસાર કરવાનું શરૂ કરી દેશે અને પોતાના પતિને તેની તરફ રજૂ કરવાનો વધારે હક રહેશે એટલે કે ઈદત દરમિયાન પતિ પોતાની પત્ની સામે રજૂ થવાનો વધારે હક ધરાવે છે જો તે પત્નીને અપનાવવા માંગે તો અપનાવી શકે છે.
- અને જો તે પત્ની પોતાના પતિને ઈજ્તિયાર કરશે તો પછી કોઈ તલાક જ ગણવામાં આવશે નહીં.

- અને જો તે આ રીતે પોતાના પતિથી જુદી થઈ જશે તો તેનો પતિ અન્યની જેમ તેને નિકાલનો સંદેશો આપી શકશે.
- આ રીતે પત્ની ઈદત પસાર કર્યા પછી પતિથી જુદી થઈ જશે તો તેનો પતિ અન્યની જેમ તેને નિકાલનો સંદેશો આપી શકે છે.
- તખ્વીરવાળી સ્ત્રીના માટે માલ દોલત પણ છે અને જો તેનો ઈદો પૂરો થાય તે પહેલાં તેનો પતિ મૃત્યુ પામે તો તેના માટે વારસો પણ છે અને જો સ્ત્રી મૃત્યુ પામે તો તેના પતિના માટે પણ વારસો છે.

• ૧- صَفْوَانُ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مُسْكَانٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي

جَعْفَرٍ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) وَ صَفْوَانُ عَنْ عَنبَسَةَ بْنِ مُصْعَبٍ عَنْ

سَمَاعَةَ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عَلَيْهِ السَّلَامُ) قَالَ لَا يَكُونُ طَلَاقٌ وَلَا

تَخْيِيرٌ وَلَا مُبَارَاةٌ إِلَّا عَلَى طَهْرٍ مِنْ غَيْرِ جَمَاعٍ بِشُهُودٍ.

طَلَاقُ الْمُبَارَاةِ

તલાકે મુબારાત

بَابُ الْمُبَارَاةِ

۱- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ وَ عِدَّةٌ مِنْ أَصْحَابِنَا عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ بْنِ خَالِدٍ جَمِيعاً عَنْ

عُثْمَانَ بْنِ عِيسَى عَنْ سَمَاعَةَ قَالَ سَأَلْتُهُ عَنِ الْمُبَارَاةِ كَيْفَ هِيَ فَقَالَ يَكُونُ لِلْمَرْأَةِ شَيْءٌ

عَلَى زَوْجِهَا مِنْ صَدَاقٍ أَوْ مِنْ غَيْرِهِ وَ يَكُونُ قَدْ أَعْطَاهَا بَعْضَهُ فَيَكْرَهُ كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا

فَتَقُولُ الْمَرْأَةُ لِزَوْجِهَا مَا أَخَذْتُ مِنْكَ فَهُوَ لِي وَ مَا بَقِيَ عَلَيْكَ فَهُوَ لَكَ وَ أَبَارِئُكَ فَيَقُولُ

الرَّجُلُ لَهَا فَإِنْ أَنْتِ رَجَعْتِ فِي شَيْءٍ مِمَّا تَرَكْتِ فَأَنَا أَحَقُّ بِبُضْعِكَ.

٢- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ جَمِيلٍ عَنْ زُرَّارَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ (عليه السلام) قَالَ الْمُبَارَاةُ يُؤْخَذُ مِنْهَا دُونَ الصَّدَاقِ وَالْمُخْتَلِعةُ يُؤْخَذُ مِنْهَا مَا شَاءَ أَوْ مَا تَرَاضِيَا عَلَيْهِ مِنْ صَدَاقٍ أَوْ أَكْثَرٍ وَإِنَّمَا صَارَتِ الْمُبَارَاةُ يُؤْخَذُ مِنْهَا دُونَ الْمَهْرِ وَالْمُخْتَلِعةُ يُؤْخَذُ مِنْهَا مَا شَاءَ لِأَنَّ الْمُخْتَلِعةَ تَعْتَدِي فِي الْكَلَامِ وَتَكَلِّمُ بِمَا لَا يَحِلُّ لَهَا.

٣- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ الْفُضَيْلِ عَنْ أَبِي الصَّبَّاحِ الْكِنَانِيِّ قَالَ قَالَ أَبُو عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) إِنْ بَارَأَتْ امْرَأَةٌ زَوْجَهَا فَهِيَ وَاحِدَةٌ وَهُوَ خَاطِبٌ مِنَ الْخُطَّابِ.

٤- عَلِيُّ بْنُ إِبْرَاهِيمَ عَنْ أَبِيهِ عَنْ حَمَّادٍ عَنْ حَرِيزٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) عَنْ امْرَأَةٍ قَالَتْ لِرِزْوَجِهَا لَكَ كَذَا وَكَذَا وَخَلَّ سَبِيلِي فَقَالَ هَذِهِ الْمُبَارَاةُ.

٥- أَبُو عَلِيٍّ الْأَشْعَرِيُّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الْجَبَّارِ وَمُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ عَنِ الْفُضْلِ بْنِ شَاذَانَ وَابْنِ عَبَّاسٍ مُحَمَّدُ بْنُ جَعْفَرٍ عَنْ أَيُّوبَ بْنِ نُوحٍ وَحَمِيدُ بْنُ زِيَادٍ عَنِ ابْنِ سَمَاعَةَ جَمِيعاً عَنْ سُفْيَانَ عَنِ ابْنِ مُسْكَانَ عَنْ أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ الْمُبَارَاةُ تَقُولُ الْمَرْأَةُ لِرِزْوَجِهَا لَكَ مَا عَلَيْكَ وَاتْرُكْنِي أَوْ تَجْعَلْ لَهُ مِنْ قَبْلِهَا شَيْئاً فَيَتْرُكُهَا إِلَّا أَنَّهُ يَقُولُ فَإِنْ ارْتَجَعْتَ فِي شَيْءٍ فَأَنَا أَمْلِكُ بِبُضْعِكَ وَلَا يَحِلُّ لِرِزْوَجِهَا أَنْ يَأْخُذَ مِنْهَا إِلَّا الْمَهْرَ فَمَا دُونَهُ.

۶- حُسَيْدُ بْنُ زِيَادٍ عَنِ ابْنِ سَمَاعَةَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ زِيَادٍ عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ سِنَانٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ الْمُبَارَاةُ تَقُولُ لِرُزُوجِهَا لَكَ مَا عَلَيْكَ وَبَارِكْنِي وَيَتْرُكُهَا قَالَ قُلْتُ فَيَقُولُ لَهَا فَإِنْ ارْتَجَعْتَ فِي شَيْءٍ فَأَنَا أَمْلِكُ بِبُضْعِكَ قَالَ نَعَمْ.

«- مُحَمَّدُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَحْمَدَ بْنِ مُحَمَّدٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ إِسْمَاعِيلَ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا الْحَسَنِ الرِّضَا (عليه السلام) عَنِ الْمُبَارَاةِ تُبَارِي زَوْجَهَا أَوْ تَخْتَلِعُ مِنْهُ بِشَاهِدَيْنِ عَلَى طَهْرٍ مِنْ غَيْرِ جَمَاعٍ هَلْ تَبِينُ مِنْهُ فَقَالَ إِذَا كَانَ ذَلِكَ عَلَى مَا ذَكَرْتَ فَنَعَمْ قَالَ قُلْتُ قَدْ رَوَى لَنَا أَنَّهَا لَا تَبِينُ مِنْهُ حَتَّى يَتَّبَعَهَا الطَّلَاقُ قَالَ فَلَيْسَ ذَلِكَ إِذَا خُلِعَ فَقُلْتُ تَبِينُ مِنْهُ قَالَ نَعَمْ

તલાકે મુબારાત એટલે જ્યારે પતિ અને પત્ની આપસમાં અલ્લાહની હદોને જાળવી શકતા ન હોય અને પત્ની પોતાના પતિને કાંઈક માલ (મહેર) આપીને તલાક મેળવવા માંગે તે તલાકને તલાકે 'મુબારાત' કહેવાય છે.

رَوَى حَمَّادٌ عَنِ الْحَلْبِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ (عليه السلام) قَالَ الْمُبَارَاةُ أَنْ تَقُولَ الْمَرْأَةُ لِرُزُوجِهَا لَكَ مَا عَلَيْكَ وَاتْرُكْنِي فَتَرُكُهَا إِلَّا أَنَّهُ يَقُولُ لَهَا إِنْ ارْتَجَعْتَ فِي شَيْءٍ مِنْهُ فَأَنَا أَمْلِكُ بِبُضْعِكَ

وَرَوَى أَنَّهُ لَا يَنْبَغِي لَهُ أَنْ يَأْخُذَ مِنْهَا أَكْثَرَ مِنْ مَهْرٍهَا بَلْ يَأْخُذُ مِنْهَا دُونَ مَهْرٍهَا وَالْمُبَارَاةُ لَا رَجْعَةَ لِرُزُوجِهَا عَلَيْهَا

હમ્માદે હલબીથી રિવાયત કરી છે અને તેણે હઝરત ઈમામ અફર સાદિક (અ.)થી રિવાયત કરી છે કે, “આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું કે, મુબારાત એ છે કે સ્ત્રી પોતાના પતિને કહે કે જે તારી જવાબદારી હતી તે હવે તારી પોતાની થઈ અને તું મને છોડી દે, તો તે તેણીને છોડી દે. સિવાય કે પતિ કહે તેની પત્નીને કે જો તું તેમાંથી કાંઈ પણ લઈશ તો હું તારા શરીરના એક ભાગનો માલિક થઈ જઈશ.”

અને રિવાયત કરવામાં આવી છે કે, “તેને નથી શોભતું કે તે લઈ લે તેણીની મહેર કરતા વધારે બલ્કે તેને જોઈએ કે તેણીની મહેર કરતાં ઓછું લે. અને મુબારાત એ છે કે જેમાં તેણીનો પતિ તેણીની તરફ પાછો ફરી શકતો નથી.”

- મુબારાતની તલાકમાં જે પત્ની પતિની સાથે રહી જિંદગી પસાર કરવા ચાહતી ન હોય, તો તે પોતાના પતિને પૂરેપૂરી મહેર માફ કરીને પોતાના પતિથી મુક્ત થઈ શકે છે.
- અને મુબારાતના સમયે જો પત્ની પતિ પાસે મહેરની રકમમાંથી થોડી પણ માંગણી કરે તો પછી પતિ તેને છૂટી કરવાનું ટાળી શકે છે.
- જો કે પત્ની પૂરેપૂરી મહેર માફ કરી દેવા તૈયાર હોય તેમ છતાંય જો પતિ મહેરમાંથી થોડોક ભાગ પત્નીને પાછો આપી દે તો તે બહેતર છે અને પતિને એ અધિકાર નથી કે મુબારાતના સમયે પત્ની પાસે મહેરની રકમ કરતાં વધારેની માંગણી કરે.

طَلَقُ الْخُلْعِ

તલાકે ખુલા

તલાકે મુબારાતની જેમ આ તલાકમાં પણ સ્ત્રી પુરુષ અલ્લાહની હદો ન જાળવી શકતા હોય અને પતિ જુએ કે પત્ની તેની નફરતના કારણે અલ્લાહની હદોની જાળવણી પણ કરવા તૈયાર નથી તો પતિ પત્ની પાસેથી મહેર અથવા તેના કરતા વધારે રકમ લઈને તેને છૂટી કરી દે તો આવી તલાકને ‘ખુલા’ કહેવામાં આવે છે.

પરંતુ તલાકે મુબારાત કરતા આ તલાકમાં પત્ની પોતાના પતિને સ્વેચ્છાએ એટલી હદ સુધી નફરત કરતી હોવી જોઈએ અને અલ્લાહની હદોનું ઉલ્લંઘન કરતી હોવી જોઈએ કે તે કહેતી હોય કે અલ્લાહની કસમ ! હું તારા માટે કોઈ પણ જવાબદારી નિભાવીશ નહીં અને તારો કોઈ પણ હુકમ માનીશ નહીં અને તારી સાથેના શારીરિક સંબંધો ન રાખી તારી મરજી વિરુદ્ધ બીજાની સાથે શારીરિક સંબંધો બાંધીશ. તો આવી પરિસ્થિતિમાં પતિ તેની પાસેથી હકે મહેર અથવા વધારે કંઈક લઈને છૂટી કરી શકે છે. એટલે કે તલાકે ખુલા આપે. અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે, સૂરએ બકરા, આયત-૨૨૯ :

...خِفْتُمْ أَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ...

“...પછી તમને જો એ ભય હોય કે તમે બન્ને અલ્લાહની હદ પર કાયમ રહી શકશો નહીં તો સ્ત્રી પોતાના છૂટકારા (ખુલા) માટે કોઈ વળતર આપી દે તો તેમાં તે બન્ને ઉપર કોઈ ગુના નથી...”

આ તલાકની સમજ આપતા હદીસોમાં આવ્યું છે કે :

وَفِي رِوَايَةٍ حَسَّادٍ عَنِ الْحَلْبِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ عِدَّةُ الْمُخْلَعَةِ

عِدَّةُ الْمُطَلَّاقَةِ وَخُلْعُهَا طَلَقُهَا وَهِيَ تُجْزَى مِنْ غَيْرِ أَنْ يُسَبَّى طَلَاً

وَالْمُخْتَلِعَةُ لَا يَحِلُّ خُلْعُهَا حَتَّى تَقُولَ لِرِزْوَجِهَا وَاللَّهُ لَا أُبْرُكَ قَسَمًا وَلَا
 أُطِيعُكَ لَكَ أَمْرًا وَلَا أَغْتَسِلُ لَكَ مِنْ جَنَابَةٍ وَلَا أُطِيعَنَّ فِرَاشَكَ وَلَا أُؤْذِنَنَّ
 عَلَيْكَ بِغَيْرِ إِذْنِكَ وَقَدْ كَانَ النَّاسُ عِنْدَهُ يُرَخِّصُونَ فِيمَا دُونَ هَذَا فَإِذَا
 قَالَتِ الْمَرْأَةُ ذَلِكَ لِرِزْوَجِهَا حَلَّ لَهُ مَا أَخَذَ مِنْهَا وَكَانَتْ عِنْدَهُ عَلَى
 تَطْلِيقَتَيْنِ بَاقِيَتَيْنِ وَكَانَ الْخُلْعُ تَطْلِيقَةً وَقَالَ الْعَلِيُّ عَلَيْهِ السَّلَامُ يَكُونُ الْكَلَامُ مِنْ
 عِنْدِهَا يَعْنِي مَنْ غَيْرِ أَنْ تُعَلَّمَ

અને હસ્માદની રિવાયતમાં છે જે તેઓએ હલબીથી અને તેઓએ હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)થી રિવાયત કરી છે કે આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું કે, ખુલાવાળી સ્ત્રીનો ઈદો એ જ તલાકવાળી સ્ત્રીનો ઈદો છે અને તેની ખુલા જ તેની તલાક છે અને તે તલાકનું નામ લીધા વગર પણ અદા થઈ જાય છે. અને ખુલાવાળી સ્ત્રીનો ખુલા ત્યાં સુધી હલાલ નથી જ્યાં સુધી તે પોતાના પતીથી એ ન કહે કે અલ્લાહની કસમ ! હું તારા માટે કોઈ કસમ પૂરી કરીશ નહીં અને તારો કોઈ હુકમ માનીશ નહીં અને તારા માટે જનાબતનું ગુસ્લ કરીશ નહીં અને હું જરૂર સંવનન કરીશ તારી પથારી ઉપર અને હું જરૂર તારી ઈજાઝત વગર તારા વિરુદ્ધમાં અન્યને મારી પાસે આવવાની રજા આપીશ. જો કે લોકો તો ખુલાના મામલામાં આ બધી વાતો કરતાં ઓછી વાતમાં પણ છુટા થઈ જતા હતા. તો જ્યારે પત્ની પોતાના પતિથી આવું કહે તો પુરુષ માટે જે કઈ તે સ્ત્રીની પાસેથી લઈ લે તે બધું હલાલ છે. અને પુરુષ માટે હજુ બે તલાક બાકી રહેશે કારણ કે ખુલા એક તલાક છે. ઈમામ (અ.)એ ફરમાવ્યું કે, આવી વાતો સ્ત્રીની પોતાની હોવી જોઈએ એટલે કે તેને શિખવાડવામાં આવેલી ન હોવી જોઈએ.”

وَفِي رِوَايَةِ مُحَمَّدِ بْنِ حُرَّانَ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ مُسْلِمٍ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ
 إِذَا قَالَتِ الْمَرْأَةُ لِرِزْوَجِهَا جُمْلَةً لَا أُطِيعُكَ لَكَ أَمْرًا مُفْسِرَةً أَوْ غَيْرَ مُفْسِرَةٍ حَلَّ
 لَهُ مَا أَخَذَ مِنْهَا وَلَيْسَ لَهُ عَلَيْهَا رَجْعَةٌ وَلِلرَّجُلِ أَنْ يَأْخُذَ مِنْ
 الْمُخْتَلِعَةِ فَوْقَ الصَّدَاقِ الَّذِي أُعْطَاهَا لِقَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ فَإِنْ خِفْتُمْ أَلَّا

يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ وَالْمُبَارَاةُ لَا يُؤْخَذُ

مِنْهَا إِلَّا دُونَ الصَّدَاقِ الَّذِي أُعْطَاهَا لِأَنَّ الْمُخْتَلِعَةَ تَعْتَدِي فِي الْكَلَامِ

અને મોહમદ બિન હમરાનની રિવાયતમાં છે જેની તેઓએ મોહમદ બિન મુસ્લિમથી અને તેઓએ હઝરત ઈમામ મોહમદ બાકિર (અ.)થી રિવાયત કરી છે કે આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું કે, “જ્યારે પત્ની પોતાના પતિથી કહે કે હું તારો કોઈ હુકમ માનીશ નહીં આવું તે વિગતની સાથે કહી દે કે વિગત વગર કહી દે તો પુરુષે તે સ્ત્રીની પાસેથી જે કંઈ લીધું છે તે તેના માટે હલાલ છે અને તે પછી તેને પોતાની પત્ની તરફ રજૂ થવાનો કોઈ હક નથી, અને પતિ માટે આ હક છે કે પત્નીની પાસેથી મહેર કે જે તેણે તેણીને આપી છે તેનાથી વધારે લે અલ્લાહ તઆલાના આ કોલ મુબારકના આધારે કે, પારા-૧, સૂરા બકરા, સૂરા-૨, આયત-૨૨૮ :

خِفْتُمْ إِلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهِ

પછી તમને જો એ ભય હોય કે તમે બન્ને અલ્લાહની હદ પર કાયમ રહી શકશો નહીં તો સ્ત્રી પોતાના છૂટકારા (ખુલા) માટે કોઈ વળતર આપી દે તો તેમાં તે બન્ને ઉપર કોઈ ગુના નથી. અને મુબારાતમાં તે સ્ત્રીથી કંઈ લેવામાં આવશે નહીં સિવાય એ મહેરના જે પુરુષે તેની સ્ત્રીને આપી છે કારણકે ખુલાવાળી સ્ત્રી બોલચાલ (વાણી)માં હદથી વધારે આગળ વધી જાય છે.”

وَسَأَلَهُ رِفَاعَةُ بْنُ مُوسَى عَنِ الْمُخْتَلِعَةِ أَلْهَا سَكْنَى وَنَفَقَةٌ فَقَالَ لَا سَكْنَى

لَهَا وَلَا نَفَقَةٌ وَسُئِلَ عَنِ الْمُخْتَلِعَةِ أَلْهَا مُتْعَةٌ فَقَالَ لَا

અને રિફાઆ બિન મૂસાએ આ હઝરતથી ખુલાવાળી સ્ત્રીના બારામાં પૂછ્યું કે, “તેના માટે રહેવાનું મકાન અને ખાધા ખોરાકી છે ? આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું કે ન તો તેના માટે મકાન છે કે ન તો ખાધા ખોરાકી છે, અને પૂછવામાં આવ્યું કે ખુલાવાળી સ્ત્રીને ધન દોલત વડે ફાયદો પહોંચાડવામાં આવે ? આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું, નહીં.”

- ખુલાવાળી તલાકમાં પત્ની પતિ પ્રત્યે નફરત પોતાની મરજીથી જાહેર કરવી જોઈએ કોઈના કહેવાથી કે શીખવવાથી નહીં.
- ખુલાની આ તલાકમાં પત્ની પોતાના પતિથી એટલી હદે નફરત ધરાવતી હોવી જોઈએ કે, તે કહેતી હોય કે હું તારી કોઈ કસમ પૂરી કરીશ નહીં અને તારો કોઈ હુકમ માનીશ નહીં અને તારા માટે જનાબતનું ગુસ્લ કરીશ નહીં એટલે સુધી કે તારા સિવાય બીજાની સાથે સંવનન કરીશ વગેરે.
- આટલી બધી નફરત તે વિગતની સાથે જાહેર કરે કે વિગત વગર જાહેર કરે તો પાણ પૂરતું છે.

- ખુલાની તલાકમાં જે પત્ની પતિની સાથે એટલી હદે નફરત કરતી હોય કે તેની સાથે રહેવા ન ચાહતી હોય, તો પતિ તે પત્નીને મહેર અથવા તેના કરતાં કાંઈક વધારે માલ લઈને છૂટી કરી શકે છે.
- ખુલાની તલાકમાં પત્નીને ઇદત પુરી થાય તે પહેલાં પાછી લઈ લેવાનો કોઈ હક નથી. જો કે ઇદત પુરી થઈ ગયા પછી પતિ તેને નવી મહેર અને નવા નિકાહની સાથે પાછી ઘરમાં લાવી શકે છે. આવી રીતે કરવાથી ત્રણમાંથી એક તલાક અપાયેલી ગણાશે.
- ખુલાવાળી સ્ત્રીનો ઇદત તલાકવાળી સ્ત્રીના ઇદતની જેમ જ છે.
- આ તલાકમાં પતિ તરફથી પત્નીને મકાન કે ખાધા ખોરાકી આપવાની જવાબદારી રહેશે નહીં.

طَلَاقُ الْمَرِيضِ

તલાકે મરીઝ

જો કોઈ વ્યક્તિ બીમાર હોય અને પોતાની પત્નીને તલાક આપે અથવા પત્નીને તલાક આપ્યો હોય અને તે બીમાર થઈ જાય તો તેણે ઇસ્લામી શરીઅત પ્રમાણે નીચેના મસઅલાઓનો ખ્યાલ રાખવાનો રહેશે.

وَرَوَى الْحَسَنُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ ابْنِ بُكَيْرٍ عَنْ عُبَيْدِ بْنِ زُرَّارَةَ قَالَ سَأَلْتُ
أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ الْمَرِيضِ يُطَلِّقُ امْرَأَتَهُ فِي تِلْكَ الْحَالِ قَالَ لَا وَلَكِنْ
لَهُ أَنْ يَتَزَوَّجَ إِنْ شَاءَ فَإِنْ دَخَلَ بِهَا وَرِثَتْهُ وَإِنْ لَمْ يَدْخُلْ بِهَا فَنِكَاحُهُ
بَاطِلٌ

હસન બિન મહમૂદે ઇબ્ને બુકેરથી અને તેઓએ ઉબેદ બિન ઝરારાથી રિવાયત કરી છે કે મેં હઝરત ઇમામ જફર સાદિક (અ.)થી પૂછ્યું કે, “શું એક બીમાર બીમારીની હાલતમાં પોતાની સ્ત્રીને તલાક આપે ? આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું, નહીં, પરંતુ જો તે ચાહે તો તે બીમારીની હાલતમાં નિકાહ કરી શકે છે. અને જો તેને તે સ્ત્રીથી સંવનન કર્યું તો તે સ્ત્રી તેનો વારસો મેળવશે અને જો તેણે સંવનન નથી કર્યું તો નિકાહ બાતિલ છે.”

رَوَى عَبْدُ اللَّهِ بْنُ مُسْكَانَ عَنْ فَضْلِ بْنِ عَبْدِ الْمَلِكِ الْبَقْبَاقِيِّ قَالَ سَأَلْتُ
أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ رَجُلٍ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ وَهُوَ مَرِيضٌ فَقَالَ تَرِثُهُ فِي مَرَضِهِ

مَا بَيْنَهُ وَبَيْنَ سَنَةٍ إِنْ مَاتَ مِنْ مَرَضِهِ ذَلِكَ وَتَعْتَدُ مِنْ يَوْمٍ طَلَّقَهَا عِدَّةَ
الْمُطَلَّاقَةِ ثُمَّ تَتَزَوَّجُ إِذَا انْقَضَتْ عِدَّتُهَا وَتَرِثُهُ مَا بَيْنَهَا وَبَيْنَ سَنَةٍ إِنْ
مَاتَ فِي مَرَضِهِ ذَلِكَ فَإِنْ مَاتَ بَعْدَ مَا تَمَضَى سَنَةٌ فَلَيْسَ لَهَا مِيرَاثٌ

અબ્દુલ્લાહ બિન મુસ્કાને ફઝલ બિન અબ્દુલ મલિક બકબાકથી રિવાયત કરી છે કે તેનું બયાન છે કે
એક વખતે મેં હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.) થી પૂછ્યું કે, “એક માણસે જ્યારે કે તે બીમાર હતો
પોતાની સ્ત્રીને તલાક આપી દીધી છે. આપ (અ.) એ ફરમાવ્યું, જો તે બીમારીમાં તે વર્ષ દરમિયાન
મૃત્યુ પામે તો તે સ્ત્રી તેનો વારસો મેળવશે અને જો દિવસે તેની તલાક થઈ છે તે દિવસથી તે તલાકનો
ઈદો રાખશે અને ઈદાની મુદત પૂરી થાય પછી તે નિકાલ કરી લેશે અને જો તે એક વર્ષ દરમિયાન તે
જ બીમારીમાં મૃત્યુ પામ્યો છે તો તે સ્ત્રી તેનો વારસો મેળવશે અને એક વર્ષ પછી મૃત્યુ પામશે તો તે
સ્ત્રીને તેનો કોઈ વારસો મળશે નહીં.”

وَفِي رِوَايَةٍ سَمَاعَةَ قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ طَلَّقَ امْرَأَتَهُ ثُمَّ إِنَّهُ مَاتَ قَبْلَ أَنْ
تَنْقَضِيَ عِدَّتُهَا قَالَ تَعْتَدُ عِدَّةَ الْمُتَوَفَّى عَنْهَا زَوْجُهَا وَلَهَا الْمِيرَاثُ

અને સમાઆની રિવાયતમાં છે કે તેઓએ આપ હઝરતથી પૂછ્યું કે, “એક માણસે પોતાની સ્ત્રીને
તલાક આપી અને તે તે સ્ત્રીની ઈદાની મુદત પૂરી થવા પહેલાં જ મૃત્યુ પામ્યો. આપ (અ.) એ
ફરમાવ્યું, તે સ્ત્રી વફાતનો ઈદો પાળશે અને તેના માટે વારસો હશે.”

وَفِي رِوَايَةِ ابْنِ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ أَبَانَ أَنَّ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ فِي رَجُلٍ
طَلَّقَ تَطْلِيقَتَيْنِ فِي صَحَّةٍ ثُمَّ طَلَّقَ التَّطْلِيقَةَ الثَّالِثَةَ وَهُوَ مَرِيضٌ إِنَّهَا
تَرِثُهُ مَا دَامَ فِي مَرَضِهِ وَإِنْ كَانَ إِلَى سَنَةٍ

અને ઈબ્ને અબી ઓમેરની રિવાયતમાં અબાનથી રિવાયત છે કે હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.) એ
ઈશાદ ફરમાવ્યો, “એવા માણસના વિષે જેણે તંદુરસ્તીની હાલતમાં પોતાની સ્ત્રીને બે વખત તલાક
આપ્યો અને પછી બીમારીની હાલતમાં તેણે ત્રીજી તલાક આપી. તો આપ (અ.) એ ફરમાવ્યું, જ્યાં
સુધી તે બીમારીની હાલતમાં છે ભલે તે એક વર્ષ સુધી કેમ ન હોય તે સ્ત્રી તેનો વારસો મેળવશે.”

- બીમારીની હાલતમાં નિકાલ કરી શકે છે પરંતુ બીમારીની હાલતમાં તલાક આપવી મકરૂહ છે.

- જો બીમારીની હાલતમાં નિકાલ કર્યા અને પોતાની પત્નીથી સંવનન કર્યું તો તેવા નિકાલ જાઈઝ છે અને પત્ની પતિનો વારસો મેળવશે પરંતુ જો બિમારીના નિકાલ પછી સંવનન ન થઈ શકે તો આવા નિકાલ બાતિલ છે.
- જો નિકાલ તંદુરસ્તીમાં કરવામાં આવેલા હોય કે બીમારીની હાલતમાં પરંતુ જો તલાકના સમયે પતિ બીમાર હોય તો પત્ની તલાકના દિવસથી તલાકનો ઇદો પાડશે અને તે પછી નવા નિકાલ કરી શકશે.
- તંદુરસ્તીની હાલતમાં બેવાર તલાક અપાયેલી હોય તો બીમારીની હાલતમાં આપવામાં આવેલી તલાક ત્રીજી તલાક ગણાશે.
- જો બીમાર પતિ તલાક આપી દીધા પછી એક વર્ષની અંદર અંદર મરી જાય તો પત્નીને પતિનો વારસો મળશે નહિતર તેને વારસો નહીં મળે.
- જો એક પતિએ પોતાની પત્નીને તલાક આપ્યો અને તે તે પત્નીની ઇદાની મુદત પૂરી થવા પહેલાં જ મૃત્યુ પામ્યો. તો તે સ્ત્રી વફાતનો ઇદો પાળશે અને તેના માટે વારસો હશે.

طَلَقُ الْمَفْقُودِ

તલાકે મફ્કૂદ (ગુમશદા)

એવી તલાક કે જેમાં પતિ ગુમ થયેલો હોય અને પત્નીને તલાક આપવામાં આવે તો તેને તલાકે મફ્કૂદ કહેવામાં આવે છે. જેમાં પત્નીને એ ચોક્કસ ખબર ન મળે કે તેનો પતિ જીવિત છે કે નહીં તો તે બીજા નિકાલ કરી શકે અને પહેલા પતિથી છૂટા થઈ શકે એ માટે તેના વાલી નીચેના તલાકે મફ્કૂદના મસઅલાઓનું ધ્યાન રાખીને તલાક અપાવી શકે છે.

رَوَى عُمَرُ بْنُ أَذْيَنَةَ عَنْ بُرَيْدِ بْنِ مُعَاوِيَةَ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
عَنِ الْمَفْقُودِ كَيْفَ تَصْنَعُ امْرَأَتُهُ قَالَ مَا سَكَتَتْ عَنْهُ وَصَبَرَتْ يُخَلِّ
عَنْهَا وَإِنْ هِيَ رَفَعَتْ أَمْرَهَا إِلَى الْوَالِيِّ أَجَلَهَا أَرْبَعُ سِنِينَ ثُمَّ يَكْتُبُ إِلَى
الصُّقَّعِ الَّذِي فَقَدَ فِيهِ فَيُسْأَلُ عَنْهُ فَإِنْ خَبَرَ عَنْهُ بِحَيَاةٍ صَبَرَتْ وَإِنْ لَمْ
يُخَبَرْ عَنْهُ بِحَيَاةٍ حَتَّى تَمُوتَ الْأَرْبَعُ سِنِينَ دُعِيَ وَلِيُّ الزَّوْجِ الْمَفْقُودِ فَقِيلَ
لَهُ هَلْ لِلْمَفْقُودِ مَالٌ فَإِنْ كَانَ لَهُ مَالٌ أَنْفَقَ عَلَيْهَا حَتَّى تُعْلَمَ حَيَاتُهُ مِنْ

مَوْتِهِ وَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ مَالٌ قَلِيلٌ لِّلْوَلِيِّ أَنْفِقَ عَلَيْهَا فَإِنْ فَعَلَ فَلَا سَبِيلَ لَهَا
 إِلَى أَنْ تَتَزَوَّجَ مَا أَنْفَقَ عَلَيْهَا وَإِنْ أَنْ يُنْفِقَ عَلَيْهَا أَجْبَرُهُ الْوَالِيُّ عَلَى أَنْ
 يُطَلِّقَ تَطْلِيقَةً فِي اسْتِقْبَالِ الْعِدَّةِ وَهِيَ طَاهِرٌ فَصِيرٌ طَلَاقُ الْوَلِيِّ طَلَاقُ
 الزَّوْجِ فَإِنْ جَاءَ زَوْجُهَا قَبْلَ أَنْ تَنْقُضَ عِدَّتُهَا مِنْ يَوْمٍ طَلَّقَهَا الْوَلِيُّ
 فَبَدَالَهُ أَنْ يُرَاجِعَهَا فِيهِ امْرَأَتُهُ وَهِيَ عِنْدَهُ عَلَى تَطْلِيقَتَيْنِ وَإِنْ انْقَضَتْ
 الْعِدَّةُ قَبْلَ أَنْ يَجِيءَ وَيُرَاجِعَ فَقَدْ حَلَّتْ لِلزَّوْاجِ وَلَا سَبِيلَ لِلْأَوَّلِ عَلَيْهَا

ઉમર ઈબ્ને ઓઝેને બુરેદ ઈબ્ને મુઆવિયાથી રિવાયત કરી છે કે તેઓનું બયાન છે કે મેં એક વખતે
 હઝરત ઈમામ અફર સાદિક (અ.)થી પૂછ્યું કે એક માણસ ગુમ થઈ ગયો છે તેની પત્ની શું કરે ? આપ
 (અ.)એ ફરમાવ્યું કે, તે જેટલી હદે ખામોશ રહી શકે અને સબ્ર કરી શકે તેટલી હદે કરે, પરંતુ જો તે
 આવું ન કરી શકે અને પોતાનો મામલો વાલી સુધી પહોંચાડે તો વાલી તેને ચાર વર્ષની મુદત આપે. તે
 પછી તે એ દેશમાં પત્ર લખે કે જ્યાં પતિ ખોવાયેલો છે આવી રીતે તેના વિષે જાણકારી મેળવે. તો જો
 તેના વિષે એવી જાણકારી મળે કે તે જીવિત છે તો પત્ની સબ્ર કરે અને જો તેના વિષે ખબર ન પડે કે
 જીવિત છે કે નહીં એટલે સુધી કે ચાર વર્ષ પુરા થઈ જાય તો ખોવાયેલા પતિના વલીને બોલાવવામાં
 આવે અને તેને પૂછવામાં આવે કે ખોવાયેલા પતિની દોલત છે કે નહીં ? તો જો તેની દોલત હોય તો
 તેને પત્ની ઉપર ખર્ચ કરવામાં આવે એટલે સુધી કે ખબર પડી જાય કે પતિ જીવિત છે અને મરી ગયો
 નથી. અને જો પતિની પાસે દોલત ન હોય તો પતિના વલીને કહેવામાં આવે કે તું પત્ની ઉપર ખર્ચ
 કર. તો જો વલી આવું કરે તો પત્ની માટે અન્ય નિકાહ કરવાનો કોઈ રસ્તો નથી જ્યાં સુધી કે વલી
 પત્નીને ખર્ચ આપતો રહે. અને જો વલી પત્ની ઉપર ખર્ચ ન કરે તો વાલી વલીના ઉપર સખ્તાઈ કરે
 કે તે તેને એક તલાક આપી દે એવી અવસ્થામાં કે તેની ઈદત ત્યારે શરૂ થાય કે જ્યારે તે તહારતમાં
 હોય. આવી રીતે વલીની તલાકને પતિની તલાક ગણવામાં આવશે. પરંતુ જો વલીએ તલાક આપી તે
 દિવસથી લઈને ઈદત પુરી થાય તે પહેલાં તેનો પતિ પાછો આવી જાય અને પતિને લાગે કે પત્નીને
 પાછી લઈલે તો તે તેની પત્ની છે અને તે બે વધું તલાકો સુધી તેની પાસે રહી શકે છે. પરંતુ જો પતિ
 આવે તે પહેલાં જ ઈદત પુરી થઈ જાય અને તે પત્નીને પાછી રાખવા ઈચ્છે તો તે પત્ની બીજા
 પતિઓ માટે પણ હલાલ થઈ ચુકી છે અને પહેલાં પતિને તેની ઉપર કોઈ હક નથી. ”

وَفِي رِوَايَةٍ أُخْرَى أَنَّهُ إِنْ لَمْ يَكُنْ لِلزَّوْجِ وَلِيٌّ طَلَّقَهَا الْوَالِيُّ وَ يُشْهَدُ شَاهِدَيْنِ عَدْلَيْنِ فَيَكُونُ طَلَاقُ الْوَالِيِّ طَلَاقَ الزَّوْجِ وَتَعْتَدُ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ وَعَشْرًا ثُمَّ تَتَزَوَّجُ إِنْ شَاءَتْ

અને અન્ય રિવાયતમાં છે કે, “જો પતિનો કોઈ વલી ન હોય તો વાલી તેને તલાક આપશે અને તેના ઉપર બે ન્યાયી ગવાહોને ગવાહ બનાવવામાં આવશે અને વાલીનું તલાક આપવું જ પતિનું તલાક આપવું છે. અને તે સ્ત્રી ચાર મહિના અને દસ દિવસ ઈદો પાળશે અને ત્યાર પછી ચાહશે તો તે બીજા નિકાહ અન્યથી કરી શકશે.”

- તલાકે મફ્ફૂદની હદીસોમાં વાલી શબ્દનો ઉપયોગ ખાસ કરીને પત્નીના વાલી માટે કરવામાં આવ્યો છે અને વલી શબ્દનો ઉપયોગ પતિના વારસદાર માટે કરવામાં આવ્યો છે. વાલી બાપ અથવા અન્ય વડીલ કે હાકિમે શરઈ હોઈ શકે છે અને વલી પતિનો કોઈ પણ પુરુષ વારસદાર હોઈ શકે છે.
- જો કોઈ પત્નીનો પતિ ગુમ થઈ જાય તો તે પત્ની જેટલી હદે ખામોશ રહી શકે અને સબ્ર કરી શકે તેટલી હદે સબ્ર કરે.
- જો પત્ની સબ્ર ન કરી શકે તો પોતાનો મામલો પોતાના વાલીને જણાવે. તે પછી આવી રીતે તલાકે મફ્ફૂદની પ્રક્રિયા શરૂ થશે :
  - તે સમયે વાલીની ફરજ છે કે પત્નીને તે દિવસથી લઈને ચાર વર્ષની મુદત આપે.
  - તેની સાથે સાથે વાલી એ દેશમાં પત્રવ્યવહાર પણ કરે કે જ્યાં તે પત્નીનો પતિ ખોવાયેલો છે.
  - જો પત્રવ્યવહારમાં એવી ખબર પડે કે પતિ જીવિત છે તો પત્ની સબ્ર કરે, પરંતુ જો પતિ જીવિત છે કે નહીં તે વિષે ખબર ન પડે તો પત્ની ચાર વર્ષ વીતે ત્યાં સુધી સબ્ર કરે.
  - તે પછી ખોવાયેલા પતિના વલીને બોલાવવામાં આવે અને ખોવાયેલા પતિની દોલત વિષે જાણકારી પ્રાપ્ત કરવામાં આવે.
  - જો પતિની દોલત હોય તો તેમાંથી પત્ની ઉપર ત્યાં સુધી ખર્ચ કરવામાં આવે કે ખબર પડી જાય કે પતિ જીવિત જ છે મરી નથી ગયો.
  - પરંતુ જો પતિની દોલત ન હોય તો પતિના વલીને કહેવામાં આવશે કે પત્ની ઉપર ખર્ચ કરે.
  - જો વલી ખોવાયેલા પતિની પત્ની ઉપર ખર્ચ કરવા તૈયાર હોય તો જ્યાં સુધી તે ખર્ચ કરતો રહે ત્યાં સુધી પત્ની પાસે બીજો નિકાહ કરવાનો કોઈ વિકલ્પ નથી.
  - પરંતુ જો પતિનો વલી પત્ની ઉપર ખર્ચ ન કરે તો પત્નીનો વાલી પતિના વલીને સખ્તાઈથી કહે કે પત્નીને એવી રીતે એક તલાક આપે કે પાકીઝગીની અવસ્થામાં

તેની ઈદત શરૂ થાય. આવી રીતે વલીનું તલાક આપવું પતિના તલાક આપવા સમાન છે.

- પરંતુ જો આ તલાકની ઈદત પુરી થતા પહેલા તેનો પતિ આવી પહોંચે તો તે બન્ને પતિ પત્ની જ કહેવાશે અને એક તલાકે રજાઈ અપાઈ ગયેલી ગણાશે અને તે પત્ની વધું બે તલાકો સુધી તેની પાસે રહી શકશે.
- પરંતુ જો પતિ ઈદત પુરી થઈ ગયા પછી પાછો આવે તો પતિ નવી મહેરની સાથે નવા નિકાલ કરે તો જ તેને રાખી શકે છે અને પત્નીને હક છે કે તે કોઈ બીજાની સાથે નિકાલ કરવા માગતી હોય તો તે નિકાલ કરી લે અને પતિની સાથે નિકાલ ન કરે.
- જો પતિનો કોઈ વલી ન હોય તો પત્નીનો વાલી પણ પત્નીને તેના પતિ વતિ તલાક આપી શકે છે. આવી રીતે તલાક આપતા સમયે વાલીને જોઈએ કે બે આદિલ ગવાહોને સાથે રાખે.
- તલાકે મફ્ફૂદની ઈદત ત્રણ ફુરૂઅ નથી બલ્કે ચાર મહિના અને દસ દિવસ છે કારણ કે તલાકે મફ્ફૂદમાં ક્યારેય પણ સ્પષ્ટતા થઈ શકતી નથી કે પતિ જીવતો છે કે મરી ગયો છે.

حُكْمُ الْعَيْنَيْنِ

ઈન્નીન (નામદ) માટે (તલાકનો) હુકમ

જેનામાં કામેચ્છા બિલકુલ ન હોય અથવા બહુ ઓછી હોય અને કોઈ વિશેષ ઉપાયથી જાગ્રત થાય તેવા પુરુષને નામદ અથવા નપુંસક કહેવામાં આવે છે. આમ જો કોઈ સ્ત્રીએ આવા પુરુષ સાથે નિકાલ કરી લીધા હોય અને પછી જાણવા મળે કે તેનો પતિ નામદ છે તો બન્નેને તલાક દ્વારા અલગ કરી દેવામાં આવશે જેને તલાકે ઈન્નીન કહેવાશે.

وَرَوَى صَفْوَانُ بْنُ يَحْيَى عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ

فِي الْعَيْنَيْنِ إِذَا عَلِمَ أَنَّهُ عَيْنٌ لَا يَأْتِي النِّسَاءَ فُرِّقَ بَيْنَهُمَا وَإِذَا وَقَعَ

عَلَيْهَا وَقْعَةٌ وَاحِدَةٌ لَمْ يُفَرَّقْ بَيْنَهُمَا وَالرَّجُلُ لَا يُرَدُّ مِنْ عَيْبٍ

સફવાન બિન યહ્યાએ અબાનથી તેઓએ ગેયાસથી અને તેઓએ હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)થી રિવાયત કરી છે કે, “જ્યારે કોઈ નામદના બારામાં તે ઈલ્મ થઈ જાય કે તે નામદ છે, તે સ્ત્રીના પાસે જઈ શકતો નથી. તો તે બન્નેને જુદા કરી દેવામાં આવશે. અને જો એક વખત પણ તેણે તે સ્ત્રીથી સંવનન કરી લીધું છે તો તે બન્નેને જુદા કરવામાં આવશે નહીં. અને પુરુષને કોઈ ખામીના કારણે રદ કરવામાં આવશે નહીં.”

- જ્યારે કોઈ પતિના બારામાં તે જાણ થાય કે તે નામદ છે અને તે તેની પત્નીના નજીક જઈ શકતો નથી તો તે બન્નેને એકબીજાથી જુદા કરી દેવામાં આવશે.
- પરંતુ જો એક વખત પણ તે પતિએ પોતાની પત્નીથી સંવનન કરી લીધું હોય તો તેમને જુદા કરવામાં આવશે નહીં, કારણ કે પતિને બીમારી કે અશક્તિના કારણે રદ કરવામાં ન આવી શકે.

النُّشُوزُ

નોશૂઝ (ઉલ્લંઘન)

પતિ તરફનું નોશૂઝ (ઉલ્લંઘન) :

નશૂઝ શબ્દ હકીકતમાં نَشْرُ ઉપરથી આવે છે જેનો અર્થ થાય છે ‘બુલંદ જમીન.’ પરંતુ જ્યારે આ શબ્દ સ્ત્રી પુરુષ માટે વપરાય છે તો તે સરકશી અથવા ઉલ્લંઘનના અર્થમાં આવે છે. એટલે કે નોશૂઝનો અર્થ થાય છે સ્ત્રી અને પુરુષ તરફથી એકબીજાના હકોનું કરવામાં આવતું ઉલ્લંઘન. આ ઉલ્લંઘન પુરુષ તરફથી પણ થઈ શકે છે અને સ્ત્રી તરફથી પણ થઈ શકે છે. તો બન્નેમાંથી કોઈની તરફથી હકોના ઉલ્લંઘનનો ડર હોય અને તેનાથી વાત જુદાઈ સુધી પહોંચવાનો ભય હોય તો તેમાં એકબીજા તરફથી એવો રસ્તો અપનાવવામાં આવે કે જેથી બન્ને વચ્ચે સુલેહ થઈ જાય અને વાત તલાક કે જુદાઈ સુધી ન પહોંચે. અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં ફરમાવે છે, સૂરએ નિસા, આયત-૧૨૮

وَإِنْ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ

يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا وَالصُّلْحُ خَيْرٌ^ط

“અને જો કોઈ સ્ત્રીને પોતાના પતિ તરફથી ઉલ્લંઘન અથવા નફરતનો ભય હોય તો તે બન્ને પતિ પત્ની આપસમાં સુલેહ કરી દે તો તેમના ઉપર કોઈ દોષ નથી અને સુલેહ તો ઘણી જ બહેતર બાબત છે.”

પત્નીને જો પોતાના પતિ તરફથી નોશૂઝ (ઉલ્લંઘન) અથવા નફરતનો ભય છે તો તે તેની સામે એટલી બધી વિનમ્ર બની જાય કે વાત તલાક સુધી ન પહોંચતા બન્ને વચ્ચે સુલેહનો માર્ગ નીકળી આવે. અને પોતે કેટલી હદ સુધી વિનમ્ર બને તે સમજાવતા રિવાયતોમાં આવ્યું છે કે,

النُّشُوزُ قَدْ يَكُونُ مِنَ الرَّجُلِ وَالْمَرْأَةِ جَمِيعًا فَمَا الَّذِي مِنَ الرَّجُلِ فَهُوَ مَا

قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ فِي كِتَابِهِ وَإِنْ امْرَأَةٌ خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُوزًا أَوْ إِعْرَاضًا

فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا وَالصُّلْحُ خَيْرٌ وَهُوَ أَنْ تَكُونَ

الْمَرْأَةُ عِنْدَ الرَّجُلِ لَا تُعْجِبُهُ فَيُرِيدُ طَلَاقَهَا فَتَقُولُ لَهُ أَمْسِكْنِي وَلَا

تُطَلِّقْنِي وَأَدْعُوكَ مَا عَلَى ظَهْرِكَ وَأُحِلُّ لَكَ يَوْمِي وَلَيْلَتِي فَقَدْ طَابَ ذَلِكَ لَهُ

નોશૂઝ (ઉલ્લંઘન) પુરુષ અને સ્ત્રી બન્ને તરફથી થઈ શકે છે. તો જે નોશૂઝ પુરુષની તરફથી થાય છે તેના માટે અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લએ પોતાની કિતાબમાં ફરમાવ્યું છે, “અને જો કોઈ સ્ત્રીને પોતાના પતિ તરફથી ઉલ્લંઘન અથવા નફરતનો ભય હોય તો તે બન્ને પતિ પત્ની આપસમાં સુલેહ કરી દે તો તેમના ઉપર કોઈ દોષ નથી અને સુલેહ તો ઘણી જ બહેતર બાબત છે.” (સૂરએ નિસા, સૂરા-૪, આયત-૧૨૮) આ એ પ્રમાણે કે એક સ્ત્રી કે જે પોતાના પતિ પાસે રહે છે અને તે તેને પસંદ પડતી નથી અને તે તેને તલાક આપવાનો ઈરાદો રાખે છે ત્યારે તે સ્ત્રી કહે છે મને તમારી પાસે રાખો, મને તલાક ન આપો અને તમારા ઉપર મારી જવાબદારી છે તેમનાથી હું તમને મુક્ત કરૂં છું અને તમારા માટે હું મારો દિવસ અને રાત બધું જ હલાલ કરૂં છું તો આ વાત તેના પતિને પસંદ આવે છે.

- આમ પતિ અને પત્નીને આપસમાં એક બીજા સાથે મેળમિલાપથી રહેવાની કોશિશ કરવી જોઈએ. અને જો નોશૂઝ (ઉલ્લંઘન) પતિ તરફથી થાય એટલે કે કોઈ પત્નીને પોતાનો પતિ નાપસંદ કરીને તલાક આપવાનો ઈરાદો રાખતો હોય, તો પત્નીને જોઈએ કે રિવાયતમાં બતાવ્યા મુજબ પતિના સામે એટલી હદે વિનમ્ર બની જાય અને એવા શબ્દોમાં તેનું દિલ જીતવાની કોશિશ કરે કે પતિની નફરત દૂર થઈ જાય.
- અને જો પતિ પત્નીના સુલેહમાં થવામાં પત્નીને જો એવી પણ વિનમ્રતા અપનાવી પડે કે જેમાં તેને પોતાના હકને જતો કરવો પડે તો પણ તે હકને જતો કરી મામલાને સુલેહ તરફ

લઈ જાય. કારણ કે તલાક તથા જુદાઈ કરતા દરેક હાલતમાં સુલેહ જ બહેતર છે. (وَالصُّلْحُ

خَيْرٌ^ط)

જેમ કે ઉપરોક્ત આયત નાઝિલ થવાના કારણોમાં આવ્યું છે કે, રાફેઅ બિન ખદીજની બે પત્નીઓ હતી. એક મોટી ઉંમરની એટલે કે ઘરડી અને બીજી જવાન હતી. પોતાની ઘરડી સ્ત્રીને કેટલાક ઈખ્તિલાફ પછી નાપસંદના કારણે તલાક આપી દીધી. હજુ ઈદતનો સમય પૂરો થયો ન હતો અને રાફેઅએ તેણીને કહ્યું, જો તું ચાહે તો હું તારાથી આપસમાં સુલેહ કરી લઉં છું જ્યારે કે હું બીજી પત્નીને તારા પર બહેતરી આપીશ તો તારે તેમાં સબ્ર કરવી પડશે અને જો તું આવું ન ચાહે તો પછી ઈદતની મુદત પૂરી થવા સુધી સબ્ર કરીલે જેથી આપણે એકબીજાથી અલગ થઈ જઈએ.

આ સ્ત્રીએ પોતાના પતિની પહેલી વાત માની લીધી અને સબ્ર કરી પોતાના હકને જતો કરીને પણ સુલેહ કરી લીધી તો ઉપરોક્ત આયત નાઝિલ થઈ.

આમ ઈસ્લામ પત્નીને પતિ તરફના નોશૂઝ (ઉલ્લંઘન)ની બાબતમાં તલાક તથા જુદાઈના મામલાને રોકવા માટેનો વિનમ્રતાનો એક રસ્તો બતાવે છે કે જેના કારણે ઘણા બધા તલાકોને રોકી સુલેહ તરફ વાળી શકાય છે.

પત્ની તરફનું નોશૂઝ (ઉલ્લંઘન) :

ઉપરોક્ત ચર્ચા પ્રમાણે જો પતિને પણ પોતાની પત્ની તરફથી નોશૂઝ (ઉલ્લંઘન) કે નફરત કરી નાફરમાનીનો ભય હોય તો ગુસ્સામાં અને ઉતાવળમાં તલાક કે જુદાઈનો નિર્ણય ન કરતા તેણે પણ આવી નોશૂઝની બાબતમાં ઈસ્લામે બતાવેલી નસીહતો તરફ રજૂ થવું જોઈએ અને તે નસીહતોને અપનાવી મામલાને આપસી સુલેહ તથા મોહબ્બત તરફ લઈ જવાનો પ્રયત્ન કરવો જોઈએ. અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં સૂરએ નિસા, આયત-૩૪માં ફરમાવે છે :

وَالَّتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ

فَإِنْ أَطَعَكُمْ فَلَا تَبْغُوا عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا ۗ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا كَبِيرًا ﴿٣٤﴾

“અને તે સ્ત્રીઓ કે જેમના બારામાં તમને તેમના ઉલ્લંઘનનો ભય હોય તો તેમને સમજાવો અને તેમને તેમના બિસ્તર ઉપર છોડી દો અને તેમને મારો અને જો તે તમારી તાબેદાર થઈ જાય તો તમે પણ તેમના ઉપર આરોપ ન લગાવો અને અલ્લાહ તો સૌથી બુઝુર્ગ અને બરતર છે.”

એવી પત્ની કે જે પોતાની ફરજોથી દૂર ભાગે અને પોતાના પતિની નાફરમાની કરી પતિના હકનું ઉલ્લંઘન કરતી હોય તો તેવી પત્નીની શાન ઠેકાણે લાવવા માટે ઉપરોક્ત આયતમાં પતિને કેટલીક જવાબદારી બતાવવામાં આવી છે અને નસીહત કરવામાં આવી છે કે તે પોતાની નોશૂઝ (ઉલ્લંઘન) કરનારી પત્ની જોડે ન્યાયની હદોમાં રહી ત્રણ તબક્કે વર્તી વર્તે. (૧) નસીહત કરી સમજાવે. જો તેમાં પણ ન માને તો (૨) શારીરિક સંબંધથી દૂર રહી તેનાથી પીઠ ફેરવી લે. આમ બન્ને રીતે વર્તી વર્તે કર્યા પછી પણ ન માને તો (૩) તેને શારીરિક ઈજા કર્યા વગર મામુલી રીતે મારે કે જેમાં હડ્ડી ન તૂટે, બદન ઉપર સોજો કે ઝખ્મ ન આવે અને જે મિત્રતાપૂર્ણ વર્તનમાં ગણી શકાય એવી રીતે મારે.

આમ અહીં એ પણ જાણવું જરૂરી છે કે પત્નીનું નોશૂઝ કરવું ક્યારે કહી શકાય અને તે દરમિયાન પતિ તેની સાથે કેવી રીતે વર્તન કરી શકે તો તેના વિષે રિવાયતમાં આવ્યું છે કે,

رَوَى ذَلِكَ الْمُفَضَّلُ بْنُ صَالِحٍ عَنْ زَيْدِ الشَّحَامِ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ

فَإِذَا نَشَزَتِ الْمَرْأَةُ كُنْشُوزِ الرَّجُلِ فَهُوَ حُلْعٌ فَإِذَا كَانَ مِنَ الْمَرْأَةِ فَهُوَ أَنْ لَا

تُطِيعَهُ فِي فِرَاشِهِ وَهُوَ مَا قَالَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ وَاللَّاتِي تَخَافُونَ نُشُوزَهُنَّ

فَعِظُوهُنَّ وَاهْجُرُوهُنَّ فِي الْمَضَاجِعِ وَاضْرِبُوهُنَّ فَالْهَجْرُ أَنْ يَتَحَوَّلَ إِلَيْهَا
ظَهْرُهُ وَالضَّرْبُ بِالسَّوَالِكِ وَغَيْرِهِ ضَرْبًا رَفِيقًا فَإِنْ أَطَعَكُمْ فَلَا تَبْغُوا
عَلَيْهِنَّ سَبِيلًا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا كَبِيرًا

મુફ્ફઝલ બિન સાલેહે ઝેદ સહહામથી અને તેમણે હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)થી આ રિવાયત કરી છે કે, જો સ્ત્રી પણ પુરુષની જેમ ઉલ્લંઘન કરે તો તે ખુલા જ કહેવાશે. તો જ્યારે ઉલ્લંઘન સ્ત્રી તરફથી હોય તો તે ત્યારે થયું કહેવાય કે જ્યારે સ્ત્રી સંવનનની બાબતમાં પુરુષની વાત માનવાનો ઈન્કાર કરી દે. અને તેના માટે અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લ ફરમાવે છે કે, “અને તે સ્ત્રીઓ કે જેમના બારામાં તમને તેમના ઉલ્લંઘનનો ભય હોય તો તેમને સમજાઓ અને તેમને તેમના બિસ્તર ઉપર છોડી દો અને તેમને મારો...” તો અહીં છોડી દેવાનો અર્થ એ કે તેમની તરફ પીઠ ફેરવી લો અને મારવાનો અર્થ એ કે મિસ્વાક જેવી વસ્તુઓથી મારો અને મિત્રતાની સાથે મારો. “...અને જો તે તમારી તાબેદાર થઈ જાય તો તમે પણ તેમના ઉપર આરોપ ન લગાવો અને અલ્લાહ તો સૌથી બુઝુર્ગ અને બરતર છે.” (સૂરએ નિસા, સૂરા-૪, આયત-૩૪)

- પત્ની તરફથી નોશૂઝ (ઉલ્લંઘન)માં પત્ની એટલી હદે પતિની સાથે નફરત કરતી હોય કે જે તલાકે ખૂલાના દાખલામાં વર્ણવવામાં આવી છે તો પતિ પત્નીને ખૂલાના નિયમો પ્રમાણે તલાક આપી શકશે.
- પરંતુ જો નોશૂઝ એટલી હદે ગંભીર ન હોય કે ખૂલા જ આપવી પડે એટલે કે તે તેનાથી સંવનન કરવા તૈયાર થતી ન હોય તો પતિને જોઈએ કે તેને સમજાવે અને તેમ છતાં પત્ની ન માને તો તેનાથી દૂરી અપનાવ્યા વિના પીઠ ફેરવી લે અને તેને શારીરિક ઈજા કર્યા વગર મારે કે જે મિત્રતાપૂર્ણ વર્તનમાં ગણી શકાય. તે પછી જો પત્ની માની જાય તો પતિ તેના ઉપર નોશૂઝના ખોટા આરોપ ન કરે.

આમ પત્ની તરફના નોશૂઝમાં પણ પતિ સબ્ર અને સમજદારીથી કામ લઈ અને નોશૂઝ (ઉલ્લંઘન)ની પરિસ્થિતિમાં ઉપરોક્ત બતાવેલી ઈસ્લામની નસીહત પ્રમાણે વર્તીવ કરે તો શક્ય છે કે વણસેલો દાંપત્ય જીવનનો મામલો તલાક કે જુદાઈ તરફ ન જતા સુલેહ તથા મોહબ્બત તરફ વળી જાય.

الشِّقَاقُ

શિકાક

ઉપરોક્ત ચર્ચાના સારાંશથી આપણે સારી રીતે સમજી શકીએ છીએ કે ઈસ્લામ સમાજમાં પેદા થતા પેચીદા મસઅલાઓના હલ માટે કોઈને કોઈ તબ્બકે પોતાના તટસ્થ તથા ખૂબીઓથી ભરેલા ઉસૂલો બયાન કરે છે કે જેનાથી કૌટુંબિક કે સામાજિક સમસ્યાઓનું નિવારણ ન્યાયિક રીતે લાવી શકાય.

સ્ત્રી પુરુષના દાંપત્ય જીવનની સમસ્યાઓમાં પણ આપણે જાણ્યું કે નિકાહ પછી સ્ત્રી પુરુષ વચ્ચે પેદા થતા ઈજ્તિલાફના નિવારણ માટે દરેક એક તબક્કે ઈસ્લામ હિદાયત કરે છે. તેમાં સૌથી પહેલા તો દાંપત્ય જીવન સુખમય તથા સુમેળથી પસાર કરવા માટે પતિ પત્નીને પોતાના હકો સમજાવે છે કે જેથી બન્ને વચ્ચે કોઈ ઈજ્તિલાફ પેદા ન થાય.

આ તબક્કો સમજાવ્યા પછી જો બંને વચ્ચે કોઈ કારણે ઈજ્તિલાફ પેદા થાય છે અને એકબીજા તરફથી હકોનું ઉલ્લંઘન થતું દેખાય છે અને વાત જુદાઈ સુધી પહોંચે એવી છે તો ‘નોશૂઝ’નો ઉસૂલ બતાવી એકબીજા તરફ બન્ને વિનમ્ર બની ઘરેલું મામલાને પતિ પત્ની દ્વારા જ સુલેહ તરફ લઈ જવાની હિદાયત કરી કે જેથી મામલો ઘર બહાર ન જાય.

આમ જો આ તબક્કે પણ પતિ પત્નીના ઈજ્તિલાફમાં નિવારણ શક્ય નથી બનતું તો બીજા તબક્કે મામલાને ખાનદાન સુધી લઈ જવામાં આવે અને પતિ પત્ની તરફના ખાનદાનમાંથી એક એક મધ્યસ્થી કે જે બાલિગ, હોશિયાર, આદિલ તથા ભરોસા પાત્ર અને પોતાના કાર્યમાં સુક્ષ્મ રીતે સમજદારી ધરાવનારો હોય નક્કી કરવામાં આવે અને ફેસલો તેમના હાથમાં સોંપવામાં આવે કે તેઓ પતિ પત્ની વચ્ચે કોઈ સુલેહનો રસ્તો કાઢી શકે. અલ્લાહ તઆલા કુરઆને મજીદમાં સૂરઅે નિસા, આયત-૩૫માં ફરમાવે છે :

وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِّنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِّنْ أَهْلِهَا إِنْ

يُرِيدَانِ إِصْلَاحًا يُوَفِّقُ اللَّهُ بَيْنَهُمَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلِيمًا خَبِيرًا ﴿٣٥﴾

“અને જો તમને પતિ અને પત્ની બન્નેના બારામાં અસહમતીનો ભય હોય તો પસંદ કરીલો એક મધ્યસ્થી પતિવાળાઓમાંથી અને એક મધ્યસ્થી પત્નીવાળાઓમાંથી. હવે જો આ બન્ને ફેસલો કરનારા સુધારણાનો ઈરાદો કરે તો અલ્લાહ તેમને તોફીક આપશે. બેશક અલ્લાહ અલીમ અને ખબીર છે.”

અલ્લાહ તઆલા આ આયતમાં પતિ પત્નીના ઈજ્તિલાફ તથા અસહમતીના મસઅલાને સમજવા તથા સુલજાવવા માટે પતિ પત્ની તરફથી એક એક મધ્યસ્થી પસંદ કરવાનું કહે છે. અને આ મધ્યસ્થીઓ ઈમાનદારી તથા ન્યાયિક રીતે બન્ને વચ્ચે જો સમાધાનનો કોઈ રસ્તો કાઢવાનો પ્રયત્ન કરશે તો અલ્લાહ તઆલા તેમના આ કાર્યમાં મદદ કરી તેમને તેની તોફીક આપશે અને અલ્લાહ તો દરેક સુક્ષ્મમાં સુક્ષ્મ વાત જાણનારો તથા જોનારો છે.

આ રીતે પતિ પત્ની તરફથી અસહમતી સર્જાય અને મામલો તેમના મધ્યસ્થીઓ પાસે જાય તેને ‘શિકાફ’કહેવામાં આવે છે. શિકાફ પતિ પત્ની વચ્ચે મોહબ્બતના અભાવ અથવા માનસિક બીમારીની અસરના કારણે સર્જતી અસહમતીને કહેવામાં આવે છે. આ રીતનો મસઅલો સર્જાય તો તેમાં કઈ કઈ બાબતો તરફ ધ્યાન રાખવાનું છે તે ઈસ્લામી રિવાયતોમાં આ રીતે સમજાવવામાં આવ્યું છે :

الشِّقَاقُ قَدْ يَكُونُ مِنَ الْمَرْأَةِ وَالرَّجُلِ جَمِيعًا وَهُوَ مِمَّا قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ
وَأَنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِنْ أَهْلِهَا
فَيَخْتَارُ الرَّجُلُ رَجُلًا وَتَخْتَارُ الْمَرْأَةُ رَجُلًا فَيَجْتَبِعَانِ عَلَى فُرْقَةٍ أَوْ عَلَى صُلْحٍ
فَإِنْ أَرَادَا الْإِصْلَاحَ أَصْلَحَا مِنْ غَيْرِ أَنْ يَسْتَأْمِرَا وَإِنْ أَرَادَا أَنْ يُفَرِّقَا فَلَيْسَ
لَهُمَا أَنْ يُفَرِّقَا إِلَّا بَعْدَ أَنْ يَسْتَأْمِرَا الزَّوْجَ وَالْمَرْأَةَ

શિકાક (અસહમતી) પતિ પત્ની બન્ને તરફથી થઈ શકે છે. અને તે ત્યારે થયું કહેવાય કે જેમ અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લએ ફરમાવ્યું છે, “અને જો તમને પતિ અને પત્ની બન્નેના બારામાં અસહમતીનો ભય હોય તો પસંદ કરીલો એક મધ્યસ્થી પતિવાળાઓમાંથી અને એક મધ્યસ્થી પત્નીવાળાઓમાંથી.” (સૂરએ નિસા, સૂરા-૪, આયત-૩૫) આવી રીતે પતિ એક પુરુષને અધિકાર આપે અને પત્ની પણ એક અન્ય પુરુષને અધિકાર આપે. પછી જો તે બન્ને મધ્યસ્થીઓ છુટા છેડા અથવા સમાધાનનો ફેસલો કરે, તો જો બન્ને મધ્યસ્થીઓએ સુલેહ કરવાનો ફેસલો કર્યો હોય તો તેઓ પતિ પત્નીની રજા લીધા વગર આ ફેસલો કરી શકે છે. પરંતુ જો બન્ને મધ્યસ્થીઓએ છુટા છેડાનો ફેસલો કર્યો હોય તો તેમને પતિ અને પત્ની બન્નેની રજા લીધા વગર આ ફેસલો કરવાનો અધિકાર નથી.”

وَرَوَى حَمَّادٌ عَنِ الْحَلْبِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ قَوْلِ اللَّهِ
عَزَّ وَجَلَّ فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِنْ أَهْلِهَا قَالَ لَيْسَ لِلْحَكَمَيْنِ
أَنْ يُفَرِّقَا حَتَّى يَسْتَأْمِرَا الرَّجُلَ وَالْمَرْأَةَ وَيَشْتَرِطَانِ عَلَيْهِمَا إِنْ شَاءَ اجْمَعَا
وَإِنْ شَاءَا فَرَّقَا فَإِنْ جَمَعَا فَجَائِزٌ وَإِنْ فَرَّقَا فَجَائِزٌ

હમ્માદે હલબીથી અને તેઓએ હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)થી રિવાયત કરી છે કે, “તેઓનું બયાન છે કે એક વખત મેં આપ (અ.)થી અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લના આ કોલ મુબારક વિષે પૂછ્યું, “તો પસંદ કરીલો એક મધ્યસ્થી પતિવાળાઓમાંથી અને એક મધ્યસ્થી પત્નીવાળાઓમાંથી.” (સૂરએ નિસા, સૂરા-૪, આયત-૩૫) તો આપ (અ.)એ ઈશ્આદ ફરમાવ્યું કે, બન્ને મધ્યસ્થીઓને અધિકાર નથી કે પુરુષ અને સ્ત્રીની રજા લીધા વગર અને તેમના ઉપર શર્તો મુક્યા વગર બન્નેને છુટા કરી દે. જો તે

બન્ને ઈચ્છે તો ભેગા રહે અને જો તે બન્ને ઈચ્છે તો છુટા થઈ જાય. આવી રીતે જો તે બન્ને ભેગા થઈ જાય તો પણ જઈએ છે અને જો તે બન્ને છુટા થઈ જાય તો પણ જઈએ છે.”

عن سماعة قال، سألت أبا عبد الله عليه السلام قال عَنْ قَوْلِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ،

(فَابْعَثُوا حَكَمًا مِنْ أَهْلِهِ وَحَكَمًا مِنْ أَهْلِهَا) أَرَأَيْتَ إِنْ اسْتَأْذَنَ

الحَكَمَانِ فَقَالَ لِلرَّجُلِ وَالْمَرْأَةِ أَلَيْسَ قَدْ جَعَلْتُمَا أَمْرَكُمَا الْيَسَارَ فِي الْأَصْلَاحِ

وَالْتَفْرِيقِ؟ فَقَالَ الرَّجُلُ وَالْمَرْأَةُ نَعَمْ فَاشْهَدَا بِذَلِكَ شَهُودًا عَلَيْهِمَا يُجِيزُ

تَفْرِيقَهُمَا عَلَيْهِمَا؟ قَالَ، نَعَمْ، وَلَكِنْ لَا تَكُونِ الْأَعْلَى طَهْرًا مِنَ الْمَرْأَةِ مِنْ

غَيْرِ جَمَاعٍ مِنَ الزَّوْجِ، قِيلَ لَهُ أَرَأَيْتَ إِنْ قَالَ أَحَدُ الْحَكَمَيْنِ قَدْ فَرَّقْتَ

بَيْنَهُمَا وَقَالَ الْآخَرُ، لَمْ أَفَرِّقْ بَيْنَهُمَا؟ فَقَالَ، لَا يَكُونُ تَفْرِيقٌ حَتَّى

يَجْتَمِعَا جَمِيعًا عَلَى التَّفْرِيقِ، فَإِذَا اجْتَمَعَا عَلَى التَّفْرِيقِ جَازَ تَفْرِيقُهُمَا.

સમાજ કહે છે કે મેં હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)થી અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લના આ કોલ મુબારક વિષે પૂછ્યું કે, “તો પસંદ કરીલો એક મધ્યસ્થી પતિવાળાઓમાંથી અને એક મધ્યસ્થી પત્નીવાળાઓમાંથી.” (સૂરએ નિસા, સૂરા-૪, આયત-૩૫) હવે જો તે બન્ને મધ્યસ્થી પત્ની અને પતિથી એ ઈખ્તિયાર મેળવી લે કે અમારી પાસે તમને ભેગા કરવાનો અને જુદા કરવાનો અધિકાર રહેશે અને પતિ પત્ની પણ તેમને આ અધિકાર ગવાહોની સામે આપી દે તો આ ઈખ્તિયાર મેળવ્યા પછી જો (મધ્યસ્થીઓ) તે પતિ પત્નીની જુદાઈનો ફેસલો કરે તો શું તેમનો ફેસલો દુરસ્ત કહેવાશે ? આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું, હા, પરંતુ એ જરૂરી છે કે સ્ત્રી તોહરની સ્થિતિમાં હોય અને પતિએ તેનાથી સંવનન ન કર્યું હોય. મેં અરજ કરી, સારું તો હવે એ કહો કે જો એક મધ્યસ્થી કહે કે હું તેમની જુદાઈનો એલાન કરું છું અને બીજો કહે કે હું તેમની જુદાઈનો એલાન નથી કરતો તો પછી આમાં શરીઅતી શું હુકમ ? આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું, જુદાઈ નથી થઈ શકતી ત્યાં સુધી કે બન્ને મધ્યસ્થી એક સાથે જુદાઈનો એલાન ન કરે. જ્યારે બન્ને એક સાથે જુદાઈનો એલાન કરશે તો તેમની જુદાઈ દુરસ્ત કહેવાશે.”

આ હદીસના મુદ્દા લખવાના બાકી છે

મધ્યસ્થી કોણ નક્કી કરે તે વિષ નીચેની હદીસની ચર્ચા કરવી

فی مجمع البیان واختلف فی المخاطب بانفاذ الحکمین من هو؟ فقيل:

هو السلطان الذي يترافع الزوجان اليه، وهو الظاهر في الاخبار عن

الصادق (عليه السلام)

وَرَوَى الْقَاسِمُ بْنُ مُحَمَّدٍ الْجَوْهَرِيُّ عَنْ عَلِيِّ بْنِ أَبِي حَزْرَةَ قَالَ سِئِلَ أَبُو

إِبْرَاهِيمَ عليه السلام عَنِ الْمَرْأَةِ يَكُونُ لَهَا زَوْجٌ قَدْ أُصِيبَ فِي عَقْلِهِ بَعْدَ مَا

تَزَوَّجَهَا أَوْ عَرَّضَ لَهُ جُنُونٌ فَقَالَ لَهَا أَنْ تَنْزِعَ نَفْسَهَا مِنْهُ إِنْ شَاءَتْ

કાસિમ બિન મોહમ્મદ બિન જોહરીએ અલી બિન હમઝાથી રિવાયત કરી છે કે તેઓનું બયાન છે કે હઝરત ઈમામ મૂસા કાઝિમ (અ.)થી પૂછવામાં આવ્યું એવી સ્ત્રી વિષે કે જેના પતિની અક્લમાં નિકાલ પછી માનસિક અસર થઈ ગઈ અથવા તે પાગલ થઈ ગયો. આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું, પત્નીને અધિકાર છે કે જો તે ચાહે તો પોતાને તે પતિથી જુદી કરી શકે છે.”

وَفِي خَبَرٍ آخَرَ أَنَّهُ إِنْ بَلَغَ بِهِ الْجُنُونُ مَبْلَغًا لَا يَعْرِفُ أَوْقَاتَ الصَّلَاةِ فَرَّقَ

بَيْنَهُمَا فَإِنْ عَرَفَ أَوْقَاتَ الصَّلَاةِ فَلْتَصْبِرِ الْمَرْأَةُ مَعَهُ فَقَدْ بُلِيَتْ

અને એક બીજી હદીસમાં છે કે, “જો તેનું પાગલપન તે હદ સુધી પહોંચી જાય કે નમાઝના સમયને ન ઓળખી શકે તો તે બન્નેને એક બીજાથી જુદાં કરી દેવામાં આવશે અને જો તે નમાઝના સમયને ઓળખે છે તો તે સ્ત્રી માટે જરૂરી છે કે તે સબ્ર કરે આ તેના માટે ઈસ્તીલાનની ઘડી છે.”

- જ્યારે પતિ અને પત્ની વચ્ચે મોહબ્બતના અભાવ અથવા તો માનસિક અસરના કારણે અસહમતિ સર્જાય તો તેને શિકાક કહેવામાં આવે છે.
- શિકાકના સમયે પતિ તરફથી એક મધ્યસ્થી અને પત્ની તરફથી એક મધ્યસ્થીને પસંદ કરી લેવામાં આવે.
- જો બન્ને મધ્યસ્થીઓને એમ લાગે કે છુટા છેડાની જરૂર નથી તો તેઓ પતિ અને પત્નીની રજા વગર બન્નેને ભેગા રહેવાનો ફેસલો આપી શકે છે.
- પરંતુ જો તે બન્ને મધ્યસ્થીઓને એમ લાગે કે છુટા છેડા કરવા જ પડશે તો એ ફેસલો કરતાં પહેલાં તેમની ફરજ છે કે પતિ અને પત્ની બન્નેની રજામંદી લઈ લે.

- જો બન્ને મધ્યસ્થીઓને છુટા છેડાના ફેસલાની ફરજ પડે તો પણ આ ફેસલો બન્ને મધ્યસ્થીઓ પતિ અને પત્નીની રજામંદી વગર અને તે બન્ને ઉપર યોગ્ય શર્તો મુક્યા વગર ન લઈ લે.
- છુટા છેડાનો ફેસલો યોગ્ય રીતે લઈ લેવામાં આવે તે પછી પણ પતિ અને પત્નીને અધિકાર છે કે તે ફેસલાને માન્ય ન રાખતા ભેગા રહેવાનો નિર્ણય કરે.
- જો પતિ અને પત્ની છુટા થવાનો જ નિર્ણય લે તો પછી તેમની ફરજ છે કે બન્ને મધ્યસ્થીઓએ મુકેલી શર્તો મુજબ જ છુટા થાય.
- જો શિકાક પતિના પાગલપન અથવા તેની માનસિક અસરના કારણે સર્જાય તો પત્નીને અધિકાર છે કે તેનાથી જુદી થઈ જાય.
- પતિના પાગલપનની ઓળખ એ છે કે તે નમાઝના સમયને ઓળખી શકે છે કે નહીં.
- જો એવો પતિ કે જેને માનસિક અસર થઈ હોય તે નમાઝના સમયને ઓળખી શકતો હોય તો પત્નીને જોઈએ કે પતિ સાથે નભાવે અને આને પોતાની પરિક્ષા માની લે.

الْإِلَاقَةُ

ઈલાઅ

‘ઈલાઅ’નો અર્થ થાય છે પતિ તરફથી પતિ પત્ની વચ્ચે રહેલા આપસી સંબંધ ન રાખવાની કસમ ખાવી. ‘ઈલાઅ’ એ ઈસ્લામ પહેલા અરબસ્તાનમાં પતિ પત્નીની જુદાઈ માટે કરવામાં આવતી એક અયોગ્ય રસમ હતી કે જેમાં પતિ જ્યારે પોતાની પત્નીથી મોટું ફેરવી લેતો તો એવી કસમ ખાઈ લેતો કે તે હવે પોતાની પત્નીથી સંવનન ન કરશે અને પત્નીનો હક અદા ન કરશે અને તેની સાથે નફરત કરી પોતાના ગુસ્સાનો ભોગ પણ બનાવશે. આ રીતે પત્ની ઉપર એવી સખ્તાઈ કરવામાં આવતી કે તેને ન સહીહ રીતે તલાક આપીને છૂટી કરવામાં આવતી કે જેથી તે બીજા સાથે નિકાહ કરી આવી સખ્તાઈથી છુટકારો મેળવી શકે તથા પોતાની જ્વાહિશોને પૂરી કરી શકે અને ન પતિ આ કસમ ખાધા પછી તેની સાથે સુલેહ કરતો કે જેથી તે એક દાંપત્ય જીવન પસાર કરી શકે.

આવા માણસાઈ વિરુદ્ધના રિવાજને તોડવા માટે કુરઆને હુકમ કર્યો કે જે કોઈ આ રીતે પોતાની પત્નીથી સંબંધ કાપી નાખવાની અને તેના હકને અદા ન કરવાની કસમ ખાય અને પત્નીને મુસીબત તથા સખ્તાઈના હવાલે કરી દે તો તેને ચાર મહિનાની મુદત આપવામાં આવે. આ ચાર મહિનામાં કાંતો તે તેની પત્નીને અપનાવી લે કાંતો સહીહ રીતે તલાક આપી છૂટી કરી દે. કુરઆને મજહદ ફરમાવે છે. સૂરએ બકરા, આયત-૨૨૬,

لِّلَّذِينَ يُؤَلُّونَ مِن نِّسَائِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ ۚ فَإِنْ فَاءُوا فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ

رَّحِيمٌ ﴿٢٢٦﴾

“જે લોકો પોતાની પત્નીથી સંબંધ ન રાખવાની કસમ ખાય છે તે ચાર મહિનાની રાહ જુએ અને જો

તેઓ રજૂઆત કરી લે તો અલ્લાહ ગફર અને રહીમ છે.”

આ રીતે ઇસ્લામે ‘ઈલાઅ’ને સંપૂર્ણ રીતે ખત્મ તો નથી કર્યો, પરંતુ તેના માટે એક શરીઅત બતાવી છે કે જે ઉપરોક્ત આયતમાં તથા ઇસ્લામી રિવાયતમાં સ્પષ્ટ રીતે જાહેર થાય છે. રિવાયતમાં આવ્યું છે કે,

رَوَى حَمَّادٌ عَنِ الْحَلَبِيِّ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنِ الرَّجُلِ يَهْجُرُ
امْرَأَتَهُ مِنْ غَيْرِ طَلَاقٍ وَلَا يَمِينٍ سَنَةً فَلَا يَأْتِي فِرَاشَهَا قَالَ لِيَأْتِ أَهْلَهُ
وَقَالَ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَيُّمَا رَجُلٍ آلَى مِنْ امْرَأَتِهِ وَالْإِيْلَاءُ أَنْ يَقُولَ وَاللَّهِ لَا أَجَامِعُكَ
كَذَا وَكَذَا وَاللَّهِ لَا غِيْظَنَّاكَ ثُمَّ يُغَايِظُهَا فَإِنَّهُ يُتَرَبَّصُ بِهِ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ ثُمَّ
يُؤْخَذُ بَعْدَ الْأَرْبَعَةِ الْأَشْهُرِ فَيُوقَفُ فَإِنْ فَاءَ وَهُوَ أَنْ يُصَالِحَ أَهْلَهُ فَإِنَّ اللَّهَ
غَفُورٌ رَحِيمٌ وَإِنْ لَمْ يَفِأْ أُجْبِرَ عَلَى الطَّلَاقِ وَلَا يَقَعُ بَيْنَهُمَا طَلَاقٌ حَتَّى
يُوقَفَ وَإِنْ كَانَ أَيْضًا بَعْدَ الْأَرْبَعَةِ الْأَشْهُرِ ثُمَّ يُجْبَرُ عَلَى أَنْ يَفِئَ أَوْ يُطَلِّقَ

હમ્માદે હલબીથી રિવાયત કરી છે કે તેનું બયાન છે કે મેં પૂછ્યું હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)થી એવા માણસ વિષે કે જે પોતાની પત્નીને તલાક અને કસમ વગર જ એક વર્ષથી છોડી દે અને તેનાથી સંવનન ન કરે. આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું, તે તેની પત્નીની પાસે જવો જ જોઈએ. અને આપ (અ.)એ વધુમાં ફરમાવ્યું કે, કોઈ પણ માણસ હોય જે પોતાની પત્નીથી ઈલા કરી લે અને ઈલા એ છે કે તે પોતાની પત્નીથી કહી દે કે અલ્લાહની કસમ ! હું તારાથી સંવનન નહીં કરું વગેરે વગેરે. અને અલ્લાહની કસમ ! હું તારા ઉપર ગુસ્સો કરીશ, પછી તે ખરેખર તેની ઉપર ગુસ્સો કરે. તો તેના માટે ચાર મહિનાની રાહ જોવામાં આવે. આવી રીતે ચાર મહિના પછી તેને પકડીને હાકિમની સામે હાજર કરવામાં આવશે, પરંતુ જો એ દરમિયાન તેણે પોતાની પત્ની તરફ રજૂઆત કરી લીધું અને તેનાથી સુલેહ કરી લીધી તો અલ્લાહ તઆલા ગફર અને રહીમ છે. અને જો તે પોતાની પત્ની તરફ રજૂઆત ન થાય તો (તે ચાર મહિના દરમિયાન પણ) તેને તલાક પર મજબૂર કરવામાં આવશે, અને તે તલાક તે સમય સુધી થશે નહીં જ્યાં સુધી કે હાકિમની સામે ઊભો ન કરવામાં આવે. અને જો ચાર મહિના પછી પણ આ જ પ્રમાણેનું તેનું વર્તન રહ્યું તો હવે ફરીથી તેને મજબૂર કરવામાં આવશે કે કાં તો સુલેહ કરે કાં તો તલાક આપે.”

وَفِي رِوَايَةِ أَبِي بَنِي عُثْمَانَ عَنْ مَنْصُورٍ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ رَجُلٍ آتَى مِنْ أَمْرَاتِهِ فَمَرَّتْ أَرْبَعَةَ أَشْهُرٍ قَالَ يُوقَفُ فَإِنْ عَزَمَ الطَّلَاقَ بَانَتْ مِنْهُ وَعَلَيْهَا عِدَّةُ الْمُطَلَّاقَةِ وَالْأَكْفَرُ يَبِينُهُ وَأَمْسَكَهَا وَلَا ظَهَارَ وَلَا إِيلَاءَ حَتَّى يَدْخُلَ الرَّجُلُ بِأَمْرَاتِهِ

અને અબાન બિન ઉસ્માનની રિવાયતમાં છે કે જેની તેઓએ મન્સૂરથી રિવાયત કરી છે કે તેમનું બયાન છે કે મેં હઝરત ઈમામ અફર સાદિક (અ.) થી એવા માણસ વિષે પૂછ્યું કે જેણે પોતાની પત્નીથી ઈલા કર્યો અને તેને ચાર મહિના થઈ ગયા. આપ (અ.) એ ફરમાવ્યું કે, તેને હાકિમની સામે ઉભો કરી દેવામાં આવે. જો તેનો તલાકનો ઈરાદો છે તો પત્ની તેનાથી જુદી થઈ જશે અને પત્નીની ઉપર તલાકની ઈદત પૂરી કરવાની રહેશે. નહીંતર તે કસમનો કફ્ફારો અદા કરશે અને તે પત્નીને પોતાની પાસે રાખશે અને જ્યાં સુધી પતિ પત્નીનું સંવનન ન થાય ત્યાં સુધી ન ઝેહાર છે ન ઈલા છે.”

عن ابى جعفر و ابى عبد الله (عليهما السلام) انهما قالوا: اذا آلى

الرجل ان لا يقرب امراته ليس لها قول ولاحق في الاربعة الاشهر، ولا اثم

عليه في كفه عنها في الاربعة الاشهر، فان مضت الاربعة الاشهر قبل

ان يمسها فسكتت ورضيت فهو في حل وسعة، فان رفعت أمرها قيل له:

اما ان تغف فتمسها واما أن تطلق وعزم الطلاق ان يخلى عنها، فاذا

حاضت وطهرت طلقها وهو أحق برجعته ما لم تمض ثلاثة قرؤة، فهذا

الايلاء الذي أنزل الله تبارك وتعالى في كتابه وسنه رسول الله (صلى

الله عليه وآله وسلم)

હઝરત ઈમામ મોહમ્મદ બાકિર (અ.) અને હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)થી રિવાયત છે કે આપ (અ.મ.)નું ફરમાન છે કે, જો કોઈ માણસ પોતાની પત્નીથી સંવનન ન કરવાની કસમ ખાઈ લે તો પત્નીને કોઈ હક નથી કે ચાર મહિના દરમિયાન પતિના ખિલાફ દાવો કરે અને ચાર મહિના સુધી પતિ પણ તેનાથી દૂર રહે તેમાં કોઈ ગુનો નથી. અને ચાર મહિના પછી પત્ની ચાહે તો ખામોશ રહે ચાહે તો હાકિમની સામે રજૂ થાય. હાકિમ તે માણસને કહેશે કે કાંતો તે પત્નીને અપનાવીલે કાંતો તલાક આપી દે. જો તે તલાકનો ઈરાદો કરે તો સ્ત્રી તોહરની સ્થિતિમાં હોય ત્યારે તલાક આપે અને જ્યાં સુધી સ્ત્રી ત્રણ તોહર પૂરા ન કરે ત્યાં સુધી તેને રજૂ થવાનો હક છે. તો આ 'ઈલાઅ' છે કે જે અલ્લાહ તબારક વ તઆલાની કિતાબમાં અને રસૂલલ્લાહ (સ.)ની સુન્નતમાં છે."

આ હદીસના મુદ્દા લખવાના બાકી છે

- ઈલા અને કહેવાય કે પતિ તેની પત્નીને કહે કે અલ્લાહની કસમ ! હું તારી સાથે સંવનન નહીં કરું અને અલ્લાહની કસમ ! હું તારા ઉપર ગુસ્સો કરતો જ રહીશ અને તે પછી પતિ ખરેખર પત્ની ઉપર ગુસ્સો કરે અને નફરત દેખાડે.
- જ્યારે પતિ આવી રીતે પત્નીને ત્રાસ આપવાનું શરૂ કરે તો લોકોને જોઈએ કે ચાર મહિના રાહ જોઈ લે કે પતિનું વર્તન સુધરે છે કે નહીં.
- જો આ ચાર મહિના દરમિયાન જ પતિ પત્ની સાથે સુલેહ કરી લે તો અલ્લાહ ગફૂર અને રહીમ છે.
- જો પતિ પત્ની સાથે સુલેહ ન કરે તો આ ચાર મહિના દરમિયાન પણ પતિ ઉપર બળજબરી કરવામાં આવે કે પત્નીને તલાક આપી દે.
- જો ચાર મહિના પૂરા થાય ત્યારે પણ પતિનું વર્તન સુધરે નહીં તો પતિને હાકિમે શરઈની સામે ઊભો કરી દેવામાં આવે અને તેના ઉપર પત્નીને અપનાવી લેવાની અથવા તો તેને તલાક આપી દેવાની બળજબરી કરવામાં આવે.
- જો ચાર મહિના પૂરા થઈ જાય અને પતિને હાકિમે શરઈની સામે ઊભો કરી દેવામાં આવે ત્યારે પતિ તલાક આપવાનો ઈરાદો રાખતો હોય તો તલાક થઈ ગઈ ગણાશે અને પત્નીની ફરજ છે કે તે દિવસથી તલાક પામેલી સ્ત્રીની ઈદત પૂરી કરે.
- અને જો હાકિમે શરઈની સામે પતિ તલાક આપવાનો ઈન્કાર કરે તો પતિની ફરજ છે કે ખોટી કસમ ખાવાનો કફ્ફારો આપે અને પત્નીને અપનાવી લે.
- જો પતિ અને પત્નીએ નિકાહ થયા પછી ક્યારેય પણ સંવનન ન કર્યું હોય તો તેવા તલાક ઉપર ઈલાના નિયમો લાગુ નહીં થાય.

الظهار

એહાર

ظهار જહેલિયતના સમયની ખરાબ રસમોમાંની એક રસમ છે કે જેમાં જ્યારે કોઈ પતિ

પોતાની પત્નીથી બેઝાર થઈ જતો તો તેની પત્નીને તંગ કરવા માટે એવું કહી દેતો કે انت علیٰ ظهري

اُمِّي “તું મારા માટે મારી માની પૂંઠ સમાન છે.” આમ તે પછી તે એવું સમજતો હતો કે તેની પત્ની તેના ઉપર હંમેશાં માટે હરામ થઈ ગઈ છે અહીં સુધી કે તે સ્ત્રી બીજા નિકાહ પણ કરી શકતી ન હતી અને તે નર્વસ બનીને રહી જતી હતી. ઈસ્લામે આ કુરિવાજને તોડ્યો અને ‘ઝેહાર’ વિષે હુકમ નાઝિલ કર્યો જેની વિસ્તૃત ચર્ચા નીચેના મુદ્દાઓમાં જાણીશું.

પરંતુ તે પહેલા એ કે ظَهَرَ અહીં ઉપરથી આવતો શબ્દ છે તેનો શાબ્દિક અર્થ પીઠ થાય છે, પરંતુ અહીં પતિ પત્નીના મામલામાં તેનો અર્થ પીઠ નથી બલ્કે કેટલાક તફ્સીરકારોએ જેમ કે ‘લિસાનુલ અરબ’માં છે કે આ શબ્દથી ઈશારો એવા રીસ્તા તરફ છે કે જે પતિ પત્નીના કારણે બનતો હોય છે તેથી ‘ઝેહાર’માં જ્યારે પુરુષ પોતાની પત્નીને એમ કહે કે તું મારા માટે એવી થઈ ગઈ છે કે જાણે મહરમ સ્ત્રીની અથવા માની અથવા બહેનની અથવા ફોઈની અથવા માસીની પૂંઠ, તો તેનો અર્થ એ થશે કે તારાથી જે પતિપત્ની તરીકેનો રિસ્તો હતો એ રિસ્તો હવે મારી મહરમ સ્ત્રીઓ જેવો બની ગયો.

ઝેહારની કુરઆને કરેલી મઝમ્મત અને તેનો કફ્ફારો :

આપણે પહેલા પણ ચર્ચા કરી ચુક્યા કે ઝેહાર એ જાહેલિયતના સમયમાં પત્નીઓને તંગ કરવા માટે પતિ તરફથી કરવામાં આવતી ખૂબ જ ઘૃણાસ્પદ રસમ હતી. જેની કુરઆને મઝમ્મત કરતા અને એ કુરિવાજને કડક શબ્દોમાં વખોડતા ફરમાવ્યું, (સૂરએ મુજાદિલા, સૂરા-૫૮, આયત- ૨)

الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْكُم مِّنْ نِّسَائِهِمْ مَا هُنَّ أُمَّهَاتُهُمْ ۖ إِنَّ أُمَّهَاتُهُمْ إِلَّا آلِي

وَلَدَنَّهُمْ ۖ وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنْكَرًا مِّنَ الْقَوْلِ وَزُورًا ۖ وَإِنَّ اللَّهَ لَعَفُوءٌ

غَفُورٌ

“તમારામાંથી જે લોકો પોતાની પત્નીઓની સાથે ઝેહાર કરે છે તે કઈ તેઓની માતાઓ થઈ જતી નથી, તેમની માતાઓ તો તે છે જે તેઓને જન્મ આપે છે. અને તેઓ બેશક એક ઘૃણાસ્પદ અને જુઠી વાત કરે છે અને અલ્લાહ તો બેશક માફ કરવાવાળો અને બક્ષવાવાળો છે.”

આ રીતે ઝેહારની મઝમ્મત કરી તેને ઘૃણાસ્પદ બતાવ્યા પછી કુરઆન એ લોકો કે જેમણે આવી બેહુદા રસમને અનુસરીને શરમિંદગીનો અહેસાસ કર્યો છે અને પોતાની પત્નીને અપનાવવા માંગે છે તેઓ હવે આવું ઘૃણાસ્પદ કાર્ય કરતા રોકાઈ જાય અને હવે પછીના સમયમાં આ ઘૃણાસ્પદ રસમનો અંત આવે તે માટે સજારૂપે કફ્ફારાની વાત કરતા આગળ કહે છે, (સૂરએ મુજાદિલા, સૂરા-૫૮, આયત-૩, ૪)

وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحَرِيرُ رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ
 أَنْ يَتَمَاسَا ۖ ذِكْرُكُمْ تُوَعِّظُونَ بِهِ ۖ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٤﴾ فَمَنْ لَمْ
 يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَا ۖ فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ
 فَاِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا ۚ ذَٰلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ ۖ وَتِلْكَ حُدُودُ
 اللَّهِ ۖ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٥﴾

“અને તે લોકો કે જે પોતાની પત્નીથી ઝેહાર કરી બેઠા અને પછી પોતાની વાતને પાછી લીધી, તો
 બન્નેના સંવનન પહેલાં કફ્ફારા માટે એક ગુલામ આઝાદ કરવો જરૂરી છે. તેની તમને નસીહત
 કરવામાં આવે છે અને તમે લોકો જે કરો છો તેનાથી અલ્લાહ જાણકાર છે. અને જેને ગુલામ ન મળે
 તો બન્ને સંવનન કરે તે પહેલાં બે મહિનાના લગાતાર રોઝા રાખે અને જેને તેની પાણ શક્તિ ન હોય
 તો સાઈદ મિસ્કીનોને ખાવાનું ખવડાવવું ફરજ છે. આ એટલા માટે કે તમે અલ્લાહ અને તેના રસૂલ
 પર ઈમાન લાવો અને આ અલ્લાહની (નક્કી કરેલી) હદો છે અને (તેને) ન માનનારાઓ માટે દર્દનાક
 અઝાબ છે.”

આમ કુરઆન થઈ ગએલી ભૂલોની સુધારણા માટે કફ્ફારાના સ્વરૂપે દરવાજો ખુલ્લો મૂકે છે અને
 ફરીથી આવી ભૂલો ન થાય તેના માટે પણ કડક શબ્દોમાં પોતાની હદોને સમજાવે છે. આ ઝેહારનું વધુ
 સ્પષ્ટીકરણ કરતા અને તેને વધુ સારી રીતે સમજાવતા ઉપરોક્ત આયતો નાઝિલ થવાના કારણમાં અને
 ઈલ્મના સ્ત્રોત અઈમ્મા (અ.)ની રિવાયતમાં આવ્યું છે કે,

وَرَوَى مُحَمَّدُ بْنُ أَبِي عُمَيْرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ
 كَانَ رَجُلٌ عَلَى عَهْدِ رَسُولِ اللَّهِ ﷺ يُقَالُ لَهُ أَوْسُ بْنُ الصَّامِتِ وَكَانَتْ
 تَحْتَهُ امْرَأَةٌ يُقَالُ لَهَا حَوْلَةُ بِنْتُ الْمُنْذِرِ فَقَالَ لَهَا ذَاتَ يَوْمٍ أَنْتِ عَلَى كَظْهَرِ
 أُمِّي ثُمَّ نَدِمَ مِنْ سَاعَتِهِ وَقَالَ لَهَا أَيُّهَا الْمَرْأَةُ مَا أَظْنُكَ إِلَّا وَقَدْ حَرُمْتَ
 عَلَى فَجَاءَتْ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ فَقَالَتْ يَا رَسُولَ اللَّهِ إِنَّ زَوْجِي قَالَ لِي أَنْتِ عَلَى

كَظْهَرِ أُمِّي وَكَانَ هَذَا الْقَوْلُ فِيمَا مَضَى يُحَرِّمُ النِّسَاءَ عَلَى زَوْجِهَا فَقَالَ لَهَا
رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَيَّتُهَا النِّسَاءُ مَا أَظُنُّكِ إِلَّا وَقَدْ حَرُمْتِ عَلَيْهِ فَرَفَعَتْ
النِّسَاءُ يَدَهَا إِلَى السَّمَاءِ فَقَالَتْ أَشْكُو إِلَيْكَ فِرَاقَ زَوْجِي فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ
يَا مُحَمَّدُ قَدْ سَمِعَ اللَّهُ قَوْلَ الَّتِي تُجَادِلُكَ فِي زَوْجِهَا وَتَشْتَكِي إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ
يَسْمَعُ تَحَاوُرُكُمَا إِنَّ اللَّهَ سَمِيعٌ بَصِيرٌ الَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْهُمْ مِنْ نِسَائِهِمْ
مَا هُنَّ أُمَّهَاتُهُمْ إِنَّ أُمَّهَاتُهُمْ إِلَّا اللَّائِي وَلَدْنَهُمْ وَإِنَّهُمْ لَيَقُولُونَ مُنْكَرًا
مِنَ الْقَوْلِ وَزُورًا وَإِنَّ اللَّهَ لَعَفُوفٌ غَفُورٌ ثُمَّ أَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّوَجَلَّ الْكَفَّارَةَ فِي
ذَلِكَ فَقَالَ وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ
رَقَبَةٍ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَا ذِكْرُكُمْ تُوَعِّظُونَ بِهِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ
فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسَا فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ
فَإِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا وَالظَّهَارُ عَلَى وَجْهَيْنِ أَحَدُهُمَا أَنْ يَقُولَ الرَّجُلُ
لِامْرَأَتِهِ هِيَ عَلَيَّ كَظْهَرِ أُمِّهِ وَيَسْكُتَ فَعَلَيْهِ الْكَفَّارَةُ مِنْ قَبْلِ أَنْ
يُجَامِعَ فَإِنْ جَامَعَ مِنْ قَبْلِ أَنْ يُكْفَرَ لَزِمَتْهُ كَفَّارَةٌ أُخْرَى فَإِنْ قَالَ هِيَ
عَلَيْهِ كَظْهَرِ أُمِّهِ إِنْ فَعَلَ كَذَا وَكَذَا فَلَيْسَ عَلَيْهِ شَيْءٌ حَتَّى يَفْعَلَ ذَلِكَ
الشَّيْءَ وَيُجَامِعَ فَتَلَزِمُهُ الْكَفَّارَةُ إِذَا فَعَلَ مَا حَلَفَ عَلَيْهِ وَالْكَفَّارَةُ

تَحْرِيرُ رَقَبَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتِمَّ سَأَا
فَمَنْ لَمْ يَسْتَطِعْ فَاطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا يَكُلُّ مِسْكِينٌ مِدًّا مِنْ طَعَامٍ فَإِنْ
لَمْ يَجِدْ صَامَ ثَمَانِيَةَ عَشَرَ يَوْمًا

મોહમદ બિન અમી ઓમેરે અબાન વગેરેથી અને તેઓએ હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)થી રિવાયત કરી છે કે આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું કે, “રસૂલલ્લાહ (સ.)ના જમાનામાં એક માણસ હતો જેનું નામ ઔસ બિન સામિત હતું અને તેને એક સ્ત્રી હતી જેનું નામ ખૌલા બિન્તે મુન્ઝર હતું. એક દિવસ ઔસે ખૌલાથી કહ્યું કે, તું મારા માટે એવી છે જેવી મારા માટે મારી માની પૂંઠ હોય છે. આટલું કહીને તરત જ તે શરમિંદો થયો અને તેની સ્ત્રીથી કહ્યું, અય સ્ત્રી ! મારો ખયાલ છે કે આપું કહેવાથી તું મારા ઉપર હરામ થઈ ગઈ છે. તો પછી તે સ્ત્રી રસૂલલ્લાહ (સ.)ની ખિદમતમાં આવી અને અરજ કરી કે યા રસૂલલ્લાહ (સ.) ! મારા પતિએ મારાથી કહ્યું કે તું મારા માટે એવી છે જેમ મારા માટે મારી માની પૂંઠ હોય. ભૂતકાળમાં રિવાજ હતો કે આ રીતે કહેવાથી સ્ત્રી પોતાના પતિ માટે હરામ થઈ જતી હતી. તો રસૂલલ્લાહ (સ.)એ ફરમાવ્યું કે, અય સ્ત્રી ! મારો પણ એ ખયાલ છે કે તું તારા પતિ માટે હરામ થઈ ગઈ. આ સાંભળી તે સ્ત્રીએ પોતાના હાથ આસમાનની તરફ બુલંદ કર્યા અને કહ્યું, (અય મારા રબ !) હું તારાથી મારા પતિની જુદાઈની શિકાયત કરૂં છું. તો અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લએ વહી નાઝિલ કરી કે, અય મોહમદ ! “જે સ્ત્રી પોતાના પતિના બારામાં તમારાથી દલીલ કરી રહી છે અને અલ્લાહથી શિકાયત કરી રહી છે અને અલ્લાહ તમારા બન્નેના વાર્તાલાપને સાંભળી રહ્યો છે. બેશક અલ્લાહ સાંભળનાર અને જોનાર છે. તમારામાંથી જે લોકો પોતાની પત્નીઓની સાથે ઝેહાર કરે છે તે કઈ તેઓની માતાઓ થઈ જતી નથી, તેમની માતાઓ તો તે છે જે તેઓને જન્મ આપે છે. અને તેઓ બેશક એક ધૃણારૂપદ અને જુદી વાત કરે છે અને અલ્લાહ તો બેશક માફ કરવાવાળો અને બક્ષવાવાળો છે.” (સૂરએ મુજાદિલા, સૂરા-૫૮, આયત-૧, ૨)

પછી અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લએ તેના કફ્ફારા માટે આ આયત નાઝિલ કરી, “અને તે લોકો કે જે પોતાની પત્નીથી ઝેહાર કરી બેઠા અને પછી પોતાની વાતને પાછી લીધી, તો બન્નેના સંવનન પહેલાં કફ્ફારા માટે એક ગુલામ આઝાદ કરવો જરૂરી છે. તેની તમને નસીહત કરવામાં આવે છે અને તમે લોકો જે કરો છો તેનાથી અલ્લાહ જાણકાર છે. અને જેને ગુલામ ન મળે તો બન્ને સંવનન કરે તે પહેલાં બે મહિનાના લગાતાર રોઝા રાખે અને જેને તેની પણ શક્તિ ન હોય તો સાઈઠ મિસ્કીનોને ખાવાનું ખવડાવવું ફરજ છે...” (સૂરએ મુજાદિલા, સૂરા-૫૮, આયત-૩, ૪) અને ઝેહાર બે રીતે થાય છે. એક એ રીતે કે કોઈ પુરુષ પોતાની પત્નીથી કહે કે તું મારા ઉપર એવી જ હરામ છે જેવી મારા માટે મારી માતાની પૂંઠ અને આટલું કહીને તે ખામોશ થઈ જાય તો તેના માટે સંવનન પહેલાં કફ્ફારો જરૂરી થઈ જાય છે. અને જો તે પુરુષ કફ્ફારો અદા કરતાં પહેલાં સંવનન કરી લે તો તેના ઉપર બીજો કફ્ફારો આપવો જરૂરી થઈ જશે. બીજું એ કે તે કહે કે હું આ કામ કરૂં તો મારી પત્ની મારા માટે એવી છે જેવી મારી માતાની પૂંઠ, તો જ્યાં સુધી તે પુરુષ તે કાર્ય ન કરે ત્યાં સુધી તેના ઉપર કોઈ કફ્ફારો નથી અને તે સંવનન કરી શકે છે. પરંતુ જ્યારે પણ તે પુરુષ તે કાર્યને કરી

લે તો તેના ઉપર તેણે ખાધેલી કસમના કારણે કફ્ફારો આપવો જરૂરી થઈ જશે. અને કફ્ફારા માટે એક ગુલામ આઝાદ કરવો જોઈએ, જેને ગુલામ ન મળે તો સંવનન પહેલાં બે મહિનાના લગાતાર રોઝા રાખે અને જેને તેની પાણ શક્તિ ન હોય તો સાઈઠ મિસ્કીનોને ખાવાનું ખવડાવવું જોઈએ કે દરેક મિસ્કીનને એક મુદ અનાજ આપવામાં આવે અને જો તેને તે પાણ ન મળે તો અઢાર દિવસના રોઝા રાખે.”

ઝેહાર કરીને તલાક આપવો અને તેના કફ્ફારા વિષે :

وَرَوَى ابْنُ مَحْبُوبٍ عَنْ أَبِي أَيُّوبَ الْخَضْرَاءِ عَنْ بُرَيْدِ بْنِ مُعَاوِيَةَ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ عَنْ رَجُلٍ ظَاهَرَ مِنْ امْرَأَتِهِ ثُمَّ طَلَّقَهَا تَطْلِيقَةً قَالَ إِذَا هُوَ طَلَّقَهَا تَطْلِيقَةً فَقَدْ بَطَلَ الظَّهَارُ وَهَدَمَ الطَّلَاقُ الظَّهَارَ فَقُلْتُ لَهُ فَلَهُ أَنْ يُرَاجِعَهَا قَالَ نَعَمْ هِيَ امْرَأَتُهُ فَإِنْ رَاجَعَهَا وَجَبَ عَلَيْهِ مَا يَجِبُ عَلَى الْمُظَاهِرِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسًا قُلْتُ فَإِنْ تَرَكَهَا حَتَّى يَحِلَّ أَجْلُهَا وَتَمَلِكَ نَفْسَهَا ثُمَّ تَزَوَّجَهَا بَعْدَ ذَلِكَ هَلْ يَلْزِمُهُ الظَّهَارُ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَتَمَاسًا قَالَ لَا قَدْ بَانَ مِنْهُ وَمَلَكَتْ نَفْسَهَا قُلْتُ فَإِنْ ظَاهَرَ مِنْهَا فَلَمْ يَمْسَسَهَا وَتَرَكَهَا لَا يَمْسَسُهَا إِلَّا أَنَّهُ يَرَاهَا مُتَجَرِّدَةً مِنْ غَيْرِ أَنْ يَمْسَسَهَا هَلْ يَلْزِمُهُ فِي ذَلِكَ شَيْءٌ قَالَ هِيَ امْرَأَتُهُ وَلَيْسَ بِمُحَرَّمٍ عَلَيْهِ مُجَامَعَتُهَا وَلَكِنْ يَجِبُ عَلَيْهِ مَا يَجِبُ عَلَى الْمُظَاهِرِ قَبْلَ أَنْ يُجَامِعَهَا وَهِيَ امْرَأَتُهُ قُلْتُ فَإِنْ رَفَعْتَهُ إِلَى السُّلْطَانِ فَقَالَتْ إِنَّ هَذَا زَوْجِي قَدْ ظَاهَرَ مِنِّي وَقَدْ أَمْسَكَنِي لَا يَمْسُنِي مَخَافَةَ أَنْ يَجِبَ عَلَيْهِ مَا يَجِبُ عَلَى الْمُظَاهِرِ فَقَالَ لَيْسَ يَجِبُ عَلَيْهِ أَنْ يُجْبِرَهُ

عَلَى الْعَتَقِ وَالصِّيَامِ وَالْإِطْعَامِ إِذَا لَمْ يَكُنْ لَهُ مَا يُعْتِقُ وَلَا يَقْوَى عَلَى

الصِّيَامِ وَلَا يَجِدُ مَا يَتَصَدَّقُ بِهِ وَإِنْ كَانَ يَقْدِرُ عَلَى أَنْ يُعْتِقَ فَإِنَّ عَلَى

الْإِمَامِ أَنْ يُجْبِرَهُ عَلَى الْعَتَقِ وَالصَّدَقَةِ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَمْسَهَا وَمِنْ بَعْدِ أَنْ

يَمْسَهَا

ઇબ્ને મલ્કૂબે અબી અય્યુબ ખઝઝાઝથી તેમણે બોરૈદ ઇબ્ને મોઆવિયાથી રિવાયત કરી છે તેમનું બયાન છે કે હઝરત ઇમામ મોહંમદ બાકિર (અ.)થી એવી વ્યક્તિ વિષે પૂછ્યું કે જેણે તેની પત્નીને ઝેહાર કર્યો પછી તલાક આપી દીધો (એક તલાક). આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું, જ્યારે તેણે તલાક આપી દીધી તો ઝેહાર બાતિલ થઈ ગયો અને તલાકે ઝેહારને ધ્વંસ કરી દીધો. તો મેં કહ્યું, તે તેણીની તરફ રજૂઅ થઈ શકે ? ફરમાવ્યું, હા, તે તેની પત્ની છે. જો તે તેણીની તરફ રજૂઅ થાય તો તેના પર વાજિબ છે એ જે સંવનન કરવા પહેલા ઝેહાર કરનાર ઉપર વાજિબ થાય છે. મેં કહ્યું, અને તેને છોડી દે ત્યાં સુધી કે તે (ઇદતની મુદત પૂરી કરીને) ખુદ પોતાના નફ્સની માલિક બની જાય પછી તેનાથી નિકાલ કરે. શું તે પછી તેની સાથે સંવનન કરવા પહેલા તેના ઉપર ઝેહાર લાઝિમ થાય છે ? ફરમાવ્યું, નહીં, (ઇદત પછી) તેણીની પોતાના નફ્સની માલિક બની ગઈ છે. મેં કહ્યું, જો તે સ્ત્રીને સંવનન ન કરે અને તેને ઝેહાર કરીને છોડી દે, પરંતુ તે તેને સંવનન કર્યા વગર તેના એ અંગોને નિહાળતો હોય કે જે બીજા માટે હરામ છે. તો શું તેના માટે કંઈ લાઝિમ બને છે ? ફરમાવ્યું, તે તેની પત્ની છે અને તેના માટે તેનાથી સંવનન કરવું હરામ નથી. પરંતુ તેના પર સંવનન કરવા પહેલા એ વાજિબ થાય છે જે ઝેહાર કરનાર ઉપર વાજિબ થાય છે. (હાલમાં તો) તે તેની પત્ની છે. મેં કહ્યું, અને જો તે હાકિમના સામે હાજર થાય અને કહે કે આ મારો પતિ છે તેણે મારાથી ઝેહાર કર્યો છે અને મને તેની પાસે રોકી રાખી છે સંવનન કર્યા વગર એવા ડરથી કે જે ઝેહાર કરવાવાળા ઉપર વાજિબ છે તે તેના ઉપર પણ વાજિબ થઈ જશે. ફરમાવ્યું.....બાકી

ઝેહાર ક્યારે અને કેવી રીતે થયેલો કહેવાય ? :

وَرَوَى الْحَسَنُ بْنُ مَحْبُوبٍ عَنْ عَلِيِّ بْنِ رَبَّابٍ عَنْ زُرَّارَةَ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا

جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَام عَنِ الظَّهَارِ فَقَالَ هُوَ مِنْ كُلِّ ذِي مَحَرَمٍ أَوْ مِنْ أُمِّ أَوْ أُخْتٍ

أَوْ عَمَّةٍ أَوْ خَالَةٍ وَلَا يَكُونُ الظَّهَارُ فِي يَمِينٍ فَقُلْتُ وَكَيْفَ يَكُونُ قَالَ يَقُولُ

الرَّجُلُ لِامْرَأَتِهِ وَهِيَ طَاهِرٌ مِنْ غَيْرِ جَمَاعٍ أَنْتِ عَلَى حَرَامٍ مِثْلَ ظَهْرِ أُمِّي
أَوْ أُخْتِي وَهُوَ يُرِيدُ بِذَلِكَ الظَّهَارَ

હસન બિન મહબૂબે અલી બિન રેઆબથી તેઓએ ઝરારાથી રિવાયત કરી છે કે તેઓનું બયાન છે મેં હઝરત ઈમામ મોહંમદ બાકિર (અ.)થી ઝેહારના બારામાં પૂછ્યું, તો આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું કે, ઝેહાર દરેક મહરમ સ્ત્રી અથવા મા અથવા બહેન અથવા ફોઈ અથવા માસીની મિસાલથી થાય છે અને ઝેહાર કસમ ખાવાથી થતી નથી. મેં અરજ કરી કે, તો પછી ઝેહાર કઈ રીતે થાય છે ? તો આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું કે, પતિ પોતાની પત્નીથી જ્યારે તે તોહરના દિવસોમાં હોય કે જ્યારે તેણે તેનાથી સંવનન ન કર્યું હોય, કહે કે તું મારા ઉપર એ રીતે હરામ છે જેવી રીતે મારી મા અથવા મારી બહેનની પૂંઠ મારા માટે હરામ છે અને આવું કહેવામાં તેનો ઈરાદો ઝેહારનો હોય.”

وَرَوَى عَبْدُ اللَّهِ بْنُ بُكَيْرٍ عَنْ حُرَّانَ قَالَ قُلْتُ لِأَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ أَرَجُلٌ

قَالَ لِامْرَأَتِهِ أَنْتِ عَلَى كَظْهِرِ أُمِّي يُرِيدُ أَنْ يُرْضَى بِذَلِكَ امْرَأَتُهُ قَالَ يَأْتِيهَا

وَلَيْسَ عَلَيْهَا وَلَا عَلَيْهِ شَيْءٌ

અબ્દુલ્લાહ બિન બુકૈરે હમરાનથી રિવાયત કરી છે કે તેમનું બયાન છે કે હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)ને અરજ કરવામાં આવી કે એક માણસે પોતાની પત્નીને કહ્યું કે, તું મારા માટે મારી માની પૂંઠ બરાબર છે તેનાથી તેનો ઈરાદો તેની પત્નીને રાઝી કરવાનો હતો. આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું, “તેણીને અપનાવી લે અને ન તેની પત્ની માટે કોઈ વસ્તુ (કફ્ફારો) છે અને ન તેના માટે કોઈ વસ્તુ (કફ્ફારો) છે.”

وَرَوَى الْحَسَنُ بْنُ مَحْبُوبٍ عَنْ أَبِي وَلاَدٍ عَنْ حُرَّانَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ

لَا يَكُونُ ظَهَارٌ فِي يَمِينٍ وَلَا فِي إِضْرَارٍ وَلَا فِي غَضَبٍ وَلَا يَكُونُ ظَهَارٌ إِلَّا عَلَى

ظَهْرِ بَغِيرِ جَمَاعٍ بِشَهَادَةِ شَاهِدَيْنِ مُسْلِمَيْنِ

હસન બિન મહબૂબે અલી વલ્લાદથી તેમણે હોમરાનથી તેમણે હઝરત ઈમામ મોહંમદ બાકિર (અ.)થી રિવાયત કરી છે કે આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું, “ન કસમમાં ઝેહાર થશે, ન કોઈને તકલીફ આપવા માટે ઝેહાર થશે, ન ગુસ્સામાં ઝેહાર થશે અને ન ઝેહાર થશે સિવાય કે સંવનન કર્યા વગરના તોહરમાં અને બે મુસલમાન ગવાહોની સામે.”

એકથી વધારે વાર ઝેહાર કરવામાં આવે તો દરેક ઝેહાર માટે એક એક કફ્ફારો અથવા તલાક :

وَسَأَلَهُ مُحَمَّدُ بْنُ مُسْلِمٍ عَنْ رَجُلٍ ظَاهَرَ مِنْ امْرَأَتِهِ خَمْسَ مَرَّاتٍ أَوْ أَكْثَرَ
فَقَالَ قَالَ عَلَى اللَّهِ مَكَانَ كُلِّ مَرَّةٍ كَفَّارَةٌ

અને મોહમ્મદ બિન મુસ્લિમે આંજનાબ (અ.) (હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)) થી એવા માણસ વિષે પૂછ્યું જેણે પોતાની પત્નીથી પાંચ વાર અથવા તેનાથી વધારે વાર ઝેહાર કર્યો. તો આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું કે, “અલી (અ.)એ ફરમાવ્યું છે કે તે દરેક ઝેહારના બદલામાં એક એક કફ્ફારો અદા કરશે.”

وَرَوَى زِيَادُ بْنُ الْمُنْذِرِ عَنْ أَبِي الْوَرْدِ أَنَّهُ سِئِلَ أَبُو جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَأَنَا عِنْدَهُ
عَنْ رَجُلٍ قَالَ لِامْرَأَتِهِ أَنْتِ عَلَى كَظْهَرِ أُمِّي مِائَةَ مَرَّةٍ فَقَالَ أَبُو جَعْفَرٍ عَلَيْهِ السَّلَامُ
يُطِيقُ بِكُلِّ مَرَّةٍ عِتْقَ نَسَمَةٍ فَقَالَ لَا قَالَ يُطِيقُ إِطْعَامَ سِتِّينَ مِسْكِينًا
مِائَةَ مَرَّةٍ قَالَ لَا قَالَ فَيُطِيقُ صِيَامَ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِائَةَ مَرَّةٍ قَالَ لَا
قَالَ يُفَرِّقُ بَيْنَهُمَا

એયાદ બિન મોન્ઝેરે અબી વર્દથી રિવાયત કરી છે કે તેમણે હઝરત ઈમામ મોહમ્મદ બાકિર (અ.) થી એવી વ્યક્તિના બારામાં પૂછ્યું કે જેની પાસે હું હાજર હતો અને તેણે પોતાની પત્નીને સો વખત (ઝેહાર કરીને) કહ્યું, તું મારા માટે મારી માના પૂંઠ સમાન છે. તો હઝરત ઈમામ મોહમ્મદ બાકિર (અ.)એ ફરમાવ્યું કે, શું તે દરેક (૧૦૦) વખત માટે ગુલામ આઝાદ કરી શકે છે ? કહ્યું, નહીં. ફરમાવ્યું, શું તે દરેક (૧૦૦) વખત માટે સાઠ મિસ્કીનોને ખાવાનું ખવડાવી શકે છે ? કહ્યું, નહીં. ફરમાવ્યું, તો શું તે દરેક (૧૦૦) વખત માટે બે બે મહિનાના રોઝા રાખી શકે છે ? કહ્યું, નહીં. ફરમાવ્યું, બન્નેને અલગ કરી દેવામાં આવે.

ઝેહાર પુરુષ તરફથી જ થાય છે સ્ત્રી તરફથી નથી થતો :

وَفِي رِوَايَةِ السَّكُونِيِّ قَالَ قَالَ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ عَلَيْهِ السَّلَامُ إِذَا قَالَتِ الْمَرْأَةُ زَوْجِي
عَلَى كَظْهَرِ أُمِّي فَلَا كَفَّارَةَ عَلَيْهَا

અને સકૂનીની રિવાયતમાં તેમનું બયાન છે કે હઝરત અમીરુલ મોમિનીન (અ.)એ ફરમાવ્યું કે જો કોઈ સ્ત્રી કહે કે મારો પતિ મારા માટે મારી માના પૂઠ સમાન છે તો તેના માટે કોઈ કફ્ફારો નથી. (કારણ કે ઝેહાર ફક્ત પુરુષ તરફથી થઈ શકે છે સ્ત્રી તરફથી નહીં.)

- જ્યારે પુરુષ પોતાની પત્નીને એમ કહે કે તું મારા માટે એવી થઈ ગઈ છે કે જાણે મહરમ સ્ત્રીની અથવા માની અથવા બહેનની અથવા ફોઈની અથવા માસીની પૂઠ, તો આને ઝેહાર કહેવાય છે.
- ઝેહાર આવેશમાં આવીને કરેલી બકવાસના કારણે નથી થતી બલ્કે તહારતની અવસ્થામાં સંવનન કર્યા વગર આવું કહેવામાં આવે તો જ થાય છે.
- ઝેહાર કરવી એ ખૂબ જ ઘૃણાસ્પદ બાબત છે અને અલ્લાહની નજરમાં તે જુદું બોલવા સમાન છે કારણ કે પતિની માતા તો બસ એ જ હોઈ શકે કે જેણે પતિને જન્મ આપ્યો હોય.
- જો આવી શર્તો મુજબ ઝેહાર કરવામાં આવે અને પછી પતિ પોતાના કૃત્યથી શરમિંદો થઈ જાય તો ઝેહાર કરવાનો કફ્ફારો આ પ્રમાણે છે.
  - સંવનન કરતાં પહેલાં એક ગુલામને આઝાદ કરે.
  - જો ગુલામ ન મળે તો લગાતાર બે મહિનાના રોઝા રાખે.
  - જો તેની પણ શક્તિ ન હોય તો સાઠ મિસ્કીનોને એક એક મુદ્દ અનાજ જેટલું ભોજન ખવડાવે.
  - જો આટલું કરવાની પણ શક્તિ ન હોય તો અઢાર દિવસના રોઝા રાખે.
- ઝેહાર બે પ્રકારે થાય છે :
  - બિન શર્તી ઝેહાર કે જેમાં પુરુષ કોઈ પણ શર્ત લગાવ્યા વગર પત્નીને કહી દે કે તું મારા માટે મારી માની પૂઠ સમાન છે.
  - શર્તી ઝેહાર કે જેમાં પુરુષ સ્ત્રીને કહે કે હું અમૂક કાર્ય કરીશ ત્યારે તું મારા માટે મારી માની પૂઠ સમાન થઈ જશે.
- બિન શર્તી ઝેહારમાં કફ્ફારો તરતને તરત લાગુ થઈ જાય છે જ્યારે કે શર્તી ઝેહારમાં શર્ત પૂરી થયા પછી જ કફ્ફારો લાગુ થાય છે.
- જો કફ્ફારો અદા કરતાં પહેલાં સંવનન કરી લેવામાં આવે તો પુરુષ ઉપર બે કફ્ફારા લાગુ થઈ જાય છે. બન્ને કફ્ફારાની શર્તો ઉપર મુજબ જ છે.

الْبَعَانُ

લેઆન

લેઆન એટલે જો પતિ પોતાની પત્ની ઉપર વ્યભિચારનો આક્ષેપ એ રીતે કરે કે તેણે પોતાની પત્નીને બીજાની સાથે સંવનન કરતા નિહાળી છે અને તેના માટે તે ચાર ગવાહો ન લાવી શકે તો તે સમયે બન્નેને હાકિમે શરઈની સામે હાજર કરી શરઈ અહેકામ વડે બન્ને વચ્ચે જુદાઈ કરવામાં આવશે જેને 'લેઆન' કહેવામાં આવે છે. લેઆનના અહેકામ બયાન કરતા કુરઆને મજીદ ફરમાવે છે. (સૂરએ-નૂર, સૂરા-૨૪, આયત-૬ થી ૧૦)

وَالَّذِينَ يَزْمُونَ آزْوَاجَهُمْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ شُهَدَاءُ إِلَّا أَنْفُسُهُمْ فَشَهَادَةُ أَحَدِهِمْ
 أَرْبَعُ شَهَدَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٦﴾ وَالْخَامِسَةُ أَنَّ لَعْنَتَ اللَّهِ عَلَيْهِ
 إِنْ كَانَ مِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٧﴾ وَيَدْرَأُ عَنْهَا الْعَذَابَ أَنْ تَشْهَدَ أَرْبَعُ شَهَدَاتٍ
 بِاللَّهِ إِنَّهُ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ ﴿٨﴾ وَالْخَامِسَةَ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ
 مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٩﴾ وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ

حَكِيمٌ ﴿١٠﴾

અને જે લોકો પોતાની પત્નીઓ પર (અનીતિનો) આક્ષેપ કરે છે અને સિવાય તેમની જાત બીજો કોઈ ગવાહ ન હોય, તો ગવાહી આપે તેમાંથી હરએક ચાર વખત અલ્લાહના નામની (સાથે) કે ખરેખર તે સાચાઓમાંથી છે. અને પાંચમી વખત કહે કે જો તે જુદાઓમાંથી હોય તો તેના પર અલ્લાહની લાનત થાય. અને તે સ્ત્રી ચાહે કે સજાથી સુરક્ષિત રહે તો તે પણ ચાર વખત અલ્લાહના નામની (સાથે) ગવાહી આપે કે તે (પુરુષ) જુદાઓમાંથી છે. અને પાંચમી વખત કહે કે જો તે (પુરુષ) સાચાઓમાંથી હોય તો તેણી પર અલ્લાહનો ગઝબ થાય. અને જો તમારા પર અલ્લાહનો ફઝલ અને રહેમત ન હોત (તો આવા સ્પષ્ટ કાયદા શાને શીખવતો ? પરંતુ) બેશક અલ્લાહ મોટો તૌબા કબૂલ કરનારો હકીમ છે.

આપણે પહેલા પણ ચર્ચા કરી ચૂક્યા છીએ કે ઈસ્લામ દરેક તબક્કે બંદાઓને સામાજિક મસઅલાઓનું ન્યાયિક તથા આસાન નિવારણ આવી શકે તે માટે પોતાના વિશિષ્ટ અહેકામ બતાવે છે. અહીં 'લેઆન'ના મામલામાં પણ જો તેના અહેકામ ઉપર વિચાર કરવામાં આવે તો ખરેખર **وَلَوْلَا فَضْلُ اللَّهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ وَأَنَّ اللَّهَ تَوَّابٌ**

حَكِيمٌ (અને જો તમારા પર અલ્લાહનો ફઝલ અને રહેમત ન હોત (તો આવા સ્પષ્ટ કાયદા શાને શીખવતો ? પરંતુ) બેશક અલ્લાહ મોટો તૌબા કબૂલ કરનારો હકીમ છે.) ની તફ્સીર સારી રીતે સમજમાં આવી શકે છે.

લેઆનના અહેકામમાં એક તરફ પતિને મજબૂર પણ નથી કરવામાં આવ્યો કે જો તેણે પોતાની પત્નીને બદ્દકારી કરતા પોતાના નજરે નિહાળી છે તો તે ખામોશ રહી બધું સહન કરી લે અને ન્યાય માટે હાકિમે શરઈની પાસે ન જાય અને બીજી તરફ સ્ત્રીને પણ ફક્ત પતિના આક્ષેપ કરવાથી બદ્દકારીની હદ જારી કરવાની સજા કરવા કરતા પોતાની સફાઈ બયાન કરવાનો હક આપવામાં આવ્યો છે.

બીજી બાબત એ પણ જોવા મળે છે કે પતિએ જો પત્નીને બદ્દકારી કરતા નિહાળી છે તો તેના માટે એ હુકમ કરવામાં નથી આવ્યો કે તે ચાર ગવાલ લઈ આવે જેથી અલ્લાહ જે દોષો ઉપર પડદાપોશી કરવા ચાહતો હોય તે જાહેર થઈ જાય. આમ ઘરનો મામલો ઘરના પડદામાં જ હલ થાય તે માટે તેમાંથી હરએકની અલ્લાહના નામની સાથે ચાર વખતની જુબાની આપવી જ ચાર ગવાલ ગણવામાં આવ્યા જેથી જો મામલો જુદ્દો પણ હોય તો બન્નેની જાહેરમાં બદનામી ન થાય અને મામલો સાચો હોય તો પણ અલ્લાહ દરેકના ગુનાઓની પડદાપોશી કરવાવાળો છે.

અને ત્રીજી બાબત એ કે લેઆનના અહેકામ પૂરા થતા જ પતિ પત્ની વચ્ચે કાયમી જુદાઈ કરવામાં આવી કારણ કે હવે તેમનો આપસી માહોલ હળીમળીને દાંપત્ય જીવન પસાર કરે તેવો નથી રહ્યો. કારણ કે જો આક્ષેપ સાચો સાબિત થાય તો જાતિય રીતે બન્ને વચ્ચે મોહબ્બતમાં મોટી તિરાડ ઊભી તો થઈ જશે જે તેમને નજદીક કરવા કરતા વધારેને વધારે એકબીજાથી દૂર લઈ જશે પરિણામે બંનેમાંથી એકપણના જીવનમાં આરામ કે સુકૂન ન રહેશે. અને જો આક્ષેપ ખોટો હશે તો પણ સ્ત્રીના આત્મસન્માનને ઠેસ પહોંચશે અને પરિણામે તેના માટે મુશ્કેલ બનશે કે હવે તે દાંપત્ય જીવન આગળ વધારે કારણ કે ખોટા આક્ષેપના કારણે તેનામાં બેવફાઈ તથા નફરત પેદા થશે જે તેને પોતાની ફરજોથી દૂર લઈ જઈ શકે છે.

આમ લેઆનના મામલા પછી ફરીથી બન્ને ભેગા કરવાનો હુકમ તેમના દાંપત્ય જીવનમાં પહેલા કરતા વધારે કડવાશ ફેલાવી ખરાબ પરિણામો લાવી શકે છે. માટે લેઆનના મામલા પછી રુજૂઅ ન રાખતા બન્ને વચ્ચે કાયમી જુદાઈ કરવામાં આવી.

આ રીતે અલ્લાહ તેના બંદાઓ પર ફઝલ અને રહેમત નાઝિલ કરનારો તેમજ તૌબા કબૂલ કરનારો હાકિમ છે કે જેણે સરળ, ન્યાયિક અને દરેક રીતે ફાયદો પહોંચાડનારા અહેકામ બતાવ્યા.

લેઆન કેવી રીતે કરવો ? :

وَرَوَى الْحَسَنُ بْنُ مُحَبُّوبٍ عَنْ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْحَجَّاجِ قَالَ إِنَّ عَبَادَ
الْبَصْرِ سَأَلَ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام وَأَنَا عِنْدَهُ حَاضِرٌ كَيْفَ يُلَاعِنُ الرَّجُلُ
الْمَرْأَةَ فَقَالَ عليه السلام إِنَّ رَجُلًا مِنَ الْمُسْلِمِينَ أَتَى رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم فَقَالَ يَا
رَسُولَ اللَّهِ صلى الله عليه وسلم أَرَأَيْتَ لَوْ أَنَّ رَجُلًا دَخَلَ مَنْزِلَهُ فَرَأَى مَعَ امْرَأَتِهِ رَجُلًا
يُجَامِعُهَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِيهِمَا قَالَ فَأَعْرَضَ عَنْهُ رَسُولُ اللَّهِ

ﷺ فَأَنْصَرَفَ الرَّجُلُ وَكَانَ ذَلِكَ الرَّجُلُ هُوَ الَّذِي ابْتُلِيَ بِذَلِكَ مِنْ أَمْرَاتِهِ
 قَالَ فَنَزَلَ الْوَحْيُ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ بِالْحُكْمِ فِيهِمَا قَالَ فَأَرْسَلَ
 رَسُولُ اللَّهِ ﷺ إِلَى ذَلِكَ الرَّجُلِ فَدَعَاهُ فَقَالَ أَنْتَ الَّذِي رَأَيْتَ مَعَ أَمْرَاتِكَ
 رَجُلًا فَقَالَ نَعَمْ فَقَالَ لَهُ انْطَلِقْ فَأَتِنِي بِأَمْرَاتِكَ فَإِنَّ اللَّهَ عَزَّ وَجَلَّ قَدْ أَنْزَلَ
 الْحُكْمَ فِيكَ وَفِيهَا قَالَ فَأَحْضَرَهَا زَوْجُهَا فَوَقَّفَهَا رَسُولُ اللَّهِ ﷺ وَقَالَ
 لِلزَّوْجِ أَشْهَدُ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّكَ لَمِنَ الصَّادِقِينَ فِيمَا رَمَيْتَهَا بِهِ قَالَ
 فَشَهِدَ قَالَ ثُمَّ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ أَمْسِكْ وَوَعِظْهُ ثُمَّ قَالَ لَهُ اتَّقِ اللَّهَ
 فَإِنَّ لَعْنَةَ اللَّهِ شَدِيدَةٌ ثُمَّ قَالَ أَشْهَدُ الْخَامِسَةَ أَنَّ لَعْنَةَ اللَّهِ عَلَيْكَ إِنْ كُنْتَ
 مِنَ الْكَاذِبِينَ قَالَ فَشَهِدَ فَأَمَرَهُ بِهَ فَنَجَّى ثُمَّ قَالَ ﷺ لِلْمَرْأَةِ أَشْهَدِي أَرْبَعَ
 شَهَادَاتٍ بِاللَّهِ إِنَّ زَوْجَكَ لَمِنَ الْكَاذِبِينَ فِيمَا رَمَاكَ بِهِ قَالَ فَشَهِدَتْ قَالَ
 ثُمَّ قَالَ لَهَا أَمْسِكِي وَوَعِظْهَا ثُمَّ قَالَ لَهَا اتَّقِي اللَّهَ فَإِنَّ غَضَبَ اللَّهِ شَدِيدٌ ثُمَّ
 قَالَ لَهَا أَشْهَدِي الْخَامِسَةَ أَنَّ غَضَبَ اللَّهِ عَلَيْكَ إِنْ كَانَ زَوْجُكَ مِنَ
 الصَّادِقِينَ فِيمَا رَمَاكَ بِهِ قَالَ فَشَهِدَتْ قَالَ فَفَرَّقَ بَيْنَهُمَا وَقَالَ لَهَا لَا
 تَجْتَمِعَا بِنِكَاحٍ أَبَدًا بَعْدَ مَا تَلَا عَنْتُمَا

હસન બિન મહબૂબે અબ્દુરહમાન બિન હુજાજથી રિવાયત કરી છે કે તેઓનું બયાન છે કે અબ્બાદ
 બસરીએ હમરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)થી પૂછ્યું અને હુ ત્યાં હાજર હતો કે, “એક પુરુષ એક

સ્ત્રીથી કઈ રીતે લેઆન કરે ? આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું કે, મુસલમાનોમાંથી એક માણસ રસૂલલ્લાહ (સ.)ની ખિદમતમાં હાજર થયો અને અરજ કરી કે યા રસૂલલ્લાહ ! આપની શું રાય છે કે એક માણસ પોતાના ઘરમાં દાખલ થાય અને જૂએ કે એક અન્ય પુરુષ પોતાની પત્ની સાથે સંવનન કરી રહ્યો છે તો તે એ બન્નેની સાથે શું વર્તાવ કરે ? આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું કે આપ (સ.)એ આ સાંભળી તેનાથી મોઢું ફેરવી લીધું અને તે આવનારો માણસ પાછો ફરી ગયો. આ એ માણસ હતો કે જેની સ્ત્રીનો આ બનાવ હતો. આપ હઝરતે ફરમાવ્યું કે પછી અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લ તરફથી વહીના ઝરીએ આ બન્નેના વિષે હુકમ નાઝિલ થયો તો રસૂલલ્લાહ (સ.)એ એક માણસને મોકલી તે માણસને બોલાવ્યો અને પૂછ્યું શું તે તારી પત્નીની સાથે અન્ય કોઈ પુરુષને જોયો છે ? તેણે કહ્યું, હા, તો આપ (સ.)એ ફરમાવ્યું કે, “સારું પાછો જા અને તારી પત્નીને લઈને આવ એટલા માટે કે અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લએ તારા માટે અને તેના માટે પોતાનો એક હુકમ નાઝિલ કર્યો છે. તે માણસ ત્યાંથી ગયો અને પોતાની પત્નીને લઈને ત્યાં આવ્યો. તો રસૂલલ્લાહ (સ.)એ તેની પત્નીને સામે ઊભી કરી દીધી. અને તેના પતિને કહ્યું કે હવે ચાર વખત અલ્લાહને ગવાહ બનાવીને કહે કે તે આ તારી પત્ની પર જે ઈલ્જમ લગાવ્યો છે તેના માટે તું સાચો છે ? ત્યારે તે માણસે ચાર વખત અલ્લાહને ગવાહ રાખીને કહ્યું. તો રસૂલલ્લાહ (સ.)એ તેનાથી કહ્યું, હવે ઠહેરીજા ! અને તેને નસીહત કરી અને કહ્યું કે અલ્લાહથી ડર એટલા માટે કે અલ્લાહનો અઝાબ ઘણો જ સખ્ત છે. પછી કહ્યું હવે પાંચમા વખતે અલ્લાહને ગવાહ બનાવીને કહે કે જો તું જુદ્દો છે તો અલ્લાહની તારા ઉપર લાનત થાય. તે માણસે તેની ગવાહી આપી. આપે તેને હુકમ આપ્યો તે એક તરફ થઈ ગયો. પછી આપ હઝરતે તે સ્ત્રીથી કહ્યું કે, ચાર વખત અલ્લાહને ગવાહ બનાવીને કહે કે તારા પતિએ જે તારા ઉપર ઈલ્જમ લગાવ્યો છે તે ખોટો છે ત્યારે તેણીએ ચાર વખત અલ્લાહને ગવાહ રાખીને કહ્યું. તો રસૂલલ્લાહ (સ.)એ તેનાથી કહ્યું હવે ઠહેરીજા ! અને તેને નસીહત કરી અને કહ્યું કે અલ્લાહથી ડર એટલા માટે કે અલ્લાહનો અઝાબ ઘણો જ સખ્ત છે. પછી કહ્યું હવે પાંચમા વખતે અલ્લાહને ગવાહ બનાવીને તું પણ કહે કે મારા પતિએ મારા ઉપર જે ઈલ્જમ લગાવ્યો છે તેમાં જો તે સાચો છે તો મારા ઉપર અલ્લાહનો ગઝબ નાઝિલ થાય. અને તે સ્ત્રીએ તે પણ ગવાહી આપી દીધી. ત્યારે રસૂલલ્લાહ (સ.)એ તે બન્નેને એક બીજાથી જુદાં કરી દીધાં. અને તે બન્નેથી કહ્યું કે હવે તમે બન્ને આ લેઆન પછી હંમેશાં માટે હવે નિકાહ કરીને પણ ભેગા થઈ શકતા નથી.”

وَسَأَلَ الْبَرْزَنْطِيُّ أَبَا الْحَسَنِ الرِّضَا عَلَيْهِ السَّلَامُ فَقَالَ لَهُ أَصْلَحَكَ اللَّهُ كَيْفَ

الْمَلَأَنَّهُ قَالَ يَقْعُدُ الْإِمَامُ وَيَجْعَلُ ظَهْرَهُ إِلَى الْقِبْلَةِ وَيَجْعَلُ الرَّجُلَ عَنْ

يَمِينِهِ وَالْمَرْأَةَ وَالصَّبِيَّ عَنْ يَسَارِهِ

અને બઝન્તીએ હઝરત ઈમામ અલી રઝા (અ.)થી પૂછ્યું કે, “અલ્લાહ આપનું ભલું કરે આપ બતાવો કે લેઆનનો શું તરીકો છે ? આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું કે, ઈમામ કિબ્લાની તરફ પૂંઠ કરીને બેસશે અને પુરુષને પોતાની જમણી બાજુએ અને સ્ત્રી તેમજ તેના બાળકને પોતાની ડાબી બાજુએ બેસાડશે.”

લેઆન ક્યારે, કોની કોની વચ્ચે અને લેઆનથી ઈન્કારની સજા તેમજ અન્ય મસઅલા :

رَوَى أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي نَصْرِ بْنِ أَبِي نَصْرِ الْبَزْطِيُّ عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ بْنِ عَمْرِو عَنْ
أَبِي بَصِيرٍ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عَلَيْهِ السَّلَامُ قَالَ لَا يَقَعُ اللَّعَانُ حَتَّى يَدْخُلَ الرَّجُلُ
بِامْرَأَتِهِ وَلَا يَكُونُ اللَّعَانُ إِلَّا بِنَفْيِ التَّوَلَدِ وَإِذَا قَذَفَ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ وَلَمْ
يَنْتَفِ مِنْ وَلَدِهَا جُلِدَ ثَمَانِينَ جَلْدَةً فَإِنْ رَمَى امْرَأَتَهُ بِالْفُجُورِ وَقَالَ إِنِّي
رَأَيْتُ بَيْنَ رَجُلَيْهَا رَجُلًا يُجَامِعُهَا وَأَنْكَرَ وَلَدَهَا فَإِنْ أَقَامَ عَلَيْهَا بِذَلِكَ
أَرْبَعَةَ شُهُودٍ عُذُولٍ رُجِمَتْ وَإِنْ لَمْ يُقِمَّ عَلَيْهَا أَرْبَعَةَ شُهُودٍ لَا عَنْهَا فَإِنْ
امْتَنَعَ مِنْ لِعَانِهَا ضَرَبَ حَدَّ الْمُفْتَرِي ثَمَانِينَ جَلْدَةً فَإِنْ لَا عَنْهَا دُرِيَ
عَنْهُ الْحَدُّ

અહમદ બિન મોહમ્મદ બિન નસ્ર બઝન્ટીએ અબ્દુલ કરીમ બિન અમ્રથી તેઓએ અબૂ બસીરથી અને તેઓએ હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)થી રિવાયત કરી છે કે આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું કે, “લેઆન તે સમય સુધી થઈ શકતો નથી કે જ્યાં સુધી પતિ પોતાની પત્નીથી સંવનન ન કરી ચૂક્યો હોય અને લેઆન ત્યાં સુધી થઈ શકતો નથી કે જ્યાં સુધી ઓલાદ પોતાની હોવાનો ઈન્કાર ન કરવામાં આવે.

અને જો પતિ પત્ની ઉપર ખોટો ઈલ્જામ લગાવે અને તેની ઓલાદ તેની પોતાની છે તે વાતનો

ઈન્કાર ન કરે તો તેને એસી (૮૦) કોરડા મારવામાં આવશે અને તે પોતાની પત્ની ઉપર સ્વરછંદીપણાનો ઈલ્જામ લગાવે અને કહે કે મેં મારી પત્નીને એક પુરુષની સાથે સંવનન કરતાં નજરે જોઈ છે અને તેની ઓલાદથી ઈન્કાર કરી દે અને તેના ઉપર ચાર આદિલ ગવાહ રજૂ કરે તો સ્ત્રીને રજમ (સંગસાર) કરી દેવામાં આવશે અને તે પુરુષ ચાર ગવાહ રજૂ ન કરી શકે તો તે પુરુષ પોતાની સ્ત્રીને લેઆન કરશે. અને જો તે લેઆન કરવાથી ઈન્કાર કરશે તો તેને ખોટી તોહમતની હદ (સજામાં) ૮૦ કોરડા મારવામાં આવશે. પરંતુ જો તે લેઆન કરે તો તેના ઉપરથી હદ હટાવી લેવામાં આવશે.”

فَإِنْ نَكَلَتْ رُجِمَتْ وَيَكُونُ الرَّجْمُ مِنْ وَرَائِهَا وَلَا تُرْجَمُ مِنْ وَجْهِهَا لِأَنَّ
الضَّرْبَ وَالرَّجْمَ لَا يُصِيبَانِ الْوَجْهَ يُضْرَبَانِ عَلَى الْجَسَدِ عَلَى الْأَعْضَاءِ كُلِّهَا

وَيَتَّقَى الْوَجْهَ وَالْفَرْجَ وَإِذَا كَانَتِ الْمَرْأَةُ حُبْلَى لَمْ تُرْجَمْ وَإِنْ لَمْ تَنْكُلْ دُرِيَّ عَنْهَا الْحَدُّ وَهُوَ الرَّجْمُ ثُمَّ يُفَرَّقُ بَيْنَهُمَا وَلَا تَحِلُّ لَهُ أَبَدًا فَإِنْ دَعَا أَحَدٌ وَلَدَهَا ابْنَ زَانِيَةٍ جُلِدَ الْحَدَّ فَإِنْ ادَّعَى الرَّجُلُ الْوَلَدَ بَعْدَ الْمَلَا عَنَةِ نُسِبَ إِلَيْهِ وَلَدُهُ وَلَمْ تُرْجَعْ إِلَيْهِ امْرَأَتُهُ فَإِنْ مَاتَ الْأَبُ وَرِثَهُ الْإِبْنُ وَإِنْ مَاتَ الْإِبْنُ لَمْ يَرِثْهُ الْأَبُ وَيَكُونُ مِيرَاثُهُ لِأُمِّهِ فَإِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ أُمٌّ فَمِيرَاثُهُ لِأَخَوَالِهِ وَلَا يَرِثُهُ أَحَدٌ مِنْ قَبْلِ الْأَبِ وَإِذَا قَذَفَ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ وَهِيَ خَرَسَاءُ فُرِّقَ بَيْنَهُمَا وَالْعَبْدُ إِذَا قَذَفَ امْرَأَتَهُ تَلَا عَنَّا كَمَا يَتَلَا عَنْ الْحُرِّانِ وَيَكُونُ اللَّعَانُ بَيْنَ الْحُرِّ وَالْحُرَّةِ وَبَيْنَ الْمَمْلُوكِ وَالْحُرَّةِ وَبَيْنَ الْحُرِّ وَالْمَمْلُوكَةِ وَبَيْنَ الْعَبْدِ وَالْأَمَةِ وَبَيْنَ الْمُسْلِمِ وَالْيَهُودِيَّةِ وَالنَّصْرَانِيَّةِ

“જો તે (પાંચમી વખત તેના પર અલ્લાહનો ગઝબ નાઝિલ થાય તેની ગવાહી આપવાથી) પાછી રહે તો તેને રજમ (સંગસાર) કરવામાં આવશે અને તેને પાછળના ભાગેથી રજમ કરવામાં આવશે, ચહેરાના ભાગેથી ન કરવામાં આવશે. કેમ કે ઝર્બ અને રજમ તેના ચહેરાને નુકસાન ન પહોંચાડે અને તેના ચહેરા તથા શર્મગાહને છોડી તેના આખા શરીરના દરેક અવયવો પર ઝર્બ લગાવવામાં આવશે. અને જો સ્ત્રી હામેલા છે તો તેને રજમ કરવામાં ન આવશે અહીં સુધી કે તે (લેઆનમાં પાંચમી વખત ગવાહી આપવાથી પણ) પાછી ન હટે તો પણ તેના પરથી હદ (રજમ) હટાવી લેવામાં આવશે અને એ બંનેને હંમેશાં માટે એકબીજાથી અલગ કરી દેવામાં આવશે. પછી જો કોઈ તેના બાળકને ઝાનીયાની ઓલાદ કહીને પોકારશે તો તેને હદમાં કોરડા મારવામાં આવશે. અને જો એકબીજા ઉપર લાનત (લેઆન) કર્યા પછી તે પુરુષ બાળકનો દાવો કરે તો તે બાળક તેની તરફ ફેરવી દેવામાં આવશે, પરંતુ સ્ત્રી તેની તરફ ન ફરશે. હવે જો બાપ મૃત્યુ પામશે તો દીકરો તેનો વારિસ થશે અને જો દીકરો મૃત્યુ પામશે તો બાપને વારસો ન મળશે બલ્કે તેનો વારસો તેની માને મળશે અને જો મા ન હશે તો વારસો તેના ભાઈઓને મળશે. પરંતુ બાપ તરફના રિસ્તેદારોમાંથી કોઈ તેનો વારિસ ન થશે. અને જો કોઈ પોતાની પત્ની ઉપર આક્ષેપ કરે અને તે ગૂંગી હોય તો તે બન્નેને જુદા કરી દેવામાં આવશે. અને ગુલામ જો પોતાની પત્ની ઉપર આક્ષેપ કરે તો તે બન્ને પણ આવી રીતે એકબીજા ઉપર લાનત કરશે

જેવી રીતે બે આઝાદ સ્ત્રી પુરુષ કરે છે, અને લેઆન થશે આઝાદ પુરુષ અને આઝાદ સ્ત્રીના વચ્ચે, ગુલામ અને આઝાદ સ્ત્રી વચ્ચે, આઝાદ પુરુષ અને કનીઝના વચ્ચે, ગુલામ અને કનીઝના વચ્ચે અને એક મુસલમાન તથા યહુદીયા અને નસરાનિયાના વચ્ચે.”

પત્ની ઉપર આક્ષેપ કર્યા પછી જો તે મૃત્યુ પામે તો :

وَرَوَى مُحَمَّدُ بْنُ عَلِيٍّ بْنِ مَحْبُوبٍ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ عَيْسَى عَنِ الْحُسَيْنِ بْنِ
عُلْوَانَ عَنْ عَمْرِو بْنِ خَالِدٍ عَنْ زَيْدِ بْنِ عَلِيٍّ عَلَيْهِ السَّلَامُ فِي رَجُلٍ قَذَفَ امْرَأَتَهُ ثُمَّ
خَرَجَ فُجَاءً وَقَدْ تُوَفِّيَتْ قَالَ يَخِيرُ وَاحِدًا مِنْ اثْنَيْنِ يُقَالُ لَهُ إِنْ شِئْتَ الزَّمْتُ
نَفْسَكَ الذَّنْبَ فَيَقَامُ فِيكَ الْحَدُّ وَتُعْطَى الْمِيرَاثُ وَإِنْ شِئْتَ أَقْرَرْتَ
فَلَا عُنْتَ أَذْنِي قَرَابَتِهَا إِلَيْهَا وَلَا مِيرَاثَ لَكَ

મોહંમદ બિન અલી બિન મહબૂબે મોહંમદ બિન ઈસાથી તેમણે હુસૈન બિન ઉલ્લાનથી તેમણે ઉમરૂ
બિન ખાલિદથી તેમણે એદ બિન અલી (અ.)થી રિવાયત છે કે એક વ્યક્તિના બારામાં કે જેણે પોતાની
પત્ની ઉપર આક્ષેપ કર્યો પછી તે ક્યાંક બહાર ચાલ્યો ગયો અને ત્યારે પાછો આવ્યો જ્યારે તેણી મૃત્યુ
પામી ચૂકી હતી. ફરમાવ્યું, “તેને બે વાતોમાંથી એકનો ઈજ્તિયાર આપવામાં આવશે કે જો તું ચાહે તો
પોતાના ગુનાનો ઈકરાર કરી લે અને તારા પર આક્ષેપ લગાવવાની હદ જરી કરવામાં આવશે અને તું
વારસો મેળવશે અને જો તું ચાહે તો સ્ત્રીના નજદીકના કોઈ રિસ્તેદારથી લેઆન કરી લે અને તેમાં તું
વારસાનો હક્કદાર ન બનશે.”

- જ્યારે પતિ પોતાની પત્ની ઉપર વ્યભિચારનો આક્ષેપ મૂકે અને સાથે સાથે તેના બાળક વિષે પોતાનો હોવાનો ઈન્કાર કરી દે અને તેની પાસે પુરાવા માટે ચાર ગવાહ ન હોય ત્યારે લેઆન વડે ફેસલો કરી શકાય.
- જો પતિ પત્ની ઉપર વ્યભિચારનો આક્ષેપ મૂકે પણ બાળક પોતાનો છે તેવો એકરાર કરે તો લેઆન ન થઈ શકે અને નિકાહ પછી પતિ પત્નીમાં એક પણ વાર સંવનન ન થયું હોય તેવી અવસ્થામાં પણ લેઆન ન થઈ શકે.
- જે માણસ રસૂલલ્લાહ (સ.) પાસે પોતાની પત્ની ઉપર આક્ષેપ કરતો આવ્યો તેનાથી રસૂલલ્લાહ (સ.)એ મોહું ફેરવી લીધું એ વાત સૂચવે છે કે પોતાની પત્ની ઉપર આક્ષેપ કરવો એ કેટલી ઘૃણારૂપદ બાબત છે.
- જ્યારે પણ પતિ પોતાની પત્ની ઉપર આક્ષેપ કરે તો પતિને પત્ની અને બાળકો સાથે હાકિમે શરઈ પાસે લેઆન માટે હાજર કરવામાં આવે.

- હાકિમે શરઈ કિબ્લા તરફ પીઠ કરીને બેસે અને પોતાની જમણી બાજુએ પતિને બેસાડે અને પોતાની ડાબી બાજુએ પત્ની અને બાળકને બેસાડે.
- તે પછી હાકિમે શરઈ પતિને હુકમ કરે કે અલ્લાહની કસમ ખાઈને ચાર વાર ગવાહી આપો કે તમે તમારી પત્ની ઉપર કરેલા આક્ષેપમાં સાચા છો.
- જો પતિ આવું કરવાનો ઈન્કાર કરી દે તો લેઆન થયો ન ગણાય અને તેને ખોટો આક્ષેપ કરવાની (રમીની) સજા મળે.
- પરંતુ જો પતિ આવી ગવાહી આપી દે તો હાકિમે શરઈ તેને ત્યાં થોડી રાહ જોવાનું કહે અને તેને કહે કે તમે અલ્લાહનો તકવો કરો કારણ કે અલ્લાહની લાનત સખ્ત હોય છે.
- તે પછી હાકિમે શરઈ પતિને પાંચમી ગવાહી એવી રીતે આપવાનું કહે કે જો હું જુદ્દો હોઉં તો મારા ઉપર અલ્લાહની લાનત થાય.
- તે પછી હાકિમે શરઈ પતિને અમ્રબીલ માઅરૂફ અને નલ્લે અનિલ મુન્કર કરે.
- તે પછી હાકિમે શરઈ પત્નીને હુકમ કરે કે ચાર વખત અલ્લાહની કસમ ખાઈને ગવાહી આપો કે તમારો પતિ તમારા ઉપર આક્ષેપ કરવામાં જુદ્દો છે.
- તે પછી હાકિમે શરઈ પત્નીને નસીહત કરે અને તેને ત્યાં થોડી રાહ જોવાનું કહે અને કહે કે તમે અલ્લાહનો તકવો કરો કારણ કે અલ્લાહનો ગઝબ સખ્ત છે.
- તે પછી હાકિમે શરઈ પત્નીને હુકમ કરે કે હવે પાંચમી ગવાહી આપો કે જો મારો પતિ મારા ઉપર આક્ષેપ કરવામાં સાચો હોય તો મારા ઉપર અલ્લાહનો ગઝબ નાઝિલ થાય.
- આવી રીતે લેઆન થઈ ગયા પછી પતિ અને પત્ની એક બીજા ઉપર સદંતર હરામ થઈ જાય છે અને નિકાહ વડે પણ પાછા ભેગા થઈ શકતા નથી.

الْخَلِيَّةُ وَالْبَرِيَّةُ وَالْبَتَّةُ وَالْبَائِنُ وَالْحَرَامُ

ખલીયા, બરીયા, બત્તા, બાઈન, હરામ

رَوَى حَمَّادُ بْنُ عُمَانَ عَنِ الْحَلْبِيِّ عَنْ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ عليه السلام قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ قَالَ لِامْرَأَتِهِ أَنْتِ مِنْ خَلِيَّةٍ أَوْ بَرِيَّةٍ أَوْ بَتَّةٍ أَوْ بَائِنٍ أَوْ حَرَامٍ فَقَالَ

لَيْسَ بِشَيْءٍ

હમ્માદ બિન ઉરમાને હલબીથી અને તેઓએ હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)થી રિવાયત કરી છે કે મેં આપ (અ.)થી એક એવા માણસના વિષે પૂછ્યું કે, જેણે પોતાની પત્નીથી કહી દીધું કે તું મારા તરફથી ખલીયા (ખાલી) છે અથવા બરીઆ (બરી) છે અથવા બત્તા (જુદી) છે અથવા બાએન કે હરામ છે. તો આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું કે આ કોઈ વસ્તુ નથી.”

وَرَوَى أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي نَصْرِ بْنِ الْبَزْطِيِّ عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ سَمَاعَةَ عَنْ زُرَّارَةَ
 عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ عليه السلام قَالَ سَأَلْتُهُ عَنْ رَجُلٍ قَالَ لِامْرَأَتِهِ أَنْتِ عَلَى حَرَامٍ
 فَقَالَ لَوْ كَانَ لِي عَلَيْهِ سُلْطَانٌ لَا وَجَعْتُ رَأْسَهُ وَقُلْتُ لَهُ اللَّهُ تَعَالَى أَحَلَّهَا
 لَكَ فَمَنْ حَرَّمَهَا عَلَيْكَ إِنَّهُ لَمْ يَزِدْ عَلَى أَنْ كَذَبَ فَرَعَمَ أَنَّ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَهُ
 حَرَامٌ وَلَا يَدْخُلُ عَلَيْهِ طَلَاقٌ وَلَا كَفَّارَةٌ فَقُلْتُ لَهُ فَقَوْلُ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ يَا
 أَيُّهَا النَّبِيُّ لِمَ تُحَرِّمُ مَا أَحَلَّ اللَّهُ لَكَ تَبْتَغِي مَرْضَاتَ أَزْوَاجِكَ وَاللَّهُ غَفُورٌ
 رَحِيمٌ قَدْ فَرَضَ اللَّهُ لَكُمْ تَحِلَّةَ أَيْمَانِكُمْ فَجَعَلَ عَلَيْهِ فِيهِ الْكُفَّارَةَ
 فَقَالَ إِنَّمَا حَرَّمَ عَلَيْهِ جَارِيَّتَهُ مَارِيَّةَ وَحَلَفَ أَنْ لَا يَقْرَبَهَا وَإِنَّمَا
 جَعَلْتُ عَلَيْهِ الْكُفَّارَةَ فِي الْحَلْفِ وَلَمْ يُجْعَلْ عَلَيْهِ فِي التَّحْرِيمِ

અહમદ બિન મોહમદ બિન અબી નસ્ર બઝન્તીએ મોહમદ બિન સમાઆથી, તેઓએ ઝરારાથી અને તેઓએ હઝરત ઈમામ મોહમદ બાકિર (અ.)થી રિવાયત કરી છે કે, “એક વખત મેં આ હઝરતથી એક એવા માણસ વિષે પૂછ્યું જેણે પોતાની પત્નીથી કહી દીધું કે તું મારા ઉપર હરામ છે. આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું, જો તેના સુધી મારી પહોંચ હોત તો હું તેનું માથું દુખાવી નાખત અને તેને કહેત કે અલ્લાહ તઆલાએ તો તે સ્ત્રીને તારા માટે હલાલ કરી છે તો પછી કોણે તેને તારા ઉપર હરામ કરી દીધી ? તેણે જુઠ સિવાય કંઈ જ કહ્યું નથી અને ખ્યાલ કર્યો છે કે અલ્લાહે તેના ઉપર જે હલાલ કર્યું છે તે હરામ છે અને તેના ઉપર ન તો તલાક લાગુ થાય છે ન કફ્ફારો. મેં અરજ કરી કે અલ્લાહ તઆલાનો કોલ તો આ છે કે, “અય નબી ! શા માટે તમે હરામ કરો છો તમારી અઝવાજની ખુશી ખાતર તેને કે જે કાંઈ અલ્લાહે તમારા માટે હલાલ કર્યું છે ? જ્યારે કે અલ્લાહ ગફૂર અને રહીમ છે. અલ્લાહે (અય લોકો !) તમારા માટે ફરજ કરી દીધી છે તમારી કસમોને (કફ્ફારા વડે) ખોલી નાખવી...” (સૂરએ તહરીમ, સૂરા-૬૬, આયત-૧/૨) આવી રીતે અલ્લાહે એના માટે તેના ઉપર કફ્ફારો મુકર્રર કરી દીધો છે. આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું, આપ (સ.)એ પોતાના ઉપર એક કનીઝ મારિયા હરામ કરી દીધી હતી અને કસમ ખાઈ લીધી હતી કે આપ તેનાથી સંવનન નહીં કરે. તો અલ્લાહ તઆલાએ આપ હઝરત પર કસમનો કફ્ફારો ફરજ કર્યો હતો હરામ કરવા ઉપર કોઈ કફ્ફારો ફરજ કર્યો ન હતો.”

- તલાકે સુન્નત, તલાકે ઈદત અને તલાકના અન્ય પ્રકારો કે જેમને શરીઅત માન્યતા આપે છે તેના સિવાય કોઈ અન્ય રીતે પતિ પત્નીને છૂટી કરી દેવા માંગે દા.ત. તું મારા માટે ખલીયા છે અથવા બરીયા છે અથવા બત્તા છે અથવા બાઈન છે અથવા હરામ છે તો તેને ન તો તલાક કહેવાય કે ન તો તેના ઉપર કફ્કારો હોય.
- ખલીયા, બરીયા, બત્તા, બાઈન, હરામ જેવી રીતે પત્નીને છૂટી કરી દેવી એ અલ્લાહે હલાલ કરેલી વસ્તુને હરામ કરવા સમાન છે માટે ગુનો છે અને આવો માણસ આપણા ઈમામે ઝમાના (અ.)નો ઠપકો ખાવાને પાત્ર બને છે.

તોલ્ફતુલ મોમિનીનના આધારે

તલાકનામું કઈ રીતે લખવું

પુરૂષ કહે કે ‘હું મારા નિકાહમાં આવેલી સ્ત્રી .....તે .....ની દીકરીને તલાક આપું છું.’ આવી રીતે ત્રણ વાર કહે અને જો વકીલ દ્વારા તલાક આપે તો વકીલ એમ કહે હું ફલાણાનો વકીલ હોવાથી મારા અસીલ વતી .....તે .....ની દીકરીને તલાક આપી રહ્યો છું. (ફલાણો તે ફલાણીના બદલે સ્ત્રી અને તેની માનું નામ લે) વકીલે પણ આ વાત ત્રણ વાર બે તટસ્થ શાણા અને ન્યાયપ્રિય માણસોની સાક્ષીમાં કહેવી જોઈએ અને મહેરના પૈસા તેમજ ત્રણ મહિનાની ખાધા ખોરાકી અને કપડાં લત્તાં આપી દેવાં જોઈએ.

તલાકનામું કઈ રીતે લખવું

‘તલાક’નો સીગો સહીહ અરબીમાં “તાલિક” શબ્દના પ્રયોગ સાથે પઢાવો જોઈએ. અને એ સીગાને બે આદિલ પુરુષો સાભળે.

પતિ પોતાના તરફથી તલાક પઢવા માગતો હોય અને દા.ત. તેની પત્નીનું નામ ફાતેમા હોય તો તે કહેશે, ‘ઝવ્જતી ફાતેમા તાલિક’ એટલે કે મારી પત્ની ફાતેમા નિકાહથી છૂટી થઈ છે. અને જો કોઈને વકીલ નીમે તો વકીલ કહેશે, ‘ઝવ્જતો મુવક્કેલી ફાતેમા તાલિક’ પતિનું નામ લેવું જરૂરી નથી.

જો પતિ અરબીમાં તલાકનો સીગો ન પઢી શકતો હોય અથવા વકીલ ન મેળવી શકતો હોય તો અરબી સીગાને લક્ષ્યમાં રાખી તે પ્રમાણે કોઈ પણ ભાષામાં તલાક દઈ શકે છે.

મુદ્દો- ૫, તલાકના પ્રકારો

તલાકના કેટલાક પ્રકારો આ પ્રમાણે છે :

- (૧) તલાકે સુન્નત (તલાકે રજઈ અને તલાકે બાઈન)
- (૨) તલાકે ઈદા
- (૩) સગર્મા સ્ત્રીનો ઈદો
- (૪) બેવા સ્ત્રીનો ઈદો
- (૫) તલાકે મુબારાત

- (૬) તલાકે ખુલા
 (૭) તલાકે ગાએબ
 (૮) તલાકે મઅતૂહ (મંદબુદ્ધિવાળા માણસની તલાક)
 (૯) તે તલાક જેમાં પત્નીથી સંવનન થયું નથી.
 (૧૦) તે તલાક કે જે સ્ત્રી હજુ તે ઉમરમાં દાખલ થઈ નથી કે હૈઝ (માસિક સ્ત્રાવ) આવે અને જે સ્ત્રી યાએસા (જેને હૈઝ બંધ થઈ ગયું હોય), અને જે સ્ત્રીને ઇસ્તિહાઝા આવે છે.
 (૧૧) મૂંગા માણસનો તલાક આપવો
 (૧૨) છૂપો (પોશીદા) તલાક
 (૧૩) તે સ્ત્રીઓ જેને કોઈ પણ સમયમાં તલાક આપી શકાય છે.

તલાકે સુન્નત (તલાકે રજઈ અને તલાકે બાઈન):-

પતિ પત્નીમાં પહેલી બેવાર તલાક થાય અને પછી હૈઝ આવતા પહેલાં પહેલાં બન્ને વખતે તેઓ પાછા ભેગા થઈ જાય તો આવી પહેલી બે તલાકોને તલાકે રજઈ કહેવાય છે. પાર-૧, સૂરએ બકરા, સૂરા-૨, આયત-૨૨૯ :

ط
 الطَّلَاقُ مَرَّتَيْنِ فَأَمْسَاكَ بِعُرْوَةٍ أَوْ تَسْرِيحٍ بِإِحْسَانٍ

“તલાક બે વાર હોય છે તે પછી નેકીની સાથે મિલન હોય છે અથવા અહેસાનની સાથે જુદાઈ હોય છે.”

આ તલાકે રજઈના સમયે પતિએ પત્નીને પોતાના ઘરમાં રાખવી જોઈએ પરંતુ તે સ્ત્રીને તકલીફ કે ઈજા પહોંચાડવાના હેતુથી નહીં, આ મુદ્દતમાં પતિ અને પત્ની બન્નેએ આપસમાં ખૂબ નરમાશથી વર્તવું જોઈએ, અને પુરુષે સ્ત્રીના ખાવા, પીવા અને પહેરવા ઓઢવામાં કશી કયાશ ન રાખવી જોઈએ. પારા-૨૮, સૂરએ તલાક, સૂરા-૬૫, આયત-૬ :

أَسْكِنُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ سَكَنْتُمْ مِنْ وَجْدِكُمْ وَلَا تُضَارُّوهُنَّ لِتُضَيِّقُوا

ط
 عَلَيْهِنَّ

“તલાકવાળી સ્ત્રીઓને તમારા ગજા પ્રમાણે ત્યાં જ રાખો કે જ્યાં તમે રહો છો અને તેણીઓને તંગ કરવાના હેતુથી ઈજા ન પહોંચાડો.”

પારા-૨૮, સૂરએ તલાક, સૂરા-૬૫, આયત-૧ :

ط
 لَا تَخْرُجُوهُنَّ مِنْ بُيُوتِهِنَّ وَلَا يَخْرُجْنَ إِلَّا أَنْ يَأْتِيَنَّ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ وَ

تِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللَّهِ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ لَا تَدْرِي لَعَلَّ اللَّهَ

يُحَدِّثُ بَعْدَ ذَلِكَ أَمْرًا

“ન તમે (ઈદતની અંદર) તેમને તેમના ઘરોમાંથી કાઢી મૂકો અને ન તો તેઓ પોતે નીકળી જાય, સિવાય કે તેમણે કોઈ ખુલ્લી અનીતિ કરી હોય ; અને આ અલ્લાહની (નક્કી કરેલી) હદો છે અને જે માણસ અલ્લાહની હદોને ઓળંગી જાય તો ખરેખર તેણે પોતે જ પોતાના ઉપર જુલ્મ કર્યો કહેવાશે ; તું નથી જાણતો કે કદાચ અલ્લાહે આ પછી કોઈ ઘટનાનો હુકમ કર્યો હોય.”

જો ત્રણ હેઝ અથવા ત્રણ મહિના સુધી (તલાકે બાઈન આપ્યા પહેલાં) સમાધાન થાય તો પુરૂષ તે સ્ત્રીને ફરીવાર નિકાહ પઢ્યા વગર અપનાવી શકે છે પરંતુ તેની નિયત તેને નુકસાન પહોંચાડવાની ન હોવી જોઈએ.

બઝન્ટીએ અબ્દુલ કરીમ બિન ઉમરૂથી તેઓએ હસન બિન ઝીયાદથી તેઓએ હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)થી રિવાયત કરી છે કે આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું કે :

لَا يَنْبَغِي لِلرَّجُلِ أَنْ يُطْلِقَ امْرَأَتَهُ ثُمَّ يُرَاجِعَهَا وَلَيْسَ لَهُ فِيهَا حَاجَةٌ ثُمَّ يُطْلِقُهَا فَهَذَا الضَّرَارُ الَّذِي نَهَى اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَنْهُ إِلَّا أَنْ يُطْلِقَ ثُمَّ يُرَاجِعَ

وَهُوَ يَتَوَى الْإِمْسَاكَ

“કોઈ પુરૂષના માટે આ જઈઝ નથી કે પોતાની સ્ત્રીને તલાક આપે અને પછી તેને પાછી લઈલે જ્યારે કે તેને પાછી લેવાની ઈચ્છા ન હોય, તે પછી તેને પાછી તલાક આપે. આતો એવી ક્ષતિ છે કે જેનાથી અલ્લાહ અઝઝ વ જલ્લે મનાઈ ફરમાવી છે. સિવાય કે તે તલાક આપે પછી તેને પાછી રાખીલે જ્યારે કે તેની ઈમ્સાક (મિલન)ની નિયત હોય.”

સમજૂતિ :- આ તલાકે રજઈ કે જે ત્રીજી તલાકે બાઈન આપ્યા પહેલાંની બે તલાક છે. એટલે કે પુરૂષને અધિકાર છે કે ત્રીજી તલાક આપ્યા પહેલાં તે સ્ત્રીને જો અપનાવવી હોય તો તે નિકાહ કર્યા વગર તેણીને અપનાવી શકે છે, પરંતુ જો ન અપનાવવી હોય તો તલાકનો ઈદ્દો પૂરો કરે ત્યાં સુધી તેની સાથે સદ્વર્તણુક કરે અને તેના ખાધા ખોરાકી અને રહેઠાણની બાબતે ભલાઈભર્યું વર્તન કરે.

તલાકે બાઈન :-

બેવાર તલાકે રજઈ આપી દીધા પછી જો પતિ પત્નીને ત્રીજી વાર તલાક આપી દે તો તે તલાકે બાઈન કહેવાશે. તલાકે બાઈન પછી સ્ત્રી તેના પુરૂષ માટે હરામ થઈ જાય છે, હવે જો સ્ત્રી પુરૂષ વચ્ચે સમાધાન થવાની શક્યતા થાય તો સ્ત્રીએ ઈદતની મુદત પછી બીજા પુરૂષ જોડે નિકાહ કરવા પડશે, એ પુરૂષ એની જોડે સંવનન કરે, પછી એ પુરૂષ રાજી ખુશીથી તેને તલાક આપે પછી તે સ્ત્રીને

ઈદતની મુદત પસાર કરવી પડશે અને તે પછી ફરી વાર નિકાલ કરી મૂળ પુરૂષ માટે તે હલાલ થઈ શકશે.

પારા-૧, સૂરએ બકરા, સૂરા-૨, આયત-૨૩૦ :

فَإِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتَّى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ^ط فَإِنْ طَلَّقَهَا
فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يَتَرَاجَعَا إِنْ ظَنَّا أَنْ يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ^ط وَتِلْكَ حُدُودُ

اللَّهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٢٣٠﴾

પછી જો તેણીને (ત્રીજી) તલાક (બાઈન) આપે તો તે બાદ તેણી તેના માટે હલાલ રહેશે નહીં જ્યાં સુધી તેણી તેના સિવાય બીજા કોઈ મર્દ સાથે નિકાલ ન કરે ; પછી જો તે (બીજો મર્દ પણ) તેણીને તલાક આપે તો તેઓ એક બીજાથી ફરીથી નિકાલ કરી શકે (એમ કરવામાં) તેમના ઉપર કોઈ દોષ નથી, આ શરતે કે તેઓ બન્ને એમ ધારે કે જો અલ્લાહના નિયમો જાળવી શકશે અને આ અલ્લાહની હદો છે જે તે તે લોકો માટે વર્ણવે છે કે જેઓ જાણે છે.”

સમજૂતિ :- આ તલાકને તલાકે બાઈન એટલે કે ત્રીજી તલાક કહેવામાં આવે છે જેના પછી પતિ અને પત્ની એક બીજા ઉપર હરામ થઈ જાય છે. આ પછી જો આ બન્ને પાછા નિકાલ કરવા માંગે તો પત્ની માટે જરૂરી છે કે પહેલાં બીજા પુરુષની સાથે નિકાલ કરે અને પછી તે પુરુષ સ્વેચ્છાએ તેને તલાક આપે.

તલાકે ઈદા ત્રણ માસિક સ્ત્રાવ અને ત્રણ મહિના :

તલાકે ઈદા એટલે કે ત્રણ હૈઝ સુધી અથવા માંદગીને કારણે માસિક સ્ત્રાવ રોકાયો હોય તો ત્રણ મહિના સુધી તલાકની ઈદત પાળવી.

ત્રણ હૈઝની ઈદત વિષે

પારા-૧, સૂરએ બકરા, સૂરા-૨, આયત-૨૨૮ :

وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِأَنْفُسِهِنَّ ثَلَاثَةَ قُرُوءٍ^ط

“અને જે સ્ત્રીઓને તલાક આપવામાં આવી હોય તેઓએ પોતાના માટે ત્રણ હૈઝ સુધી રાહ જોવી જોઈએ.”

કાસિમ બિન મોહમ્મદ ઝોહરીએ અલી બિન અબી હમ્ઝાથી રિવાયત કરી છે કે તેમનું બયાન છે કે હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)એ ઈર્શાદ ફરમાવ્યો કે :

لَا طَلَاقَ إِلَّا عَلَى السُّنَّةِ إِنَّ عَبْدَ اللَّهِ بْنَ عُمَرَ طَلَّقَ ثَلَاثًا فِي مَجْلِسٍ وَأَمْرَاتُهُ
حَائِضٌ فَرَدَّ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ طَلَاقَهُ وَقَالَ مَا خَالَفَ كِتَابَ اللَّهِ رُدَّ إِلَى

کِتَابِ اللَّهِ

“સુન્નતના સિવાય કોઈ તલાક નથી. એક વખતે અબ્દુલ્લાહ ઇબ્ને ઉમરે એક બેઠકમાં ત્રણ તલાક આપી દીધી અને તે વખતે તેમની સ્ત્રી હૈઝની સ્થિતિમાં પણ હતી તો રસૂલલ્લાહ (સ.)એ તેમની તલાકને રદ કરી દીધી અને ફરમાવ્યું કે જે વાત ખુદાની કિતાબ વિરુદ્ધ હોય તેને ખુદાની કિતાબ તરફ (પાછી) ફેરવવામાં આવે.”

સમજૂતિ :- તલાકવાળી સ્ત્રીનો ઇદો ત્રણ હૈઝ સુધીનો છે. એટલે કે પતી તેને પાકીઝગીની હાલતમાં તલાક આપે અને ત્યાર પછી તે એટલીવાર સબ્ર કરે કે બે વાર હૈઝની હાલતમાં પ્રવેશીને પાક થઈ જાય અને જ્યારે ત્રીજીવાર હૈઝથી પાક થાય ત્યારે તેનો ઇદો પૂરો થયો ગણાશે.

طَلَاقُ الْعِدَّةِ هُوَ أَنَّهُ إِذَا أَرَادَ الرَّجُلُ أَنْ يُطَلِّقَ امْرَأَتَهُ طَلَّقَهَا عَلَى طَهْرٍ مِنْ
غَيْرِ جَمَاعٍ بِشَاهِدَيْنِ عَدْلَيْنِ ثُمَّ يَرَا جُعْهَا مِنْ يَوْمِهِ ذَلِكَ أَوْ بَعْدَ ذَلِكَ قَبْلَ
أَنْ تَحِيضَ وَيُشْهَدُ عَلَى رَجْعَتِهَا حَتَّى تَحِيضَ فَإِذَا خَرَجَتْ مِنْ حَيْضِهَا
طَلَّقَهَا تَطْلِيقَ أُخْرَى مِنْ غَيْرِ جَمَاعٍ وَيُشْهَدُ عَلَى ذَلِكَ ثُمَّ يَرَا جُعْهَا مَتَى
شَاءَ قَبْلَ أَنْ تَحِيضَ وَيُشْهَدُ عَلَى رَجْعَتِهَا وَيُؤَاقِعُهَا وَتَكُونُ مَعَهُ إِلَى أَنْ
تَحِيضَ الْحَيْضَ الثَّانِي فَإِذَا خَرَجَتْ مِنْ حَيْضَتِهَا طَلَّقَهَا الثَّالِثَ وَهِيَ
طَاهِرَةٌ مِنْ غَيْرِ جَمَاعٍ وَيُشْهَدُ عَلَى ذَلِكَ

એટલે કે જ્યારે પુરુષ ઇરાદો કરે કે તે પોતાની સ્ત્રીને તલાક આપે તો તે તેને તે હૈઝથી પાક થઈ જવાની મુદતની અવસ્થામાં તલાક આપે જેમાં તેણે તેનાથી સંવનન ન કર્યું હોય અને બે આદિલ ગવાહોની સામે.

પછી તે દિવસે અથવા તેના પછી તેને (ફરીથી) હેઝ આવે તેના પહેલાં રુજૂ (પ્રત્યાગમન) કરે, અને પોતાના રુજૂ થવા પર કોઈને ગવાહ બનાવે તે સ્ત્રીના હેઝ આવવા સુધી, અને જ્યારે તે હેઝથી પાક થાય ત્યારે તેને બીજી તલાક આપે તેનાથી સંવનન કર્યા સિવાય અને તેના પર ગવાહ બનાવે. પછી તેને હેઝ આવવા પહેલાં જ્યારે ચાહે તેનાથી રુજૂ (પ્રત્યાગમન) કરવા ઉપર ગવાહ બનાવે અને તેનાથી સંવનન કરે અને તેની સાથે રહે હેઝ આવે ત્યાં સુધી, અને જ્યારે તે હેઝથી પાક થઈ જાય તો તેને ત્રીજી તલાક આપે હેઝથી પાક થઈ જવાની મુદતની હાલતમાં સંવનન કર્યા સિવાય, અને તેના ઉપર ગવાહ બનાવે.

માંદગીને કારણે જે સ્ત્રીને માસિક સ્ત્રાવ રોકાયો હોય તો તેના તલાકનો ઈદ્દો ત્રણ મહિનાનો છે:

ઈબ્ને અબી ઉમેર અને બઝન્ટી બન્નેએ જમીલથી અને તેઓએ ઝરારાથી અને તેઓએ હઝરત ઈમામ મોહમ્દ બાકિર (અ.)થી રિવાયત કરી છે કે :

أَمْرَانِ أَيُّهُمَا سَبَقَ إِلَيْهَا بَانَتُ بِهِ الْمَطْلَقَةُ الْمُسْتَرَابَةِ الَّتِي تَسْتَرِيبُ

الْحَيْضُ إِنْ مَرَّتْ بِهَا ثَلَاثَةُ أَشْهُرٍ بِيضٍ لَيْسَ فِيهَا دَمٌ بَانَتُ بِهَا وَإِنْ مَرَّتْ

بِهَا ثَلَاثُ حَيَضٍ لَيْسَ بَيْنَ الْحَيَضَتَيْنِ ثَلَاثَةُ أَشْهُرٍ بَانَتُ بِالْحَيْضِ

“બે બાબતો કે જેમનામાંથી કોઈ એક પણ તેને પહેલાં થઈ જાય તો તે બાબત વડે એવી મુતલ્લકા (તલાક અપાયેલી સ્ત્રી)ને સ્પષ્ટતા થઈ જાય છે કે જે પોતાના હેઝ વિષે શંકામાં હોય. જો તેની સામે ત્રણ સફેદ મહિના વીતી જાય કે જેમાં લોહીનો સ્ત્રાવ ન હોય તો તે એ મહિનાઓ વડે સ્પષ્ટતા કરી લે છે. અને જો તેની સામે ત્રણ એવા હેઝ વીતી જાય કે જેમાંથી કોઈ પણ બે હેઝ વચ્ચે ત્રણ મહિના ન હોય તો તે હેઝ વડે સ્પષ્ટતા કરી લે છે.”

બઝન્ટીએ મસનીથી અને તેમણે ઝરારાથી અને તેમણે હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)થી રિવાયત કરી છે કે,

سَأَلْتُهُ عَنِ الَّتِي لَا تَحِيضُ إِلَّا فِي ثَلَاثِ سِنِينَ أَوْ أَرْبَعِ سِنِينَ قَالَ تَعْتَدُ

ثَلَاثَةَ أَشْهُرٍ ثُمَّ تَتَزَوَّجُ إِنْ شَاءَتْ

મેં એક વખતે આપ (અ.)થી એક એવી સ્ત્રીના બારામાં પૂછ્યું કે જે (સ્ત્રી)ને ત્રણ અથવા ચાર વર્ષે હેઝ આવે છે (તેનો ઈદ્દો શું છે ?) આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું, કે તે ત્રણ મહિનાનો ઈદ્દો રાખશે અને તેના પછી ચાહે તો નિકાહ કરે.”

સમજૂતિ :- જ્યારે માંદગીના કારણે માસિક સ્ત્રાવ રોકાયો હોય એટલે કે તે એવા વયની હોય કે સ્વાભાવિક રીતે જે સ્ત્રીઓ હેઝને જૂએ છે છતાં તે હેઝને ન જોતી હોય અને તેનો પતિ તેને સંવનન પછી તલાક આપે તો તે સ્ત્રીનો ઈદો ત્રણ મહિનાનો છે. તે ત્રણ મહિનાનો ઈદો ઇસ્લામી મહિનાનાં હિસાબથી રાખશે એવી રીતે કે જે ચાંદ (તારીખ) તલાક અપાઈ હોય તો ત્રણ મહિના પછી એ જ ચાંદ (તારીખ)એ ઈદો પૂરો થયો ગણાશે.

આયત અને હદીસના હુક્મ પ્રમાણે અહેસાન અને નેકીની સાથે તલાક આપવાની થાય તો તે એવી રીતે આપવામાં આવશે કે, પુરૂષ કહે કે ‘હું મારા નિકાહમાં આવેલી સ્ત્રી .....તે .....ની દીકરીને તલાક આપું છું.’ આવી રીતે ત્રણ વાર કહે અને જો વકીલ દ્વારા તલાક આપે તો વકીલ એમ કહે હું ફલાણાનો વકીલ હોવાથી મારા અસીલ વતી .....તે .....ની દીકરીને તલાક આપી રહ્યો છું. (ફલાણો તે ફલાણીના બદલે સ્ત્રી અને તેની માનું નામ લે) વકીલે પણ આ વાત ત્રણ વાર બે તટસ્થ શાણા અને ન્યાયપ્રિય માણસોની સાક્ષીમાં કહેવી જોઈએ અને મહેરના પૈસા તેમજ ત્રણ મહિનાની ખાધા ખોરાકી અને કપડાં લત્તાં આપી દેવાં જોઈએ.

સમાઆએ હઝરત ઈમામ જફર સાદિક (અ.)થી તલાક પામેલ સ્ત્રીના બારામાં પૂછ્યું કે :

عَنِ الْمَطْلُوقَةِ أَيْنَ تَعْتَدُّ قَالَ فِي بَيْتِهَا لَا تَخْرُجُ فَإِنْ أَرَادَتْ زِيَارَةً خَرَجَتْ
قَبْلَ نِصْفِ اللَّيْلِ وَرَجَعَتْ بَعْدَ نِصْفِ اللَّيْلِ وَلَا تَخْرُجُ نَهَارًا وَلَيْسَ لَهَا
أَنْ تَحْجَّ حَتَّى تَنْقُضِيَ عِدَّتُهَا

“તે પોતાના ઈદાની મુદત ક્યાં પસાર કરે ? આપે ફરમાવ્યું કે ઘરમાં રહે બહાર ન જાય, અને જો ઝિયારતનો ઈરાદો કરી લે તો અડધી રાતથી પહેલાં નીકળે, અને અડધી રાત પછી પાછી આવી જાય, દિવસમાં ન નીકળે, અને જ્યાં સુધી તેનો ઈદો પૂરો ન થઈ જાય તેને હજ કરવી જઈએ નથી”.

(ફકીહ, ભાગ-૨, હદીસ- ૨૮૧૩, ૨૮૧૪ માં સ્પષ્ટ પણે છે કે સ્ત્રી તલાકે ઈદામાં અને વફાતે ઈદામાં હજજ કરી શકે છે.)

તલાકે સુન્નત એટલે કે જ્યારે કોઈ પુરુષ પોતાની સ્ત્રીને તલાક આપવાનો ઈરાદો કરે તો તે સ્ત્રીને હેઝ આવી જાય અને પછી તે હેઝથી પાક થઈ જાય પછી તેની ઈદત શરૂ કરતાં પહેલાં તેને બે ન્યાયી ગવાહોના સામે એકજ બેઠકમાં એકજ લફ્ઝમાં તલાક આપે. આવી રીતે તેના ત્રણ તોહર પસાર થઈ જશે તો તે તે પતિથી જુદી થઈ જશે અને અન્યની જેમ હવે તેનો પ્રથમ પતિ પણ નિકાહનો પૈગામ આપી શકે છે જો તે સ્ત્રી ત્યાં નિકાહ કરવા માગતી હોય તો. અને તે પુરુષને આ બીજા નિકાહમાં મહેર આપવાની રહેશે. આવીજ રીતે જો નિકાહ પછી ફરીથી તલાક આપવામાં આવશે. તો જ્યાં

સુધી તે સ્ત્રીની ઈદત પુરી ન થાય તે સમયમાં તેને હક છે કે તે (પુરુષ) રુજૂઅ કરી શકે છે. અને જો ફરીથી એક પછી એક એમ ત્રીજો તોહર પસાર કરી લેશે તો તે પોતાના પતિથી જુદી થઈ જશે અને ફરીથી બીજા પૈગામ આપનારાઓની જેમ તે પણ પૈગામ આપી શકશે અને તે તેનાથી ફરીથી નિકાલ કરી શકશે. પરંતુ ત્રીજી વખતે જ્યારે ત્રણ તોહર પસાર કરી લેશે તો તે સ્ત્રી તેનાથી જુદી થઈ જશે અને ત્યાં સુધી તે તેના માટે હલાલ નહીં થાય (નિકાલ ન કરી શકે) જ્યાં સુધી તે કોઈ અન્ય પુરુષની સાથે નિકાલ ન કરે અને તે પુરુષ તેની સાથે સંવનન ન કરે અને તેને તલાક ન આપે અને તે તેની ઈદત પુરી ન કરે.

وَرَوَى أَحْمَدُ بْنُ مُحَمَّدٍ عَنْ أَبِي نَصْرِ بْنِ أَبِي نَصْرٍ الْبَزْظِيُّ عَنْ عَبْدِ الْكَرِيمِ بْنِ عَمْرِو
الْخَثْعَمِيِّ عَنْ زُرَّارَةَ عَنْ أَبِي جَعْفَرٍ وَمُوسَى بْنِ بَكْرٍ عَنْ زُرَّارَةَ عَنْ أَبِي
جَعْفَرٍ قَالَ إِذَا نَعِيَ الرَّجُلُ إِلَى أَهْلِهِ أَوْ خَبَرُوهَا أَنَّهُ طَلَّقَهَا فَاعْتَدَّتْ ثُمَّ
تَزَوَّجَتْ فَجَاءَ زَوْجُهَا بَعْدُ فَإِنَّ الْأَوَّلَ أَحَقُّ بِهَا مِنْ هَذَا الْآخِرِ دَخَلَ بِهَا
الْآخِرُ أَوْ لَمْ يَدْخُلْ وَلَهَا مِنَ الْآخِرِ الْمَهْرُ بِمَا اسْتَحَلَّ مِنْ فَرْجِهَا وَزَادَ
عَبْدُ الْكَرِيمِ فِي حَدِيثِهِ وَلَيْسَ لِلْآخِرِ أَنْ يَتَزَوَّجَهَا أَبَدًا

- ૪૧૧૧- وَرَوَى مُوسَى بْنُ بَكْرٍ عَنْ زُرَّارَةَ قَالَ سَأَلْتُ أَبَا عَبْدِ اللَّهِ عَنِ
الْمَرْأَةِ نَعِيَ إِلَيْهَا زَوْجُهَا فَاعْتَدَّتْ وَتَزَوَّجَتْ فَجَاءَ زَوْجُهَا الْأَوَّلُ فَفَارَقَهَا
وَفَارَقَهَا الْآخِرُ كَمْ تَعْتَدُّ لِلنَّاسِ فَقَالَ ثَلَاثٌ وَقُرْوَءٍ وَإِنَّمَا يُسْتَبْرَأُ رَحِمُهَا
بِثَلَاثٍ وَقُرْوَءٍ تُحِلُّهَا لِلنَّاسِ كُلِّهِمْ قَالَ زُرَّارَةُ وَذَلِكَ أَنَّ نَاسًا قَالُوا تَعْتَدُّ

عِدَّتَيْنِ مِنْ كُلِّ وَاحِدٍ عِدَّةٌ فَأَبَى ذَلِكَ أَبُو جَعْفَرٍ ۖ وَقَالَ تَعْتَدُ ثَلَاثَ عُقُورٍ
فَتَحِلُّ لِلرِّجَالِ

તે સ્ત્રીઓ જેને કોઈ પણ સમયમાં તલાક આપી શકાય છે

જમીલ બિન દરરજે ઇસ્માઈલ બિન જાફર જઅફરીથી અને તેઓએ હઝરત ઇમામ મોહંમદ બાકિર (અ.)થી રિવાયત કરી છે કે આપ (અ.)એ ફરમાવ્યું કે :

خَمْسٌ يُطَلَّقْنَ عَلَى كُلِّ حَالٍ الْحَامِلُ الْمُتَبَيَّنُ حَمْلَهَا وَالَّتِي لَمْ يَدْخُلْ بِهَا
زَوْجُهَا وَالْغَائِبُ عَنْهَا زَوْجُهَا وَالَّتِي لَمْ تَحْضُ وَالَّتِي قَدْ جَلَسَتْ مِنْ
الْحَيْضِ

“પાંચ પ્રકારની સ્ત્રીઓને દરેક હાલતમાં તલાક આપી શકાય છે (૧) તે હામેલા જેનો હમલ બિલ્કુલ જાહેર (સ્પષ્ટ) હોય અને (૨) તે કે જેના પતિએ હજુ તેની સાથે સંવનન ન કર્યું હોય (૩) અને તે જેનો પતિ તેનાથી ગાએબ હોય (૪) અને તે સ્ત્રીકે જેને ક્યારેય હેઠ આવી નથી (૫) અને તે કે જે હૈઝથી નિવૃત્ત થઈ ચૂકી છે.”

- પછી ફરીવાર જો તલાકનો ઇરાદો કરે તો ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે તલાકે સુન્નત આપશે અને જ્યારે તલાકે સુન્નત આપે તો તેના માટે જાઈઝ છે કે તેનાથી (તે સ્ત્રીથી) તે ત્રીજીવાર નિકાલ કરે.
- જો તે (પુરુષ) તેનાથી ત્રીજીવાર નિકાલ કરશે તો તે તે સ્ત્રીને ત્રીજીવાર મહેર પણ આપશે.
- પછી ત્રીજીવાર જો તલાકનો ઇરાદો કરે તો ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે તલાકે સુન્નત આપશે.
- અને જ્યારે હવે તલાકે સુન્નત આપે તો (છ રજઈ તલાક અને ત્રણ બાઈનમાં છેલ્લા બાઈન પછી) હવે તે સ્ત્રી તેના માટે ત્યાં સુધી જાઈઝ નથી કે જ્યાં સુધી તે કોઈ અન્ય પુરુષની સાથે નિકાલ ન કરીલે અને તે પુરુષ તેની સાથે સંવનન કરે અને તેને તલાક આપે પછી તે સ્ત્રી તેનો ઇદો પૂર્ણ ન કરે. (આ નિકાલ મુતઆ તરીકેના ન હોવા જોઈએ)
- ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે તલાકે સુન્નતમાં છ રજઈ તલાક અને ત્રણ બાઈનમાં છેલ્લા બાઈન પછી બીજા પુરુષથી હલાલો કરવો પડશે અને આ રીતે ત્રીજો તલાક (જેમાં અઢાર રજઈ અને નવ બાઈન થશે ૮ * ૩ = ૨૭) થશે તો પછી તે સ્ત્રી તે પુરુષના માટે કાયમના માટે હરામ થઈ જશે.

તલાકે સુન્ના

- તલાકે સુન્નત આ છે કે જ્યારે કોઈ પત્ની પોતાની પત્નીને તલાક આપવાનો ઈરાદો કરે તો એટલો વિલંબ કરે કે તેને હેઝ આવી જાય અને પછી તે હેઝથી પાક થઈ જાય અને તેની ઈદત શરૂ કરતાં પહેલાં તેને બે ન્યાયી ગવાહોના સામે એકજ બેઠકમાં એકજ લફ્ઝમાં તલાક આપે.
- જો તલાકનો ગવાહ એક જ માણસ હશે અને બીજો માણસ તેના પછી ગવાહ બનશે તો તે તલાક જાઈઝ નથી એટલે કે તે બન્ને એકજ બેઠકમાં ગવાહ હોવા જોઈએ. અને તલાકમાં સ્ત્રીઓની ગવાહી જાઈઝ નથી.
- જે પતિ પોતાની પત્નીને તલાકે સુન્નત આપે તો જ્યાં સુધી તે સ્ત્રીની ઈદત પુરી ન થાય તે સમયમાં તેને હક છે કે તે પતિ રુજૂઅ કરી શકે છે.
- જ્યારે આ રીતે તે પત્નીના ત્રણ તોહર પસાર થઈ જાય (એટલે કે બે ન્યાયી ગવાહોના સામે એકજ બેઠકમાં એકજ લફ્ઝમાં ત્રણ તલાક) થઈ જાય તો પછી તે પત્ની પોતાના પતિથી જુદી થઈ જશે.
- પછી જેવી રીતે અન્ય લોકો તે સ્ત્રીને નિકાલનો પૈગામ આપી શકે છે તેવીજ રીતે આ તેનો પતિ પણ તેને બીજવાર નિકાલનો પૈગામ આપી શકે છે.
- અને સ્ત્રીને અધીકાર છે કે ઈચ્છે તો બીજવાર તેનાથી નિકાલ કરે અને ઈચ્છે તો ન કરે.
- અને જો તે (પુરુષ) તેનાથી બીજવાર નિકાલ કરશે તો તે તે સ્ત્રીને બીજવાર મહેર પણ આપશે.
- જ્યારે તેની ઈદત પુરી થઈ જાય અને બીજવાર નિકાલ કરશે તો પ્રથમ તલાક ખત્મ થઈ જશે.
- પછી ફરીવાર જો તે તલાકનો ઈરાદો કરે તો તેને તલાકે સુન્નત આપે.
- આ રીતે તે પત્નીના ત્રણ તોહર પસાર થઈ જાય (એટલે કે બે ન્યાયી ગવાહોના સામે એકજ બેઠકમાં એકજ લફ્ઝમાં ત્રણ તલાક) થઈ જાય તો પછી તે પત્ની પોતાના પતિથી જુદી થઈ જશે.
- પછી જેવી રીતે અન્ય લોકો તે સ્ત્રીને નિકાલનો પૈગામ આપી શકે છે તેવીજ રીતે આ તેનો પતિ પણ તેને બીજવાર નિકાલનો પૈગામ આપી શકે છે.
- અને સ્ત્રીને અધીકાર છે કે ઈચ્છે તો બીજવાર તેનાથી નિકાલ કરે અને ઈચ્છે તો ન કરે.
- અને જો તે (પુરુષ) તેનાથી બીજવાર નિકાલ કરશે તો તે તે સ્ત્રીને બીજવાર મહેર પણ આપશે.
- જ્યારે તેની ઈદત પુરી થઈ જાય અને બીજવાર નિકાલ કરશે તો પ્રથમ તલાક ખત્મ થઈ જશે.
- પછી ફરીવાર જો તે તલાકનો ઈરાદો કરે તો તેને તલાકે સુન્નત આપે.
- આ રીતે તે પત્નીના ત્રણ તોહર પસાર થઈ જાય (એટલે કે બે ન્યાયી ગવાહોના સામે એકજ બેઠકમાં એકજ લફ્ઝમાં ત્રણ તલાક) થઈ જાય તો પછી તે પત્ની પોતાના પતિથી જુદી થઈ જશે.
- હવે (કુલ ૯ તલાક પછી) જો તે પુરુષ તે સ્ત્રીને પાછી પોતાના નિકાલમાં લાવવા માંગતો હોય તો તે ત્યાં સુધી તેના માટે હલાલ થશે નહીં જ્યાં સુધી કે તેણી તેના સિવાય બીજા કોઈ પુરુષ સાથે નિકાલ ન કરે અને પછી તે બીજો પુરુષ પણ તેણીને તલાક આપે ત્યાર પછી જ તેઓ એક બીજાથી ફરીથી નિકાલ કરી શકશે.

- આવી રીતે જો ત્રણવાર ૯*૩=૨૭ વખત થશે તો હવે તે સ્ત્રી ૨૭ મા તલાક પછી તે પુરુષ માટે આ જીવન હરામ થઈ જશે.
- જેણે તલાકે સુન્નત આપી છે તેના ઉપર જ્યાં સુધી તે સ્ત્રી ઈદતમાં છે તેના ભરણપોષણની જવાબદારી અને મકાનનો બંદોબસ્ત વાજિબ છે અને ઈદતની મુદત પુરી થાય ત્યાં સુધી તે બન્ને એકબીજાના વારિસ હશે.
- તોહર (હૈઝથી પાક થવાની હાલત).
- ઈદત શરૂ કરતાં પહેલાં બે ન્યાયી ગવાહોના સામે એકજ બેઠકમાં એકજ લફ્ઝમાં તલાક, અન્તે તાલિક.
- કુરૂઅ, તોહર, બે ગવાહ, અન્તે તાલિક.
- કુરૂઅ, તોહર, બે ગવાહ, અન્તે તાલિક. જ્યારે આ રીતે તે સ્ત્રીના ત્રણ તોહર પસાર થઈ જાય તો પછી તે તે પુરૂષથી જુદી થઈ જશે.
- અને જે માણસ પોતાની સ્ત્રીને તલાકે સુન્નત આપે તો જ્યાં સુધી તે સ્ત્રીની ઈદત પુરી ન થાય તે સમયમાં તેને હક છે કે તે (પુરૂષ) રુજૂઅ કરી શકે છે.
- પછી અન્ય લોકો તે સ્ત્રીને નિકાલનો પૈગામ આપી શકે છે એવીજ રીતે આ (તેનો પતિ) પણ તેને બીજીવાર નિકાલનો પૈગામ આપી શકે છે.
- તે સ્ત્રી ઈચ્છે તો બીજીવાર તેનાથી નિકાલ કરે અને ઈચ્છે તો ન કરે.
- જો તે (પુરૂષ) તેનાથી બીજીવાર નિકાલ કરશે તો તે તે સ્ત્રીને બીજીવાર મહેર પણ આપશે.
- આ તલાકે સુન્નતમાં તે સ્ત્રીના ભરણપોષણની જવાબદારી અને સકૂનત (રહેઠાણ, મકાન)નો બંદોબસ્ત તે પુરુષ ઉપર વાજિબ છે જ્યાં સુધી તે (સ્ત્રી) ઈદતમાં છે. અને ઈદતની મુદત પુરી થાય ત્યાં સુધી તે બન્ને એકબીજાના વારિસ હશે.

તલાકે ઈદ્દા

- તોહર (હૈઝથી પાક થવાની હાલત).
- ઈદત શરૂ કરતાં પહેલાં બે ન્યાયી ગવાહોના સામે એકજ બેઠકમાં એકજ લફ્ઝમાં તલાક, અન્તે તાલિક.
- પછી તે દિવસે અથવા તેના પછી તેને (ફરીથી) હૈઝ આવવા પહેલાં રુજૂઅ કરે.
- અને પોતાના રુજૂઅ ઉપર કોઈને ગવાહ બનાવે તે સ્ત્રીના હાઈઝ (રજોસ્ત્રાવ) થવા સુધી.
- તેનાથી સંવનન કરે અને તેની સાથે રહે બીજું હૈઝ આવે ત્યાં સુધી.
- કુરૂઅ, તોહર (હૈઝથી પાક થવાની હાલત).
- બે ન્યાયી ગવાહોના સામે એકજ બેઠકમાં એકજ લફ્ઝમાં તલાક, અન્તે તાલિક.
- પછી તેને (ફરીથી) હૈઝ આવવા પહેલાં રુજૂઅ કરે.
- અને પોતાના રુજૂઅ ઉપર કોઈને ગવાહ બનાવે તે સ્ત્રીના હાઈઝ (રજોસ્ત્રાવ) થવા સુધી. (રુજૂઅ એટલે તે સ્ત્રીને બોસા આપે અથવા તલાકથી ઈન્કાર કરે તો આ ઈન્કાર જ તેનું પાછા ફરવું છે, વગર ગવાહે રુજૂઅ (પાછા ફરવું) જાઈઝ છે જેવી રીતે વગર ગવાહે નિકાલ જાઈઝ

છે. પરંતુ શરીરતની હદોથી બચવા અને વારસો મેળવવા અને હાકીમે વક્તના કારણથી વગર ગવાહે રુજૂઅ મકરૂહ છે).

- કુરૂઅ, તોહર (હૈઝથી પાક થવાની હાલત).
- બે ન્યાયી ગવાહોના સામે એકજ બેઠકમાં એકજ લફ્ઝમાં તલાક, અન્તે તાલિક.
- તે સ્ત્રી તેનાથી જુદી થઈ જશે અને હવે તેના માટે એ સમય સુધી હલાલ નહીં થાય જ્યાં સુધી તે કોઈ બીજા પુરુષની સાથે નિકાહ ન કરી લે અને તે પુરુષ તેની સાથે સંવનન કરે અને તેને તલાક આપે પછી તે સ્ત્રી તેનો ઈદ્દો પૂર્ણ ન કરે તે પુરુષ માટે જાઈઝ નથી. (આ નિકાહ મુતઆ તરીકેના ન હોવા જોઈએ)
- પછી ત્રીજીવાર જો તલાકનો ઈરાદો કરે તો ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે તલાકે સુન્નત આપશે અને જ્યારે તલાકે સુન્નત આપે તો હવે તે સ્ત્રી તેના માટે ત્યાં સુધી જાઈઝ નથી કે જ્યાં સુધી તે કોઈ અન્ય પુરુષની સાથે નિકાહ ન કરીલે
- ઉપર બતાવ્યા પ્રમાણે તલાકે ઈદ્દામાં બે રજઈ તલાક અને એક બાઈનમાં છેલ્લા બાઈન વખતે બીજા પુરુષથી હલાલો કરવો પડશે અને આ રીતે ત્રીજો તલાક થશે તો પછી તે સ્ત્રી તે પુરુષના માટે કાયમના માટે હરામ થઈ જશે. (જેમાં છ રજઈ અને ત્રણ બાઈન થશે)